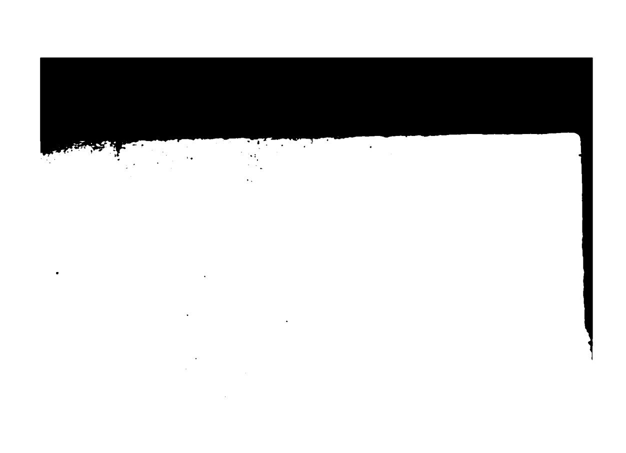

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07591518 5

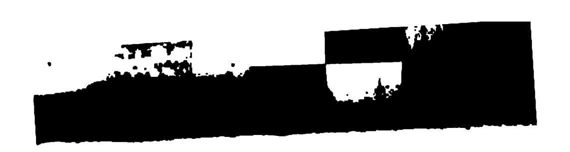

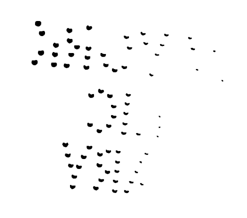

VIRGILII MARONIS

OPERA OMNIA.

OXONII:
NNES HENRICUS ET JACOBUS PARKER;
ET LONDINI, 377, STRAND.
MDCCCLVIII.
1858

OXONII: EXCUDEBANT J. H. ET J. PARKER.

EDITORIS MONITUM.

In hac editione textum Heynianum secuti sumus, nisi paucis in locis ubi Philippi Wagner emendationes admisimus. Brevem chronologiam addidimus, ex Henrici Fynes Clinton *Fastis Hellenicis*, et Christiani Gottlieb Heyne poëtæ *Vita per Annos digesta*, confectam.

Oxonii,
Jan. 1848.

P. VIRGILII MARONIS

UCOLICON

LIBER.

ECLOGA I. TITYRUS.

MELIBŒUS. TITYRUS.

TITYRE, tu patulæ recubans sub tegmine fagi
em tenui Musam meditaris avena :
triæ fines et dulcia linquimus arva ;
triam fugimus : tu, Tityre, lentus in umbra
am resonare doces Amaryllida silvas.
O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit:
e erit ille mihi semper deus; illius aram
ener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
as errare boves, ut cernis, et ipsum
, quæ vellem, calamo permisit agresti.
Non equidem invideo; miror magis: undique totis
adeo turbatur agris. En, ipse capellas
ıs æger ago ; hanc etiam vix, Tityre, duco.
er densas corulos modo namque gemellos,
regis, ah ! silice in nuda connixa reliquit.
ıalum hoc nobis, si mens non læva fuisset,
o tactas memini prædicere quercus.
sinistra cava prædixit ab ilice cornix.]
nen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.
Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
ego huic nostræ similem, quo sæpe solemus
ovium teneros depellere fetus.
s catulos similes, sic matribus hædos

Noram ; sic parvis componere magna solebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
MEL. Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi
TIT. Libertas ; quæ sera, tamen respexit inertem,
Candidior postquam tondenti barba cadebat ;
Respexit tamen, et longo post tempore venit,
Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,
Nec spes libertatis erat, nec cura peculî.
Quamvis multa meis exiret victima sæptis,
Pinguis et ingratæ premeretur caseus urbi :
Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat.
MEL. Mirabar, quid mæsta deos, Amarylli, vocares,
Cui pendere sua patereris in arbore poma ;
Tityrus hinc aberat. Ipsæ te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant.
TIT. Quid facerem ? neque servitio me exire liceba
Nec tam præsentes alibi cognoscere divos.
Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quot annis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti :
"Pascite, ut ante, boves, pueri ; submittite tauros."
MEL. Fortunate senex, ergo tua rura manebunt !
Et tibi magna satis, quamvis lapis omnia nudus
Limosoque palus obducat pascua junco.
Non insueta graves tentabunt pabula fetas ;
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota
Et fontes sacros frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sæpes
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe levi somnum suadebit inire susurro :
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras ;
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi,
:a destituent nudos in litore pisces ;
pererratis amborum finibus, exsul
rarim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
nostro illius labatur pectore vultus.
At nos hinc alii sitientes ibimus Afros,
cythiam et rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
itus toto divisos orbe Britannos.
quam patrios longo post tempore fines,
ris et tugurî congestum cespite culmen,
liquot, mea regna videns, mirabor aristas?
s hæc tam culta novalia miles habebit?
us has segetes? en, quo discordia cives
cit miseros! en, queis consevimus agros!
nunc, Melibœe, piros, pone ordine vites :
æ, felix quondam pecus, ite capellæ.
go vos posthac, viridi projectus in antro,
a pendere procul de rupe videbo ;
a nulla canam; non, me pascente, capellæ,
tem cytisum et salices carpetis amaras.
Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
s super viridi; sunt nobis mitia poma,
eæ molles, et pressi copia lactis ;
summa procul villarum culmina fumant,
sque cadunt altis de montibus umbræ.

ECLOGA II. ALEXIS.

SUM pastor Corydon ardebat Alexin,
s domini ; nec, quid speraret, habebat.
n inter densas, umbrosa cacumina, fagos
e veniebat. Ibi hæc incondita solus
us et silvis studio jactabat inani :
crudelis Alexi, *nihil mea* carmina curas?
tri miserere? Mori me denique coges.
iam pecudes umbras et frigora captant ;
ides etiam occultant spineta lacertos ;

Thestylis et rapido fessis messoribus æstu
Allia serpyllumque herbas contundit olentes:
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Nonne fuit satius, tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
O formose puer, nimium ne crede colori!
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec qui sim quæris, Alexi;
Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ;
Lac mihi non æstate novum, non frigore defit.
Canto, quæ solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec sum adeo informis; nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis staret mare; non ego Daphni
Judice te, metuam, si nunquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi sordida rura
Atque humiles habitare casas, et figere cervos,
Hædorumque gregem viridi compellere hibisco!
Mecum una in silvis imitabere Pana canendo;
Pan primus calamos cera conjungere plures
Instituit; Pan curat oves oviumque magistros.
Nec te pœniteat calamo trivisse labellum:
Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: 'Te nunc habet ista secundum.'
Dixit Damœtas: invidit stultus Amyntas.
Præterea duo nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ovis ubera; quos tibi servo.
Jam pridem a me illos abducere Thestylis orat;
Et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades, o formose puer: tibi lilia plenis,

'erunt Nymphæ calathis; tibi candida Naïs,
tes violas et summa papavera carpens,
ıum et florem jungit bene olentis anethi;
:asia atque aliis intexens suavibus herbis,
luteola pingit vaccinia caltha.
;o cana legam tenera lanugine mala,
easque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
ι cerea pruna; honos erit huic quoque pomo;
o lauri, carpam, et te, proxima myrte;
ıitæ quoniam suaves miscetis odores.
us es, Corydon, nec munera curat Alexis;
muneribus certes, concedat Iolas.
eu, quid volui misero mihi? floribus Austrum
ıs et liquidis immisi fontibus apros.
fugis, ah demens? habitarunt di quoque silvas,
ıiusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
ılat: nobis placeant ante omnia silvæ.
leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam;
tem cytisum sequitur lasciva capella;
ydon, o Alexi; trahit sua quemque voluptas.
, aratra jugo referunt suspensa juvenci,
crescentes decedens duplicat umbras:
nen urit amor; quis enim modus adsit amori?
:ydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
ıtata tibi frondosa vitis in ulmo est.
u aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
ıbus mollique paras detexere junco.
es alium, si te hic fastidit, Alexin."

ECLOGA III. PALÆMON.

MENALCAS. DAMŒTAS. PALÆMON.

. Dic mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?
Non, verum Ægonis; nuper mihi tradidit Ægon.
Infelix o semper, oves, pecus! ipse Neæram
'et, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
us oves custos bis mulget in hora;

Et sucus pecori et lac subducitur agnis.
  DAM. Parcius ista viris tamen objicienda memento.
Novimus et qui te, transversa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.
  MEN. Tum, credo, quum me arbustum videre Miconis
Atque mala vites incidere falce novellas.
  DAM. Aut hic ad veteres fagos quum Daphnidis arcum
Fregisti et calamos; quæ tu, perverse Menalca,
Et, quum vidisti puero donata, dolebas,
Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.
  MEN. Quid domini faciant, audent quum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
Et quum clamarem: "Quo nunc se proripit ille?
Tityre, coge pecus," tu post carecta latebas.
  DAM. An mihi cantando victus, non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit; et mihi Damon
Ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.
  MEN. Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cer
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
  DAM. Vis ergo inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono; tu dic, mecum quo pignore certes.
  MEN. De grege non ausim quidquam deponere tecum;
Est mihi namque domi pater, est injusta noverca;
Bisque die numerant ambo pecus, alter et hædos.
Verum, id quod multo tute ipse fatebere majus,
Insanire libet quoniam tibi, pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis,
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hedera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa, Conon, et quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,

Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Dam. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum est ansas amplexus acantho,
Orpheaque in medio posuit silvasque sequentes;
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.
Men. Nunquam hodie effugies; veniam, quocumque vocaris.
Audiat hæc tantum, vel qui venit, ecce, Palæmon;
Efficiam, posthac ne quemquam voce lacessas.
Dam. Quin age, si quid habes: in me mora non erit ulla,
Nec quemquam fugio; tantum, vicine Palæmon,
Sensibus hæc imis, res est non parva, reponas.
Pal. Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba;
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
Nunc frondent silvæ, nunc formosissimus annus.
Incipe, Damœta; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis, amant alterna Camœnæ.
Dam. Ab Jove principium, Musæ; Jovis omnia plena;
Ille colit terras, illi mea carmina curæ.
Men. Et me Phœbus amat; Phœbo sua semper apud me
Munera sunt, lauri, et suave rubens hyacinthus.
Dam. Malo me Galatea petit, lasciva puella,
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.
Men. At mihi sese offert ultro meus ignis, Amyntas,
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.
Dam. Parta meæ Veneri sunt munera; namque notavi
Ipse locum, aëriæ quo congessere palumbes.
Men. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi; cras altera mittam.
Dam. O quoties, et quæ nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam, venti, divum referatis ad aures!
Men. *Quid prodest, quod me* ipse animo non spernis, *Amynta,*
Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?
Dam. *Phyllida mitte mihi,* meus est natalis, Iolla:

Quum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.
MEN. Phyllida amo ante alias; nam me discedere flevi
Et, "Longum formose vale, vale," inquit, Iolla.
DAM. Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.
MEN. Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis,
Lenta salix feto pecori, mihi solus Amyntas.
DAM. Pollio amat nostram, quamvis est rustica, Musam
Pierides, vitulam lectori pascite vestro.
MEN. Pollio et ipse facit nova carmina: pascite tauru
Jam cornu petat et pedibus qui spargat arenam.
DAM. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaude
Mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.
MEN. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi;
Atque idem jungat vulpes et mulgeat hircos.
DAM. Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
MEN. Parcite, oves, nimium procedere; non bene ripæ
Creditur; ipse aries etiam nunc vellera siccat.
DAM. Tityre, pascentes a flumine reice capellas:
Ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
MEN. Cogite oves, pueri; si lac præceperit æstus,
Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.
DAM. Heu, heu, quam pingui macer est mihi taurus ervo!
Idem amor exitium pecori pecorisque magistro.
MEN. His certe neque amor causa est; vix ossibus hærent
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
DAM. Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apoll
Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas.
MEN. Dic quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores; et Phyllida solus habeto.
PAL. Non nostrum inter vos tantas componere lites;
[Et vitula tu dignus, et hic: et quisquis amores
Aut metuet dulces aut experietur amaros.]
Claudite jam rivos, pueri; sat prata biberunt.

ECLOGA IV. POLLIO.

Musæ, paullo majora canamus!
arbusta juvant humilesque myricæ;
silvas, silvæ sint consule dignæ.
næi venit jam carminis ætas;
integro sæclorum nascitur ordo.
et Virgo, redeunt Saturnia regna;
progenies cœlo demittitur alto.
ascenti puero quo ferrea primum
toto surget gens aurea mundo,
, Lucina: tuus jam regnat Apollo.
decus hoc ævi, te consule, inibit,
ıcipient magni procedere menses;
qua manent, sceleris vestigia nostri
etua solvent formidine terras.
vitam accipiet, divisque videbit
heroas, et ipse videbitur illis,
ıe reget patriis virtutibus orbem.
na, puer, nullo munuscula cultu
ederas passim cum baccare tellus
identi colocasia fundet acantho.
domum referent distenta capellæ
magnos metuent armenta leones.
andos fundent cunabula flores.
serpens, et fallax herba veneni
ıssyrium vulgo nascetur amomum.
eroum laudes et facta parentis
et quæ sit poteris cognoscere virtus:
ıtim flavescet campus arista,
rubens pendebit sentibus uva,
ıercus sudabunt roscida mella.
en *suberunt priscæ* vestigia fraudis,
Thetim ratibus, quæ cingere muris
jubeant telluri infindere sulcos.
Tiphys, et altera quæ vehat Argo

[redacted]

Delectos heroas; erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet et ipse mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus:
Non rastros patietur humus, non vinea falcem;
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator;
Nec varios discet mentiri lana colores,
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto;
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
"Talia sæcla," suis dixerunt, "currite," fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere o magnos, aderit jam tempus, honores,
Cara deûm suboles, magnum Jovis incrementum!
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum;
Aspice, venturo lætantur ut omnia sæclo!
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta:
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis atque huic pater adsit,
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum si judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se judice victum.
Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem;
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer; cui non risere parentes,
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

ECLOGA V. DAPHNIS.

MENALCAS. MOPSUS.

Men. Cur non, Mopse, boni quoniam convenimus a
u calamos inflare leves, ego dicere versus,

Iic corulis mixtas inter considimus ulmos ?
Mop. Tu major ; tibi me est æquum parere, Men
ive sub incertas Zephyris mutantibus umbras,
ive antro potius succedimus. Aspice, ut antrum
ilvestris raris sparsit labrusca racemis.
Men. Montibus in nostris solus tibi certet Amynta
Mop. Quid, si idem certet Phœbum superare canen
Men. Incipe, Mopse, prior, si quos aut Phyllidis igne
ut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
ncipe ; pascentes servabit Tityrus hædos.
Mop. Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
armina descripsi et modulans alterna notavi,
xperiar ; tu deinde jubeto ut certet Amyntas.
Men. Lenta salix quantum pallenti cedit olivæ,
uniceis humilis quantum saliunca rosetis,
udicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Mop. Sed tu desine plura, puer ; successimus antro.
xstinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin
ebant ; vos coruli testes et flumina Nymphis ;
um complexa sui corpus miserabile nati
que deos atque astra vocat crudelia mater.
ı ulli pastos illis egere diebus
ida, Daphni, boves ad flumina ; nulla nec amnem
vit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
hni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
itum, montesque feri silvæque loquuntur.
nis et Armenias curru subjungere tigres
uit, Daphnis thiasos inducere Bacchi,
iis lentas intexere mollibus hastas.
ıt arboribus decori est, ut vitibus uvæ,
gibus tauri, segetes ut pinguibus arvis :
us omne tuis. Postquam te fata tulerunt,
les agros atque ipse reliquit Apollo.
sæpe quibus mandavimus hordea sulcis,
ium et steriles nascuntur avenæ ;
iola, pro purpureo narcisso

Carduus et spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
Pastores, mandat fieri sibi talia Daphnis;
Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.
MEN. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale sopor fessis in gramine, quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo;
Nec calamis solum æquiparas, sed voce magistrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocumque modo tibi nostra vicissim
Dicemus, Daphninque tuum tollemus ad astra;
Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daph
MOP. An quidquam nobis tali sit munere majus?
Et puer ipse fuit cantari dignus, et ista
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
MEN. Candidus insuetum miratur limen Olympi
Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
Ergo alacris silvas et cetera rura voluptas
Panaque pastoresque tenet Dryadasque puellas:
Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur; amat bonus otia Daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera jactant
Intonsi montes; ipsæ jam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta: "deus, deus ille, Menalca."
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phœbo.
Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,
Craterasque duo statuam tibi pinguis olivi;
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra,
Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas et Lyctius Ægon;
Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.
Hæc tibi semper erunt, et quum solemnia vota

mus Nymphis, et quum lustrabimus agros.
uga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
ue thymo pascentur apes, dum rore cicadæ,
er honos nomenque tuum laudesque manebunt.
accho Cererique, tibi sic vota quotannis
olæ facient; damnabis tu quoque votis.
P. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
. neque me tantum venientis sibilus Austri,
percussa juvant fluctu tam litora, nec quæ
osas inter decurrunt flumina valles.
EN. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
c nos, Formosum Corydon ardebat Alexin:
ec eadem docuit, Cujum pecus? an Melibœi?
IOP. At tu sume pedum, quod, me quum sæpe rogaret,
n tulit Antigenes, et erat tum dignus amari,
ormosum paribus nodis atque ære, Menalca.

ECLOGA VI. SILENUS.

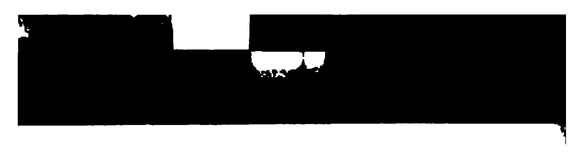
RIMA Syracosio dignata est ludere versu
ostra, neque erubuit silvas habitare, Thalia.
uum canerem reges et prœlia, Cynthius aurem
ellit, et admonuit: "Pastorem, Tityre, pingues
ascere oportet oves, deductum dicere carmen."
unc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
are, tuas cupiant, et tristia condere bella,)
grestem tenui meditabor arundine Musam.
on injussa cano. Si quis tamen hæc quoque, si quis
aptus amore leget, te nostræ, Vare, myricæ,
e nemus omne canet; nec Phœbo gratior ulla est,
uam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis et Mnasylus in antro
ilenum pueri somno videre jacentem,
flatum hesterno venas, ut semper, Iaccho:
ta procul tantum capiti delapsa jacebant,
avis attrita pendebat cantharus ansa.

Aggressi, nam sæpe senex spe carminis ambo
Luserat, injiciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam timidisque supervenit Ægle,—
Ægle, Naïadum pulcherrima ; jamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.
Ille dolum ridens, "Quo vincula nectitis?" inquit.
"Solvite me, pueri ; satis est potuisse videri.
Carmina, quæ vultis, cognoscite ; carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit." Simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnasia rupes ;
Nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animæque marisque fuissent
Et liquidi simul ignis : ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi concreverit orbis ;
Tum durare solum et discludere Nerea ponto
Cœperit, et rerum paulatim sumere formas ;
Jamque novum terræ stupeant lucescere solem,
Altius atque cadant submotis nubibus imbres ;
Incipiant silvæ quum primum surgere, quumque
Rara per ignotos* errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna,
Caucasiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
Clamassent, ut litus, "Hyla, Hyla," omne sonaret ;
Et fortunatam, si nunquam armenta fuissent,
Pasiphaën nivei solatur amore juvenci.
Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit!
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros ;
At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est
Concubitus, quamvis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in levi quæsisset cornua fronte.
h virgo infelix, tu nunc in montibus erras :
e, latus niveum molli fultus hyacintho,

* ignaros.

ıigra pallentes ruminat herbas,
ım in magno sequitur grege. Claudite, Nymphæ,
ymphæ, nemorum jam claudite saltus,
te ferant oculis sese obvia nostris
, bovis vestigia: forsitan illum,
captum viridi, aut armenta secutum,
aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.
Hesperidum miratam mala puellam:
thontiadas musco circumdat amaræ
que solo proceras erigit alnos:
, errantem Permessi ad flumina Gallum
nontes ut duxerit una sororum;
Phœbi chorus assurrexerit omnis;
hæc illi divino carmine pastor,
tque apio crines ornatus amaro,
'Hos tibi dant calamos, en, accipe, Musæ,
os ante seni, quibus ille solebat
rigidas deducere montibus ornos."
ryneï nemoris dicatur origo,
t lucus, quo se plus jactet Apollo.
ır, ut* Scyllam Nisi, quam fama secuta est,
uccinctam latrantibus inguina monstris
vexasse rates, et gurgite in alto
los nautas canibus lacerasse marinis;
ıtatos Terei narraverit artus,
Philomela dapes, quæ dona pararit,
deserta petiverit, et quibus ante
a tecta supervolitaverit alis?
quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
rotas, jussitque ediscere lauros,
; pulsæ referunt ad sidera valles:
nec oves stabulis numerumque referri
nvito processit Vesper Olympo

* aut.

ECLOGA VII. MELIBŒUS.

MELIBŒUS. CORYDON. THYRSIS.

MEL. Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum,
Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas,
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, et respondere parati.
Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat: atque ego Daphnin
Aspicio. Ille ubi me contra videt: "Ocius," inquit,
"Huc ades, o Melibœe: caper tibi salvus et hædi;
Et si quid cessare potes, requiesce sub umbra."
Huc ipsi potum venient per prata juvenci;
Hic virides tenera prætexit arundine ripas
Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
Depulsos a lacte domi quæ clauderet agnos;
Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Cœpere; alternos Musæ meminisse volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.
COR. Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phœbi
Versibus ille facit; aut si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.
THY. Pastores, hedera crescentem ornate poëtam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro;
Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
COR. Sætosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Micon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo stabis suras evincta cothurno.
THY. Sinum lactis et hæc te liba, Priape, quotannis

are sat est; custos es pauperis horti.
marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
gregem suppleverit, aureus esto.
Ierine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
r cycnis, hedera formosior alba,
rimum pasti repetent præsepia tauri,
ui Corydonis habet te cura, venito.
mmo ego Sardoniis videar tibi amarior herbis,
r rusco, projecta vilior alga,
non hæc lux toto jam longior anno est.
m pasti, si quis pudor, ite juvenci.
Iuscosi fontes, et somno mollior herba,
vos rara viridis tegit arbutus umbra,
m pecori defendite; jam venit æstas
jam læto turgent in palmite gemmæ.
Hic focus, et tædæ pingues, hic plurimus ignis
et assidua postes fuligine nigri:
um Boreæ curamus frigora, quantum
erum lupus, aut torrentia flumina ripas.
tant et juniperi, et castaneæ hirsutæ;
cent passim sua quaque sub arbore poma;
unc rident: at, si formosus Alexis
s his abeat, videas et flumina sicca.
ret ager; vitio moriens sitit aëris herba;
mpineas invidit collibus umbras:
adventu nostræ nemus omne virebit;
t læto descendet plurimus imbri.
opulus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho,
myrtus Veneri, sua laurea Phœbo:
mat corulos; illas dum Phyllis amabit,
tus vincet corulos, nec laurea Phœbi.
'raxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis,
in fluviis, *abies in montibus* altis:
si me, Lycida formose, revisas,
n silvis cedat tibi, pinus in hortis.
memini, et victum frustra contendere Thyrsin
don Corydon est tempore nobis.]

ECLOGA VIII. PHARMACEUTRIA.

DAMON. ALPHESIBŒUS.

Pastorum Musam Damonis et Alphesibœi,
Immemor herbarum quos est mirata juvenca
Certantes, quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus;
Damonis Musam dicemus et Alphesibœi.
Tu mihi, seu magni superas jam saxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris; en erit unquam
Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium, tibi desinet; accipe jussis
Carmina cœpta tuis; atque hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.
Frigida vix cœlo noctis decesserat umbra,
Quum ros in tenera pecori gratissimus herba,
Incumbens tereti Damon sic cœpit olivæ:
Dam. "Nascere, præque diem veniens age, Lucifer, alm
Conjugis indigno Nisæ deceptus amore
Dum queror, et divos, quanquam nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Mænalus argutumque nemus pinosque loquentes
Semper habet: semper pastorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur; quid non speremus amantes?
Jungentur jam gryphes equis; ævoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopse, novas incide faces; tibi ducitur uxor;
Sparge, marite, nuces; tibi deserit Hesperus Œtam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
digno conjuncta viro, dum despicis omnes,

[redacted]

t odio mea fistula, dumque capellæ,
ıpercilium, promissaque barba,
m credis mortalia quemquam !
›s mecum, mea tibia, versus.
ris parvam te roscida mala
r eram) vidi cum matre legentem.
mo tum me jam ceperat annus ;
teram a terra contingere ramos.
i, ut me malus abstulit error !
›s mecum, mea tibia, versus.
sit Amor ; duris in cotibus illum
t Rhodope, aut extremi Garamantes
tri puerum nec sanguinis edunt.
s mecum, mea tibia, versus.
cuit natorum sanguine matrem
ıanus ; crudelis tu quoque, mater.
magis, an puer improbus ille ?
uer ; crudelis tu quoque, mater.
›s mecum, mea tibia, versus.
tro fugiat lupus : aurea duræ
ɜrcus ; narcisso floreat alnus :
›us sudent electra myricæ ;
is ululæ ; sit Tityrus Orpheus ;
is, inter delphinas Arion.
›s mecum, mea tibia, versus.
ium fiant mare. Vivite silvæ ;
pecula de montis in undas
num hoc munus morientis habeto.
›s, jam desine, tibia, versus."
: vos, quæ responderit Alphesibœus,
; non omnia possumus omnes.
: aquam, et *molli* cinge hæc altaria vitta,
ole pingues et mascula thura.
icis sanos avertere sacris
nihil hic nisi carmina desunt.
num, mea carmina, ducite Daphnin.

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam;
Carminibus Circe socios mutavit Ulixi;
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco; numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores;
Necte, Amarylli, modo; et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Limus ut hic durescit, et hæc ut cera liquescit
Uno eodemque igni: sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragiles incende bitumine lauros:
Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis quum fessa juvencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulva,
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti—
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit
Pignora cara sui, quæ nunc ego limine in ipso,
Terra, tibi mando; debent hæc pignora Daphnin.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris; nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri et se condere silvis
Mœrin, sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas alio vidi traducere messes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti
Transque caput jace, nec respexeris. His ego Daphnin
Aggrediar; nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin

›rripuit tremulis altaria flammis
, dum ferre moror, cinis ipse. Bonum sit!
1 certe est; et Hylax in limine latrat.
an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis."

ECLOGA IX. MŒRIS.

› te, Mœri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?
Lycida, vivi pervenimus, advena nostri
quam veriti sumus,) ut possessor agelli
Hæc mea sunt; veteres migrate coloni."
, tristes, quoniam Fors omnia versat,
ıod nec bene vertat) mittimus hædos.
te equidem audieram, qua se subducere colles
mollique jugum demittere clivo,
ıquam et veteres, jam fracta cacumina, fagos,
minibus vestrum servasse Menalcan.
ıdieras, et fama fuit; sed carmina tantum
ınt, Lycida, tela inter Martia, quantum
icunt, aquila veniente, columbas.
ne quacumque novas incidere lites
ra cava monuisset ab ilice cornix:
ıic Mœris, nec viveret ipse Menalcas.
cadit in quemquam tantum scelus? heu, tua nobis
l tecum solatia rapta, Menalca?
et Nymphas? quis humum florentibus herbis
aut viridi fontes induceret umbra?
ıblegi tacitus tibi carmina nuper
d delicias ferres, Amaryllida, nostras?
ım redeo, brevis est via, pasce capellas,
pastas age, Tityre, et inter agendum
capro, cornu ferit ille, caveto?"
mo hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat:
n nomen, superet modo Mantua nobis,
niseræ nimium vicina Cremonæ,
lime ferent ad sidera cycni."

Lyc. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
Sic cytiso pastæ distendant ubera vaccæ:
Incipe, si quid habes. Et me fecere poëtam
Pierides; sunt et mihi carmina; me quoque dicunt
Vatem pastores; sed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Vario videor nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.
Mœr. Id quidem ago, et tacitus, Lycida, mecum ipse vc
Si valeam meminisse; neque est ignobile carmen.
"Huc ades, o Galatea; quis est nam ludus in undis?
Hic ver purpureum; varios hic flumina circum
Fundit humus flores; hic candida populus antro
Imminet, et lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades; insani feriant sine litora fluctus."
Lyc. Quid, quæ te pura solum sub nocte canentem
Audieram? numeros memini, si verba tenerem.
Mœr. "Daphni, quid antiquos signorum suspicis o1
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum,
Astrum, quo segetes gauderent frugibus, et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Insere, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes."
Omnia fert ætas, animum quoque: sæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere soles:
Nunc oblita mihi tot carmina; vox quoque Mœrin
Jam fugit ipsa; lupi Mœrin videre priores.
Sed tamen ista satis referet tibi sæpe Menalcas.
Lyc. Causando nostros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi stratum silet æquor; et omnes,
Aspice, ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis via; namque sepulcrum
Incipit apparere Bianoris. Hic ubi densas
Agricolæ stringunt frondes, hic, Mœri, canamus;
Hic hædos depone: tamen veniemus in urbem.
Aut si, nox pluviam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet usque (minus via lædit) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te fasce levabo.

Desine plura, puer, et, quod nunc instat, agamus.
tum melius, quum venerit ipse, canemus.

ECLOGA X. GALLUS.

:MUM hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
eo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,
sunt dicenda. Neget quis carmina Gallo ?
quum fluctus subterlabere Sicanos,
ıara suam non intermisceat undam.
sollicitos Galli dicamus amores,
era attondent simæ virgulta capellæ.
ımus surdis ; respondent omnia silvæ.
emora, aut qui vos saltus habuere, puellæ
ndigno quum Gallus amore peribat ?
ue Parnasi vobis juga, nam neque Pindi
am fecere, neque Aonie Aganippe.
am lauri, etiam flevere myricæ;
lum etiam sola sub rupe jacentem
et gelidi fleverunt saxa Lycæi ;
oves circum, nostri nec pœnitet illas;
œniteat pecoris, divine poëta :
sus oves ad flumina pavit Adonis.
upilio ; tardi venere bubulci ;
iberna venit de glande Menalcas.
Unde amor iste," rogant, " tibi ?" Venit Apollo;
uid insanis ?" inquit ; " tua cura Lycoris
ives alium perque horrida castra secuta est."
agresti capitis Silvanus honore,
ı ferulas et grandia lilia quassans.
s Arcadiæ, venit, quem vidimus ipsi
is ebuli baccis minioque rubentem.
erit *modus ?" inquit.* " Amor non talia curat.
ıis crudelis Amor, nec gramina rivis,
saturantur apes, nec fronde capellæ."
'e : "Tamen cantabitis, Arcades," inquit.

"Montibus hæc vestris; soli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter ossa quiesca
Vestra meos olim si fistula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, vestrique fuissem
Aut custos gregis, aut maturæ vinitor uvæ!
Certe sive mihi Phyllis, sive esset Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus Amynt
Et nigræ violæ sunt, et vaccinia nigra)
Mecum inter salices lenta sub vite jaceret;
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes, hic mollia prata, Lycori,
Hic nemus; hic ipso tecum consumerer ævo.
Nunc insanus amor duri me Martis in armis
Tela inter media atque adversos detinet hostes:
Tu procul a patria (nec sit mihi credere tantum!)
Alpinas, ah dura! nives et frigora Rheni
Me sine sola vides. Ah te ne frigora lædant!
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas!
Ibo, et, Chalcidico quæ sunt mihi condita versu
Carmina, pastoris Siculi modulabor avena.
Certum est in silvis, inter spelæa ferarum,
Malle pati, tenerisque meos incidere amores
Arboribus; crescent illæ, crescetis, amores.
Interea mixtis lustrabo Mænala Nymphis,
Aut acres venabor apros; non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
Jam mihi per rupes videor lucosque sonantes
Ire; libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tamquam hæc sint nostri medicina furor
Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Jam neque Hamadryades rursum nec carmina nob
Ipsa placent; ipsæ rursum concedite silvæ.
Non illum nostri possunt mutare labores,
Nec si frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque nives hiemis subeamus aquosæ,
ec si, quum moriens alta liber aret in ulmo,

opum versemus oves sub sidere Cancri.
a vincit Amor; et nos cedamus Amori."
ec sat erit, divæ, vestrum cecinisse poëtam,
sedet et gracili fiscellam texit hibisco,
les; vos hæc facietis maxima Gallo,
, cujus amor tantum mihi crescit in horas,
tum vere novo viridis se subjicit alnus.
mus; solet esse gravis cantantibus umbra,
eri gravis umbra; nocent et frugibus umbræ.
mum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER PRIMUS.

AD C. CILNIUM MÆCENATEM.

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmisque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parcis;
Hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
Poculaque inventis Acheloïa miscuit uvis;
Et vos, agrestum præsentia numina, Fauni,
Ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano: tuque o, cui prima frementen
Fudit equum magno tellus percussa tridenti,
Neptune: et cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:
Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycæi,
Pan, ovium custos, tua si tibi Mænala curæ,
Adsis, o Tegeæe, favens; oleæque Minerva
Inventrix; uncique puer monstrator aratri;
Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum:
Dique deæque omnes, studium quibus arva tueri,
Quique novas alitis non ullo semine fruges,
Quique satis largum cœlo demittitis imbrem:
Tuque adeo, quem mox quæ sint habitura deoru

ia, incertum est; urbesne invisere, Cæsar,
umque velis curam, et te maximus orbis
rem frugum tempestatumque potentem
at, cingens materna tempora myrto;
us immensi venias maris, ac tua nautæ
ıa sola colant, tibi serviat ultima Thule,
sibi generum Tethys emat omnibus undis;
novum tardis sidus te mensibus addas,
›cus Erigonen inter Chelasque sequentes
tur; ipse tibi jam brachia contrahit ardens
os, et cœli justa plus parte reliquit:
uid eris (nam te nec sperent Tartara regem,
bi regnandi veniat tam dira cupido,
vis Elysios miretur Græcia campos,
›petita sequi curet Proserpina matrem)
:ilem cursum, atque audacibus annue cœptis
›sque viæ mecum miseratus agrestes
lere, et votis jam nunc assuesce vocari.
e novo, gelidus canis quum montibus humor
ur, et zephyro putris se gleba resolvit,
sso incipiat jam tum mihi taurus aratro
ıere, et sulco attritus splendescere vomer.
ıges demum votis respondet avari
›læ, bis quæ solem, bis frigora sensit;
immensæ ruperunt horrea messes.
prius ignotum ferro quam scindimus æquor,
s et varium cœli prædiscere morem
ıit, ac patrios cultusque habitusque locorum,
id quæque ferat regio, et quid quæque recuset.
ıgetes, illic veniunt felicius uvæ;
ei fetus alibi atque injussa virescunt
na. Nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
mittit ebur, *molles sua* thura Sabæi;
ılybes nudi ferrum, virosaque Pontus
, Eliadum palmas Epiros equarum?
' has leges æternaque fœdera certis

Imposuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terræ
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
Fortes invertant tauri, glebasque jacentes
Pulverulenta coquat maturis solibus æstas:
At si non fuerit tellus fecunda, sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco;
Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ,
Hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.
 Alternis idem tonsas cessare novales
Et segnem patiere situ durescere campum;
Aut ibi flava seres mutato sidere farra,
Unde prius lætum siliqua quassante legumen,
Aut tenues fetus viciæ tristisque lupini
Sustuleris fragiles calamos silvamque sonantem.
Urit enim lini campum seges, urit avenæ;
Urunt Lethæo perfusa papavera somno.
Sed tamen alternis facilis labor, arida tantum
Ne saturare fimo pingui pudeat sola, neve
Effetos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requiescunt fetibus arva;
Nec nulla interea est inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires et pabula terræ
Pinguia concipiunt; sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor;
Seu plures calor ille vias et cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua sucus in herbas;
Seu durat magis et venas astringit hiantes,
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertes
imineasque trahit crates, juvat arva; neque illum
ava Ceres alto nequidquam spectat Olympo;

i, proscisso quæ suscitat æquore terga,
s in obliquum verso perrumpit aratro,
etque frequens tellurem, atque imperat arvis.
mida solstitia atque hiemes orate serenas,
olæ; hiberno lætissima pulvere farra,
ager; nullo tantum se Mysia cultu
, et ipsa suas mirantur Gargara messes.
licam, jacto qui semine cominus arva
iitur cumulosque ruit male pinguis arenæ?
e satis fluvium inducit rivosque sequentes,
um exustus ager morientibus æstuat herbis,
upercilio clivosi tramitis undam
? illa cadens raucum per levia murmur
ciet, scatebrisque arentia temperat arva.
qui, ne gravidis procumbat culmus aristis,
iem segetum tenera depascit in herba,
primum sulcos æquant sata? quique paludis
tum humorem bibula deducit arena?
rtim incertis si mensibus amnis abundans
et obducto late tenet omnia limo,
cavæ tepido sudant humore lacunæ.
tamen, hæc quum sint hominumque boumque labores
ndo terram experti, nihil improbus anser,
oniæque grues, et amaris intuba fibris
int, aut umbra nocet. Pater ipse colendi
facilem esse viam voluit, primusque per artem
agros, curis acuens mortalia corda,
rpere gravi passus sua regna veterno.
Jovem nulli subigebant arva coloni;
nare quidem aut partiri limite campum
at: in medium quærebant, ipsaque tellus
liberius, nullo poscente, ferebat.
alum *virus serpentibus* addidit atris,
rique lupos jussit, pontumque moveri;
e decussit foliis, ignemque removit,
a rivis currentia vina repressit,

Ut varias usus meditando extunderet artes
Paulatim, et sulcis frumenti quæreret herbam
Ut silicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas;
Navita tum stellis numeros et nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton;
Tum laqueis captare feras et fallere visco
Inventum, et magnos canibus circumdare saltus;
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens pelagoque alius trahit humida lina:
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina serræ;
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum:
Tum variæ venere artes; labor omnia vicit
Improbus et duris urgens in rebus egestas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, quum jam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent silvæ, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus, ut mala culmos
Esset robigo, segnisque horreret in arvis
Carduus: intereunt segetes; subit aspera silva,
Lappæque tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium et steriles dominantur avenæ.
Quod nisi et assiduis terram* insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aves, et ruris opaci
Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem;
Heu! magnum alterius frustra spectabis acervum,
Concussaque famem in silvis solabere quercu.
  Dicendum et, quæ sint duris agrestibus arma,
Queis sine nec potuere seri nec surgere messes:
Vomis et inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleusinæ matris volventia plaustra,
Tribulaque traheæque et iniquo pondere rastri;
Virgea præterea Celeï vilisque supellex,
Arbuteæ crates et mystica vannus Iacchi:
Omnia quæ multo ante memor provisa repones,
i *te digna manet* divini gloria ruris.

* herbam.

in silvis magna vi flexa domatur
et curvi formam accipit ulmus aratri;
irpe pedes temo protentus in octo;
:s, duplici aptantur dentalia dorso.
t tilia ante jugo levis, altaque fagus,
quæ currus a tergo torqueat imos;
sa focis explorat robora fumus.
multa tibi veterum præcepta referre,
ı, tenuesque piget cognoscere curas.
primis ingenti æquanda cylindro
da manu et creta solidanda tenaci,
ıt herbæ, neu pulvere victa fatiscat;
e illudant pestes: sæpe exiguus mus
posuitque domos atque horrea fecit;
; capti fodere cubilia talpæ;
ue cavis bufo, et quæ plurima terræ
erunt; populatque ingentem farris acervum
atque inopi metuens formica senectæ.
ıtor item, quum se nux plurima silvis
florem et ramos curvabit olentes;
ıt fetus, pariter frumenta sequentur,
; cum magno veniet tritura calore;
ıria foliorum exuberat umbra,
am pingues palea teret area culmos.
di equidem multos medicare serentes,
rius et nigra perfundere amurca,
ıt fetus siliquis fallacibus esset,
is igni exiguo properata maderent.
diu et multo spectata labore
e tamen, ni vis humana quotannis
uæque manu legeret; sic omnia fatis
uere, ac retro sublapsa referri;
quam qui adverso vix flumine lembum
ıbigit, si brachia forte remisit,
in præceps prono rapit alveus amni.
am sunt Arcturi sidera nobis

Hædorumque dies servandi et lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventosa per æquora vectis
Pontus et ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die somnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem,
Exercete, viri, tauros; serite hordea campis
Usque sub extremum brumæ intractabilis imbrem:
Nec non et lini segetem et Cereale papaver
Tempus humo tegere, et jamdudum incumbere aratris
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio; tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt sulci, et milio venit annua cura,
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, et adverso cedens Canis occidit astro.
At si triticeam in messem robustaque farra
Exercebis humum, solisque instabis aristis,
Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur,
Gnosiaque ardentis decedat stella Coronæ,
Debita quam sulcis committas semina, quamque
Invitæ properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Maiæ cœpere; sed illos
Expectata seges vanis elusit aristis.
Si vero viciamque seres vilemque faselum,
Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis,
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes;
Incipe, et ad medias sementem extende pruinas.
Idcirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus astra.
Quinque tenent cœlum zonæ: quarum una corusco
Semper sole rubens et torrida semper ab igni;
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur,
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris:
Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
Munere concessæ divum; et via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.
Mundus, ut ad Scythiam Rhipæasque arduus arces

ibyæ devexus in Austros.
per sublimis ; at illum
a videt Manesque profundi.
auoso elabitur anguis
n morem fluminis Arctos,
tes æquore tingi :
t intempesta silet nox,
nsantur nocte tenebræ :
ora, diemque reducit ;
uis Oriens afflavit anhelis,
ndit lumina Vesper.
io prædiscere cœlo
sque diem tempusque serendi ;
mis impellere marmor
rmatas deducere classes,
is evertere pinum.
m obitus speculamur et ortus,
ı diversis quatuor annum.
quando continet imber,
x cœlo properanda sereno,
um procudit arator
n ; cavat arbore lintres ;
ıt numeros impressit acervis.
urcasque bicornes,
t lentæ retinacula viti.
atur fiscina virga ;
ges, nunc frangite saxo.
ıædam exercere diebus
vos deducere nulla
prætendere sepem,
, incendere vepres,
fluvio mersare salubri.
agitator aselli
*ıis ; lapid*emque revertens
am picis urbe reportat.
dit ordine Luna
D

[redacted]

Felices operum. Quintam fuge; pallidus Orcus
Eumenidesque satæ; tum partu Terra nefando
Cœumque Iapetumque creat, sævumque Typhœa,
Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter pater exstructos disjecit fulmine montes.
Septima post decimam felix, et ponere vitem,
Et prensos domitare boves. et licia telæ
Addere; nona fugæ melior, contraria furtis.
  Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
Aut quum sole novo terras irrorat Eous.
Nocte leves melius stipulæ, nocte arida prata
Tondentur; noctes lentus non deficit humor.
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto;
Interea longum cantu solata laborem
Arguto conjux percurrit pectine telas;
Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem
Et foliis undam trepidi despumat aheni.
  At rubicunda Ceres medio succiditur æstu;
Et medio tostas æstu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus; hiems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuaque inter se læti convivia curant.
Invitat genialis hiems curasque resolvit:
Ceu pressæ quum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus et læti nautæ imposuere coronas.
Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta;
Tum gruibus pedicas et retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores; tum figere damas,
*Stuppea torq*uentem Balearis verbera fundæ:
Quum nix alta jacet, glaciem quum flumina trudunt.
  Quid tempestates auctumni et sidera dicam?
Atque, ubi jam breviorque dies et mollior æstas,

ında viris ? vel quum ruit imbriferum ver,
ı campis quum messis inhorruit, et quum
in viridi stipula lactentia turgent ?
quum flavis messorem induceret arvis
ıt fragili jam stringeret hordea culmo,
:torum concurrere prœlia vidi ;
dam late segetem ab radicibus imis
ιpulsam eruerent : ita turbine nigro
ns culmumque levem stipulasque volantes.
ı immensum cœlo venit agmen aquarum,
glomerant tempestatem imbribus atris
ĸ alto nubes ; ruit arduus æther,
ingenti sata læta boumque labores
ıplentur fossæ, et cava flumina crescunt
ı, fervetque fretis spirantibus æquor.
, media nimborum in nocte, corusca
ıolitur dextra : quo maxima motu
ıit ; fugere feræ, et mortalia corda
humilis stravit pavor : ille flagranti
, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
ıgeminant Austri et densissimus imber ;
ora ingenti vento, nunc litora plangunt.
ıns, cœli menses et sidera serva ;
turni sese quo stella receptet ;
cœli Cyllenius erret in orbes.
/enerare deos, atque annua magnæ
: Cereri lætis operatus in herbis,
ıub casum hiemis, jam vere sereno.
ıes agni, et tum mollissima vina ;
i dulces, densæque in montibus umbræ.
i Cererem pubes agrestis adoret ;
te favos et miti dilue Baccho,
vas circum *felix eat hostia* fruges ;
*m chorus et socii comit*entur ovantes,
clamore vocent in tecta. Neque ante
ıris quisquam supponat aristis,

Quam Cereri, torta redimitus tempora quercu,
Det motus incompositos et carmina dicat.
Atque hæc ut certis possimus discere signis,
Æstusque, pluviasque, et agentes frigora ventos:
Ipse Pater statuit, quid menstrua Luna moneret;
Quo signo caderent Austri; quid sæpe videntes
Agricolæ propius stabulis armenta tenerent.
Continuo, ventis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, et aridus altis
Montibus audiri fragor; aut resonantia longe
Litora misceri, et nemorum increbrescere murmur.
Jam sibi tum curvis male temperat unda carinis,
Quum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora; quumque marinæ
In sicco ludunt fulicæ, notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.
Sæpe etiam stellas, vento impendente, videbis
Præcipites cœlo labi, noctisque per umbram
Flammarum longos a tergo albescere tractus;
Sæpe levem paleam et frondes volitare caducas,
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At Boreæ de parte trucis quum fulminat, et quum
Eurique Zephyrique tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. Nunquam imprudentibus imber
Obfuit: aut illum surgentem vallibus imis
Aëriæ fugere grues; aut bucula cœlum
Suspiciens patulis captavit naribus auras;
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo;
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius et tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter; et bibit ingens
Arcus; et e pastu decedens agmine magno
Corvorum increpuit densis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, et quæ Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,

argos humeris infundere rores,
ıt objectare fretis, nunc currere in undas,
incassum videas gestire lavandi.
ix plena pluviam vocat improba voce,
sicca secum spatiatur arena.
na quidem carpentes pensa puellæ
hiemem, testa quum ardente viderent
oleum et putres concrescere fungos.
ıus ex imbri soles et aperta serena
et certis poteris cognoscere signis:
.e tum stellis acies obtusa videtur,
s radiis obnoxia surgere Luna,
c lanæ per cœlum vellera ferri;
um ad solem pennas in litore pandunt
hetidi alcyones; non ore solutos
meminere sues jactare maniplos:
magis ima petunt campoque recumbunt;
casum servans de culmine summo
ım seros exercet noctua cantus.
.quido sublimis in aëre Nisus,
rpureo pœnas dat Scylla capillo.
ıe illa levem fugiens secat æthera pennis,
icus, atrox, magno stridore per auras
: Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
. fugiens raptim secat æthera pennis.
das corvi presso ter gutture voces
r ingeminant; et sæpe cubilibus altis,
præter solitum dulcedine læti,
ıliis strepitant; juvat imbribus actis
ı parvam dulcesque revisere nidos:
idem credo, quia sit divinitus illis
, aut rerum fato *prudentia* major:
i tempestas et cœli mobilis humor
ias, et Jupiter uvidus Austris
t quæ rara modo, et, quæ densa, relaxat;
ecies animorum, et pectora motus

Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. Hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, et ovantes gutture corvi.
Si vero solem ad rapidum lunasque sequentes
Ordine respicies, nunquam te crastina fallet
Hora, neque insidiis noctis capiere serenæ.
Luna, revertentes quum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit; vento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
Pura, neque obtusis per cœlum cornibus ibit:
Totus et ille dies, et qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt;
Votaque servati solvent in litore nautæ
Glauco et Panopeæ et Inoo Melicertæ.
Sol quoque et exoriens, et quum se condet in undas,
Signa dabit; solem certissima signa sequuntur,
Et quæ mane refert, et quæ surgentibus astris.
Ille ubi nascentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe:
Suspecti tibi sint imbres; namque urget ab alto
Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.
Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
Diversi rumpent radii, aut ubi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, male tum mites defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso quum jam decedet Olympo,
Profuerit meminisse magis: nam sæpe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores;
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Fervere: non illa quisquam me nocte per altum

ɩque a terra moneat convellere funem.
quum referetque diem condetque relatum,
ıs orbis erit; frustra terrebere nimbis,
ro silvas cernes Aquilone moveri.
ıe, quid vesper serus vehat, unde serenas
ɜ agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
i signa dabit. Solem quis dicere falsum
t? ille etiam cæcos instare tumultus
nonet, fraudemque et operta tumescere bella.
iam exstincto miseratus Cæsare Romam:
caput obscura nitidum ferrugine texit,
ıue æternam timuerunt sæcula noctem.
re quamquam illo tellus quoque, et æquora ponti,
ıique canes, importunæque volucres
dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
ıs undantem ruptis fornacibus Ætnam,
ıarumque globos liquefactaque volvere saxa!
um sonitum toto Germania cœlo
; insolitis tremuerunt motibus Alpes.
ıoque per lucos vulgo exaudita silentes
ı; et simulacra modis pallentia miris
ıb obscurum noctis; pecudesque locutæ;
um! sistunt amnes, terræque dehiscunt,
stum illacrimat templis ebur, æraque sudant.
; insano contorquens vertice silvas
rum rex Eridanus, camposque per omnes
abulis armenta tulit. Nec tempore eodem
us aut extis fibræ apparere minaces,
ıteis manare cruor cessavit; et altæ
ctem resonare lupis ululantibus urbes.
ias cœlo ceciderunt plura sereno
a; nec diri toties arsere cometæ.
ıter sese paribus *concurrere* telis
as acies iterum videre Philippi;
indignum superis, bis sanguine nostro
n et latos Hæmi pinguescere campos.

Scilicet et tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabra robigine pila,
Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanes,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
Di patrii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Quæ Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas,
Hunc saltem everso juvenem succurrere sæclo
Ne prohibete. Satis jam pridem sanguine nostro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.
Jam pridem nobis cœli te regia, Cæsar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos:
Quippe ubi fas versum atque nefas: tot bella per orb
Tam multæ scelerum facies; non ullus aratro
Dignus honos; squalent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in ensem.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum;
Vicinæ ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt; sævit toto Mars impius orbe:
Ut quum carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt in spatia, et frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER SECUNDUS.

Hactenus arvorum cultus et sidera cœli;
Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
Virgulta, et prolem tarde crescentis olivæ.
Huc, pater o Lenæe; tuis hic omnia plena
Muneribus; tibi pampineo gravidus auctumno
Floret ager, spumat plenis vindemia labris;
Huc, pater o Lenæe, veni; nudataque musto
Tinge novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia est natura creandis:
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipsæ
Sponte sua veniunt, camposque et flumina late
Curva tenent: ut molle siler, lentæque genestæ,
Populus, et glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine: ut altæ
Castaneæ, nemorumque Jovi quæ maxima frondet
Æsculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva:
Ut cerasis ulmisque; etiam Parnasia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.
Hos natura modos primum dedit; his genus omne
Silvarum fruticumque viret nemorumque sacrorum.
Sunt alii, quos ipse via sibi reperit usus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit sulcis; hic stirpes obruit arvo,
uadrifidasque sudes, et acuto robore vallos;

Silvarumque aliæ pressos propaginis arcus
Exspectant et viva sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ; summumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen,
Quin et caudicibus sectis, mirabile dictu,
Truditur e sicco radix oleagina ligno.
Et sæpe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius; mutatamque insita mala
Ferre pirum, et prunis lapidosa rubescere corna.
　Quare agite o, proprios generatim discite cultus,
Agricolæ, fructusque feros mollite colendo;
Neu segnes jaceant terræ. Juvat Ismara Baccho
Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, o famæ merito pars maxima nostræ,
Mæcenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto;
Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox: ades, et primi lege litoris oram.
In manibus terræ: non hic te carmine ficto
Atque per ambages et longa exorsa tenebo.
　Sponte sua quæ se tollunt in luminis oras,
Infecunda quidem, sed læta et fortia surgunt;
Quippe solo natura subest. Tamen hæc quoque si quis
Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint silvestrem animum; cultuque frequenti
In quascumque voces artes haud tarda sequentur.
Nec non et sterilis, quæ stirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
Nunc altæ frondes et rami matris opacant,
Crescentique adimunt fetus, uruntque ferentem.
Jam, quæ seminibus jactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram;
Pomaque degenerant sucos oblita priores;
Et turpes avibus prædam fert uva racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus, et omnes

dæ in sulcum, ac multa mercede domandæ.
uncis oleæ melius, propagine vites
ndent, solido Paphiæ de robore myrtus;
s et duræ coruli nascuntur, et ingens
nus, Herculeæque arbos umbrosa coronæ,
iique patris glandes; etiam ardua palma
ur, et casus abies visura marinos.
tur vero et nucis arbutus horrida fetu;
riles platani malos gessere valentes;
ieæ fagus, ornusque incanuit albo
piri, glandemque sues fregere sub ulmis.
modus inserere atque oculos imponere simplex.
qua se medio trudunt de cortice gemmæ,
iues rumpunt tunicas, angustus in ipso
do sinus: huc aliena ex arbore germen
lunt, udoque docent inolescere libro.
ursum enodes trunci resecantur, et alte
ur in solidum cuneis via; deinde feraces
e immittuntur: nec longum tempus, et ingens
ad cœlum ramis felicibus arbos,
urque novas frondes et non sua poma.
terea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
lici lotoque, neque Idæis cyparissis.
ingues unam in faciem nascuntur olivæ,
des, et radii, et amara pausia bacca,
que, et Alcinoï silvæ; nec surculus idem
imiis Syriisque piris, gravibusque volemis.
adem arboribus pendet vindemia nostris,
Methymnæo carpit de palmite Lesbos;
Thasiæ vites, sunt et Mareotides albæ,
ibus hæ terris habiles, levioribus illæ;
iso Psithia utilior, tenuisque Lageos,
ura pedes olim, vincturaque linguam;
eæ, preciæque; et quo te carmine dicam,
? nec cellis ideo contende Falernis.
minææ vites, firmissima vina,

Tmolus et assurgit quibus et rex ipse Phanæus;
Argitisque minor, cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, dis et mensis accepta secundis,
Transierim, Rhodia, et tumidis, Bumaste, racemis.
Sed neque, quam multæ species, nec, nomina quæ sint,
Est numerus; neque enim numero comprendere refert:
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere quam multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
  Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur, steriles saxosis montibus orni;
Litora myrtetis lætissima; denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem et frigora taxi.
Aspice et extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasque domus Arabum, pictosque Gelonos.
Divisæ arboribus patriæ: sola India nigrum
Fert ebenum; solis est thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno
Balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum, molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
Arboris haud ullæ jactu potuere sagittæ.
Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
Media fert tristes sucos tardumque saporem
Felicis mali; quo non præsentius ullum,
Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
[Miscueruntque herbas et non innoxia verba,]
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
psa ingens arbos, faciemque simillima lauro;
t, si non alium late jactaret odorem,
urus erat; folia haud ullis labentia ventis;

prima tenax ; animas et olentia Medi
ent illo, et senibus medicantur anhelis.
ıeque Medorum, silvæ ditissima, terra,
.cher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
ıs Italiæ certent ; non Bactra, neque Indi,
ɜ thuriferis Panchaïa pinguis arenis.
:a non tauri spirantes naribus ignem
re, satis immanis dentibus hydri ;
.eis densisque virum seges horruit hastis :
ıvidæ fruges et Bacchi Massicus humor
ɜre ; tenent oleæ armentaque læta.
ɜllator equus campo sese arduus infert ;
.bi, Clitumne, greges, et maxima taurus
ı, sæpe tuo perfusi flumine sacro,
ɔs ad templa deûm duxere triumphos.
: assiduum, atque alienis mensibus æstas ;
vidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
dæ tigres absunt et sæva leonum
; nec miseros fallunt aconita legentes ;
ɔit immensos orbes per humum, neque tanto
ɜus in spiram tractu se colligit anguis.
ɔt egregias urbes, operumque laborem,
ıgesta manu præruptis oppida saxis,
.aque antiquos subterlabentia muros.
:e, quod supra, memorem, quodque alluit infra ?
ıcus tantos ? te, Lari maxime, teque,
us et fremitu assurgens, Benace, marino ?
norem portus, Lucrinoque addita claustra,
indignatum magnis stridoribus æquor,
ua ponto longe sonat unda refuso,
ıusque fretis immittitur æstus Avernis ?
.dem argenti rivos ærisque metalla
:t venis, atque *auro plurima* fluxit.
nus acre virûm, Marsos pubemque Sabellam,
ıque malo Ligurem, Volscosque verutos
hæc Decios, Marios, magnosque Camillos,

Scipiadas duros bello, et te, maxime Cæsar,
Qui nunc extremis Asiæ jam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virûm : tibi res antiquæ laudis et artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes,
Ascræumque cano Romana per oppida carmen.
  Nunc locus arvorum ingeniis : quæ robora cuique,
Quis color, et quæ sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collesque maligni,
Tenuis ubi argilla, et dumosis calculus arvis,
Palladia gaudent silva vivacis olivæ.
Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, et strati baccis silvestribus agri.
At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
Quique frequens herbis et fertilis ubere campus,
Qualem sæpe cava montis convalle solemus
Despicere : huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum : quique editus Austro,
Et filicem curvis invisam pascit aratris ;
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentes
Sufficiet Baccho vites ; hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
Aut fetus ovium, aut urentes culta capellas :
Saltus, et saturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herboso flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt ;
Et, quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere et presso pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum, namque hoc imitamur arando,
Optima frumentis : non ullo ex æquore cernes

Plura domum tardis decedere plaustra juvencis :
Aut unde iratus silvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit : illæ altum nidis petiere relictis ;
At rudis enituit impulso vomere campus.
Nam jejuna quidem clivosi glarea ruris
Vix humiles apibus casias roremque ministrat ;
Et tophus scaber, et nigris exesa chelydris
Creta, negant alios æque serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, et curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam fumosque volucres,
Et bibit humorem, et, quum vult, ex se ipsa remittit,
Quæque suo semper viridi se gramine vestit,
Nec scabie et salsa lædit robigine ferrum :
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos ;
Illa ferax oleo est ; illam experiere colendo
Et facilem pecori et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Vesevo
Ora jugo, et vacuis Clanius non æquus Acerris.
  Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit an supra morem si densa requiras :
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho ;
Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo :
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, et pedibus summas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum pecorique et vitibus almis
Aptius uber erit ; sin in sua posse negabunt
Ire loca, et scrobibus superabit terra repletis :
Spissus ager ; glebas cunctantes crassaque terga
Exspecta, et validis terram proscinde juvencis.
Salsa autem tellus, *et quæ perhibetur* amara,
Frugibus infelix, (ea nec mansuescit arando,
ec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat,)
le dabit specimen : tu spisso vimine qualos,

Colaque prælorum fumosis deripe tectis;
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undæ
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttæ;
At sapor indicium faciet manifestus, et ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.
Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
Discimus: haud unquam manibus jactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida majores herbas alit, ipsaque justo
Lætior. Ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
Neu se prævalidam primis ostendat aristis!
Quæ gravis est, ipso tacitam se pondere prodit,
Quæque levis. Promtum est oculis prædiscere ni
Et quis cui color. At sceleratum exquirere frigus
Difficile est: piceæ tantum, taxique nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigræ.
His animadversis, terram multo ante memento
Excoquere, et magnos scrobibus concidere montes,
Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,
Quam lætum infodias vitis genus. Optima putri
Arva solo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robustus jugera fossor.
At si quos haud ulla viros vigilantia fugit,
A te locum similem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus seges, et quo mox digesta feratur;
Mutatam ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice signant:
Ut, quo quæque modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Restituant: adeo in teneris consuescere multum e
Collibus an plano melius sit ponere vitem,
Quære prius: si pinguis agros metabere campi,
Densa sere; in denso non segnior ubere Bacchus.
Sin tumulis acclive solum collesque supinos,
Indulge ordinibus; nec secius omnis in unguem

tis secto via limite quadret.
ti bello quum longa cohortes
, et campo stetit agmen aperto,
.es, ac late fluctuat omnis
tellus, nec dum horrida miscent
bius mediis Mars errat in armis:
:ibus numeris dimensa viarum;
nodo uti pascat prospectus inanem,
liter vires dabit omnibus æquas
ı vacuum poterunt se extendere rami.
scrobibus quæ sint fastigia, quæras.
ıi vitem committere sulco;
us terræ defigitur arbos:
mis, quæ, quantum vertice ad auras
ım radice in Tartara tendit.
es illam, non flabra, neque imbres
ımota manet, multosque nepotes
olvens durando sæcula vincit.
ɜ ramos et brachia tendens
ia ipsa ingentem sustinet umbram.
solem vergant vineta cadentem;
s corulum sere; neve flagella
ıt summa destringe ex arbore plantas;
rræ; neu ferro læde retuso
ɔleæ silvestris insere truncos.
utis pastoribus excidit ignis,
gui primum sub cortice tectus,
ıdit, frondesque elapsus in altas
sonitum dedit; inde secutus
r perque alta cacumina regnat,
rit flammis nemus, et ruit atram
ı crassus caligine nubem:
mpestas a vertice silvis
atque ferens incendia ventus.
irpe valent, cæsæque reverti

Possunt, atque ima similes revirescere terra:
Infelix superat foliis oleaster amaris.
Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante moveri.
Rura gelu tum claudit hiems; nec semine jacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis satio, quum vere rubenti
Candida venit avis, longis invisa colubris;
Prima vel auctumni sub frigora, quum rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis, jam præterit æstas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis;
Vere tument terræ et genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, et omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fetus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus; superat tener omnibus humor:
Inque novos soles audent se germina tuto
Credere, nec metuit surgentes pampinus Austros,
Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri,
Quum primæ lucem pecudes hausere, virûmque
Terrea progenies duris caput extulit arvis,
Immissæque feræ silvis et sidera cœlo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet cœli indulgentia terras.
Quod superest, quæcumque premes virgulta per agro
Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra;
Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas

…ar enim labentur aquæ, tenuisque sub
…alitus, atque animos tollent sata. Jam
Qui saxo super atque ingentis pondere te
Urgerent: hoc effusos munimen ad imbr…
Hoc, ubi hiulca siti findit Canis æstifer a
Seminibus positis, superest deducere t…
Sæpius ad capita et duros jactare bidente
Aut presso exercere solum sub vomere, e…
Flectere luctantes inter vineta juvencos:
Tum leves calamos, et rasæ hastilia virga…
Fraxineasque aptare sudes furcasque bic…
Viribus eniti quarum, et contemnere ven…
Assuescant, summasque sequi tabulata p…
Ac, dum prima novis adolescit frondib…
Parcendum teneris; et, dum se lætus ad
Palmes agit, laxis per purum immissus h…
Ipsa acie nondum falcis tentanda, sed un…
Carpendæ manibus frondes, interque lege…
Inde ubi jam validis amplexæ stirpibus …
Exierint, tum stringe comas, tum brachi…
Ante reformidant ferrum; tum denique …
Exerce imperia, et ramos compesce fluen…
Texendæ sepes etiam, et pecus omne t…
Præcipue dum frons tenera imprudensqu…
Cui, super indignas hiemes solemque pot…
Silvestres uri assidue capreæque sequaces
Illudunt, pascuntur oves avidæque juven…
Frigora nec tantum cana concreta pruina
Aut gravis incumbens scopulis arentibus
Quantum illi nocuere greges, durique ve…
Dentis, et admorso signata in stirpe cicat…
Non aliam ob culpam Baccho caper omn…
Cæditur, et veteres *ineunt* proscenia ludi
Præmiaque ingeniis pagos et compita ci…
Thesidæ posuere; atque inter pocula læ…
Mollibus in pratis unctos saluere per ut

* valentes

Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incomtis ludunt risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis;
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea fetu;
Complentur vallesque cavæ saltusque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque et liba feremus;
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam exhausti satis est: namque omne qu
Terque quaterque solum scindendum, glebaque ve
Æternum frangenda bidentibus; omne levandum
Fronde nemus; redit agricolis labor actus in orbe
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Ac jam olim, seras posuit quum vinea frondes,
Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, et curvo Saturni dente relictam
Persequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, et vallos primus sub tecta referto;
Postremus metito. Bis vitibus ingruit umbra;
Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ;
Durus uterque labor. Laudato ingentia rura,
Exiguum colito. Nec non etiam aspera rusci
Vimina per silvam, et ripis fluvialis arundo
Cæditur, incultique exercet cura salicti.
Jam vinctæ vites, jam falcem arbusta reponunt,
Jam canit extremos effetus* vinitor antes:
Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus;
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.
Contra non ulla est oleis cultura, neque illæ

* effectos extremus

m rastrosque tenaces,
aurasque tulerunt.
e recluditur unco,
is, cum vomere, fruges.
aci nutritor olivam.
truncos sensere valentes
lera raptim
haud indiga nostræ.
us omne gravescit,
t aviaria baccis;
a alta ministrat,
i et lumina fundunt:
atque impendere curam
s humilesque genestæ,
pastoribus umbras
t pabula melli.
ectare Cytorum,
at arva videre
lli obnoxia curæ.
tice silvæ,
ranguntque feruntque,
utile lignum
umque cupressosque.
c tympana plaustris
posuere carinas:
rondibus ulmi,
et bona bello
ntur in arcus.
ile buxum
que cavantur acuto.
n levis innatat alnus,
s examina condunt
ne *ilicis* alveo.
echeïa dona tulerunt?
dedit; ille furentes

Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas, quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus!
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestes, Ephyreïaque æra;
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi:
At secura quies et nescia fallere vita
Dives opum variarum; at latis otia fundis
Speluncæ vivique lacus; at frigida Tempe
Mugitusque boum mollesque sub arbore somni
Non absunt; illic saltus ac lustra ferarum;
Et patiens operum exiguoque* assueta juventus;
Sacra deûm, sanctique patres; extrema per illos
Justitia excedens terris vestigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant, cœlique vias et sidera monstrent;
Defectus solis varios, lunæque labores;
Unde tremor terris; qua vi maria alta tumescant
Objicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant;
Quid tantum oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Sin, has ne possim naturæ accedere partes,
Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis:
Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi camp
Spercheosque, et virginibus bacchata Lacænis
Taygeta! o, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoscere causas,

* parvoque

s et inexorabile fatum
repitumque Acherontis avari!
deos qui novit agrestes
que senem Nymphasque sorores!
asces, non purpura regum
gitans discordia fratres;
endens Dacus ab Histro;
erituraque regna; neque ille
s inopem aut invidit habenti.
quos ipsa volentia rura
carpsit; nec ferrea jura
aut populi tabularia vidit.
is freta cæca, ruuntque
nt aulas et limina regum;
ırbem miserosque penates,
t Sarrano dormiat ostro;
lefossoque incubat auro;
ıs rostris; hunc plausus hiantem
tus enim plebisque patrumque
t perfusi sanguine fratrum,
:t dulcia limina mutant,
ı quærunt sub sole jacentem.
ɜrram dimovit aratro:
ıinc patriam parvosque nepotes
ıenta boum meritosque juvencos.
ıut pomis exuberet annus,
aut Cerealis mergite culmi,
t sulcos, atque horrea vincat.
ur Sicyonia bacca trapetis;
ɜdeunt; dant arbuta silvæ;
us auctumnus, et alte
ıuitur vindemia saxis.
dent circum oscula nati;
rvat domus; ubera vaccæ
pinguesque in gramine læto
tantur cornibus hædi.

Ipse dies agitat festos ; fususque per herbam,
Ignis ubi in medio, et socii cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat ; pecorisque magistris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo,
Corporaque agresti nudant prædura palæstræ.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini ;
Hanc Remus et frater ; sic fortis Etruria crevit ;
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, et ante
Impia quam cæsis gens est epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
Impositos duris crepitare incudibus enses.
  Sed nos immensum spatiis confecimus æquor,
Et jam tempus equûm fumantia solvere colla.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER TERTIUS.

Te quoque, magna Pales, et te memorande canemus
Pastor ab Amphryso; vos, silvæ amnesque Lycæi.
Cetera, quæ vacuas tenuissent carmine mentes,
Omnia jam vulgata. Quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos,
Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
Acer equis? Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas;
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas;
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius et tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego et Tyrio conspectus in ostro
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
Cursibus et crudo decernet Græcia cæstu:
Ipse, caput tonsæ foliis ornatus olivæ,
Dona feram. Jam nunc solemnes ducere pompas
Ad delubra *juvat, cæsosque* videre juvencos;
Vel scena ut versis discedat frontibus, utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto

[redacted]

Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini;
Atque hic undantem bello magnumque fluentem
Nilum, ac navali surgentes ære columnas.
Addam urbes Asiæ domitas pulsumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diverso ex hoste tropæa,
Bisque triumphatas utroque ab litore gentes.
Stabunt et Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissæque ab Jove gentis
Nomina, Trosque parens, et Trojæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias amnemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
Immanemque rotam, et non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
Intactos, tua, Mæcenas, haud mollia jussa:
Te sine nil altum mens inchoat. En age, segnes
Rumpe moras; vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
Et vox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, et nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.
  Seu quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Pascit equos, seu quis fortes ad aratra juvencos;
Corpora præcipue matrum legat. Optima torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent;
Tum longo nullus lateri modus; omnia magna;
Pes etiam, et camuris hirtæ sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis et albo,
Aut juga detrectans, interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior; quæque ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.
Ætas Lucinam justosque pati hymenæos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos;
Cetera nec feturæ habilis, nec fortis aratris.

ıuperat gregibus dum læta juventas,
res ; mitte in Venerem pecuaria primus,
iam ex alia generando suffice prolem.
|uæque dies miseris mortalibus ævi
git ; subeunt morbi tristisque senectus ;
et duræ rapit inclementia mortis.
runt, quarum mutari corpora malis ;
nim refice, ac, ne post amissa requiras,
, et subolem armento sortire quotannis.
ɲn et pecori est idem delectus equino.
, quos in spem statues submittere gentis,
ım jam inde a teneris impende laborem.
pecoris generosi pullus in arvis
greditur, et mollia crura reponit.
t ire viam, et fluvios tentare minaces
t ignoto sese committere ponti,
ɲs horret strepitus. Illi ardua cervix,
ıque caput, brevis alvus, obesaque terga ;
ıque toris animosum pectus. Honesti
, glaucique ; color deterrimus albis
Tum, si qua sonum procul arma dedere,
o nescit, micat auribus, et tremit artus,
nque fremens volvit sub naribus ignem.
ba, et dextro jactata recumbit in armo :
x agitur per lumbos spina ; cavatque
ı et solido graviter sonat ungula cornu.
ıyclæi domitus Pollucis habenis
et quorum Graii meminere poëtæ,
ɿui bijuges, et magni currus Achilli :
ıpse jubam cervice effudit equina
adventu pernix Saturnus, et altum
innitu fugiens implevit acuto.
quoque, *ubi aut morbo* gravis aut jam segnior annis
bde domo, nec turpi ignosce senectæ.
ı Venerem senior, frustraque laborem
rahit ; et, si quando ad prœlia ventum est,

Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. Ergo animos ævumque notabis
Præcipue; hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, quum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Quum spes arrectæ juvenum, exsultantiaque haurit
Corda pavor pulsans; illi instant verbere torto,
Et proni dant lora; volat vi fervidus axis;
Jamque humiles, jamque elati sublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque assurgere in auras;
Nec mora, nec requies; at fulvæ nimbus arenæ
Tollitur; humescunt spumis flatuque sequentum:
Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ.
Primus Erichthonius currus et quatuor ausus
Jungere equos, rapidusque rotis insistere victor.
Frena Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, et gressus glomerare superbos.
Æquus uterque labor; æque juvenemque magistri
Exquirunt calidumque animis et cursibus acrem;
Quamvis sæpe fuga versos ille egerit hostes,
Et patriam Epirum referat fortesque Mycenas,
Neptunique ipsa deducat origine gentem.
His animadversis instant sub tempus, et omnes
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, et pecori dixere maritum;
Pubentesque * secant herbas, fluviosque ministrant,
Farraque, ne blando nequeat superesse labori,
Invalidique patrum referant jejunia nati.
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes,
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondesque negant et fontibus arcent.
Sæpe etiam cursu quatiunt, et sole fatigant,
Quum graviter tunsis gemit area frugibus, et quum
Surgentem ad Zephyrum paleæ jactantur inanes.

* Florentèsque

ıciunt, nimio ne luxu obtusior usus
ıitali arvo, et sulcos oblimet inertes;
piat sitiens Venerem, interiusque recondat.
sus cura patrum cadere, et succedere matrum
t. Exactis gravidæ quum mensibus errant,
las gravibus quisquam juga ducere plaustris,
altu superare viam sit passus, et acri
re prata fuga, fluviosque innare rapaces:
us in vacuis pascant, et plena secundum
na, muscus ubi et viridissima gramine ripa,
ıcæque tegant, et saxea procubet umbra.
cos Silari circa ilicibusque virentem
nus Alburnum volitans, cui nomen asilo
num est, œstrum Graii vertere vocantes;
, acerba sonans; quo tota exterrita silvis
iunt armenta, furit mugitibus æther
ssus, silvæque et sicci ripa Tanagri.
uondam monstro horribiles exercuit iras
iæ Juno pestem meditata juvencæ.
quoque, nam mediis fervoribus acrior instat,
is gravido pecori, armentaque pasces,
ecens orto, aut noctem ducentibus astris.
t partum cura in vitulos traducitur omnis:
ıuoque notas et nomina gentis inurunt,
os aut pecori malint submittere habendo,
ris servare sacros, aut scindere terram,
npum horrentem fractis invertere glebis:
pascuntur virides armenta per herbas.
os ad studium atque usum formabis agrestem,
ritulos hortare, viamque insiste domandi,
faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
imum laxos tenui de vimine circlos
i subnecte; *dehinc, ubi libera* colla
io assuerint, ipsis e torquibus aptos
pares, et coge gradum conferre juvencos;
lis jam sæpe rotæ ducantur inanes

Per terram, et summo vestigia pulvere signent:
Post valido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, et junctos temo trahat æreus orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec vescas salicum frondes ulvamque palustrem,
Sed frumenta manu carpes sata. Nec tibi fetæ,
More patrum, nivea implebunt mulctraria vaccæ,
Sed tota in dulces consument ubera natos.
Sin ad bella magis studium turmasque feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Jovis in luco currus agitare volantes;
Primus equi labor est animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantes;
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausæ sonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulsus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius ævi.
At tribus exactis, ubi quarta accesserit æstas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis; tum cursibus auras,
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix summa vestigia ponat arena:
Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemes atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæque sonorem
Dant silvæ, longique urgent ad litora fluctus;
Ille volat, simul arva fuga simul æquora verrens.
Hic vel ad Eleï metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere jam domitis sinito; namque ante domand

tollent animos, prensique negabunt
enta pati et duris parere lupatis.
a ulla magis vires industria firmat,
nerem et cæci stimulos avertere amoris,
a sive est cui gratior usus equorum.
so tauros procul atque in sola relegant
ost montem oppositum et trans flumina lata,
clausos satura ad præsepia servant.
im vires paulatim uritque videndo
nec nemorum patitur meminisse, nec herbæ.
illa quidem illecebris et sæpe superbos
inter se subigit decernere amantes.
n magna Sila formosa juvenca:
iantes multa vi prœlia miscent
is crebris; lavit ater corpora sanguis,
in obnixos urgentur cornua vasto
itu; reboant silvæque et longus Olympus.
pellantes una stabulare; sed alter
it, longeque ignotis exsulat oris;
nens ignominiam plagasque superbi
ium, quos amisit inultus, amores,
a aspectans regnis excessit avitis.
i cura vires exercet, et inter
t pernox instrato saxa cubili,
s hirsutis et carice pastus acuta;
sese, atque irasci in cornua discit,
pnixus trunco, ventosque lacessit
; sparsa ad pugnam proludit arena.
collectum robur viresque refectæ,
ret, præcepsque oblitum fertur in hostem:
ti medio cœpit quum albescere ponto,
x altoque sinum trahit; utque, volutus
immane *sonat per saxa*, neque ipso
ior procumbit; at ima exæstuat unda
nigramque alte subjectat arenam.
o genus in terris hominumque ferarumque,

Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt; amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis; nec funera vulgo
Tam multa informes ursi stragemque dedere
Per silvas: tum sævus aper, tum pessima tigris;
Heu! male tum Libyæ solis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos jam frena virum, neque verbera sæva,
Non scopuli rupesque cavæ, atque objecta retardant
Flumina, correptos unda torquentia montes.
Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit sus,
Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas,
Atque hinc atque illinc humerosque ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Durus amor? Nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæca serus freta; quem super ingens
Porta tonat cœli, et scopulis illisa reclamant
Æquora; nec miseri possunt revocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, et genus acre luporum
Atque canum? quid, quæ imbelles dant prœlia cervi?
Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumsere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium; superant montes, et flumina tranant.
Continuoque, avidis ubi subdita flamma medullis,
Vere magis, quia vere calor redit ossibus, illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque leves auras; et sæpe sine ullis
Conjugiis vento gravidæ, mirabile dictu,
Saxa per et scopulos et depressas convalles
Diffugiunt, non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus,
In Boream Caurumque, aut unde nigerrimus Auster

ascitur, et pluvio contristat frigore cœlum.
ic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
astores, lentum destillat ab inguine virus,
ippomanes, quod sæpe malæ legere novercæ,
iscueruntque herbas et non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
ngula dum capti circumvectamur amore.
oc satis armentis ; superat pars altera curæ,
anigeros agitare greges hirtasque capellas.
ic labor ; hinc laudem fortes sperate coloni.
ec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
uam sit, et angustis hunc addere rebus honorem.
ed me Parnasi deserta per ardua dulcis
aptat amor ; juvat ire jugis, qua nulla priorum
astaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
ncipiens stabulis edico in mollibus herbam
arpere oves, dum mox frondosa reducitur æstas ;
t multa duram stipula filicumque maniplis
ternere subter humum, glaciesne frigida lædat
Iolle pecus, scabiemque ferat turpesque podagras.
'ost hinc digressus jubeo frondentia capris
rbuta sufficere, et fluvios præbere recentes :
t stabula a ventis hiberno opponere soli
d medium conversa diem, quum* frigidus olim
am cadit extremoque irrorat Aquarius anno.
æ quoque non cura nobis leviore tuendæ ;
ec minor usus erit ; quamvis Milesia magno
ellera mutentur Tyrios incocta rubores.
ensior hinc suboles, hinc largi copia lactis :
uam magis exhausto spumaverit ubere mulctra ;
æta magis pressis manabunt flumina mammis.
ec minus *interea barbas* incanaque menta
nyphii tondent hirci sætasque comantes
um in castrorum, et miseris velamina nautis.
cuntur vero silvas et summa Lycæi,

* dum

F

Horrentesque rubos, et amantes ardua dumos:
Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosque
Ducunt, et gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem ventosque nivales,
Quo minor est illis curæ mortalis egestas,
Avertes, victumque feres et virgea lætus
Pabula; nec tota claudes fœnilia bruma.
At vero, Zephyris quum læta vocantibus æstas
In saltus utrumque gregem atque in pascua mittet,
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde, ubi quarta sitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ,
Ad puteos aut alta greges ad stagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam:
Æstibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos; aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
Tum tenues dare rursus aquas, et pascere rursus
Solis ad occasum, quum frigidus aëra vesper
Temperat, et saltus reficit jam roscida luna,
Litoraque alcyonen resonant, acalanthida dumi.
Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
Prosequar, et raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque, et totum ex ordine mensem
Pascitur itque pecus longa in deserta sine ullis
Hospitiis: tantum campi jacet. Omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumque Laremque
Armaque Amyclæumque canem Cressamque pharetram
Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine castris.
At non, qua Scythiæ gentes Mæotiaque unda,
urbidus et torquens flaventes Hister arenas,

.ope porrecta sub axem.
armenta; neque ullæ
aut arbore frondes;
nformis et alto
assurgit in ulnas:
ntes frigora Cauri.
quam discutit umbras:
tum petit æthera; nec quum
vit æquore currum.
. in flumine crustæ,
sustinet orbes,
nunc hospita plaustris.
stesque rigescunt
ıs humida vina,
vertere lacunæ,
horrida barbis.
ningit;
cumfusa pruinis
rtoque agmine cervi
ıis vix cornibus exstant.
ıon cassibus ullis,
formidine pinnæ:
ntes pectore montem
raviterque rudentes
ore reportant.
ura sub alta
ıe robora totasque
ue dedere.
pocula læti
.ntur vitea sorbis.
bjecta trioni
tunditur Euro,
orpora sætis.
mum aspera silva
fuge pabula læta;
e mollibus albos.

Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis
Nascentum; plenoque alium circumspice campo.
Munere sic niveo lanæ, si credere dignum est,
Pan deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu aspernata vocantem.
At cui lactis amor, cytisum lotosque frequentes
Ipse manu salsasque ferat præsepibus herbas.
Hinc et amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
Et salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsere horisque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris et sole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor;
Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
Veloces Spartæ catulos acremque Molossum
Pasce sero pingui. Nunquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem incursusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Hiberos.
Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas:
Sæpe volutabris pulsos silvestribus apros
Latratu turbabis agens, montesque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Disce et odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graves nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit;
Aut tecto assuetus coluber succedere et umbræ,
Pestis acerba boum, pecorique aspergere virus,
Fovit humum. Cape saxa manu, cape robora, pastor,
Tollentemque minas et sibila colla tumentem
Dejice; jamque fuga timidum caput abdidit alte,

xtremæque agmina caudæ
trahit sinus ultimus orbes.
Calabris in saltibus anguis,
sublato pectore terga,
maculosus grandibus alvum,
rumpuntur fontibus, et dum
ræ ac pluvialibus Austris,
ie habitans, hic piscibus atram
ranisque loquacibus explet:
lus, terræque ardore dehiscunt,
t flammantia lumina torquens
e siti atque exterritus æstu.
sub divo carpere somnos,
beat jacuisse per herbas,
exuviis nitidusque juventa
tectis aut ova relinquens,
linguis micat ore trisulcis.
te causas et signa docebo.
abies, ubi frigidus imber
sedit et horrida cano
um tonsis illotus adhæsit
uerunt corpora vepres.
iis pecus omne magistri
aries in gurgite villis
secundo defluit amni;
ntingunt corpus amurca,
rgenti, et sulfura viva,
ingues unguine ceras,
que graves, nigrumque bitumen.
is præsens fortuna laborum est,
otuit rescindere summum
itium vivitque tegendo,
re *manus* ad vulnera pastor
deos sedet omina poscens.
r *balantum* lapsus ad ossa
us depascitur arida febris,

Profuit incensos æstus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam;
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
  Quam procul aut molli succedere sæpius umbræ
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, et seræ solam decedere nocti:
Continuo culpam ferro compesce, prius quam
Dira per incautum serpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hiemem ruit æquore turbo,
Quam multæ pecudum pestes: nec singula morbi
Corpora corripiunt, sed tota æstiva repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gent
Tum sciat, aërias Alpes et Norica si quis
Castella in tumulis, et Iapydis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, et longe saltus lateque vacantes.
  Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoque auctumni incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex; sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore deûm medio stans hostia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros.
Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates;
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaque jejuna sanie infuscatur arena.
Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis

.nimas plena ad præsepia reddunt.
us blandis rabies venit, et quatit ægros
ıla sues ac faucibus angit obesis.
'elix studiorum atque immemor herbæ,
ıs, fontesque avertitur, et pede terram
t; demissæ aures; incertus ibidem
le quidem morituris frigidus; aret
l tactum tractanti dura resistit.
ɔxitium primis dant signa diebus.
essu cœpit crudescere morbus:
ırdentes oculi, atque attractus ab alto
terdum gemitu gravis; imaque longo
ıu tendunt; it naribus ater
obsessas fauces premit aspera lingua:
erto latices infundere cornu
ı visa salus morientibus una.
oc ipsum exitio, furiisque refecti
psique suos, jam morte sub ægra,
, piis, erroremque hostibus illum!)
ıdis laniabant dentibus artus.
ı duro fumans sub vomere taurus
; mixtum spumis vomit ore cruorem,
ıe ciet gemitus. It tristis arator,
abjungens fraterna morte juvencum,
e in medio defixa relinquit aratra.
ɔ altorum nemorum, non mollia possunt
ıre animum, non qui per saxa volutus
tro campum petit amnis: at ima
.atera, atque oculos stupor urget inertes,
[ue fluit devexo pondere cervix.
aut benefacta juvant? quid vomere terras
graves? atqui non Massica Bacchi
n illis epulæ nocuere repostæ:
t victu pascuntur simplicis herbæ;
fontes liquidi atque exercita cursu
: somnos abrumpit cura salubres.

[redacted]

Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boves Junonis, et uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre rastris terram rimantur, et ipsis
Unguibus infodiunt fruges, montesque per altos
Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervique fugaces
Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Jam maris immensi prolem et genus omne natantum,
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit; insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit et curvis frustra defensa latebris
Vipera, et attoniti squamis astantibus hydri.
Ipsis est aër avibus non æquus, et illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea jam nec mutari pabula refert,
Quæsitæque nocent artes; cessere magistri,
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.
Sævit, et in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone morbos agit ante metumque,
Inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
Arentesque sonant ripæ collesque supini.
Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo,
Donec humo tegere ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus; nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam, invisos si quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER QUARTUS.

Protinus aërii mellis cœlestia dona
Exsequar: hanc etiam, Mæcenas, aspice partem.
Admiranda tibi levium spectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, et studia, et populos, et prœlia dicam.
In tenui labor; at tenuis non gloria, si quem
Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hædique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et surgentes atterat herbas.
Absint et picti squalentia terga lacerti
Pinguibus a stabulis, meropesque, aliæque volucres,
Et manibus Procne pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipsasque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.
At liquidi fontes et stagna virentia musco
Adsint, et tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbret:
Ut, quum prima novi ducent examina reges
Vere suo, ludetque favis emissa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori,
Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,

Transversas salices et grandia conjice saxa,
Pontibus ut crebris possint consistere, et alas
Pandere ad æstivum solem; si forte morantes
Sparserit, aut præceps Neptuno immerserit Eurus.
Hæc circum casiæ virides, et olentia late
Serpylla, et graviter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Angustos habeant aditus: nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda; neque illæ
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, collectumque hæc ipsa ad munera gluten
Et visco et Phrygiæ servant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effossis, si vera est fama, latebris
Sub terra fovere larem, penitusque repertæ
Pumicibusque cavis exesæque arboris antro.
Tu tamen e levi rimosa cubilia limo
Ungue fovens circum, et raras super injice frondes.
Neu propius tectis taxum sine; neve rubentes
Ure foco cancros; altæ neu crede paludi,
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulsu
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.
Quod superest, ubi pulsam hiemem Sol aureus egit
Sub terras, cœlumque æstiva luce reclusit,
Illæ continuo saltus silvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, et flumina libant
Summa leves. Hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem nidosque fovent; hinc arte recentes
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc ubi jam emissum caveis ad sidera cœli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem,
Contemplator: aquas dulces et frondea semper

s vulgi et trepidantia bello
ræsciscere : namque morantes
uci canor increpat, et vox
itus imitata tubarum ;
se coëunt, pennisque coruscant,
nt rostris, aptantque lacertos,
ue ipsa ad prætoria densæ
que vocant clamoribus hostem.
sudum camposque patentes
oncurritur ; æthere in alto
um mixtæ glomerantur in orbem,
nt : non densior aëre grando,
ntum pluit ilice glandis :
es insignibus alis
gusto in pectore versant,
non cedere, dum gravis aut hos,
victor dare terga subegit.

Aridus; elucent aliæ, et fulgore coruscant
Ardentes auro et paribus lita corpora guttis.
Hæc potior suboles; hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes; nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, et durum Bacchi domitura saporem.
At quum incerta volant, cœloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt,
Instabiles animos ludo prohibebis inani:
Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe: non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.
Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis
Tecta serat late circum, cui talia curæ;
Ipse labore manum duro terat; ipse feraces
Figat humo plantas, et amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham, et terris festinem advertere proram,
Forsitan et, pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique rosaria Pæsti;
Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
Et virides apio ripæ, tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis; nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi,
Pallentesque hederas, et amantes litora myrtos.
Namque sub Œbaliæ memini me turribus arcis*,
Qua niger humectat flaventia culta Galæsus,
Corycium vidisse senem, cui pauca relicti
Jugera ruris erant; nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna seges nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus albaque circum
Lilia verbenasque premens vescumque papaver,
Regum æquabat opes animis; seraque revertens
Nocte domum dapibus mensas onerabat inemtis.

* altis

rere rosam atque auctumno carpere poma,
a tristis hiems etiam nunc frigore saxa
ət, et glacie cursus frenaret aquarum,
am mollis jam tondebat hyacinthi,
ι increpitans seram Zephyrosque morantes.
.bus fetis idem atque examine multo
ıbundare, et spumantia cogere pressis
vis ; illi tiliæ atque uberrima pinus ;
in flore novo pomis se fertilis arbos
t, totidem auctumno matura tenebat.
m seras in versum distulit ulmos,
que pirum et spinos jam pruna ferentes,
ministrantem platanum potantibus umbras.
ıæc ipse equidem, spatiis exclusus iniquis
o, atque aliis post me memoranda relinquo.
age, naturas apibus quas Jupiter ipse
expediam, pro qua mercede, canoros
ι sonitus crepitantiaque æra secutæ,
cœli regem pavere sub antro.
nmunes natos, consortia tecta
ıbent, magnisque agitant sub legibus ævum ;
am solæ et certos novere penates ;
əque hiemis memores æstate laborem
ntur, et in medium quæsita reponunt.
ı aliæ victu invigilant, et fœdere pactc
.tur agris ; pars intra septa domorum
lacrimam, et lentum de cortice gluten,
avis ponunt fundamina, deinde tenaces
lunt ceras ; aliæ, spem gentis, adultos
t fetus ; aliæ purissima mella
et liquido distendunt nectare cellas.
ıibus ad portas cecidit custodia sorti ;
icem speculantur aquas et nubila cœli ;
ra accipiunt venientum, aut agmine facto
fucos, pecus a præsepibus arcent.
us, redolentque thymo fragrantia mella.

Ac veluti lentis Cyclopes fulmina massis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii stridentia tingunt
Æra lacu; gemit impositis incudibus Ætna;
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum:
Non aliter, si parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque suo. Grandævis oppida curæ,
Et munire favos, et dædala fingere tecta:
At fessæ multa referunt se nocte minores,
Crura thymo plenæ; pascuntur et arbuta passim,
Et glaucas salices casiamque, crocumque rubentem
Et pinguem tiliam et ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nusquam mora: rursus easden
Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant:
Fit sonitus, mussantque oras et limina circum.
Post, ubi jam thalamis se composuere, siletur
In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.
Nec vero a stabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt cœlo adventantibus Euris;
Sed circum tutæ sub mœnibus urbis aquantur,
Excursusque breves tentant, et sæpe lapillos,
Ut cymbæ instabiles fluctu jactante saburram,
Tollunt: his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt;
Verum ipsæ e foliis natos et suavibus herbis
Ore legunt; ipsæ regem parvosque Quirites
Sufficiunt, aulasque et cerea regna refingunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam sub fasce dedere;
Tantus amor florum et generandi gloria mellis.

quamvis angusti terminus ævi
'neque enim plus septima ducitur æstas)
mmortale manet, multosque per annos
ıa domus, et avi numerantur avorum.
'egem non sic Ægyptos et ingens
populi Parthorum aut Medus Hydaspes
. Rege incolumi mens omnibus una est;
.pere fidem constructaque mella
ipsæ, et crates solvere favorum.
n custos; illum admirantur, et omnes
ıt fremitu denso, stipantque frequentes;
;tollunt humeris, et corpora bello
pulchramque petunt per vulnera mortem.
iam signis atque hæc exempla secuti,
ıs partem divinæ mentis et haustus
lixere: deum namque ire per omnes
tractusque maris cœlumque profundum;
.des, armenta, viros, genus omne ferarum,
sibi tenues nascentem arcessere vitas;
ıc reddi deinde ac resoluta referri
ec morti esse locum, sed viva volare
numerum atque alto succedere cœlo.
lo sedem augustam servataque mella
relines, prius haustu sparsus aquarum
'umosque manu prætende sequaces.
os cogunt fetus, duo tempora messis:
mul os terris ostendit honestum
ceani spretos pede repulit amnes;
ı sidus fugiens ubi Piscis aquosi
bernas cœlo descendit in undas.
odum supra est, læsæque venenum
nspirant, et spicula cæca relinquunt,
ıis, animasque in vulnere ponunt.
metues hiemem parcesque futuro
' animos et res miserabere fractas;
rmo, cerasque recidere inanes

Quis dubitet? nam sæpe favos ignotus adedit
Stellio, et lucifugis congesta cubilia blattis,
Immunisque sedens aliena ad pabula fucus;
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis
Aut dirum tineæ genus; aut invisa Minervæ
Laxos in foribus suspendit aranea casses.
Quo magis exhaustæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntque foros, et floribus horrea texent.
Si vero, quoniam casus apibus quoque nostro
Vita tulit, tristi languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis
Continuo est ægris alius color; horrida vultum
Deformat macies; tum corpora luce carentum
Exportant tectis, et tristia funera ducunt;
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus, omnes
Ignavæque fame et contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurra
Frigidus ut quondam silvis immurmurat Auste
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis;
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem et fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunsum gallæ admiscere saporem,
Arentesque rosas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel psithia passos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, et grave olentia centa
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba;
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse; sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ,
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ;
Asper in ore sapor; tonsis in vallibus illum

ıt curva legunt prope flumina Mellæ.
ırato radices incoque Baccho,
ɔ in foribus plenis appone canistris.
ɩuem proles subito defecerit omnis,
s unde novæ stirpis revocetur, habebit;
t Arcadii memoranda inventa magistri
ɿuoque modo cæsis jam sæpe juvencis
ı apes tulerit cruor. Altius omnem
. prima repetens ab origine famam.
Pellæi gens fortunata Canopi
'uso stagnantem flumine Nilum,
pictis vehitur sua rura faselis;
ıaretratæ vicinia Persidis urget,
n Ægyptum nigra fecundat arena,
ı ruens septem discurrit in ora]
ɔratis amnis devexus ab Indis:
hac certam regio jacit arte salutem.
ɪrimum atque ipsos contractus ad usus
ıcus: hunc angustique imbrice tecti
que premunt arctis, et quatuor addunt,
ventis, obliqua luce fenestras.
us, bima curvans jam cornua fronte,
huic geminæ nares et spiritus oris
ıctanti obsuitur, plagisque peremto
integram solvuntur viscera pellem.
n in clauso linquunt, et ramea costis
fragmenta, thymum, casiasque recentes.
ır, Zephyris primum impellentibus undas,
ı rubeant quam prata coloribus, ante
ıam tignis nidum suspendat hirundo.
ıeris tepefactus in ossibus humor
ıt visenda modis animalia miris,
dum primo, *mox et stri*dentia pennis,
tenuemque magis magis aëra carpunt;
stivis effusus nubibus imber,
ut nervo pulsante sagittæ,
ıeunt si quando prœlia Parthi.

[redacted]

Quis deus hanc, Musæ, qui nobis extudit artem ?
Unde nova ingressus hominum experientia cepit ?
Pastor Aristæus fugiens Peneïa Tempe,
Amissis, ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens, atque hac affatus voce parentem :
" Mater, Cyrene mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclara stirpe deorum
Si modo, quem perhibes, pater est Thymbræus Apoll
Invisum fatis genuisti ? aut quo tibi nostri
Pulsus amor ? quid me cœlum sperare jubebas ?
En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum custodia solers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, et ipsa manu felices erue silvas ;
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes
Ure sata, et validam in vites molire bipennem :
Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis."
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit. Eam circum Milesia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali saturo fucata colore,
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla ;
[Nesæe Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,]
Cydippeque, et flava Lycorias : altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores ;
Clioque et Beroë soror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ ;
Atque Ephyre, atque Opis, et Asia Deïopea,
Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisque dolos et dulcia furta ;
Atque Chao densos divûm numerabat amores.
Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa
Devolvunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristæi, vitreisque sedilibus omnes

re ; sed ante alias Arethusa sorores
ıs, summa flavum caput extulit unda ;
: "O gemitu non frustra exterrita tanto,
ror, ipse tibi, tua maxima cura,
istæus Penei genitoris ad undam
mans, et te crudelem nomine dicit.
:ussa nova mentem formidine mater,
ə, duc ad nos ; fas illi limina divûm
' ait ; simul alta jubet discedere late
qua juvenis gressus inferret. At illum
n montis faciem circumstetit unda,
ıe sinu vasto, misitque sub amnem.
lomum mirans genetricis, et humida regna,
que lacus clausos, lucosque sonantes,
ngenti motu stupefactus aquarum,
b magna labentia flumina terra
; diversa locis, Phasimque, Lycumque,
unde altus primum se erumpit Enipeus,
er Tiberinus, et unde Aniena fluenta,
ɪue sonans Hypanis, Mysusque Caïcus,
a auratus taurino cornua vultu
, quo non alius per pinguia culta
purpureum violentior effluit amnis.
ı est in thalami pendentia pumice tecta
m, et nati fletus cognovit inanes
ıanibus liquidos dant ordine fontes
:, tonsisque ferunt mantelia villis ;
lis onerant mensas, et plena reponunt
Panchæis adolescunt ignibus aræ ;
,—"Cape Mæonii carchesia Bacchi :
bemus,"—ait. Simul ipsa precatur
que patrem rerum, Nymphasque sorores,
ıuæ silvas, centum quæ flumina servant.
lo ardentem perfudit nectare Vestam ;
s ad summum tecti subjecta reluxit :
firmans animum, sic incipit ipsa :

"Est in Carpathio Neptuni gurgite vates,
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus patriamque revisit
Pallenen: hunc et Nymphæ veneramur, et ipse
Grandævus Nereus; novit namque omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est; immania cujus
Armenta et turpes pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiendus, ut omnem
Expediat morbi causam, eventusque secundet:
Nam sine vi non ulla dabit præcepta, neque illum
Orando flectes; vim duram et vincula capto
Tende; doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipsa ego te, medios quum sol accenderit æstus,
Quum sitiunt herbæ, et pecori jam gratior umbra est,
In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
Se recipit, facile ut somno aggrediare jacentem.
Verum ubi correptum manibus vinclisque tenebis,
Tum variæ eludent species atque ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
Squamosusque draco, et fulva cervice leæna;
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
Sed, quanto ille magis formas se vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla;
Donec talis erit, mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina somno."
Hæc ait, et liquidum ambrosiæ diffundit odorem,
Quo totum nati corpus perduxit; at illi
Dulcis compositis spiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Est specus ingen
Exesi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur inque sinus scindit sese unda reductos,
Deprensis olim statio tutissima nautis;
Intus se vasti Proteus tegit objice saxi.

em in latebris aversum a lumine Nympha
ipsa procul nebulis obscura resistit.
.us torrens sitientes Sirius Indos
cœlo et medium Sol igneus orbem
arebant herbæ, et cava flumina siccis
ad limum radii tepefacta coquebant;
teus consueta petens e fluctibus antra
ı vasti circum gens humida ponti
rorem late dispersit amarum.
e somno diversæ in litore phocæ:
; stabuli custos in montibus olim,
i e pastu vitulos ad tecta reducit,
ı lupos acuunt balatibus agni,
opulo medius, numerumque recenset.
tæo quoniam est oblata facultas,
a senem passus componere membra,
ore ruit magno, manicisque jacentem
Ille suæ contra non immemor artis,
nsformat sese in miracula rerum,
, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
i nulla fugam reperit pellacia*, victus
lit, atque hominis tandem ore locutus:
s te, juvenum confidentissime, nostras
e domus? quidve hinc petis?" inquit. At ille:
teu, scis ipse; neque est te fallere quidquam;
ine velle. Deum præcepta secuti,
ıinc lapsis quæsitum oracula rebus."
fatus. Ad hæc vates vi denique multa
culos intorsit lumine glauco,
r frendens, sic fatis ora resolvit:
ı nullius exercent numinis iræ.
s commissa: tibi has miserabilis Orpheus
uam *ob meritum pœnas,* ni Fata resistant,
rapta graviter pro conjuge sævit.
dum te fugeret per flumina præceps,
te pedes hydrum, moritura puella,

* fallacia

ntem ripas alta non vidit in herba.
ιorus æqualis Dryadum clamore supremos
erunt montes ; flerunt Rhodopeïæ arces
que Pangæa et Rhesi Mavortia tellus,
ıe Getæ atque Hebrus et Actias Orithyia.
ı cava solans ægrum testudine amorem,
dulcis conjux, te solo in litore secum,
veniente die, te decedente canebat.
ınarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
caligantem nigra formidine lucum
ıgressus, manesque adiit regemque tremendum,
esciaque humanis precibus mansuescere corda.
.t cantu commotæ Erebi de sedibus imis
Jmbræ ibant tenues, simulacraque luce carentum :
Quam multa in foliis avium se millia condunt,
Vesper ubi aut hibernus agit de montibus imber:
Matres atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum ;
Quos circum limus niger et deformis arundo
Cocyti tardaque palus inamabilis unda
Alligat, et novies Styx interfusa coërcet.
Quin ipsæ stupuere domus atque intima leti
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota constitit orbis.
Jamque pedem referens casus evaserat omnes,
Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
Pone sequens ; namque hanc dederat Proserpina lege
Quum subita incautum dementia cepit amantem,
Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes :
Restitit, Eurydicenque suam jam luce sub ipsa
Immemor heu ! victusque animi respexit. Ibi omn
Effusus labor, atque immitis rupta tyranni
'œdera, terque fragor stagnis auditus Avernis.
'a, 'Quis et me,' inquit, 'miseram, et te perdidit
's tantus furor ? en iterum crudelia retro

conditque natantia lumina somnus.
: feror ingenti circumdata nocte,
tibi tendens, heu non tua, palmas !'
oculis subito, ceu fumus in auras
tenues, fugit diversa ; neque illum,
nequidquam umbras, et multa volentem
terea vidit ; nec portitor Orci
ıjectam passus transire paludem.
et ? quo se, rapta bis conjuge, ferret ?
manes, qua numina voce moveret ?
m Stygia nabat jam frigida cymba.
ıum totos perhibent ex ordine menses
aëria deserti ad Strymonis undam
et gelidis hæc evolvisse sub antris,
ɜm tigres, et agentem carmine quercus :
opulea mærens Philomela sub umbra
queritur fetus, quos durus arator
ns nido implumes detraxit : at illa
:tem, ramoque sedens miserabile carmen
t, et mæstis late loca questibus implet.
enus, non ulli animum flexere hymenæi ;
yperboreas glacies Tanaïmque nivalem,
ɜ Rhipæis nunquam viduata pruinis
at, raptam Eurydicen atque irrita Ditis
ıerens : spretæ Ciconum quo munere matres,
cra deûm nocturnique orgia Bacchi,
ɪum latos juvenem sparsere per agros.
oque, marmorea caput a cervice revulsum
quum medio portans Œagrius Hebrus
t, 'Eurydicen' vox ipsa et frigida lingua,
ɪeram Eurydicen !' anima fugiente vocabat ;
cen' toto referebant flumine ripæ."
Proteus : et *se jactu* dedit æquor in altum ;
dedit, spumantem undam sub vertice torsit
*yrene ; nam*que ultro affata timentem :
licet tristes animo deponere curas.
ı *morbi* causa ; hinc miserabile Nymp

[redacted]

Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium misere apibus. Tu munera supplex
Tende, petens pacem, et faciles venerare Napæas:
Namque dabunt veniam votis, irasque remittent.
Sed, modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præstanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycæi,
Delige, et intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Constitue, et sacrum jugulis demitte cruorem;
Corporaque ipsa boum frondoso desere luco.
Post, ubi nona suos aurora ostenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papavera mittes;
Placatam Eurydicen vitula venerabere cæsa,
Et nigram mactabis ovem, lucumque revises."
Haud mora: continuo matris præcepta facessit.
Ad delubra venit; monstratas excitat aras;
Quatuor eximios præstanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem cervice juvencas.
Post, ubi nona suos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque revisit.
Hic vero subitum ac dictu mirabile monstrum
Aspiciunt, liquefacta boum per viscera toto
Stridere apes utero, et ruptis effervere costis;
Immensasque trahi nubes; jamque arbore summa
Confluere, et lentis uvam demittere ramis.

Hæc super arvorum cultu pecorumque canebam,
Et super arboribus, Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otî:
Carmina qui lusi pastorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.

[redacted]

P. VIRGILII MARONIS

Æ N E I D O S

LIBER PRIMUS.

'o, qui quondam gracili modulatus avena
:n, et egressus silvis, vicina coëgi
ımvis avido parerent arva colono :
m opus agricolis : at nunc horrentia Martis,

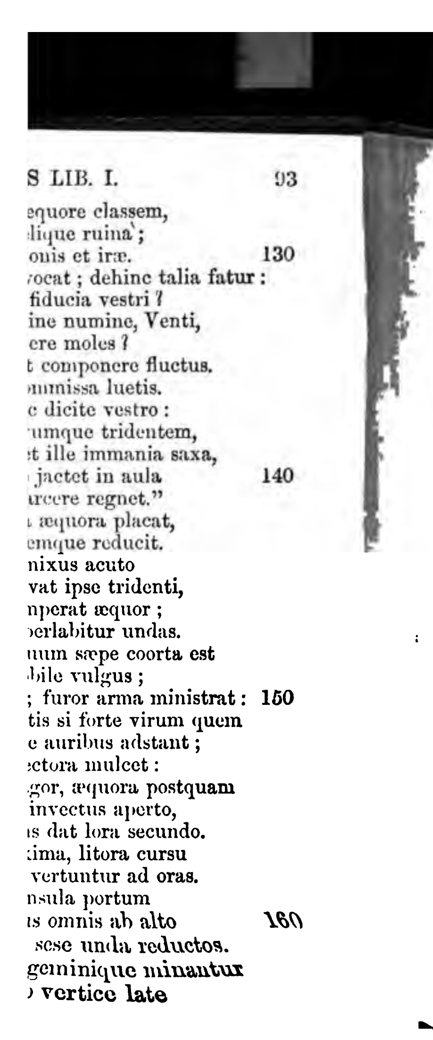
virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
n, fato profugus, Lavinia venit
; multum ille et terris jactatus et alto
erûm, sævæ memorem Junonis ob iram ;
quoque et bello passus, dum conderet urbem,
etque deos Latio ; genus unde Latinum,
ique patres, atque altæ mœnia Romæ.
a, mihi causas memora, quo numine læso,
e dolens, regina deum tot volvere casus
em pietate virum, tot adire labores,
erit. Tantæne animis cœlestibus iræ !
s antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
go, Italiam contra Tiberinaque longe
dives opum, studiisque asperrima belli ;
Juno fertur terris magis omnibus unam
bita coluisse *Samo. Hic illius* arma,
rrus fuit : hoc regnum dea gentibus esse,
ata sinant, jam tum tenditque fovetque.
m sed enim Trojano a sanguine duci

Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces ;
Hinc populum late regem belloque superbum
Venturum excidio Libyæ : sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis ;—
Nec dum etiam causæ irarum sævique dolores
Exciderant animo : manet alta mente repostum
Judicium Paridis, spretæque injuria formæ,
Et genus invisum, et rapti Ganymedis honores :—
His accensa super, jactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
Arcebat longe Latio ; multosque per annos
Errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
  Vix e conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti et spumas salis ære ruebant ;
Quum Juno, æternum servans sub pectore vulnus,
Hæc secum : "Mene incepto desistere victam,
Nec posse Italia Teucrorum avertere regem !
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivum, atque ipsos potuit submergere ponto,
Unius ob noxam et furias Ajacis Oïlei ?
Ipsa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis :
Illum, exspirantem transfixo pectore flammas,
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quæ divum incedo regina, Jovisque
Et soror et conjux, una cum gente tot annos
Bella gero. Et quisquam numen Junonis adoret
Præterea, aut supplex aris imponat honorem ?"
  Talia flammato secum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca feta furentibus Austris,
Æoliam venit. Hic vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis

stra fremunt: celsa sedet Æolus arce
ms, mollitque animos, et temperat iras.
aria ac terras cœlumque profundum
at rapidi secum verrantque per auras.
mnipotens speluncis abdidit atris,
s; molemque et montes insuper altos
gemque dedit, qui fœdere certo
et laxas sciret dare jussus habenas.
m Juno supplex his vocibus usa est:
ımque tibi divum pater atque hominum rex
ledit fluctus et tollere vento,
ı mihi Tyrrhenum navigat æquor,
liam portans victosque penates:
ventis, submersasque obrue puppes;
ersos et disjice corpora ponto.
is septem præstanti corpore nymphæ;
e forma pulcherrima, Deïopeam
ugam stabili propriamque dicabo,
cum meritis pro talibus annos
ulchra faciat te prole parentem."
c contra: "Tuus, o regina, quid optes,
bor; mihi jussa capessere fas est.
odcunque hoc regni, tu sceptra Jovemque
u das epulis accumbere divum,
ıe facis tempestatumque potentem."
licta, cavum conversa cuspide montem
ıtus; ac venti velut agmine facto,
rta, ruunt, et terras turbine perflant.
ıari, totumque a sedibus imis
ue Notusque ruunt creberque procellis
astos volvunt ad litora fluctus:
lamorque virum stridorque rudentum.
ito nubes *cœlumque* diemque
r *oculis; ponto* nox incubat atra.
; *et crebris micat* ignibus æther;
viris intentant omnia mortem.

[redacted]

Extemplo Æneæ solvuntur frigore membra;
Ingemit, et duplices tendens ad sidera palmas,
Talia voce refert: "O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum Trojæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere! o Danaum fortissime gentis
Tydide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra!
Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon; ubi tot Simoïs correpta sub undis
Scuta virum galeasque et fortia corpora volvit."
Talia jactanti stridens Aquilone procella
Velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi; tum prora avertit, et undis
Dat latus; insequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi summo in fluctu pendent; his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit: furit æstus arenis.
Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus, Aras;
Dorsum immane mari summo. Tres Eurus ab alto
In brevia et syrtes urget, miserabile visu,
Illiditque vadis atque aggere cingit arenæ.
Unam, quæ Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit; excutitur pronusque magister
Volvitur in caput: ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, et rapidus vorat æquore vertex.
Apparent rari nantes in gurgite vasto,
Arma virum tabulæque et Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas, et qua grandævus Aletes,
Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis
Stagna refusa vadis, graviter commotus; et alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.

equore classem,
dique ruinà;
onis et iræ.
vocat; dehinc talia fatur:
fiducia vestri?
ine numine, Venti,
ere moles?
t componere fluctus.
mmissa luetis.
c dicite vestro:
umque tridentem,
et ille immania saxa,
jactet in aula
rcere regnet."
æquora placat,
emque reducit.
nixus acuto
vat ipse tridenti,
nperat æquor;
perlabitur undas.
uum sæpe coorta est
bile vulgus;
; furor arma ministrat:
tis si forte virum quem
e auribus adstant;
ectora mulcet:
gor, æquora postquam
invectus aperto,
s dat lora secundo.
ima, litora cursu
vertuntur ad oras.
nsula portum
s omnis ab alto
sese unda reductos.
geminique minantur
vertice late

Æquora tuta silent; tum silvis scena coruscis
Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum;
Intus aquæ dulces, vivoque sedilia saxo;
Nympharum domus. Hic fessas non vincula naves
Ulla tenent; unco non alligat ancora morsu.
Huc septem Æneas collectis navibus omni
Ex numero subit; ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troës arena,
Et sale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achates,
Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis Cerealiaque arma
Expediunt, fessi rerum; frugesque receptas
Et torrere parant flammis et frangere saxo.
Æneas scopulum interea conscendit, et omnem
Prospectum late pelago petit, Anthea si quem
Jactatum vento videat, Phrygiasque biremes,
Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caïci.
Navem in conspectu nullam, tres litore cervos
Prospicit errantes; hos tota armenta sequuntur
A tergo, et longum per valles pascitur agmen.
Constitit hic, arcumque manu celeresque sagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates;
Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, sternit, tum vulgus; et omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi, et numerum cum navibus æqu
Hinc portum petit, et socios partitur in omnes.
Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Litore Trinacrio dederatque abeuntibus heros,
Dividit, et dictis mærentia pectora mulcet:
"*O socii, ne*que enim ignari sumus ante malorum
O passi graviora, dabit deus his quoque finem.

læam rabiem penitusque sonantes
ɔpulos ; vos et Cyclopia saxa
Revocate animos, mæstumque timorem
'orsan et hæc olim meminisse juvabit.
casus, per tot discrimina rerum
n Latium, sedes ubi fata quietas
: illic fas regna resurgere Trojæ.
vosmet rebus servate secundis."
e refert ; curisque ingentibus æger
ı simulat, premit altum corde dolorem.
læ accingunt dapibusque futuris :
ipiunt costis, et viscera nudant ;
sta secant, veribusque trementia figunt ;
a locant alii, flammasque ministrant.
revocant vires, fusique per herbam
veteris Bacchi pinguisque ferinæ.
xemta fames epulis, mensæque remotæ,
ɡo socios sermone requirunt,
tumque inter dubii, seu vivere credant,
pati nec jam exaudire vocatos.
s Æneas nunc acris Oronti
casum gemit et crudelia secum
temque Gyan, fortemque Cloanthum.
erat : quum Jupiter æthere summo
re velivolum terrasque jacentes,
tos populos, sic vertice cœli
byæ defixit lumina regnis.
es jactantem pectore curas
mis oculos suffusa nitentes
ıs : "O qui res hominumque deumque
ıperiis, et fulmine terres,
as in te committere tantum,
ere, quibus, tot funera passis,
m terrarum clauditur orbis?
os olim, volventibus annis,
revocato a sanguine Teucri,

Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus: quæ te, genitor, sententia vertit?
Hoc equidem occasum Trojæ tristesque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur. Quem das finem, rex magne, labo
Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
Illyricos penetrare sinus atque intima tutus
Regna Liburnorum, et fontem superare Timav
Unde per ora novem vasto cum murmure mon
It mare proruptum et pelago premit arva sona
Hic tamen ille urbem Patavi sedesque locavit
Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fix
Troïa; nunc placida compostus pace quiescit:
Nos, tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
Navibus infandum! amissis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos? sic nos in sceptra reponis
Olli subridens hominum sator atque deorum
Vultu, quo cœlum tempestatesque serenat,
Oscula libavit natæ; dehinc talia fatur:
"Parce metu, Cytherea; manent immota tuor
Fata tibi; cernes urbem et promissa Lavini
Mœnia, sublimemque feres ad sidera cœli
Magnanimum Ænean; neque me sententia ve
Hic tibi-fabor enim, quando hæc te cura rem
Longius et volvens fatorum arcana movebo—
Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
Contundet; moresque viris et mœnia ponet,
Tertia dum Latio regnantem viderit æstas,
Ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur, Ilus erat, dum res stetit Ilia regno,
Triginta magnos volvendis mensibus orbes
Imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
Transferet, et longam multa vi muniet Alba

ntum totos regnabitur annos
torea, donec regina sacerdos
eminam partu dabit Ilia prolem.
vo nutricis tegmine lætus
iet gentem, et Mavortia condet
nosque suo de nomine dicet.
etas rerum nec tempora pono;
fine dedi. Quin aspera Juno,
c terrasque metu cœlumque fatigat,
lius referet, mecumque fovebit
m dominos, gentemque togatam. . . .
Veniet lustris labentibus ætas,
Assaraci Phthiam clarasque Mycenas
t, ac victis dominabitur Argis.
ıra Trojanus origine Cæsar,
no, famam qui terminet astris,
o demissum nomen Iulo.
cœlo, spoliis Orientis onustum,
; vocabitur hic quoque votis.
sitis mitescent sæcula bellis;
Vesta, Remo cum fratre Quirinus
diræ ferro et compagibus arctis
li portæ; Furor impius intus,
per arma, et centum vinctus ahenis
odis, fremet horridus ore cruento."
Maia genitum demittit ab alto,
e novæ pateant Carthaginis arces
is, ne fati nescia Dido
t. Volat ille per aëra magnum
n, ac Libyæ citus adstitit oris.
cit; ponuntque ferocia Pœni
deo; in primis regina quietum
*cros animum mentem*que benignam.
*as per noctem pl*urima volvens,
lma data est, exire locosque
quas vento accesserit oras,

Qui teneant, nam inculta videt, hominesne feræne,
Quærere constituit, sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum sub rupe cavata
Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris
Occulit: ipse uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obvia silva,
Virginis os habitumque gerens et virginis arma
Spartanæ, vel qualis equos Threïssa fatigat
Harpalyce, volucremque fuga prævertitur Hebrum.
Namque humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentes.
Ac prior, "Heus," inquit, "juvenes, monstrate mearum
Vidistis si quam hic errantem forte sororum,
Succinctam pharetra et maculosæ tegmine lyncis,
Aut spumantis apri cursum clamore prementem."
  Sic Venus; et Veneris contra sic filius orsus:
"Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
O—quam te memorem, virgo? namque haud tibi vultu
Mortalis, nec vox hominem sonat. O dea certe:
An Phœbi soror? an nympharum sanguinis una?
Sis felix, nostrumque leves, quæcumque, laborem,
Et quo sub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. Ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc et vastis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra."
  Tum Venus: "Haud equidem tali me dignor honore
Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
Purpureoque alte suras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios et Agenoris urbem;
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. Longa est injuria, longæ
Ambages; sed summa sequar fastigia rerum.
Huic conjux Sychæus erat, ditissimus agri

a, et magno miseræ dilectus amore,
intactam dederat, primisque jugarat
. Sed regna Tyri germanus habebat
a, scelere ante alios immanior omnes.
r medius venit furor. Ille Sychæum
ite aras atque auri cæcus amore
o incautum superat, securus amorum
; factumque diu celavit, et ægram,
lus simulans, vana spe lusit amantem.
n somnis inhumati venit imago
; ora modis attollens pallida miris,
iras trajectaque pectora ferro
cæcumque domus scelus omne retexit.
rare fugam patriaque excedere suadet,
que viæ veteres tellure recludit
, ignotum argenti pondus et auri.
iota fugam Dido sociosque parabat.
nt, quibus aut odium crudele tyranni
s acer erat; naves, quæ forte paratæ,
t, onerantque auro. Portantur avari
nis opes pelago; dux femina facti.
locos, ubi nunc ingentia cernes
irgentemque novæ Carthaginis arcem,
ie solum, facti de nomine Byrsam,
uantum possent circumdare tergo.
ui tandem, quibus aut venistis ab oris,
ietis iter?" Quærenti talibus ille
, imoque trahens a pectore vocem:
, si prima repetens ab origine pergam,
annales nostrorum audire laborum,
a clauso componat Vesper Olympo,
antiqua, si vestras forte per aures
nen iit, *diversa per æquora* vectos
Libycis tempestas appulit oris.
Æneas, raptos qui ex hoste penates
mecum, fama super æthera notus.

Italiam quæro patriam, genus ab Jove summo.
Bis denis Phrygium conscendi navibus æquor,
Matre dea monstrante viam, data fata secutus.
Vix septem convulsæ undis Euroque supersunt.
Ipse ignotus, egens, Libyæ deserta peragro,
Europa atque Asia pulsus." Nec plura querentem
Passa Venus medio sic interfata dolore est:
"Quisquis es, haud, credo, invisus cœlestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modo, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces socios classemque relatam
Nuncio, et in tutum versis Aquilonibus actam,
Ni frustra augurium vani docuere parentes.
Aspice bis senos lætantes agmine cycnos,
Ætheria quos lapsa plaga Jovis ales aperto
Turbabat cœlo; nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam despectare videntur:
Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere,
Haud aliter puppesque tuæ pubesque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.
Perge modo, et, qua te ducit via, dirige gressum."
Dixit; et avertens rosea cervice refulsit,
Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere: pedes vestis defluxit ad imos;
Et vera incessu patuit dea. Ille ubi matrem
Agnovit, tali fugientem est voce secutus:
"Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram
Non datur, ac veras audire et reddere voces?"
Talibus incusat, gressumque ad mœnia tendit.
At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,
Et multo nebulæ circum dea fudit amictu,
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Molirive moram, aut veniendi poscere causas.
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit

ı, ubi templum illi, centumque Sabæo
ent aræ, sertisque recentibus halant.
ıere viam interea, qua semita monstrat.
scendebant collem, qui plurimus urbi
adversasque aspectat desuper arces.
nolem Æneas, magalia quondam ;
ortas, strepitumque et strata viarum.
rdentes Tyrii : pars ducere muros,
› arcem, et manibus subvolvere saxa ;
re locum tecto, et concludere sulco ;
istratusque legunt, sanctumque senatum ;
ıs alii effodiunt ; hic alta theatris
nta locant alii, immanesque columnas
›xcidunt, scenis decora alta futuris :
es æstate nova per florea rura
ub sole labor, quum gentis adultos
fetus, aut quum liquentia mella
›t dulci distendunt nectare cellas ;
ı accipiunt venientum, aut agmine facto
fucos pecus a præsepibus arcent :
ıus, redolentque thymo fragrantia mella.
ıati, quorum jam mœnia surgunt !"
t, et fastigia suspicit urbis.
septus nebula, mirabile dictu,
os, miscetque viris ; neque cernitur ulli.
in urbe fuit media, lætissimus umbræ,
.um jactati undis et turbine Pœni
loco signum, quod regia Juno
at, caput acris equi ; sic nam fore bello
ı et facilem victu per sæcula gentem.
lum Junoni ingens Sidonia Dido
, donis opulentum et numine divæ ;
gradibus surgebant limina, nexæque
s : foribus cardo stridebat ahenis.
m in luco nova res oblata timorem
primum Æneas sperare salutem

Ausus, et afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens, dum, quæ fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem,
Atridas, Priamumque, et sævum ambobus Achillem.
Constitit, et lacrimans, "Quis jam locus," inquit, "Ach
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus! Sunt hic etiam sua præmia laudi;
Sunt lacrimæ rerum, et mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret hæc aliquam tibi fama salutem."
Sic ait, atque animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graii, premeret Trojana juventus;
Hac Phryges; instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
Agnoscit lacrimans, primo quæ prodita somno
Tydides multa vastabat cæde cruentus,
Ardentesque avertit equos in castra, prius quam
Pabula gustassent Trojæ Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troïlus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
Fertur equis, curruque hæret resupinus inani,
Lora tenens tamen: huic cervixque comæque trahunt
Per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
Suppliciter tristes et tunsæ pectora palmis;
Diva solo fixos oculos aversa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conspexit inermes.

ncipibus permixtum agnovit Achivis,
et nigri Memnonis arma.
idum lunatis agmina peltis
rens, mediisque in millibus ardet,
ens exsertæ cingula mammæ
etque viris concurrere virgo.
ardanio Æneæ miranda videntur,
btutuque hæret defixus in uno;
nplum, forma pulcherrima Dido,
a juvenum stipante caterva.
otæ ripis, aut per juga Cynthi
choros, quam mille secutæ
nc glomerantur Oreades: illa pharetram
gradiensque deas supereminet omnes;
m pertentant gaudia pectus:
o, talem se læta ferebat
stans operi regnisque futuris.
livæ, media testudine templi,
olioque alte subnixa resedit.
gesque viris, operumque laborem
ibat justis, aut sorte trahebat;
Æneas concursu accedere magno
stumque videt fortemque Cloanthum.
e alios, ater quos æquore turbo
nitusque alias avexerat oras.
ul ipse, simul percussus Achates
etuque: avidi conjungere dextras
d res animos incognita turbat.
et nube cava speculantur amicti,
viris; classem quo litore linquant;
: cunctis nam lecti navibus ibant,
m, et templum clamore petebant.
ntrogressi, et coram data copia fandi,
neus placido sic pectore cœpit:
vam cui condere Jupiter urbem
it gentes frenare superbas,

'oës te miseri, ventis maria omnia vecti,
:amus: prohibe infandos a navibus ignes;
ırce pio generi, et propius res aspice nostras.
ɔn nos aut ferro Libycos populare penates
ɜnimus, aut raptas ad litora vertere prædas:
ɔn ea vis animo, nec tanta superbia victis.
ıt locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
ɜrra antiqua, potens armis atque ubere glebæ:
Inotri coluere viri; nunc fama, minores
aliam dixisse ducis de nomine gentem.
uc cursus fuit;
ıum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
ı vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris
ɜrque undas, superante salo, perque invia saxa
ispulit. Huc pauci vestris adnavimus oris.
ıod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara mo
ɜrmittit patria? hospitio prohibemur arenæ!
ɜlla cient, primaque vetant consistere terra.
genus humanum et mortalia temnitis arma,
t sperate deos memores fandi atque nefandi.
ɜx erat Æneas nobis, quo justior alter
ec pietate fuit nec bello major et armis:
uem si fata virum servant, si vescitur aura
ıtheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris,
on metus, officio ne te certasse priorem
œniteat. Sunt et Siculis regionibus urbes,
rvaque, Trojanoque a sanguine clarus Acestes.
uassatam ventis liceat subducere classem,
t silvis aptare trabes et stringere remos;
datur Italiam, sociis et rege recepto,
ɜndere, ut Italiam læti Latiumque petamus;
n absumta salus, et te, pater optime Teucrum,
ɔntus habet Libyæ, nec spes jam restat Iuli,
freta Sicaniæ saltem sedesque paratas,
le huc advecti, regemque petamus Acesten."
ɔus Ilioneus; cuncti simul ore fremebant
ınidæ.

, vultum demissa, profatur:
n, Teucri, secludite curas.
vitas me talia cogunt
ustode tueri.
ı, quis Trojæ nesciat urbem,
aut tanti incendia belli?
amus pectora Pœni;
os Tyria Sol jungit ab urbe.
ıagnam Saturniaque arva,
mque optatis Acesten,
m, opibusque juvabo.
pariter considere regnis;
vestra est: subducite naves;
nullo discrimine agetur.
se, Noto compulsus eodem,
ıidem per litora certos
ustrare extrema jubebo,
is aut urbibus errat."
i dictis, et fortis Achates
ludum erumpere nubem
ean compellat Achates:
e animo sententia surgit?
ssem sociosque receptos.
fluctu quem vidimus ipsi
espondent cetera matris.
um circumfusa repente
ı æthera purgat apertum.
que in luce refulsit,
imilis: namque ipsa decoram
rix, lumenque juventæ
oculis afflarat honores:
ebori decus, aut ubi flavo
apis circumdatur auro.
quitur, cunctisque repente
am, quem quæritis, adsum
ereptus ab undis.

O sola infandos Trojæ miserata labores,
Quæ nos, reliquias Danaum, terræque marisque
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo, socias! grates persolvere dignas
Non opis est nostræ, Dido, nec quidquid ubique est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Usquam justitia est et mens sibi conscia recti,
Præmia digna ferant. Quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet:
Semper honos nomenque tuum, laudesque manebunt,
Quæ me cumque vocant terræ." Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, lævaque Serestum;
Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido,
Casu deinde viri tanto; et sic ore locuta est:
"Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulsum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli: genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat:
Tempore jam ex illo casus mihi cognitus urbis
Trojanæ, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat.
Quare agite, o tectis, juvenes, succedite nostris.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Jactatam hac demum voluit consistere terra.
Non ignara mali miseris succurrere disco."
Sic memorat: simul Ænean in regia ducit
Tecta; simul divum templis indicit honorem.

ciis ad litora mittit
ɔrum horrentia centum
centum cum matribus agnos,
dei.
;ali splendida luxu
parant convivia tectis:
ɔstroque superbo,
ısis, cælataque in auro
series longissima rerum,
ıtiqua ab origine gentis.
n patrius consistere mentem
n ad naves præmittit Achaten,
ɔumque ad mœnia ducat.
i stat cura parentis.
.cis erepta ruinis,
gnis auroque rigentem,
:eo velamen acantho,
næ; quos illa Mycenis,
:t inconcessosque hymenæos,
æ mirabile donum:
ione quod gesserat olim,
ımi, colloque monile
ı gemmis auroque coronam.
naves tendebat Achates.
ırtes, nova pectore versat
.tatus et ora Cupido
iat, donisque furentem
ue ossibus implicet ignem;
ambiguam Tyriosque bilingues.
b noctem cura recursat.
:is affatur Amorem:
ı magna potentia solus,
i *tela* Typhoïa temnis,
ɔ*lex* tua numina posco.
› *tuus* omnia circum
nonis iniquæ,

Nota tibi; et nostro doluisti sæpe dolore.
Hunc Phœnissa tenet Dido, blandisque moratur
Vocibus; et vereor, quo se Junonia vertant
Hospitia; haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis et cingere flamma
Reginam meditor, ne quo se numine mutet;
Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem:
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens, pelago et flammis restantia Trojæ:
Hunc ego sopitum somno super alta Cythera
Aut super Idalium sacrata sede recondam,
Ne qua scire dolos mediusve occurrere possit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, et notos pueri puer indue vultus:
Ut quum te gremio accipiet lætissima Dido
Regales inter mensas laticemque Lyæum,
Quum dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
Occultum inspires ignem, fallasque veneno."
Paret Amor dictis caræ genetricis, et alas
Exuit, et gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, et fotum gremio dea tollit in altos
Idaliæ lucos, ubi mollis amaracus illum
Floribus et dulci aspirans complectitur umbra.
Jamque ibat dicto parens, et dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
  Quum venit, aulæis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamque locavit:
Jam pater Æneas, et jam Trojana juventus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris
Expediunt, tonsisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum struere, et flammis adolere penates;

æ, totidemque pares ætate ministri,
s mensas onerant, et pocula ponunt.
Tyrii per limina læta frequentes
toris jussi discumbere pictis.
ona Æneæ; mirantur Iulum,
ue dei vultus, simulataque verba,
et pictum croceo velamen acantho.
ıfelix, pesti devota futuræ,
ıtem nequit, ardescitque tuendo
t pariter puero donisque movetur.
ıplexu Æneæ colloque pependit,
. falsi implevit genitoris amorem,
tit. Hæc oculis, hæc pectore toto
nterdum gremio fovet; inscia Dido
ıtus miseræ deus! At memor ille
aliæ paulatim abolēre Sychæum
ivo tentat prævertere amore
ı resides animos desuetaque corda.
ı prima quies epulis, mensæque remotæ,
gnos statuunt, et vina coronant.
s tectis, vocemque per ampla volutant
ndent lychni laquearibus aureis
ıoctem flammis funalia vincunt.
gravem gemmis auroque poposcit
mero pateram, quam Belus et omnes
i; tum facta silentia tectis:
ospitibus nam te dare jura loquuntur,
ı Tyriisque diem Trojaque profectis
ostrosque hujus meminisse minores.
e Bacchus dator, et bona Juno.
etum, Tyrii, celebrate faventes."
mensam laticum libavit honorem,
bato, *summo tenus attigit* ore;
edit increpitans: ille impiger hausit
ateram, et pleno se proluit auro;
es. Cithara crinitus Iopas

Personat aurata, docuit quem maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam solisque labores;
Unde hominum genus et pecudes; unde imber et ignes;
Arcturum pluviasque Hyadas geminosque Triones;
Quid tantum oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausu Tyrii, Troësque sequuntur.
Nec non et vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem,
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa;
Nunc, quibus Auroræ venisset filius armis;
Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
"Immo age, et a prima dic, hospes, origine nobis
Insidias," inquit, "Danaum, casusque tuorum,
Erroresque tuos; nam te jam septima portat
Omnibus errantem terris et fluctibus æstas."

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER SECUNDUS.

ᴛɪᴄᴜᴇʀᴇ omnes, intentique ora tenebant.
le toro pater Æneas sic orsus ab alto :
' Infandum, Regina, jubes renovare dolorem,
janas ut opes et lamentabile regnum
erint Danai ; quæque ipse miserrima vidi,
quorum pars magna fui. Quis talia fando
rmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixi,
nperet a lacrimis ! et jam nox humida cœlo
ecipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
si tantus amor casus cognoscere nostros,
breviter Trojæ supremum audire laborem,
nquam animus meminisse horret luctuque refugit,
ipiam. Fracti bello fatisque repulsi
ctores Danaum, tot jam labentibus annis,
tar montis equum divina Palladis arte
lificant, sectaque intexunt abiete costas.
tum pro reditu simulant ; ea fama vagatur.
c delecta virum sortiti corpora furtim
ludunt cæco lateri, penitusque cavernas
gentes uterumque armato milite complent.
' Est in conspectu Tenedos, notissima fama
ula, dives opum, Priami dum regna manebant,
nc tantum sinus et statio male fida carinis :
e se provecti deserto in litore condunt.
abiisse rati et vento petiisse Mycenas.
omnis longo solvit se Teucria luctu.

[redacted]

Panduntur portæ ; juvat ire et Dorica castra
Desertosque videre locos litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic sævus tendebat Achilles ;
Classibus hic locus, hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
Et molem mirantur equi ; primusque Thymœtes
Duci intra muros hortatur et arce locari,
Sive dolo, seu jam Trojæ sic fata ferebant.
At Capys, et quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
Præcipitare jubent, subjectisque urere flammis :
Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
"Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce ;
Et procul : 'O miseri, quæ tanta insania, cives ?
Creditis avectos hostes ? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum ? sic notus Ulixes ?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaque desuper urbi ;
Aut aliquis latet error : equo ne credite, Teucri.
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.'
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
Insonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ.
Et, si fata deum, si mens non læva fuisset,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras ;
Trojaque nunc stares, Priamique arx alta maneres.
"Ecce, manus juvenem interea post terga revinctum
Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ, qui se ignotum venientibus ultro,
Hoc ipsum ut strueret, Trojamque aperiret Achivis,
Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus
Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.

visendi studio Trojana juventus
sa ruit, certantque illudere capto.
ınc Danaum insidias, et crimine ab uno
nes.
ut conspectu in medio turbatus, inermis
atque oculis Phrygia agmina circumspexit:
æ nunc tellus,' inquit, 'quæ me æquora possunt
? aut quid jam misero mihi denique restat?
ɔ apud Danaos usquam locus, et super ipsi
æ infensi pœnas cum sanguine poscunt.'
.tu conversi animi, compressus et omnis
Hortamur fari, quo sanguine cretus,
rat; memoret, quæ sit fiducia capto.
deposita tandem formidine, fatur:
ta equidem tibi, Rex, fuerit quodcumque, fatebor
uit: 'neque me Argolica de gente negabo:
um; nec, si miserum fortuna Sinonem
num etiam mendacemque improba finget.
iquod si forte tuas pervenit ad aures
men Palamedis et inclyta fama
uem falsa sub proditione Pelasgi
, infando indicio, quia bella vetabat,
neci; nunc cassum lumine lugent;
mitem et consanguinitate propinquum
ı arma pater primis huc misit ab annis:
at regno incolumis, regumque vigebat
et nos aliquod nomenque decusque
. Invidia postquam pellacis Ulixi
nota loquor) superis concessit ab oris:
vitam in tenebris luctuque trahebam,
. insontis mecum indignabar amici.
i demens; et me, fors si qua tulisset,
ı unquam remeassem victor ad Argos,
torem; et verbis odia aspera movi.
prima mali labes; hinc semper Ulixes
terrere novis; hinc spargere voces

In vulgum ambiguas, et quærere conscius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante ministro—
Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo
Quidve moror, si omnes uno ordine habetis Achivos,
Idque audire sat est? jamdudum sumite pœnas:
Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridæ.'
Tum vero ardemus scitari et quærere causas,
Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgæ.
Prosequitur pavitans, et ficto pectore fatur.
"'Sæpe fugam Danai Troja cupiere relicta
Moliri, et longo fessi discedere bello.
Fecissentque utinam! sæpe illos aspera ponti
Interclusit hiems, et terruit Auster euntes.
Præcipue, quum jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus; isque adytis hæc tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos et virgine cæsa,
Quum primum Iliacas Danai venistis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animaque litandum
Argolica. Vulgi quæ vox ut venit ad aures,
Obstupuere animis, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios; quæ sint ea numina divum,
Flagitat. Et mihi jam multi crudele canebant
Artificis scelus, et taciti ventura videbant.
Bis quinos silet ille dies, tectusque recusat
Prodere voce sua quemquam aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Composito rumpit vocem, et me destinat aræ.
Assensere omnes; et, quæ sibi quisque timebat,
Unius in miseri exitium conversa tulere.
Jamque dies infanda aderat; mihi sacra parari,
Et salsæ fruges, et circum tempora vittæ.
Eripui, fateor, leto me, et vincula rupi;

.osoque lacu per noctem obscurus in ulva
itui dum vela darent, si forte dedissent.
; mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi,
c dulces natos exoptatumque parentem ;
ıos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
fugia, et culpam hanc miserorum morte piabunt.
uod te per superos et conscia numina veri,
er, si qua est, quæ restet adhuc mortalibus usquam
ntemerata fides, oro, miserere laborum
.antorum ; miserere animi non digna ferentis.'
"His lacrimis vitam damus, et miserescimus ultro.
Ipse viro primus manicas atque arcta levari
Vincla jubet Priamus, dictisque ita fatur amicis :
'Quisquis es, amissos hinc jam obliviscere Graios :
Noster eris ; mihique hæc edissere vera roganti.
Quo molem hanc immanis equi statuere ? quis auctor ?
Quidve petunt ? quæ religio ? aut quæ machina belli ?'
Dixerat. Ille dolis instructus et arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas :
'Vos æterni ignes, et non violabile vestrum
Testor numen,' ait ; 'vos aræ ensesque nefandi,
Quos fugi, vittæque deum, quas hostia gessi :
Fas mihi Graiorum sacrata resolvere jura,
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
Si qua tegunt : teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promissis maneas, servataque serves
Troja fidem, si vera feram, si magna rependam.
'Omnis spes Danaum et cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit. Impius ex quo
Tydides sed enim, scelerumque inventor Ulixes,
Fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi divæ contingere vittas ;
Ex illo fluere ac retro sublapsa referri
Spes Danaum, fractæ vires, aversa deæ mens.

Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum: arsere coruscæ
Luminibus flammæ arrectis, salsusque per artus
Sudor iit; terque ipsa solo, mirabile dictu,
Emicuit, parmamque ferens hastamque trementem.
Extemplo tentanda fuga canit æquora Calchas;
Nec posse Argolicis exscindi Pergama telis,
Omina ni repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago et curvis secum avexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma deosque parant comites, pelagoque remenso
Improvisi aderunt. Ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cæloque educere jussit,
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit;
Neu populum antiqua sub religione tueri.
Nam, si vestra manus violasset dona Minervæ,
Tum magnum exitium (quod di prius omen in ipsum
Convertant!) Priami imperio Phrygibusque futurum.
Sin manibus vestris vestram ascendisset in urbem,
Ultro Asiam magno Pelopea ad mœnia bello
Venturam, et nostros ea fata manere nepotes.'
Talibus insidiis perjurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
Quos neque Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
"Hic aliud majus miseris multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(*Horresco* referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt;
Pectora quorum inter fluctus arrecta jubæque

: exsuperant undas; pars cetera pontum
, sinuantque immensa volumine terga;
, spumante salo. Jamque arva tenebant,
ue oculos suffecti sanguine et igni,
bebant linguis vibrantibus ora.
s visu exsangues: illi agmine certo
petunt. Et primum parva duorum
torum serpens amplexus uterque
et miseros morsu depascitur artus;
, auxilio subeuntem ac tela ferentem,
, spirisque ligant ingentibus; et jam
m amplexi, bis collo squamea circum
, superant capite et cervicibus altis.
manibus tendit divellere nodos,
anie vittas atroque veneno;
imul horrendos ad sidera tollit:
gitus, fugit quum saucius aram
incertam excussit cervice securim.
lapsu delubra ad summa dracones
sævæque petunt Tritonidis arcem,
usque deæ, clipeique sub orbe teguntur.
tremefacta novus per pectora cunctis
avor; et scelus expendisse merentem
ferunt, sacrum qui cuspide robur
; tergo sceleratam intorserit hastam.
ad sedes simulacrum, orandaque divæ
onclamant.
muros et mœnia pandimus urbis;
omnes operi, pedibusque rotarum
lapsus, et stuppea vincula collo
. Scandit fatalis machina muros,
: pueri circum innuptæque puellæ
unt, *funemque manu* contingere gaudent.
nediæque minans illabitur urbi.
livûm domus Ilium, et inclyta bello
anidum! quater ipso in limine portæ

[redacted]

Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores cæcique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei jussu non unquam credita Teucris.
Nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cœlum, et ruit oceano nox,
Involvens umbra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos; fusi per mœnia Teucri
Conticuere; sopor fessos complectitur artus.
"Et jam Argiva phalanx instructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica silentia lunæ
Litora nota petens; flammas quum regia puppis
Extulerat, fatisque deum defensus iniquis,
Inclusos utero Danaos et pinea furtim
Laxat claustra Sinon. Illos patefactus ad auras
Reddit equus; lætique cavo se robore promunt
Thessandrus Sthenelusque duces, et dirus Ulixes,
Demissum lapsi per funem, Acamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, et ipse doli fabricator Epeos.
Invadunt urbem somno vinoque sepultam;
Cæduntur vigiles, portisque patentibus omnes
Accipiunt socios, atque agmina conscia jungunt.
"Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, et dono divum gratissima serpit.
In somnis, ecce, ante oculos mæstissimus Hector
Visus adesse mihi, largosque effundere fletus,
Raptatus bigis ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli,
Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes!
Squalentem barbam, et concretos sanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros

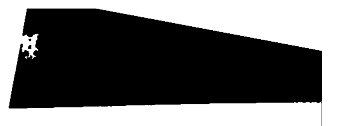
os. Ultro flens ipse videbar
irum, et mæstas expromere voces:
ıniæ, spes o fidissima Teucrum,
nuere moræ? quibus Hector ab oris
enis? ut te post multa tuorum
varios hominumque urbisque labores
mus! quæ causa indigna serenos
us? aut cur hæc vulnera cerno?'
c me quærentem vana moratur:
gemitus imo de pectore ducens,
nate dea, teque his,' ait, 'eripe flammis.
muros; ruit alto a culmine Troja.
iamoque datum. Si Pergama dextra
nt, etiam hac defensa fuissent.
tibi commendat Troja penates;
rum comites; his mœnia quære,
ato statues quæ denique ponto.'
anibus vittas Vestamque potentem
adytis effert penetralibus ignem.
ıterea miscentur mœnia luctu;
ue magis, quanquam secreta parentis
us arboribusque obtecta recessit,
nitus, armorumque ingruit horror.
no, et summi fastigia tecti
ro, atque arrectis auribus adsto;
eluti quum flamma furentibus Austris
apidus montano flumine torrens
sternit sata læta boumque labores,
trahit silvas; stupet inscius alto
itum saxi de vertice pastor.
nifesta fides, Danaumque patescunt
n Deïphobi dedit ampla ruinam,
rante, domus; jam proximus ardet
gea igni freta lata relucent:
rque virum clangorque tubarum.
pio; nec sat rationis in armis:

[redacted]

ed glomerare manum bello et concurrere in arcen
um sociis ardent animi. Furor iraque mentem
'ræcipitant; pulchrumque mori succurrit in armi
" Ecce autem telis Panthus elapsus Achivum,
'anthus Othryades, arcis Phœbique sacerdos,
acra manu victosque deos parvumque nepotem
pse trahit, cursuque amens ad limina tendit.
Quo res summa loco, Panthu? quam prendimus
ix ea fatus eram, gemitu quum talia reddit:
Venit summa dies et ineluctabile tempus
ardaniæ. Fuimus Troës; fuit Ilium et ingens
loria Teucrorum. Ferus omnia Jupiter Argos
ranstulit: incensa Danai dominantur in urbe.
rduus armatos mediis in mœnibus adstans
undit equus, victorque Sinon incendia miscet,
ısultans. Portis alii bipatentibus adsunt,
:illia quot magnis unquam venere Mycenis;
bsedere alii telis angusta viarum
ppositi; stat ferri acies mucrone corusco
ricta, parata neci; vix primi prœlia tentant
ortarum vigiles, et cæco Marte resistunt.'
ılibus Othryadæ dictis et numine divum
ı flammas et in arma feror, quo tristis Erinys,
uo fremitus vocat et sublatus ad æthera clamor.
ddunt se socios Rhipeus et maximus armis
pytus, oblati per lunam, Hypanisque Dymasque,
t lateri agglomerant nostro, juvenisque Corœbus
ygdonides. Illis ad Trojam forte diebus
enerat, insano Cassandræ incensus amore;
t gener auxilium Priamo Phrygibusque ferebat,
felix, qui non sponsæ præcepta furentis
ıdierit.
ıos ubi confertos audere in prœlia vidi,
ipio super his: ' Juvenes, fortissima frustra
tora, si vobis audentem extrema cupido
ı sequi: quæ sit rebus fortuna videtis:

es, adytis arisque relictis,
ıerium hoc steterat; succurritis urbi
amur et in media arma ruamus.
is nullam sperare salutem.'
enum furor additus. Inde, lupi ceu
in nebula, quos improba ventris
abies, catulique relicti
ectant siccis; per tela, per hostes
dubiam in mortem, mediæque tenemus
x atra cava circumvolat umbra.
lius noctis, quis funera fando
ıossit lacrimis æquare labores?
uit, multos dominata per annos:
e vias sternuntur inertia passim
e domos et religiosa deorum
ıoli pœnas dant sanguine Teucri;
n victis redit in præcordia virtus,
dunt Danai. Crudelis ubique
ı pavor, et plurima mortis imago.
Danaum magna comitante caterva,
ırt nobis, socia agmina credens
ultro verbis compellat amicis:
i: nam quæ tam sera moratur
rapiunt incensa feruntque
celsis nunc primum a navibus itis?'
mplo—neque enim responsa dabantur
ısit medios delapsus in hostes.
oque pedem cum voce repressit.
pris veluti qui sentibus anguem
itens, trepidusque repente refugit
ıs, et cærula colla tumentem:
drogeüs visu tremefactus abibat.
is et circumfundimur armis;
passim et formidine captos
irat primo fortuna labori.
su exsultans animisque Corœbus,

rima,' inquit, 'fortuna salutis
quaque ostendit se dextra, sequamur
os, Danaumque insignia nobis
olus an virtus, quis in hoste requirat?
ipsi.' Sic fatus, deinde comantem
eam clipeique insigne decorum
erique Argivum accommodat ensem.
s, hoc ipse Dymas, omnisque juventus
spoliis se quisque recentibus armat.
ımixti Danais haud numine nostro,
per cæcam congressi prœlia noctem
s; multos Danaum demittimus Orco.
; alii ad naves, et litora cursu
nt; pars ingentem formidine turpi
rursus equum, et nota conduntur in alvo.
nihil invitis fas quemquam fidere divis!
hebatur passis Priameïa virgo
s a templo Cassandra adytisque Minervæ,
um tendens ardentia lumina frustra,
,—nam teneras arcebant vincula palmas.
it hanc speciem furiata mente Corœbus,
medium injecit periturus in agmen.
ıimur cuncti et densis incurrimus armis.
mum ex alto delubri culmine telis
um obruimur, oriturque miserrima cæde
ım facie et Graiarum errore jubarum.
anai gemitu atque ereptæ virginis ira
e collecti invadunt, acerrimus Ajax,
ini Atridæ, Dolopumque exercitus omn
. rupto ceu quondam turbine venti
ınt, Zephyrusque, Notusque, et lætus
quis: stridunt silvæ, sævitque tride
s atque imo Nereus ciet æquora fun
m, si quos obscura nocte per umbr
insidiis, totaque agitavimus urb
; primi clipeos mentitaque tel

cunt, atque ora sono discordia signant.
obruimur numero: primusque Corœbus
elei dextra divæ armipotentis ad aram
umbit; cadit et Rhipeus, justissimus unus
fuit in Teucris et servantissimus æqui:
aliter visum. Pereunt Hypanisque Dymasque,
fixi a sociis; nec te tua plurima, Panthu,
ntem pietas, nec Apollinis infula texit.
i cineres, et flamma extrema meorum,
or, in occasu vestro nec tela nec ullas
visse vices Danaum; et si fata fuissent,
aderem, meruisse manu. Divellimur inde:
tus et Pelias mecum; quorum Iphitus ævo
gravior, Pelias et vulnere tardus Ulixi;
imus ad sedes Priami clamore vocati.
vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
forent, nulli tota morerentur in urbe,
Martem indomitum, Danaosque ad tecta ruentes
imus, obsessumque acta testudine limen.
ent parietibus scalæ, postesque sub ipsos
ntur gradibus, clipeosque ad tela sinistris
ecti objiciunt, prensant fastigia dextris.
anidæ contra turres ac tecta domorum
ina convellunt: his se, quando ultima cernunt,
ema jam in morte parant defendere telis,
tasque trabes, veterum decora alta parentum,
lvunt: alii strictis mucronibus imas
dere fores; has servant agmine denso.
urati animi, regis succurrere tectis,
lioque levare viros, vimque addere victis.
imen erat cæcæque fores et pervius usus
orum inter se Priami, postesque relicti
a: infelix qua se, dum regna manebant,
Andromache ferre incomitata solebat
os, et avo puerum Astyanacta trahebat.
ummi fastigia culminis, unde

Tela manu miseri jactabant irrita Teucri.
Turrim, in præcipiti stantem summisque sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri
Et Danaum solitæ naves et Achaïa castra,
Aggressi ferro circum, quo summa labantes
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, impulimusque: ea lapsa repente ruinam
Cum sonitu trahit, et Danaum super agmina late
Incidit. Ast alii subeunt; nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.
  "Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrr
Exsultat, telis et luce coruscus ahena:
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis novus exuviis nitidusque juventa,
Lubrica convolvit sublato pectore terga
Arduus ad solem, et linguis micat ore trisulcis.
Una ingens Periphas et equorum agitator Achillis
Armiger Automedon, una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, et flammas ad culmina jactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesque a cardine vellit
Æratos; jamque excisa trabe firma cavavit
Robora, et ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, et atria longa patescunt;
Apparent Priami et veterum penetralia regum;
Armatosque vident stantes in limine primo.
  "At domus interior gemitu miseroque tumultu
Miscetur; penitusque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant; ferit aurea sidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus; nec claustra, neque ipsi
Custodes sufferre valent. Labat ariete crebro
Janua, et emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucida

[redacted]

. et late loca milite complent.
bus ruptis quum spumeus amnis
ɜque evicit gurgite moles,
furens cumulo, camposque per omnes
rmenta trahit. Vidi ipse furentem
num, geminosque in limine Atridas:
centumque nurus, Priamumque per aras
ntem, quos ipse sacraverat, ignes.
lli thalami, spes tanta nepotum,
:s auro spoliisque superbi,
nent Danai, qua deficit ignis.
Priami fuerint quæ fata, requiras.
: casum convulsaque vidit
m, et medium in penetralibus hostem,
r desueta trementibus ævo
uidquam humeris, et inutile ferrum
nsos fertur moriturus in hostes.
.iis, nudoque sub ætheris axe,
, juxtaque veterrima laurus,
atque umbra complexa penates.
natæ nequidquam altaria circum,
ceu tempestate columbæ,
vum amplexæ simulacra sedebant.
umtis Priamum juvenalibus armis
æ mens tam dira, miserrime conjux,
gi telis ? aut quo ruis ?' inquit.
io, nec defensoribus istis
non, si ipse meus nunc afforet Hector.
ncede ; hæc ara tuebitur omnes,
nul.' Sic ore effata recepit
'a longævum in sede locavit.
ι elapsus Pyrrhi de cæde Polites,
Priami, per tela, per hostes
's fugit, et vacua atria lustrat
ardens infesto vulnere Pyrrhus
'amque manu tenet et premit hasta.

Ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
Hic Priamus, quanquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abstinuit, nec voci iræque pepercit.
'At tibi pro scelere,' exclamat, 'pro talibus ausis,
Dî, si qua est cœlo pietas, quæ talia curet,
Persolvant grates dignas, et præmia reddant
Debita, qui nati coram me cernere letum
Fecisti, et patrios fœdasti funere vultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo; sed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.'
Sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
Conjecit; rauco quod protinus ære repulsum,
Et summo clipei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: 'Referes ergo hæc, et nuncius ibis
Pelidæ genitori: illi mea tristia facta
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere.' Hoc dicens, altaria ad ipsa trementem
Traxit et in multo lapsantem sanguine nati,
Implicuitque comam læva, dextraque coruscum
Extulit ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
Hæc finis Priami fatorum; hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incensam et prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis terrisque superbum
Regnatorem Asiæ. Jacet ingens litore truncus,
Avulsumque humeris caput, et sine nomine corpus.
"At me tum primum sævus circumstetit horror:
Obstupui; subiit cari genitoris imago,
Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem; subiit deserta Creüsa,
Et direpta domus, et parvi casus Iuli.
Respicio, et quæ sit me circum copia lustro.
Deseruere omnes defessi; et corpora saltu
Ad terram misere aut ignibus ægra dedere.

.e adeo super unus eram; quum limina Vestæ
et tacitam secreta in sede latentem
ıspicio; dant clara incendia lucem
ısimque oculos per cuncta ferenti.
estos eversa ob Pergama Teucros,
'anaum et deserti conjugis iras
s, Trojæ et patriæ communis Erinys,
ese, atque aris invisa sedebat.
nes animo; subit ira cadentem
iam, et sceleratas sumere pœnas:
: Spartam incolumis patriasque Mycenas
rtoque ibit regina triumpho?
ue, domumque, patres, natosque videbit,
'ba et Phrygiis comitata ministris?
rro Priamus? Troja arserit igni?
toties sudarit sanguine litus?
Iamque, etsi nullum memorabile nomen
pœna est nec habet victoria laudem,
nefas tamen et sumsisse merentes
œnas; animumque explesse juvabit
amæ, et cineres satiasse meorum.
ıam, et furiata mente ferebar;]
se, non ante oculis tam clara, videndam
pura per noctem in luce refulsit
s, confessa deam, qualisque videri
quanta solet; dextraque prehensum
oseoque hæc insuper addidit ore:
indomitas tantus dolor excitat iras?
aut quonam nostri tibi cura recessit?
spicies, ubi fessum ætate parentem
.chisen? superet conjuxne Creüsa,
ɔ puer? quos omnes undique Graiæ
.nt acies, *et ni mea cura* resistat,
' tulerint inimicus et hauserit ensis.
daridis facies invisa Lacænæ,
ris; divum inclementia, divum,

Has evertit opes, sternitque a culmine Trojam.
Aspice: namque omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat visus tibi et humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Jussa time, neu præceptis parere recusa.
Hic, ubi disjectas moles avulsaque saxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque ab sedibus urbem
Eruit. Hic Juno Scæas sævissima portas
Prima tenet, sociumque furens a navibus agmen
Ferro accincta vocat.
Jam summas arces Tritonia, respice, Pallas
Insedit, nimbo effulgens et Gorgone sæva,
Ipse Pater Danais animos viresque secundas
Sufficit; ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nusquam abero, et tutum patrio te limine sistam.'
Dixerat; et spissis noctis se condidit umbris.
Apparent diræ facies, inimicaque Trojæ
Numina magna deum.
"Tum vero omne mihi visum considere in ignes
Ilium, et ex imo verti Neptunia Troja;
Ac veluti summis antiquam in montibus ornum
Quum ferro accisam crebrisque bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim; illa usque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat,
Vulneribus donec paulatim evicta supremum
Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam.
Descendo, ac ducente deo flammam inter et host
Expedior; dant tela locum, flammæque recedur
"Atque ubi jam patriæ perventum ad limina
Antiquasque domos, genitor, quem tollere in alt
Optabam primum montes, primumque petebam
Abnegat excisa vitam producere Troja,
Exsiliumque pati. 'Vos o, quibus integer

t, 'solidæque suo stant robore vires,
fugam.
ılæ voluissent ducere vitam:
rvassent sedes. Satis una superque
:idia, et captæ superavimus urbi.
situm affati discedite corpus.
nortem inveniam: miserebitur hostis,
petet. Facilis jactura sepulcri.
ı invisus divis et inutilis annos
. quo me divum pater atque hominum rex
flavit ventis, et contigit igni.'
bat memorans, fixusque manebat.
:ffusi lacrimis, conjuxque Creüsa,
:, omnisque domus, ne vertere secum
ır, fatoque urgenti incumbere vellet.
ceptoque et sedibus hæret in isdem.
rma feror, mortemque miserrimus opto.
:onsilium aut quæ jam fortuna dabatur?
re pedem, genitor, te posse relicto
ıntumque nefas patrio excidit ore?
tanta superis placet urbe relinqui,
: animo, perituræque addere Trojæ
jue juvat, patet isti janua leto;
ɔrit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
ı ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
ma parens, quod me per tela, per ignes
ıediis hostem in penetralibus, utque
ɔatremque meum, juxtaque Creüsam,
alterius mactatos sanguine cernam?
ferte arma: vocat lux ultima victos.
Danais; sinite instaurata revisam
ınquam omnes hodie moriemur inulti.'
rro *accingor rursus*, clipeoque sinistram
ɔptans, meque extra tecta ferebam.
:omplexa pedes in limine conjux
rumque patri tendebat Iulum:

'Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum
Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum. Cui parvus Iulus,
Cui pater, et conjux quondam tua dicta relinquor?'
"Talia vociferans gemitu tectum omne replebat;
Quum subitum dictuque oritur mirabile monstrum.
Namque manus inter mæstorumque ora parentum
Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molles
Lambere flamma comas, et circum tempora pasci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, et sanctos restinguere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sidera lætus
Extulit, et cœlo palmas cum voce tetendit:
'Jupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
Aspice nos; hoc tantum; et, si pietate meremur,
Da deinde auxilium, pater, atque hæc omina firma.'
"Vix ea fatus erat senior; subitoque fragore
Intonuit lævum, et de cœlo lapsa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam, summa super labentem culmina tecti,
Cernimus Idæa claram se condere silva,
Signantemque vias; tum longo limite sulcus
Dat lucem, et late circum loca sulfure fumant.
Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
Affaturque deos, et sanctum sidus adorat.
'Jam jam nulla mora est; sequor, et qua ducitis, adsu
Di patrii, servate domum, servate nepotem!
Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troja est.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.'
Dixerat ille; et jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusque æstus incendia volvunt.
'*Ergo age*, care pater, cervici imponere nostræ;
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit;
Quo res cumque cadent, unum et commune periclum
Una salus ambobus erit. Mihi parvus Iulus

et longe servet vestigia conjux.
i, quæ dicam, animis advertite vestris.
gressis tumulus templumque vetustum
ereris, juxtaque antiqua cupressus,
atrum multos servata per annos:
iverso sedem veniemus in unam.
:, cape sacra manu patriosque penates:
tanto digressum et cæde recenti,
nefas, donec me flumine vivo

latos humeros subjectaque colla
r fulvique insternor pelle leonis;
e oneri. Dextræ se parvus Iulus
sequiturque patrem non passibus æquis:
conjux: ferimur per opaca locorum.
m dudum non ulla injecta movebant
e adverso glomerati ex agmine Graii,
es terrent auræ, sonus excitat omnis,
et pariter comitique onerique timentem.
opinquabam portis, omnemque videbar
iam; subito quum creber ad aures
se pedum sonitus, genitorque per umbram
s, 'Nate,' exclamat, 'fuge, nate; propinquant;
lipeos atque æra micantia cerno.'
escio quod trepido male numen amicum
eripuit mentem. Namque avia cursu
r, et nota excedo regione viarum,
ro conjux fatone erepta Creüsa
rravitne via, seu lassa resedit,
nec post oculis est reddita nostris.
amissam respexi, animumve reflexi,
ulum antiquæ Cereris sedemque sacratam
hic demum collectis omnibus una
omites natumque virumque fefellit.
ccusavi amens hominumque deorumque?
verse vidi crudelius urbe?

Ascanium Anchisenque patrem Teucrosque penates
Commendo sociis, et curva valle recondo;
Ipse urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat casus renovare omnes, omnemque reverti
Per Trojam, et rursus caput objectare periclis.
Principio muros obscuraque limina portæ,
Qua gressum extuleram, repeto; et vestigia retro
Observata sequor per noctem et lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
Me refero. Irruerant Danai, et tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur; exsuperant flammæ; furit æstus ad auras.
Procedo, et Priami sedes arcemque reviso.
Et jam porticibus vacuis Junonis asylo
Custodes lecti Phœnix et dirus Ulixes
Prædam asservabant. Huc undique Troïa gaza
Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
Crateresque auro solidi, captivaque vestis
Congeritur. Pueri et pavidæ longo ordine matres
Stant circum.
Ausus quin etiam voces jactare per umbram,
Implevi clamore vias, mæstusque Creüsam
Nequidquam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
Quærenti, et tectis urbis sine fine furenti,
Infelix simulacrum atque ipsius umbra Creüsæ
Visa mihi ante oculos, et nota major imago.
Obstupui, steteruntque comæ, et vox faucibus hæsit.
Tum sic affari, et curas his demere dictis:
'Quid tantum insano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux? non hæc sine numine divum
Eveniunt: nec te comitem portare Creüsam
Fas, aut ille sinit superi regnator Olympi.
Longa tibi exsilia, et vastum maris æquor arandum.
Et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virum leni fluit agmine Thybris.

lætæ regnumque et regia conjux
.bi ; lacrimas dilectæ pelle Creüsæ.
› Myrmidonum sedes Dolopumve superbas
m, aut Graiis servitum matribus ibo,
.s, et divæ Veneris nurus :
magna deûm genetrix his detinet oris.
vale, et nati serva communis amorem.'
i dicta dedit, lacrimantem et multa volentem
leseruit, tenuesque recessit in auras.
atus ibi collo dare brachia circum ;
tra comprensa manus effugit imago,
bus ventis, volucrique simillima somno.
um socios consumta nocte reviso.
ue hic ingentem comitum affluxisse novorum
admirans numerum, matresque, virosque,
m exsilio pubem, miserabile vulgus.
convenere, animis opibusque parati,
cumque velim pelago deducere terras.
jugis summæ surgebat Lucifer Idæ,
que diem ; Danaique obsessa tenebant
portarum ; nec spes opis ulla dabatur.
sublato montem genitore petivi.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER TERTIUS.

"Postquam res Asiæ Priamique evertere gentem
Immeritam visum superis, ceciditque superbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diversa exsilia et desertas quærere terras
Auguriis agimur divum, classemque sub ipsa
Antandro et Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur;
Contrahimusque viros. Vix prima inceperat æstas;
Et pater Anchises dare fatis vela jubebat;
Litora quum patriæ lacrimans portusque relinquo
Et campos, ubi Troja fuit. Feror exsul in altum
Cum sociis natoque penatibus et magnis dis.
"Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo;
Hospitium antiquum Trojæ, sociique penates,
Dum fortuna fuit. Feror huc, et litore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis;
Æneadasque meo nomen de nomine fingo.
"Sacra Dionææ matri divisque ferebam
Auspicibus cœptorum operum; superoque nitentem
Cœlicolum regi mactabam in litore taurum.
Forte fuit juxta tumulus, quo cornea summo
Virgulta, et densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi; viridemque ab humo convellere silvam

ı ut frondentibus aras,
deo mirabile monstrum.
ıptis radicibus arbos
untur sanguine guttæ,
nt. Mihi frigidus horror
sque coit formidine sanguis.
ım convellere vimen
.itus tentare latentes;
ır de cortice sanguis.
Nymphas venerabar agrestes,
Geticis qui præsidet arvis,
, omenque levarent.
ajore hastilia nisu
adversæ obluctor arenæ:
emitus lacrimabilis imo
: reddita fertur ad aures:
laceras? jam parce sepulto;
ımus. Non me tibi Troja
uor hic de stipite manat.
ras, fuge litus avarum.
Hic confixum ferrea texit
is increvit acutis.'
tem formidine pressus
comæ et vox faucibus hæsit.
ıuri quondam cum pondere magno
mandarat alendum
n diffideret armis
em obsidione videret.
ıerum, et fortuna recessit,
:triciaque arma secutus,
lydorum obtruncat, et auro
mortalia pectora cogis,
stquam pavor ossa reliquit,
eres, primumque parentem,
; quæ sit sententia, posco.
celerata excedere terra,

Linqui pollutum hospitium, et dare classibus Austros.
Ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
Aggeritur tumulo tellus ; stant manibus aræ,
Cæruleis mæstæ vittis atraque cupresso,
Et circum Iliades crinem de more solutæ :
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis et sacri pateras : animamque sepulcro
Condimus, et magna supremum voce ciemus.
  " Inde ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, et lenis crepitans vocat Auster in altum,
Deducunt socii naves, et litora complent.
Provehimur portu, terræque urbesque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereïdum matri et Neptuno Ægæo ;
Quam pius Arcitenens, oras et litora circum
Errantem, Mycono e celsa Gyaroque revinxit,
Immotamque coli dedit et contemnere ventos.
Huc feror ; hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit. Egressi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos,
Vittis et sacra redimitus tempora lauro
Occurrit ; veterem Anchisen agnoscit amicum.
Jungimus hospitio dextras, et tecta subimus.
Templa dei saxo venerabar structa vetusto :
' Da propriam, Thymbræe, domum ! da mœnia fessis
Et genus et mansuram urbem ! Serva altera Trojæ
Pergama, reliquias Danaum atque immitis Achilli !
Quem sequimur ? quove ire jubes ? ubi ponere sedes ?
Da, pater, augurium, atque animis illabere nostris.'
  " Vix ea fatus eram ; tremere omnia visa repente,
Liminaque, laurusque dei ; totusque moveri
Mons circum, et mugire adytis cortina reclusis.
Submissi petimus terram, et vox fertur ad aures :
'Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces. Antiquam exquirite matrem.

ms Æneæ cunctis dominabitur oris,
natorum, et qui nascentur ab illis.'
œbus : mixtoque ingens exorta tumultu
et cuncti, quæ sint ea mœnia, quærunt ;
ebus vocet errantes jubeatque reverti.
uitor, veterum volvens monumenta virorum,
o proceres,' ait, 'et spes discite vestras.
vis magni medio jacet insula ponto,
æus ubi et gentis cunabula nostræ :
urbes habitant magnas, uberrima regna.
s unde pater, si rite audita recordor,
Rhœteas primum est advectus ad oras,
ue locum regno. Nondum Ilium et arces
æ steterant ; habitabant vallibus imis.
ter cultrix Cybelæ, Corybantiaque æra,
ie nemus ; hinc fida silentia sacris,
i currum dominæ subiere leones.
te, et divum ducunt qua jussa, sequamur :
s ventos, et Gnosia regna petamus.
o distant cursu ; modo Jupiter adsit,
x classem Cretæis sistet in oris.'
meritos aris mactavit honores,
Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,
Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
a volat, pulsum regnis cessisse paternis
a ducem, desertaque litora Cretæ ;
care domos, sedesque adstare relictas.
ıs Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
mque jugis Naxon, viridemque Donusam,
niveamque Paron, sparsasque per æquor
et crebris legimus freta concita terris.
exoritur vario certamine clamor ;
r socii, Cretam proavosque petamus.
ur surgens a puppi ventus euntes,
antiquis Curetum allabimur oris.
r muros optatæ molior urbis,

[redacted]

ergameamque voco, et lætam cognomine genten
Iortor amare focos, arcemque attollere tectis.
amque fere sicco subductæ litore puppes;
onnubiis arvisque novis operata juventus;
ura domosque dabam; subito quum tabida men
orrupto cœli tractu, miserandaque venit
rboribusque satisque lues, et letifer annus.
inquebant dulces animas, aut ægra trahebant
orpora; tum steriles exurere Sirius agros;
rebant herbæ, et victum seges ægra negabat.
lursus ad oraclum Ortygiæ Phœbumque remens
Iortatur pater ire mari, veniamque precari:
uam fessis finem rebus ferat, unde laborum
entare auxilium jubeat, quo vertere cursus.
"Nox erat, et terris animalia somnus habebat:
ffigies sacræ divum Phrygiique penates,
uos mecum a Troja mediisque ex ignibus urbis
xtuleram, visi ante oculos adstare jacentis
n somnis, multo manifesti lumine, qua se
lena per insertas fundebat luna fenestras;
um sic affari et curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
ic canit, et tua nos en ultro ad limina mittit.
os te, Dardania incensa, tuaque arma secuti,
os tumidum sub te permensi classibus æquor,
dem venturos tollemus in astra nepotes,
mperiumque urbi dabimus. Tu mœnia magnis
lagna para, longumque fugæ ne linque laborem.
lutandæ sedes. Non hæc tibi litora suasit
elius, aut Cretæ jussit considere, Apollo.
st locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
erra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ;
Enotri coluere viri; nunc fama, minores
aliam dixisse ducis de nomine gentem.
nobis propriæ sedes; hinc Dardanus ortus,
usque pater, genus a quo principe nostrum.

ıgævo dicta parenti
ythum terrasque requirat
ibi Jupiter arva.'
voce deorum,—
coram agnoscere vultus,
tiaque ora videbar ;
ıt corpore sudor :—
tendoque supinas
ıus, et munera libo
cto lætus honore
remque ordine pando.
am geminosque parentes,
ceptum errore locorum.
Iliacis exercite fatis,
'assandra canebat.
eri portendere debita nostro,
æpe Itala regna vocare.
venturos litora Teucros
tum vates Cassandra moveret?
noniti meliora sequamur.'
cto paremus ovantes.
nus sedem, paucisque relictis
ıque cava trabe currimus æquor.
ı tenuere rates, nec jam amplius ullæ
lum undique et undique pontus ;
s supra caput adstitit imber,
e ferens, et inhorruit unda tenebris.
vunt mare, magnaque surgunt
jactamur gurgite vasto.
mbi, et nox humida cœlum
nant abruptis nubibus ignes.
, et cæcis erramus in undis.
ıque negat discernere cœlo,
iæ media Palinurus in unda.
s cæca caligine soles
otidem sine sidere noctes.

die primum se attollere tandem
procul montes, ac volvere fumum.
; remis insurgimus ; haud mora, nautæ
ıent spumas, et cærula verrunt.
ĸ undis Strophadum me litora primum
Strophades Graio stant nomine dictæ
io in magno, quas dira Celæno
ıe colunt aliæ, Phineïa postquam
nus, mensasque metu liquere priores.
aud illis monstrum, nec sævior ulla
ira deum Stygiis sese extulit undis.
volucrum vultus, fœdissima ventris
s, uncæque manus, et pallida semper
e.
: ubi delati portus intravimus, ecce
ɔum passim campis armenta videmus
ɜnumque pecus, nullo custode, per herbas.
.us ferro, et divos ipsumque vocamus
tem prædamque Jovem. Tum litore curvo
ıimusque toros, dapibusque epulamur opim
ɔitæ horrifico lapsu de montibus adsunt
iæ, et magnis quatiunt clangoribus alas,
untque dapes, contactuque omnia fœdant
ndo ; tum vox tetrum dira inter odorem.
m in secessu longo sub rupe cavata,
ibus clausi circum atque horrentibus umł
imus mensas, arisque reponimus ignem :
m ex diverso cœli cæcisque latebris
sonans prædam pedibus circumvolat ur
t ore dapes. Sociis tunc, arma capessar
et dira bellum cum gente gerendum :
secus ac jussi faciunt, tectosque per he
ıunt enses, et scuta latentia condunt.
ıbi delapsæ sonitum per curva deder
dat signum specula Misenus ab al
o. Invadunt socii, et nova prœl

[redacted]

ʒi ferro fœdare volucres.
ı plumis ullam, nec vulnera tergo
:lerique fuga sub sidera lapsæ
dam et vestigia fœda relinquunt.
ılsa consedit rupe Celæno,
, rumpitque hanc pectore vocem:
ım pro cæde boum stratisque juvencis,
ıdæ, bellumne inferre paratis,
arpyias insontes pellere regno?
ʒo animis atque hæc mea figite dicta:
ɔ pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
/obis Furiarum ego maxima pando.
rsu petitis; ventisque vocatis
ıam, portusque intrare licebit.
ınte datam cingetis mœnibus urbem,
ı dira fames nostræque injuria cædis
subigat malis absumere mensas.'
t; et in silvam pennis ablata refugit.
subita gelidus formidine sanguis
; cecidere animi: nec jam amplius armis,
ı precibusque jubent exposcere pacem,
, seu sint diræ obscenæque volucres.
Anchises passis de litore palmis
magna vocat, meritosque indicit honores:
ıibete minas! di, talem avertite casum,
li servate pios!' Tum litore funem
, excussosque jubet laxare rudentes.
vela noti: ferimur spumantibus undis,
ıum ventusque gubernatorque vocabant.
lio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
mque Sameque et Neritos ardua saxis.
ıs scopulos Ithacæ, Laërtia regna,
n altricem sævi exsecramur Ulixi.
eucatæ nimbosa cacumina montis,
ıtus nautis aperitur Apollo.

.unc petimus fessi, et parvæ succedimus urbi:
.ncora de prora jacitur; stant litore puppes.
"Ergo insperata tandem tellure potiti,
.ustramurque Jovi, votisque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socii. Juvat evasisse tot urbes
Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostes.
Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas.
Ære cavo clipeum, magni gestamen Abantis,
Postibus adversis figo, et rem carmine signo:
ÆNEAS HÆC DE DANAIS VICTORIBUS ARMA.
Linquere tum portus jubeo et considere transtris.
Certatim socii feriunt mare et æquora verrunt.
Protenus aërias Phæacum abscondimus arces,
Litoraque Epiri legimus, portuque subimus
Chaonio, et celsam Buthroti accedimus urbem.
"Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi sceptrisque potitum;
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.
Obstupui; miroque incensum pectus amore
Compellare virum, et casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classes et litora linquens;
Solemnes quum forte dapes et tristia dona,
Ante urbem in luco, falsi Simoëntis ad undam,
Libabat cineri Andromache, manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem
Et geminas, causam lacrimis, sacraverat aras.
Ut me conspexit venientem, et Troïa circum
Arma amens vidit, magnis exterrita monstris
Deriguit visu in medio; calor ossa reliquit;
Labitur, et longo vix tandem tempore fatur:
Verane te facies, verus mihi nuncius affers,

[redacted]

.e ? aut si lux alma recessit,
dixit, lacrimasque effudit, et omnem
locum. Vix pauca furenti
turbatus vocibus hisco :
'itamque extrema per omnia duco.
vera vides.
us dejectam conjuge tanto
e digna satis fortuna revisit ?
ache Pyrrhin' connubia servas ?'
:t demissa voce locuta est :
ɜ alias Priameïa virgo,
ulum Trojæ sub mœnibus altis
sortitus non pertulit ullos,
tetigit captiva cubile !
sa, diversa per æquora vectæ,
fastus juvenemque superbum,
ılimus ; qui deinde, secutus
nem Lacedæmoniosque hymenæos,
lamque Heleno transmisit habendam.
ɜ magno inflammatus amore
:rum Furiis agitatus, Orestes
a patriasque obtruncat ad aras.
ıi regnorum reddita cessit
Chaonios cognomine campos,
ınem Trojano a Chaone dixit,
camque jugis hanc addidit arcem.
um venti, quæ fata dedere ?
.arum nostris deus appulit oris ?
ıius ? Superatne, et vescitur aura ?
roja—
ero est amissæ cura parentis ?
ıam virtutem animosque viriles
et avunculus excitat Hector ?'
ıt lacrimans, longosque ciebat
quum sese a mœnibus heros
Helenus comitantibus affert.

аoscitque suos, lætusque ad limina ducit,
multum lacrimas verba inter singula fundit.
ocedo, et parvam Trojam simulataque magnis
ergama et arentem Xanthi cognomine rivum
gnosco, Scææque amplector limina portæ.
iec non et Teucri socia simul urbe fruuntur:
llos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulaï in medio libabant pocula Bacchi,
Impositis auro dapibus, paterasque tenebant.
"Jamque dies alterque dies processit; et auræ
Vela vocant, tumidoque inflatur carbasus Austro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quæso:
'Trojugena, interpres divum, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii laurus, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas et præpetis omina pennæ,
Fare age—namque omnem cursum mihi prospera dixit
Religio, et cuncti suaserunt numine divi
Italiam petere et terras tentare repostas;
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, et tristes denuntiat iras,
Obscenamque famem—quæ prima pericula vito?
Quidque sequens tantos possim superare labores?'
Hic Helenus, cæsis primum de more juvencis,
Exorat pacem divum, vittasque resolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
Ipse manu multo suspensum numine ducit;
Atque hæc deinde canit divino ex ore sacerdos:
'Nate dea,—nam te majoribus ire per altum
Auspiciis manifesta fides; sic fata deum rex
Sortitur, volvitque vices; is vertitur ordo—
Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustres
Æquora, et Ausonio possis considere portu,
Expediam dictis; prohibent nam cetera Parcæ
Scire Helenum farique vetat Saturnia Juno.
Principio Italiam, quam tu jam rere propinqu
Vicinosque, ignare, paras invadere portus,

ıgis via dividit invia terris.
ı lentandus remus in unda,
lustrandum navibus æquor,
Æææque insula Circæ,
ı urbem componere terra.
; tu condita mente teneto:
to secreti ad fluminis undam
ıventa sub ilicibus sus,
ı fetus enixa, jacebit,
ıns, albi circum ubera nati:
t, requies ea certa laborum.
n morsus horresce futuros;
ient, aderitque vocatus Apollo.
s Italique hanc litoris oram,
stri perfunditur æquoris æstu,
malis habitantur mœnia Graiis.
ıosuerunt mœnia Locri,
bsedit milite campos
ıus; hic illa ducis Melibœi
e subnixa Petelia muro.
ıissæ steterint trans æquora classes,
ım vota in litore solves;
comas adopertus amictu,
ıctos ignes in honore deorum
ccurrat et omina turbet.
ım sacrorum, hunc ipse teneto;
ınt in religione nepotes.
ım Siculæ te admoverit oræ
sti rarescent claustra Pelori,
et longo læva petantur
ı; dextrum fuge litus et undas.
ondam et vasta convulsa ruina,
ginqua valet mutare vetustas!
t, quum protenus utraque tellus
medio vi pontus, et undis
latus abscidit, arvaque et urbes

Erigit alternos, et sidera ...
At Scyllam cæcis cohibet spelunca ...
Ora exsertantem, et naves in saxa trahentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus; postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos et circumflectere cursus,
Quam semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, et cæruleis canibus resonantia saxa.
Præterea, si qua est Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum si veris implet Apollo,
Unum illud tibi, nate dea, proque omnibus unum
Prædicam, et repetens iterumque iterumque monebo:
Junonis magnæ primum prece numen adora;
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus supera donis: sic denique victor
... Italos mittere relicta.
... accesseris urbem

[redacted]

sisque sinus implere secundos,—
em, precibusque oracula poscas.
emque volens atque ora resolvat.
popułos, venturaque bella,
.e modo fugiasque ferasque laborem,
ısque dabit venerata secundos.
nostra liceat te voce moneri.
gentem factis fer ad æthera Trojam.'
uam vates sic ore effatus amico est,
ıro gravia sectoque elephanto
res ferri, stipatque carinis
.m, Dodonæosque lebetas,
tam hamis auroque trilicem,
nis galeæ cristasque comantes,
mi. Sunt et sua dona parenti.
lditque duces ;
olet, socios simul instruit armis.
ssem velis aptare jubebat
vento mora ne qua ferenti.
ıterpres multo compellat honore :
hisa, Veneris dignate superbo,
Pergameïs erepte ruinis,
ıiæ tellus : hanc arripe velis.
pelago præterlabare necesse est :
lla procul, quam pandit Apollo.
elix nati pietate ! quid ultra
ndo surgentes demoror Austros ?'
dromache, digressu mæsta supremo,
s auri subtemine vestes
Ascanio chlamydem ; nec cedit honori ;
onerat donis, ac talia fatur :
c, manuum tibi quæ monumenta mearum
ongum Andromachæ testentur amorem,
reæ. Cape dona extrema tuorum,
super Astyanactis imago.
le manus, sic ora ferebat ;

Et nunc æquali tecum pubesceret ævo.'
Hos ego digrediens lacrimis affabar obortis:
'Vivite felices, quibus est fortuna peracta
Jam sua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies; nullum maris æquor arandum;
Arva neque Ausoniæ, semper cedentia retro,
Quærenda. Effigiem Xanthi Trojamque videtis,
Quam vestræ fecere manus, melioribus, opto,
Auspiciis, et quæ fuerit minus obvia Graiis.
Si quando Thybrim vicinaque Thybridis arva
Intraro, gentique meæ data mœnia cernam,
Cognatas urbes olim populosque propinquos
Epiro, Hesperia,—quibus idem Dardanus auctor
Atque idem casus,—unam faciemus utramque
Trojam animis. Maneat nostros ea cura nepotes.'
"Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta,
Unde iter Italiam cursusque brevissimus undis.
Sol ruit interea et montes umbrantur opaci:
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam,
Sortiti remos, passimque in litore sicco
Corpora curamus; fessos sopor irrigat artus.
Necdum orbem medium Nox horis acta subibat:
Haud segnis strato surgit Palinurus, et omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat;
Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo,
Arcturum pluviasque Hyadas geminosque Triones,
Armatumque auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta videt cœlo constare sereno,
Dat clarum e puppi signum: nos castra movemus,
Tentamusque viam, et velorum pandimus alas.
Jamque rubescebat stellis Aurora fugatis;
Quum procul obscuros colles humilemque videmus
Italiam. *Italiam* primus conclamat Achates;
Italiam læto socii clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit implevitque mero, divosque vocavit

lsa in puppi:
is et terræ tempestatumque potentes,
ım vento facilem et spirate secundi.'
unt optatæ auræ, portusque patescit
pior, templumque apparet in arce Minervæ:
unt socii, et proras ad litora torquent.
b euroo fluctu curvatus in arcum;
salsa spumant aspargine cautes:
ɔt; gemino demittunt brachia muro
ıcopuli, refugitque ab litore templum.
hic, primum omen, equos in gramine vidi
es campum late, candore nivali.
: Anchises: 'Bellum, o terra hospita, portas;
mantur equi; bellum hæc armenta minantur.
en idem olim curru succedere sueti
ɔedes, et frena jugo concordia ferre;
pacis,' ait. Tum numina sancta precamur
armisonæ, quæ prima accepit ovantes;
a ante aras Phrygio velamur amictu;
isque Heleni, dederat quæ maxima, rite
Argivæ jussos adolemus honores.
d mora: continuo perfectis ordine votis.
velatarum obvertimus antennarum,
numque domos suspectaque linquimus arva.
ıus Herculei, si vera est fama, Tarenti
r. Attollit se diva Lacinia contra,
ɜque arces, et navifragum Scylaceum,
ocul e fluctu Trinacria cernitur Ætna;
tum ingentem pelagi pulsataque saxa
ıs longe, fractasque ad litora voces;
ntque vada, atque æstu miscentur arenæ.
r Anchises: 'Nimirum hæc illa Charybdis;
lenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
o socii; pariterque insurgite remis.'
nus ac jussi faciunt; primusque rudentem
lævas proram Palinurus ad undas;

Lævam cuncta cohors remis ventisque petivit.
Tollimur in cœlum curvato gurgite, et idem
Subducta ad manes imos desidimus unda.
Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere:
Ter spumam elisam et rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum sole reliquit;
Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris.
"Portus ab accessu ventorum immotus, et ingens
Ipse; sed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo et candente favilla;
Attollitque globos flammarum, et sidera lambit:
Interdum scopulos avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.
Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
Impositam ruptis flammam exspirare caminis;
Et fessum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et cœlum subtexere fumo.
Noctem illam tecti silvis immania monstra
Perferimus, nec, quæ sonitum det causa, videmus.
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus æthra
Siderea polus, obscuro sed nubila cœlo;
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
"Postera jamque dies primo surgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Quum subito e silvis, macie confecta suprema,
Ignoti nova forma viri miserandaque cultu
Procedit, supplexque manus ad litora tendit.
Respicimus. Dira illuvies, immissaque barba,
Consertum tegumen spinis: at cetera Graius,
Et quondam patriis ad Trojam missus in armis.
Isque ubi Dardanios habitus et Troïa vidit
Arma procul, paulum aspectu conterritus hæsit,
Continuitque gradum; mox sese ad litora præce

ı precibusque tulit: 'Per sidera testor,
:os, atque hoc cœli spirabile lumen:
e, Teucri; quascumque abducite terras;
:rit. Scio me Danais e classibus unum,
[liacos fateor petiisse penates.
si sceleris tanta est injuria nostri,
me in fluctus, vastoque immergite ponto.
hominum manibus periisse juvabit.'
et genua amplexus genibusque volutans
Qui sit, fari, quo sanguine cretus,
r; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
r dextram Anchises, haud multa moratus,
ıi, atque animum præsenti pignore firmat.
deposita tandem formidine, fatur:
patria ex Ithaca, comes infelicis Ulixi,
chemenides, Trojam genitore Adamasto
(mansissetque utinam fortuna!) profectus.
lum trepidi crudelia limina linquunt,
es socii vasto Cyclopis in antro
ı. Domus sanie dapibusque cruentis,
ca, ingens. Ipse arduus, altaque pulsat
)i, talem terris avertite pestem!)
facilis, nec dictu affabilis ulli.
s miserorum et sanguine vescitur atro.
ıet, duo de numero quum corpora nostro
anu magna medio resupinus in antro
; ad saxum, sanieque exspersa natarent
vidi atro quum membra fluentia tabo
, et tepidi tremerent sub dentibus artus.
)une quidem; nec talia passus Ulixes,
sui est Ithacus discrimine tanto.
ıl, expletus dapibus vinoque sepultus,
inflexam *posuit*, jacuitque per antrum
saniem eructans ac frusta cruento
n commixta mero; nos, magna precati
titique vices, una undique circum

Sed fugite, o miseri, fug...,
Rumpite.
Nam, qualis quantusque cavo Polyphemus in antr
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera pressat,
Centum alii curva hæc habitant ad litora vulgo
Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
Tertia jam Lunæ se cornua lumine complent,
Quum vitam in silvis, inter deserta ferarum
Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclope
Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
Victum infelicem, baccas lapidosaque corna,
Dant rami, et vulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnia collustrans, hanc primum ad litora classe
Conspexi venientem. Huic me, quæcumque fuis
Addixi: satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocumque absumite."
"Vix ea fatus erat; summo quum monte vid
... pecudes vasta se mole moventem
... t litora nota petentem

[redacted]

datur dextra affectare potestas,
fluctus æquare sequendo,
ısum tollit; quo pontus et omnes
, penitusque exterrita tellus
immugiit Ætna cavernis.
Cyclopum et montibus altis
portus, et litora complent.
tes nequidquam lumine torvo
cœlo capita alta ferentes,
dum: quales quum vertice celso
ut coniferæ cyparissi
a alta Jovis, lucusve Dianæ.
acer agit quocumque rudentes
is intendere vela secundis.
nent Heleni, Scyllam atque Charybdim
iam, leti discrimine parvo,
; certum est dare lintea retro.]
as angusta ab sede Pelori
ivo prætervehor ostia saxo
osque sinus, Thapsumque jacentem.
relegens errata retrorsum
les, comes infelicis Ulixi.
nta sinu jacet insula contra
um; nomen dixere priores
um fama est huc Elidis amnem
ias subter mare, qui nunc
o Siculis confunditur undis.
gna loci veneramur; et inde
gue solum stagnantis Helori.
projectaque saxa Pachyni
s nunquam concessa moveri
a procul, campique Geloi,
fluvii cognomine dicta.
as ostentat maxima longe
m quondam generator equorum.
ventis, palmosa Selinus,

Et vada dura lego saxis Lilybeïa cæcis.
Hinc Drepani me portus et illætabilis ora
Accipit. Hic, pelagi tot tempestatibus actus,
Heu! genitorem, omnis curæ casusque levamen,
Amitto Anchisen: hic me, pater optime, fessum
Deseris, heu! tantis nequidquam erepte periclis.
Nec vates Helenus, quum multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris deus appulit oris."
Sic pater Æneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat divum, cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

RGILII MARONIS

EIDOS

BER QUARTUS.

jamdudum saucia cura
s, et cæco carpitur igni.
s animo, multusque recursat
ıærent infixi pectore vultus
placidam membris dat cura quietem.
a lustrabat lampade terras,
Aurora polo dimoverat umbram;
ımam alloquitur male sana sororem:
uæ me suspensam insomnia terrent!
nostris successit sedibus hospes!
ferens! quam forti pectore et armis!
, nec vana fides, genus esse deorum:
nos timor arguit. Heu, quibus ille
quæ bella exhausta canebat!
imo fixum immotumque sederet,
lo vellem sociare jugali,
ıus amor deceptam morte fefellit;
m thalami tædæque fuisset,
n potui succumbere culpæ.
nim, miseri post fata Sychæi
ersos fraterna cæde penates,
it sensus, animumque labantem
o veteris vestigia flammæ.
is optem prius ima dehiscat,

Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
ɔntes umbras Erebi noctemque profundam,
ɔ, Pudor, quam te violo, aut tua jura resolvo.
meos, primus qui me sibi junxit, amores
ʼulit ; ille habeat secum servetque sepulcro."
effata sinum lacrimis implevit obortis.
nna refert : " O luce magis dilecta sorori,
ne perpetua mœrens carpere juventa ?
dulces natos, Veneris nec præmia noris ?
inerem aut manes credis curare sepultos ?
: ægram nulli quondam flexere mariti,
Libyæ, non ante Tyro ; despectus Iarbas,
toresque alii, quos Africa terra triumphis
ɔs alit : placitone etiam pugnabis amori ?
venit in mentem, quorum consederis arvis ?
c Gætulæ urbes, genus insuperabile bello,
Numidæ infreni cingunt, et inhospita Syrtis ;
c deserta siti regio, lateque furentes
ɔæi. Quid bella Tyro surgentia dicam
nanique minas ?
equidem auspicibus reor et Junone secunda
ıc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
m tu urbem, soror, hanc cernes, quæ surgere reg
jugio tali ! Teucrum comitantibus armis,
.ica se quantis attollet gloria rebus !
modo posce deos veniam, sacrisque litatis
ulge hospitio, causasque innecte morandi ;
n pelago desævit hiems et aquosus Orion,
.ssatæque rates, dum non tractabile cœlum."
dictis incensum animum inflammavit amore,
mque dedit dubiæ menti, solvitque pudorem.
'rincipio delubra adeunt, pacemque per aras
'uirunt : mactant lectas de more bidentes
feræ Cereri, Phœboque, patrique Lyæo ;
ui ante omnes, cui vincla jugalia curæ.
tenens dextra pateram, pulcherrima Dido

[redacted]

æ media inter cornua fundit;
.eum pingues spatiatur ad aras,
liem donis, pecudumque reclusis
ıians spirantia consulit exta.
gnaræ mentes! quid vota furentem,
juvant? Est mollis flamma medullas
ıcitum vivit sub pectore vulnus.
x Dido, totaque vagatur
: qualis conjecta cerva sagitta,
ıl incautam nemora inter Cresia fixit
ıs telis, liquitque volatile ferrum
la fuga silvas saltusque peragrat
ıæret lateri letalis arundo.
ia Ænean secum per mœnia ducit,
ıe ostentat opes, urbemque paratam;
fari, mediaque in voce resistit:
.em, labente die, convivia quærit,
e iterum demens audire labores
, pendetque iterum narrantis ab ore.
digressi, lumenque obscura vicissim
mit, suadentque cadentia sidera somnos,
o mæret vacua, stratisque relictis
illum absens absentem auditque videtque.
ıio Ascanium, genitoris imagine capta,
infandum si fallere possit amorem.
tæ assurgunt turres; non arma juventus
portusve aut propugnacula bello
ant: pendent opera interrupta, minæque
ı ingentes, æquataque machina cœlo.
simul ac tali persensit peste teneri
is conjux, nec famam obstare furori;
ggreditur Venerem Saturnia dictis:
ım vero laudem et spolia ampla refertis
erque *tuus*; magnum et memorabile numer
divum si femina victa duorum est.
eo fallit, veritam te mœnia nostra,

[redacted]

uspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
ed quis erit modus? aut quo nunc certamina tan
}uin potius pacem æternam pactosque hymenæos
ixercemus? habes, tota quod mente petisti:
.rdet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
'ommunem hunc ergo populum paribusque regam
.uspiciis; liceat Phrygio servire marito,
›otalisque tuæ Tyrios permittere dextræ."
Olli—sensit enim simulata mente locutam,
}uo regnum Italiæ Libycas averteret oras—
ic contra est ingressa Venus: "Quis talia demens
.bnuat, aut tecum malit contendere bello?
i modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
ed fatis incerta feror, si Jupiter unam
isse velit Tyriis urbem Trojaque profectis,
[iscerive probet populos, aut fœdera jungi.
'u conjux; tibi fas animum tentare precando.
'erge; sequar." Tum sic excepit regia Juno:
Mecum erit iste labor. Nunc qua ratione, quod
'onfieri possit, paucis, adverte, docebo.
'enatum Æneas unaque miserrima Dido
n nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
ixtulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
[is ego nigrantem commixta grandine nimbum,
›um trepidant alæ, saltusque indagine cingunt,
›esuper infundam, et tonitru cœlum omne ciebo.
›iffugient comites, et nocte tegentur opaca:
peluncam Dido dux et Trojanus eandem
›evenient. Adero, et, tua si mihi certa voluntas,
'onnubio jungam stabili propriamque dicabo.
[ic Hymenæus erit." Non adversata petenti
.nnuit, atque dolis risit Cytherea repertis.
Oceanum interea surgens Aurora relinquit.
portis, jubare exorto, delecta juventus:
tia rara, plagæ, lato venabula ferro,
ssylique ruunt equites, et odora canum vis.

tantem ad limina primi
ostroque insignis et auro
:erox spumantia mandit.
nagna stipante caterva,
ydem circumdata limbo:
crines nodantur in aurum,
ɔnectit fibula vestem:
omites et lætus Iulus
ɘ alios pulcherrimus omnes
ιeas, atque agmina jungit:
ı Lyciam Xanthique fluenta
naternam invisit Apollo,
ʒ, mixtique altaria circum
que fremunt pictique Agathyrsi:
graditur, mollique fluentem
nem fingens, atque implicat auro;
ris. Haud illo segnior ibat
gregio decus enitet ore.
entum in montes atque invia lustra,
jectæ vertice, capræ
alia de parte patentes
su campos atque agmina cervi
ı glomerant, montesque relinquunt.
mediis in vallibus acri
nque hos cursu, jam præterit illos,
ari pecora inter inertia votis
fulvum descendere monte leonem.
misceri murmure cœlum
ur commixta grandine nimbus.
passim, et Trojana juventus,
ɔos Veneris, diversa per agros
:e: ruunt de montibus amnes.
dux et Trojanus eandem
ıa et Tellus et pronuba Juno
ɪere ignes, et conscius æther
que ulularunt vertice Nymphæ.

Ille dies primus leti primusque malorum
Causa fuit. Neque enim specie famave movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem:
Conjugium vocat; hoc prætexit nomine culpam.
  Extemplo Libyæ magnas it Fama per urbes,—
Fama, malum, quo non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;
Parva metu primo; mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cœo Enceladoque sororem
Progenuit, pedibus celerem et pernicibus alis;
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore p
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte volat cœli medio terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, et magnas territat urbes,
Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri.
Hæc tum multiplici populos sermone replebat
Gaudens, et pariter facta atque infecta canebat:
Venisse Ænean, Trojano a sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur jungere Dido;
Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, fovere,
Regnorum immemores turpique cupidine captos.
Hæc passim dea fœda virûm diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Iarban,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
  Hic Hammone satus, rapta Garamantide Nympha,
Templa Jovi centum latis immania regnis,
Centum aras posuit; vigilemque sacraverat ignem
Excubias divum æternas, pecudumque cruore
Pingue solum, et variis florentia limina sertis.
que amens animi, et rumore accensus amaro,
citur ante aras, media inter numina divum,

[redacted]

manibus supplex orasse supinis:
.ipotens, cui nunc Maurusia pictis
toris Lenæum libat honorem,
an te, genitor, quum fulmina torques,
horremus? cæcique in nubibus ignes
nimos, et inania murmura miscent?
ə nostris errans in finibus urbem
·etio posuit, cui litus arandum,
leges dedimus, connubia nostra
dominum Ænean in regna recepit.
e Paris, cum semiviro comitatu,
əntum mitra crinemque madentem
rapto potitur: nos munera templis
is ferimus, famamque fovemus inanem.'
orantem dictis, arasque tenentem,
ımipotens, oculosque ad mœnia torsit
oblitos famæ melioris amantes.
Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
ge, nate, voca Zephyros, et labere pennis;
ımque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
t, fatisque datas non respicit urbes,
ɔ, et celeres defer mea dicta per auras.
n nobis genetrix pulcherrima talem
Graiumque ideo bis vindicat armis;
qui gravidam imperiis belloque frementem
egeret, genus alto a sanguine Teucri
ac totum sub leges mitteret orbem.
ıccendit tantarum gloria rerum,
r ipse sua molitur laude laborem:
e pater Romanas invidet arces?
ıit? aut qua spe, inimica in gente, moratur?
əm Ausoniam et Lavinia respicit arva?
hæc *summa est;* hic nostri nuncius esto."
t *Ille patris* magni parere parabat
ət *primum* pedibus talaria nectit
sublimem alis, sive æquora supra,

Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit; hac animas ille evocat Orco
Pallentes, alias sub Tartara tristia mittit;
Dat somnos adimitque, et lumina morte resignat:
Illa fretus agit ventos, et turbida tranat
Nubila. Jamque volans apicem et latera ardua cer
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit,—
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput et vento pulsatur et imbri;
Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Præcipitant senis, et glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto præceps se corpore ad undas
Misit, avi similis, quæ circum litora, circum
Piscosos scopulos, humilis volat æquora juxta.
[Haud aliter terras inter cœlumque volabat,
Litus arenosum Libyæ ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.]
Ut primum alatis tetigit magalia plantis,
Ænean fundantem arces ac tecta novantem
Conspicit: atque illi stellatus iaspide fulva
Ensis erat, Tyrioque ardebat murice læna,
Demissa ex humeris; dives quæ munera Dido
Fecerat, et tenui telas discreverat auro.
Continuo invadit: "Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Exstruis? heu regni rerumque oblite tuarum!
Ipse deûm tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cœlum et terras qui numine torquet;
Ipse hæc ferre jubet celeres mandata per auras:
Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem,
Ascanium surgentem, et spes heredis Iuli
Respice; cui regnum Italiæ Romanaque tellus
Debentur." Tali Cyllenius ore locutus

ıone reliquit,
ɔulis evanuit auram.
. obmutuit amens,
ɜ, et vox faucibus hæsit.
ıue relinquere terras,
.mperioque deorum.
ınc reginam ambire furentem
.ma exordia sumat ?
uc celerem, nunc dividit illuc,
as, perque omnia versat.]
sententia visa est :
ıe vocat, fortemque Serestum :
sociosque ad litora cogant ;
sit rebus causa novandis,
erea, quando optima Dido
npi non speret amores,
:t quæ mollissima fandi
dexter modus. Ocius omnes
ac jussa facessunt.
uis fallere possit amantem ?)
excepit prima futuros,
Eadem impia Fama furenti
:m, cursumque parari.
ɔtamque incensa per urbem
ɔmmotis excita sacris
;imulant trieterica Baccho
vocat clamore Cithæron.
compellat vocibus ultro :
m sperasti, perfide, tantum
ue mea decedere terra ?
nec te data dextera quondam,
:rudeli funere Dido ?
moliris sidere classem,
quilonibus ire per altum,
ıon arva aliena domosque
oja antiqua maneret,

Mene fugis? …
Quando aliud mihi j…
Per connubia nostra, per in…
Si bene quid de te merui, fuit aut …
Dulce meum : miserere domus labentis, e…
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mente…
Te propter Libycæ gentes Nomadumque tyranni
Odere ; infensi Tyrii ; te propter eundem
Exstinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
Fama prior : cui me moribundam deseris, hospes ?
Hoc solum nomen quoniam de conjuge restat.
Quid moror ? an mea Pygmalion dum mœnia frate…
Destruat, aut captam ducat Gætulus Iarbas ?
Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam suboles ; si quis mihi parvulus aula
Luderet Æneas, qui te tamen ore referret,
Non equidem omnino capta ac deserta viderer."
Dixerat. Ille Jovis monitis immota teneba…
… et obnixus curam sub corde premeb…
… refert : "Ego te, quæ plurim…
… Regina, negab…
… pigebit E…

V.

lere terra,
rere regna.
.bus umbris
:a surgunt,
t imago ;
ia cari,
talibus arvis.
missus ab ipso,
iandata per auras
lumine vidi
uribus hausi.
ıe querelis ;

ersa tuetur,
que pererrat
a profatur :
nec Dardanus auctor,
utibus horrens
int ubera tigres.
me ad majora reservo ?
ıum lumina flexit ?
miseratus amantem est ?
jam nec maxima Juno,
ter aspicit æquis.
m litore, egentem
arte locavi ;
ıorte reduxi.
unc augur Apollo,
Jove missus ab ipso
la jussa per auras.
; ea cura quietos
, neque dicta refello.
pete regna per undas.
uid pia numina possunt,
ılis, et nomine Dido
atris ignibus absens ;

Et, quum frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. Dabis, improbe, pœnas;
Audiam, et hæc manes veniet mihi fama sub imos."
His medium dictis sermonem abrumpit, et auras
Ægra fugit, seque ex oculis avertit et aufert,
Linquens multa metu cunctantem et multa parantem
Dicere. Suscipiunt famulæ, collapsaque membra
Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt.
At pius Æneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit, et dictis avertere curas,
Multa gemens, magnoque animum labefactus amore,
Jussa tamen divum exsequitur, classemque revisit.
Tum vero Teucri incumbunt, et litore celsas
Deducunt toto naves. Natat uncta carina;
Frondentesque ferunt remos et robora silvis
Infabricata fugæ studio.
Migrantes cernas, totaque ex urbe ruentes;
Ac velut ingentem formicæ farris acervum
Quum populant, hiemis memores, tectoque reponunt:
It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Convectant calle angusto; pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris; pars agmina cogunt,
Castigantque moras; opere omnis semita fervet.
Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia sensus!
Quosve dabas gemitus, quum litora fervere late
Prospiceres arce ex summa, totumque videres
Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor!
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis!
Ire iterum in lacrimas, iterum tentare precando
Cogitur, et supplex animos submittere amori,
Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
"Anna, vides toto properari litore: circum
Undique convenere; vocat jam carbasus auras,
Puppibus et læti nautæ imposuere coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre, soror, potero. Miseræ hoc tamen

ia, mihi; solam nam perfidus ille
ıos etiam tibi credere sensus;
aditus et tempora noras.
ıostem supplex affare superbum:
Danais Trojanam exscindere gentem
lassemve ad Pergama misi;
nisæ cinerem manesve revelli.
negat duras demittere in aures?
emum hoc miseræ det munus amanti:
emque fugam ventosque ferentes.
gium antiquum, quod prodidit, oro,
Latio careat, regnumque relinquat:
peto, requiem spatiumque furori,
ictam doceat fortuna dolere.
c oro veniam,—miserere sororis;
ım dederis, cumulatam morte remittam."
ıt; talesque miserrima fletus
ue soror. Sed nullis ille movetur
oces ullas tractabilis audit;
lacidasque viri deus obstruit aures.
o validam quum robore quercum
unc hinc nunc flatibus illinc
certant; it stridor, et alte
ram concusso stipite frondes:
ulis, et, quantum vertice ad auras
ım radice in Tartara tendit:
iduis hinc atque hinc vocibus heros
agno persentit pectore curas:
nanet; lacrimæ volvuntur inanes.
felix fatis exterrita Dido
tædet cœli convexa tueri.
ptum peragat, lucemque relinquat,
nis quum dona imponeret aris,
tu, latices nigrescere sacros,
enum se vertere vina cruorem.
non ipsi effata sorori.

Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis et festa fronde revinctum:
Hinc exaudiri voces et verba vocantis
Visa viri, nox quum terras obscura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, et longas in fletum ducere voces.
Multaque præterea vatum prædicta piorum
Terribili monitu horrificant. Agit ipse furentem
In somnis ferus Æneas; semperque relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata videtur
Ire viam, et Tyrios deserta quærere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas;
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem et serpentibus atris
Quum fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.
Ergo ubi concepit Furias, evicta dolore,
Decrevitque mori, tempus secum ipsa modumque
Exigit, et mæstam dictis aggressa sororem
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat:
"Inveni, germana, viam—gratare sorori—
Quæ mihi reddat eum, vel eo me solvat amantem.
Oceani finem juxta solemque cadentem
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum:
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasque draconi
Quæ dabat, et sacros servabat in arbore ramos,
Spargens humida mella soporiferumque papaver.
Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit: ast aliis duras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, et vertere sidera retro;
Nocturnosque ciet manes; mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, et te, germana, tuumque

agicas invitam accingier artes.
.m tecto interiore sub auras
viri, thalamo quæ fixa reliquit
ıque omnes, lectumque jugalem,
:imponas. Abolere nefandi
ıumenta jubet monstratque sacerdos."
; pallor simul occupat ora.
ıa novis prætexere funera sacris
it, nec tantos mente furores
'aviora timet, quam morte Sychæi.
t.
ra penetrali in sede sub auras
:ædis atque ilice secta,
um sertis, et fronde coronat
exuvias ensemque relictum
o locat, haud ignara futuri.
m, et crinis effusa sacerdos
at ore deos, Erebumque, Chaosque,
Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
ices simulatos fontis Averni;
sæ ad lunam quæruntur ahenis
, nigri cum lacte veneni;
ıcentis equi de fronte revulsus
otus amor.
busque piis altaria juxta,
dem vinclis, in veste recincta,
.ra deos, et conscia fati
quod non æquo fœdere amantis
.bet justumque memorque, precatur.
placidum carpebant fessa soporem
ras, silvæque et sæva quierant
ı medio volvuntur sidera lapsu,
nis ager, pecudes, pictæque volucres,
te liquidos, quæque aspera dumis
no positæ sub nocte silenti:
t corda oblita laborum.]

At non infelix animi Phœnissa, neque unquam
Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noctem
Accipit. Ingeminant curæ ; rursusque resurgens
Sævit amor, magnoque irarum fluctuat æstu.
Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat :
" En, quid ago ? rursusne procos irrisa priores
Experiar ? Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sim toties jam dedignata maritos ?
Iliacas igitur classes atque ultima Teucrum
Jussa sequar ? quiane auxilio juvat ante levatos,
Aut bene apud memores veteris stat gratia facti ?
Quis me autem, fac velle, sinet ? ratibusve superbis
Invisam accipiet ? nescis, heu perdita ! necdum
Laomedonteæ sentis perjuria gentis ?
Quid tum ? sola fuga nautas comitabor ovantes ?
An Tyriis omnique manu stipata meorum
Inferar ? et, quos Sidonia vix urbe revelli,
Rursus agam pelago, et ventis dare vela jubebo ?
Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.
Tu lacrimis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere, more feræ, talis nec tangere curas !
Non servata fides, cineri promissa Sychæo !"
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
Æneas celsa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus jam rite paratis.
Huic se forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est,
Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque
Et crines flavos, et membra decora juventæ :
" Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos ?
Nec, quæ te circum stent deinde pericula, cernis ?
Demens ! nec Zephyros audis spirare secundos ?
Illa dolos dirumque nefas in pectore versat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat æstu.

: præceps, dum præcipitare potestas?
bari trabibus, sævasque videbis
s, jam fervere litora flammis,
erit terris Aurora morantem.
e moras. Varium et mutabile semper
: fatus nocti se immiscuit atræ.
Eneas subitis exterritus umbris
no corpus, sociosque fatigat:
igilate, viri, et considite transtris;
ti. Deus æthere missus ab alto,
ım, tortosque incidere funes,
timulat. Sequimur te, sancte deorum,
nperioque iterum paremus ovantes.
lusque juves, et sidera cœlo
' Dixit; vaginaque eripit ensem
trictoque ferit retinacula ferro.
mul ardor habet; rapiuntque ruuntque:
re; latet sub classibus æquor;
nt spumas, et cærula verrunt.
na novo spargebat lumine terras
ım linquens Aurora cubile.
ulis ut primum albescere lucem
ıtis classem procedere velis,
vacuos sensit sine remige portus,
que manu pectus percussa decorum,
abscissa comas, "Pro Jupiter! ibit
; nostris illuserit advena regnis?
pedient, totaque ex urbe sequentur,
rates alii navalibus? Ite,
ımas, date vela, impellite remos.
aut ubi sum? Quæ mentem insania mutat?
nunc te facta impia tangunt?
uum *sceptra* dabas. En dextra fidesque,
patrios aiunt portare penates!
humeris confectum ætate parentem!
tum divellere corpus, et undis

Spargere? non socios, non ipsum absumere ferro
Ascanium, patriisque epulandum ponere mensis.
Verum anceps pugnæ fuerat fortuna.—Fuisset;
Quem metui moritura? Faces in castra tulissem,
Implessemque foros flammis, natumque patremque
Cum genere exstinxem, memet super ipsa dedissem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
Tuque harum interpres curarum et conscia Juno,
Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes,
Et Diræ ultrices, et di morientis Elissæ,
Accipite hæc, meritumque malis advertite numen,
Et nostras audite preces. Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare necesse est,
Et sic fata Jovis poscunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus et armis,
Finibus extorris, complexu avulsus Iuli,
Auxilium imploret, videatque indigna suorum
Funera; nec, quum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
Sed cadat ante diem mediaque inhumatus arena.
Hæc precor; hanc vocem extremam cum sanguine fun
Tum vos, o Tyrii, stirpem et genus omne futurum
Exercete odiis; cinerique hæc mittite nostro
Munera. Nullus amor populis, nec fœdera sunto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
Qui face Dardanios ferroque sequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt se tempore vires.
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis; pugnent ipsique nepotesque."
  Hæc ait, et partes animum versabat in omnes,
Invisam quærens quam primum abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem affata Sychæi;
Namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
"Annam cara mihi nutrix huc siste sororem:
Dic, corpus properet fluviali spargere lympha,
Et pecudes secum et monstrata piacula ducat:

ue ipsa pia tege tempora vitta.
;io, quæ rite incepta paravi,
imus, finemque imponere curis ;
;um capitis permittere flammæ."
adum studio celerabat anili.
eptis immanibus effera Dido,
.vens aciem, maculisque trementes
, et pallida morte futura,
; irrumpit limina, et altos
ɔunda rogos, ensemque recludit
ı hos quæsitum munus in usus.
liacas vestes notumque cubile
um lacrimis et mente morata,
'o, dixitque novissima verba:
ɜ, dum fata deusque sinebant,
nimam, meque his exsolvite curis.
ledcrat cursum fortuna, peregi ;
mei sub terras ibit imago.
.m statui ; mea mœnia vidi ;
nas inimico a fratre recepi :
um felix, si litora tantum
ıniæ tetigissent nostra carinæ !"
pressa toro, " Moriemur inultæ !
' ait. " Sic, sic juvat ire sub umbras.
ɔulis ignem crudelis ab alto
ıstræ secum ferat omina mortis."
ue illam media inter talia ferro
iunt comites, ensemque cruore
ırsasque manus. It clamor ad alta
.m bacchatur fama per urbem.
;uque, et femineo ululatu
resonat magnis plangoribus æther :
ı si immissis ruat hostibus omnis
ıtiqua Tyros ; flammæque furentes
hominum volvantur perque deorum.
*trepido*que exterrita cursu,

Unguibus ora soror fœdans et pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
"Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iste mihi, hoc ignes aræque parabant?
Quid primum deserta querar? comitemne sororem
Sprevisti moriens? Eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Exstinxti me teque, soror, populumque, patresque
Sidonios, urbemque tuam. Date, vulnera lymphis
Abluam, et, extremus si quis super halitus errat,
Ore legam." Sic fata gradus evaserat altos,
Semianimemque sinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores.
Illa, graves oculos conata attollere, rursus
Deficit; infixum stridit sub pectore vulnus.
Ter sese attollens cubitoque annixa levavit:
Ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto
Quæsivit cœlo lucem, ingemuitque reperta.
Tum Juno omnipotens, longum miserata dolorem
Difficilesque obitus, Irim demisit Olympo,
Quæ luctantem animam nexosque resolveret artus.
Nam, quia nec fato merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roscida pennis,
Mille trahens varios adverso sole colores,
Devolat, et supra caput adstitit: "Hunc ego Diti
Sacrum jussa fero, teque isto corpore solvo."
Sic ait, et dextra crinem secat. Omnis et una
Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER QUINTUS.

ERBA medium Æneas jam classe tenebat
tus iter, fluctusque atros Aquilone secabat,
nia respiciens, quæ jam infelicis Elissæ
lucent flammis. Quæ tantum accenderit ignem,
sa latet ; duri magno sed amore dolores
luto, notumque, furens quid femina possit,
ste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
pelagus tenuere rates, nec jam amplius ulla
currit tellus, maria undique et undique cœlum ;
i cæruleus supra caput adstitit imber,
ctem hiememque ferens ; et inhorruit unda tenebris.
e gubernator puppi Palinurus ab alta :
eu ! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi ?
idve, pater Neptune, paras ?" Sic deinde locutus
ligere arma jubet, validisque incumbere remis,
liquatque sinus in ventum, ac talia fatur :
lagnanime Ænea, non, si mihi Jupiter auctor
ndeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo.
tati transversa fremunt et vespere ab atro
surgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
c nos obniti contra, nec tendere tantum
Scimus. Superat quoniam fortuna, sequamur,
que vocat, vertamus iter. Nec litora longe
reor fraterna Erycis portusque Sicanos,

Si modo rite memor servata remetior astra."
Tum pius Æneas: "Equidem sic poscere ventos
Jamdudum, et frustra cerno te tendere contra.
Flecte viam velis. An sit mihi gratior ulla,
Quove magis fessas optem demittere naves,
Quam quæ Dardanium tellus mihi servat Acesten,
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?"
Hæc ubi dicta, petunt portus, et vela secundi
Intendunt zephyri; fertur cita gurgite classis,
Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.
At procul excelso miratus vertice montis
Adventum sociasque rates occurrit Acestes,
Horridus in jaculis et pelle Libystidis ursæ;
Troja Crimiso conceptum flumine mater
Quem genuit. Veterum non immemor ille parentum
Gratatur reduces, et gaza lætus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera quum primo stellas oriente fugarat
Clara dies, socios in cœtum litore ab omni
Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
"Dardanidæ magni, genus alto a sanguine divum,
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias divinique ossa parentis
Condidimus terra, mæstasque sacravimus aras.
Jamque dies, ni * fallor, adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic di voluistis), habebo.
Hunc ego, Gætulis agerem si Syrtibus exsul,
Argolicove mari deprensus, et urbe Mycenæ,
Annua vota tamen solemnesque ordine pompas
Exsequerer, strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius et ossa parentis,
Haud equidem sine mente reor, sine numine divum,
Adsumus, et portus delati intramus amicos.
Ergo agite, et lætum cuncti celebremus honorem;
Poscamus ventos; atque hæc me sacra quotannis
Urbe velit posita templis sibi ferre dicatis.

* nisi

ina boum vobis Troja generatus Acestes
at numero capita in naves; adhibete penates
t patrios epulis, et quos colit hospes Acestes.
ræterea, si nona diem mortalibus almum
urora extulerit radiisque retexerit orbem,
rima citæ Teucris ponam certamina classis;
uique pedum cursu valet, et qui viribus audax
ut jaculo incedit melior levibusque sagittis,
u crudo fidit pugnam committere cestu;
uncti adsint, meritæque exspectent præmia palmæ.
re favete omnes, et tempora cingite* ramis."
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
oc Helymus facit, hoc ævi maturus Acestes,
oc puer Ascanius, sequitur quos cetera pubes.
le e concilio multis cum millibus ibat
d tumulum, magna medius comitante caterva.
ic duo rite mero libans carchesia Baccho
undit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro;
urpureosque jacit flores, ac talia fatur:
Salve, sancte parens, iterum; salvete recepti
equidquam cineres, animæque umbræque paternæ.
on licuit fines Italos fatalíaque arva,
ec tecum Ausonium, quicumque est, quærere Thybrim."
ixerat hæc; adytis quum lubricus anguis ab imis
eptem ingens gyros, septena volumina traxit,
mplexus placide tumulum, lapsusque per aras;
æruleæ cui terga notæ, maculosus et auro
quamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
ille jacit varios adverso sole colores.
bstupuit visu Æneas: ille agmine longo
andem inter pateras et levia pocula serpens
ibavitque dapes, rursusque innoxius imo
uccessit tumulo, *et depasta altaria* liquit.
o magis inceptos genitori instaurat honores,
*rtus, Geniumne loci famul*umne parentis
putet: cædit binas de more bidentes.

* *cingite tempora.—(Forbiger.)*

Totque sues, totidem nigrantes terga juvencos;
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ magni manesque Acheronte remissos.
Nec non et socii, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt, onerant aras, mactantque juvencos:
Ordine ahena locant alii, fusique per herbam
Subjiciunt veribus prunas, et viscera torrent.
Exspectata dies aderat, nonamque serena
Auroram Phaëthontis equi jam luce vehebant;
Famaque finitimos et clari nomen Acestæ
Excierat: læto complerant litora cœtu,
Visuri Æneadas, pars et certare parati.
Munera principio ante oculos circoque locantur
In medio, sacri tripodes, viridesque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaque, et ostro
Perfusæ vestes, argenti aurique talentum:
Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt gravibus certamina remis
Quatuor ex omni delectæ classe carinæ:
Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin;
Mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmî
Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram,
Urbis opus, triplici pubes quam Dardana versu
Impellunt, terno consurgunt ordine remi;
Sergestusque, domus tenet a quo Sergia nomen,
Centauro invehitur magna; Scyllaque Cloanthus
Cærulea, genus unde tibi, Romane Cluenti.
Est procul in pelago saxum spumantia contra
Litora, quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hiberni condunt ubi sidera Cori;
Tranquillo silet, immotaque attollitur unda
Campus, et apricis statio gratissima mergis.
Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater, unde reverti
Scirent, et longos ubi circumflectere cursus.
Tum loca sorte legunt, ipsique in puppibus auro

age effulgent ostroque decori;
lea velatur fronde juventus,
humeros oleo perfusa nitescit.
ranstris, intentaque brachia remis:
ɔectant signum, exsultantiaque haurit
: pulsans, laudumque arrecta cupido.
ıra dedit sonitum tuba, finibus omnes,
, prosiluere suis: ferit æthera clamor
adductis spumant freta versa lacertis.
ariter sulcos, totumque dehiscit
remis rostrisque tridentibus æquor.
ræcipites bijugo certamine campum
ruuntque effusi carcere currus;
nissis aurigæ undantia lora
jugis, pronique in verbera pendent.
ı fremituque virum studiisque faventum
nne nemus, vocemque inclusa volutant
lsati colles clamore resultant.
e alios, primisque elabitur undis
er fremitumque Gyas; quem deinde Cloanthus
r, melior remis; sed pondere pinus
t. Post hos æquo discrimine Pristis
ue locum tendunt superare priorem;
istis habet, nunc victam præterit ingens
nunc una ambæ junctisque feruntur
et longa sulcant vada salsa carina.
ɔpinquabant scopulo, metamque tenebant:
ps medioque Gyas in gurgite victor
ıavis compellat voce Menœten:
ım mihi dexter abis? huc dirige gressum;
et lævas stringat sine palmula cautes;
teneant." Dixit. Sed cæca Menœtes
ıs proram pelagi detorquet ad undas.
sus abis?" *iterum*: "pete saxa, Menœte,"
e Gyas revocabat; et ecce Cloanthum
ntem tergo et propiora tenentem.

Ille inter navemque Gyæ scopulosque sonantes
Radit iter lævum interior, subitoque priorem
Præterit, et metis tenet æquora tuta relictis.
Tum vero exarsit juveni dolor ossibus ingens;
Nec lacrimis caruere genæ; segnemque Menœten,
Oblitus decorisque sui sociumque salutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta:
Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister,
Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est
Jam senior, madidaque fluens in veste, Menœtes,
Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum et labentem Teucri et risere natantem;
[Et salsos rident revomentem pectore fluctus.]
Hic læta extremis spes est accensa duobus,
Sergesto Mnestheique, Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat;
Nec tota tamen ille prior præeunte carina;
Parte prior; partem rostro premit æmula Pristis.
At media socios incedens nave per ipsos
Hortatur Mnestheus: "Nunc, nunc insurgite remis,
Hectorei socii, Trojæ quos sorte suprema
Delegi comites; nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus usi,
Ionioque mari, Maleæque sequacibus undis.
Non jam prima peto Mnestheus, neque vincere certo;
Quamquam o! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedis
Extremos pudeat rediisse: hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas." Olli certamine summo
Procumbunt: vastis tremit ictibus ærea puppis,
Subtrahiturque solum; tum creber anhelitus artus
Aridaque ora quatit; sudor fluit undique rivis.
Attulit ipse viris optatum casus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad saxa suburget
Interior, spatioque subit Sergestus iniquo:
Infelix saxis in procurrentibus hæsit.

autes, et acuto in murice remi
›uere, illisaque prora pependit.
; nautæ, et magno clamore morantur:
; trudes et acuta cuspide contos
fractosque legunt in gurgite remos.
nestheus, successuque acrior ipso,
norum celeri, ventisque vocatis,
maria, et pelago decurrit aperto.
unca subito commota columba,
et dulces latebroso in pumice nidi,
rva volans, plausumque exterrita pennis
ngentem; mox aëre lapsa quieto
iquidum, celeres neque commovet alas:
eus, sic ipsa fuga secat ultima Pristis
: illam fert impetus ipse volantem.
in scopulo luctantem deserit alto
brevibusque vadis, frustraque vocantem
fractis discentem currere remis.
ipsamque ingenti mole Chimæram
r; cedit, quoniam spoliata magistro est.
ue ipso superest in fine Cloanthus,
, et summis adnixus viribus urget.
ngeminat clamor, cunctique sequentem
tudiis, resonatque fragoribus æther.
m decus et partum indignantur honorem
vitamque volunt pro laude pacisci;
sus alit: possunt, quia posse videntur.
ıatis cepissent præmia rostris,
ponto tendens utrasque Cloanthus
e preces, divosque in vota vocasset:
ıs imperium est pelagi, quorum æquora curro,
s ego hoc candentem in litore taurum
ante aras, voti reus, extaque salsos
ı fluctus, et vina liquentia fundam."
ıe imis sub fluctibus audiit omnis
orcique chorus, Panopeaque virgo;

Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. Illa Noto citius volucrique sagitta
Ad terram fugit, et portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro;
Muneraque in naves ternos optare juvencos
Vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit;
Intextusque puer frondosa regius Ida
Veloces jaculo cervos cursuque fatigat
Acer, anhelanti similis, quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequidquam ad sidera tendunt
Custodes; sævitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Levibus huic hamis consertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
Donat habere viro, decus et tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
Multiplicem, connixi humeris; indutus at olim
Demoleos cursu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas,
Cymbiaque argento perfecta atque aspera signis.
Jamque adeo donati omnes, opibusque superbi,
Puniceis ibant evincti tempora tæniis:
Quum sævo e scopulo multa vix arte revulsus,
Amissis remis, atque ordine debilis uno,
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe viæ deprensus in aggere serpens,
Ærea quem obliquum rota transiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit saxo lacerumque viator;
Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus,

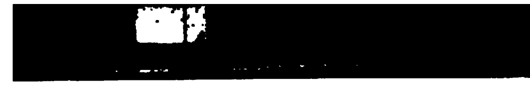

x, ardensque oculis, et sibila colla
tollens; pars vulnere clauda retentat
nodis, seque in sua membra plicantem.
io navis se tarda movebat;
tamen, et velis subit ostia plenis.
Æneas promisso munere donat,
ob navem lætus sociosque reductos.
datur, operum haud ignara Minervæ,
us, Pholoë, geminique sub ubere nati.
s Æneas misso certamine tendit
n in campum, quem collibus undique curvis
silvæ; mediaque in valle theatri
:, quo se multis cum millibus heros
nedium tulit exstructoque resedit.
rte velint rapido contendere cursu,
stiis animos, et præmia ponit.
onveniunt Teucri mixtique Sicani;
uryalus primi:
orma insignis viridique juventa,
re pio pueri; quos deinde secutus
egia Priami de stirpe Diores;
us simul et Patron: quorum alter Acarnan,
rcadio Tegeææ sanguine gentis;
Trinacrii juvenes, Helymus Panopesque,
vis, comites senioris Acestæ;
terea, quos fama obscura recondit.
bus in mediis sic deinde locutus:
hæc animis, lætasque advertite mentes.
oc numero mihi non donatus abibit.
a dabo levato lucida ferro
latamque argento ferre bipennem:
ic erit unus honos. Tres præmia primi
flavaque caput nectentur oliva:
um phaleris insignem victor habeto;
niam pharetram plenamque sagittis
quam circumplectitur auro

Balteus, et tereti subnectit fibula gemma;
Tertius Argolica hac galea contentus abito."
Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
Effusi nimbo similes; simul ultima signant.
Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus
Emicat, et ventis et fulminis ocior alis.
Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius; spatio post deinde relicto
Tertius Euryalus:
Euryalumque Helymus sequitur; quo deinde sub ip
Ecce volat, calcemque terit jam calce Diores,
Incumbens humero; spatia et si plura supersint,
Transeat elapsus prior, ambiguumve relinquat.
Jamque fere spatio extremo, fessique, sub ipsam
Finem adventabant: levi cum sanguine Nisus
Labitur infelix, cæsis ut forte juvencis
Fusus humum viridesque super madefecerat herbas.
Hic juvenis jam victor ovans vestigia presso
Haud tenuit titubata solo; sed pronus in ipso
Concidit immundoque fimo sacroque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens;
Ille autem spissa jacuit revolutus arena.
Emicat Euryalus, et munere victor amici
Prima tenet, plausuque volat fremituque secundo.
Post Helymus subit, et nunc tertia palma Diores.
Hic totum caveæ consessum ingentis, et ora
Prima patrum, magnis Salius clamoribus implet,
Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrimæque decoræ,
Gratior et pulchro veniens in corpore virtus.
Adjuvat, et magna proclamat voce Diores,
Qui subiit palmæ, frustraque ad præmia venit
Ultima, si primi Salio redduntur honores.
Tum pater Æneas, "Vestra," inquit, "munera vo

ıent, pueri; et palmam movet ordine nemo:
casus miserari insontis amici."
tergum Gætuli immane leonis
, villis onerosum atque unguibus aureis.
, "Si tanta," inquit, "sunt præmia victis,
orum miseret: quæ munera Niso
ois? primam merui qui laude coronam,
ıæ Salium, fortuna inimica tulisset:"
his dictis faciem ostentabat, et udo
embra fimo. Risit pater optimus olli,
m efferri jussit, Didymaonis artes,
acro Danais de poste refixum.
ıem egregium præstanti munere donat.
bi confecti cursus, et dona peregit;
i cui virtus animusque in pectore præsens
evinctis attollat brachia palmis."
geminum pugnæ proponit honorem:
latum auro vittisque juvencum;
que insignem galeam, solatia victo.
; continuo vastis cum viribus effert
, magnoque virûm se murmure tollit;
Paridem solitus contendere contra,
ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Buten immani corpore, qui se
veniens Amyci de gente ferebat,
et fulva moribundum extendit arena.
ıa Dares caput altum in prœlia tollit,
ue humeros latos, alternaque jactat
rotendens, et verberat ictibus auras.
huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
ire virum, manibusque inducere cestus.
ris, cunctosque putans excedere palma,
tit ante *pedes; nec plura* moratus,
taurum cornu tenet, atque ita fatur:
si nemo audet se credere pugnæ,
andi? quo me decet usque teneri?

Ducere dona jube." Cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ, reddique viro promissa jubebant.
Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes,
Proximus ut viridante toro consederat herbæ:
"Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? ubi nunc nobis deus ille, magister
Nequidquam memoratus, Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, et spolia illa tuis pendentia tectis?"
Ille sub hæc: "Non laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu; sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentque effetæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quaque improbus iste
Exsultat fidens, si nunc foret illa juventas;
Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
Venissem: nec dona moror." Sic deinde locutus
In medium geminos immani pondere cestus
Projecit, quibus acer Eryx in prœlia suetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obstupuere animi: tantorum ingentia septem
Terga boum plumbo insuto ferroque rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares, longeque recusat;
Magnanimusque Anchisiades et pondus et ipsa
Huc illuc vinclorum immensa volumina versat.
Tum senior tales referebat pectore voces:
"Quid, si quis cestus ipsius et Herculis arma
Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat:
Sanguine cernis adhuc fractoque * infecta cerebro.
His magnum Alciden contra stetit; his ego suetus,
Dum melior vires sanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed, si nostra Dares hæc Troïus arma recusat,
Idque pio sedet Æneæ, probat auctor Acestes,
Æquemus pugnas. Erycis tibi terga remitto;
Solve metus; et tu Trojanos exue cestus."

* sparsoque

duplicem ex humeris rejecit amictum,
membrorum artus, magna ossa lacertosque
ue ingens media consistit arena.
Anchisa cestus pater extulit æquos,
palmas amborum innexuit armis.
ı digitos extemplo arrectus uterque,
ɔ ad superas interritus extulit auras.
retro longe capita ardua ab ictu,
que manus manibus, pugnamque lacessunt;
ı melior motu fretusque juventa,
ris et mole valens: sed tarda trementi
ınt; vastos quatit æger anhelitus artus.
nequidquam inter se vulnera jactant,
ɔ lateri ingeminant, et pectore vastos
us: erratque aures et tempora circum
nus; duro crepitant sub vulnere malæ.
ı Entellus, nisuque immotus eodem
la modo atque oculis vigilantibus exit.
celsam oppugnat qui molibus urbem
na sedet circum castella sub armis,
nunc illos aditus, omnemque pererrat
ı, et variis assultibus irritus urget.
extram insurgens Entellus, et alte
lle ictum venientem a vertice velox
eleriqne elapsus corpore cessit.
ires in ventum effudit, et ultro
ı graviterque ad terram pondere vasto
ut quondam cava concidit aut Erymantho,
ı magna radicibus eruta pinus.
t studiis Teucri et Trinacria pubes;
cœlo; primusque accurrit Acestes,
que ab humo miserans attollit amicum.
latus casu neque territus heros
ignam redit, ac vim suscitat ira;
ncendit vires et conscia virtus;
'e Daren ardens agit æquore toto,

Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies. Quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant: sic densis ictibus heros
Creber utraque manu pulsat versatque Dareta.
Tum pater Æneas procedere longius iras,
Et sævire animis Entellum haud passus acerbis;
Sed finem imposuit pugnæ, fessumque Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur:
"Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias conversaque numina sentis?
Cede deo." Dixitque et, prœlia voce diremit.
Ast illum fidi æquales, genua ægra trahentem,
Jactantemque utroque caput, crassumque cruorem
Ore ejectantem, mixtosque in sanguine dentes,
Ducunt ad naves; galeamque ensemque vocati
Accipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
Hic victor, superans animis, tauroque superbus:
"Nate dea, vosque hæc," inquit, "cognoscite Teucri,
Et mihi quæ fuerint juvenali in corpore vires,
Et qua servetis revocatum a morte Dareta."
Dixit, et adversi contra stetit ora juvenci,
Qui donum adstabat pugnæ; durosque reducta
Libravit dextra media inter cornua cestus
Arduus, effractoque illisit in ossa cerebro.
Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.
Ille super tales effundit pectore voces:
"Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
Persolvo: hic victor cestus artemque repono."
Protenus Æneas celeri certare sagitta
Invitat, qui forte velint, et præmia ponit;
Ingentique manu malum de nave Seresti
Erigit; et volucrem trajecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Convenere viri, dejectamque ærea sortem
Accepit galea; et primus clamore secundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis;

nævali Mnestheus certamine victor
viridi Mnestheus evinctus oliva:
tion, tuus, o clarissime, frater,
quondam, jussus confundere fœdus,
lum torsisti primus Achivos.
leaque ima subsedit Acestes,
e manu juvenum tentare laborem.
flexos incurvant viribus arcus
ue viri, et depromunt tela pharetris.
ır cœlum nervo stridente sagitta
ıvenis volucres diverberat auras;
versique infigitur arbore mali.
alus, timuitque exterrita pennis
nti sonuerunt omnia plausu.
nestheus adducto constitit arcu,
pariterque oculos telumque tetendit:
ıserandus avem contingere ferro
nodos et vincula linea rupit,
a pedem malo pendebat ab alto:
tque atra volans in nubila fugit.
s jumdudum arcu contenta parato
fratrem Eurytion in vota vocavit,
ætam cœlo speculatus; et alis
nigra figit sub nube columbam.
ıimis, vitamque reliquit in astris
tamque refert delapsa sagittam.
s palma superabat Acestes:
ërias telum contendit in auras,
rtemque pater arcumque sonantem.
ubitum objicitur magnoque futurum
nstrum: docuit post exitus ingens,
ifici cecinerunt omina vates.
ans liquidis *in nubibus* arsit arundo,
*viam flammis, ten*uesque recessit
ventos: cœlo ceu sæpe refixa
crinemque volantia sidera ducunt.

Attonitis hæsere animis, superosque precati
Trinacrii Teucrique viri: nec maximus omen
Abnuit Æneas; sed lætum amplexus Acesten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
"Sume, pater; nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspiciis exsortem ducere honores.
Ipsius Anchisæ longævi hoc munus habebis,
Cratera impressum signis, quem Thracius olim
Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
Ferre sui dederat monumentum et pignus amoris."
Sic fatus cingit viridanti tempora lauro,
Et primum ante omnes victorem appellat Acesten.
Nec bonus Eurytion prælato invidit honori;
Quamvis solus avem cœlo dejecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit;
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Æneas, nondum certamine misso,
Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
Epytiden vocat, et fidam sic fatur ad aurem:
"Vade age, et Ascanio, si jam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis,
Dic," ait. Ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, et campos jubet esse patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Trojæque juventus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona:
Cornea bina ferunt præfixo hastilia ferro,
Pars leves humero pharetras; it pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
Ductores; pueri bis seni quemque secuti
Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus, tua clara, Polite,

[redacted]

ı, auctura Italos ; quem Thracius albis
uus bicolor maculis, vestigia primi
.s frontemque ostentans arduus albam.
's, genus unde Atii duxere Latini,
tys, pueroque puer dilectus Iulo.
ı, formaque ante omnes pulcher, Iulus
st invectus equo, quem candida Dido
lederat monumentum et pignus amoris :
inacriis pubes senioris Acestæ
uis.
t plausu pavidos, gaudentque tuentes
æ ; veterumque agnoscunt ora parentum.
ı omnem læti consessum oculosque suorum
'e in equis : signum clamore paratis
longe dedit, insonuitque flagello.
rrere pares, atque agmina terni
solvere choris, rursusque vocati
'e vias, infestaque tela tulere.
ı ineunt cursus aliosque recursus
spatiis, alternisque orbibus orbes
.t, pugnæque cient simulacra sub armis :
erga fuga nudant ; nunc spicula vertunt
facta pariter nunc pace feruntur.
am Creta fertur Labyrinthus in alta
s textum cæcis iter, ancipitemque
habuisse dolum, qua signa sequendi
ndeprensus et irremeabilis error.
ı Teucrum nati vestigia cursu
t, texuntque fugas et prœlia ludo ;
m similes, qui per maria humida nando
ım Libycumque secant [luduntque per undas.]
rem, hos cursus, atque hæc certamina primus
Longam muris quum cingeret Albam,
t priscos docuit celebrare Latinos,
pse modo, secum quo Troïa pubes.
are suos ; hinc maxima porro

Accepit Roma, et patrium servavit honorem;
Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Hic primum fortuna fidem mutata novavit.
Dum variis tumulo referunt solemnia ludis;
Irim de cœlo misit Saturnia Juno
Iliacam ad classem, ventosque aspirat eunti,
Multa movens, necdum antiquum saturata dolorem.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli visa, cito decurrit tramite virgo:
Conspicit ingentem concursum, et litora lustrat,
Desertosque videt portus classemque relictam.
At procul in sola secretæ Troades acta
Amissum Anchisen flebant, cunctæque profundum
Pontum aspectabant flentes: "Heu, tot vada fessis,
Et tantum superesse maris!" vox omnibus una.
Urbem orant; tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
Conjicit, et faciemque deæ vestemque reponit:
Fit Beroë, Tmarii conjux longæva Dorycli,
Cui genus et quondam nomen natique fuissent;
Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:
"O miseræ, quas non manus," inquit, "Achaïca bello
Traxerit ad letum patriæ sub mœnibus! o gens
Infelix! cui te exitio fortuna reservat?
Septima post Trojæ excidium jam vertitur æstas,
Quum freta, quum terras omnes, tot inhospita saxa
Sideraque emensæ ferimur; dum per mare magnum
Italiam sequimur fugientem, et volvimur undis.
Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes:
Quid prohibet muros jacere, et dare civibus urbem?
O patria, et rapti nequidquam ex hoste penates,
Nullane jam Trojæ dicentur mœnia? nusquam
Hectoreos amnes, Xanthum et Simoënta, videbo?
Quin agite, et mecum infaustas exurite puppes.
Nam mihi Cassandræ per somnum vatis imago

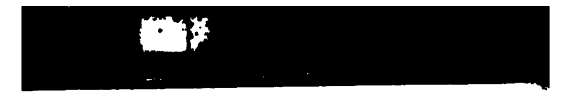
[redacted]

lare visa faces. Hic quærite Trojam ;
ı est, inquit, vobis. Jam tempus agi res ;
mora prodigiis. En quatuor aræ
Deus ipse faces animumque ministrat."
ɔrans, prima infensum vi corripit ignem,
ɜ procul dextra connixa coruscat,
Arrectæ mentes, stupefactaque corda
Hic una e multis, quæ maxima natu,
Priami natorum regia nutrix :
ɔë vobis, non hæc Rhœteïa, matres,
li conjux. Divini signa decoris,
ue notate oculos ; qui spiritus illi,
ı, vocisve sonus, vel gressus eunti.
et dudum Beroën digressa reliqui
ıdignantem, tali quod sola careret
ec meritos Anchisæ inferret honores."
ı.
primo ancipites oculisque malignis
spectare rates, miserum inter amorem
terræ, fatisque vocantia regna :
. se paribus per cœlum sustulit alis,
que fuga secuit sub nubibus arcum.
attonitæ monstris actæque furore
ıt, rapiuntque focis penetralibus ignem ;
ınt aras, frondem ac virgulta facesque
. Furit immissis Vulcanus habenis
ɔer et remos et pictas abiete puppes.
ınchisæ ad tumulum cuneosque theatri
ɔerfert naves Eumelus ; et ipsi
t atram in nimbo volitare favillam.
Ascanius, cursus ut lætus equestres
ic acer equo turbata petivit
ɜc exanimes *possunt* retinere magistri.
r iste novus? quo nunc, quo tenditis," inquit,
ræ cives? non hostem, inimicaque castra
estras spes uritis. En, ego vester

Ascanius:" galeam ante pedes projecit inanem,
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Æneas, simul agmina Teucrum.
Ast illæ diversa metu per litora passim
Diffugiunt; silvasque, et sicubi concava furtim
Saxa petunt. Piget incepti lucisque, suosque
Mutatæ agnoscunt, excussaque pectore Juno est.
Sed non idcirco flammæ atque incendia vires
Indomitas posuere: udo sub robore vivit
Stuppa vomens tardum fumum, lentusque carinas
Est vapor, et toto descendit corpore pestis;
Nec vires heroum infusaque flumina prosunt.
Tum pius Æneas humeris abscindere vestem,
Auxilioque vocare deos, et tendere palmas:
"Jupiter omnipotens, si nondum exosus ad unum
Trojanos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos, da flammam evadere classi
Nunc, Pater, et tenues Teucrum res eripe leto.
Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra."
Vix hæc ediderat, quum effusis imbribus atra
Tempestas sine more furit, tonitruque tremiscunt
Ardua terrarum et campi; ruit æthere toto
Turbidus imber aqua densisque nigerrimus Austris;
Implenturque super puppes; semiusta madescunt
Robora; restinctus donec vapor omnis, et omnes,
Quatuor amissis, servatæ a peste carinæ.
At pater Æneas, casu concussus acerbo,
Nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
Mutabat versans: Siculisne resideret arvis,
Oblitus fatorum, Italasne capesseret oras.
Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
Hæc responsa dabat, vel quæ portenderet ira
Magna deûm, vel quæ fatorum posceret ordo.
Isque his Æneam solatus vocibus infit:

[redacted]

o fata trahunt retrahuntque, sequamur :
superanda omnis fortuna ferendo est.
nius divinæ stirpis Acestes :
nsiliis socium et conjunge volentem ;
nissis superant qui navibus, et quos
gni incepti rerumque tuarum est ;
senes, ac fessas æquore matres,
ecum invalidum metuensque pericli est,
habeant terris sine mœnia fessi :
ibunt permisso nomine Acestam."
nsus dictis senioris amici :
uras animum diducitur omnes ;
olum bigis subvecta tenebat.
elo facies delapsa parentis
o tales effundere voces :
ita quondam, dum vita manebat,
nate, Iliacis exercite fatis ;
huc venio, qui classibus ignem
lo tandem miseratus ab alto est.
quæ nunc pulcherrima Nautes
ctos juvenes, fortissima corda,
im. Gens dura atque aspera cultu
bi Latio est. Ditis tamen ante
le domos, et Averna per alta
te, nate, meos. Non me impia namque
t, tristes umbræ ; sed amœna piorum
umque colo. Huc casta Sibylla
lto pecudum te sanguine ducet.
me tuum, et, quæ dentur mœnia, disces.
torquet medios Nox humida cursus,
equis Oriens afflavit anhelis."
enues fugit, ceu fumus, in auras.
deinde ruis ? quo proripis ?" inquit,
' aut quis te nostris complexibus arcet ?"
' cinerem et sopitos suscitat ignes ;

Pergameumque Larem, et canæ penetralia Vestæ,
Farre pio et plena supplex veneratur acerra.
 Extemplo socios primumque arcessit Acesten,
Et Jovis imperium et cari præcepta parentis
Edocet, et quæ nunc animo sententia constet.
Haud mora consiliis, nec jussa recusat Acestes.
Transcribunt urbi matres, populumque volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.
Ipsi transtra novant, flammisque ambesa reponunt
Robora navigiis; aptant remosque rudentesque:
Exigui numero, sed bello vivida virtus.
Interea Æneas urbem designat aratro,
Sortiturque domos; hoc Ilium, et hæc loca Trojam
Esse jubet. Gaudet regno Trojanus Acestes,
Indicitque forum, et patribus dat jura vocatis.
Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ, tumuloque sacerdos
Ac lucus late sacer additur Anchiseo.
Jamque dies epulata novem gens omnis, et aris
Factus honos; placidi straverunt æquora venti,
Creber et aspirans rursus vocat Auster in altum.
Exoritur procurva ingens per litora fletus;
Complexi inter se noctemque diemque morantur.
Ipsæ jam matres, ipsi, quibus aspera quondam
Visa maris facies, et non tolerabile nomen,
Ire volunt, omnemque fugæ perferre laborem.
Quos bonus Æneas dictis solatur amicis,
Et consanguineo lacrimans commendat Acestæ.
Tres Eryci vitulos, et Tempestatibus agnam,
Cædere deinde jubet, solvique ex ordine funem.
Ipse, caput tonsæ foliis evinctus olivæ,
Stans procul in prora pateram tenet, extaque salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.
Certatim socii feriunt mare, et æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis

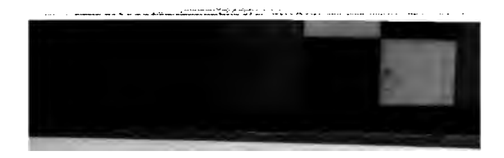

alesque effundit pectore questus :
ıvis ira, nec exsaturabile pectus
Neptune, preces descendere in omnes ;
nga dics, pietas nec mitigat ulla,
ıperio fatisve infracta quiescit.
.e gente Phrygum exedisse nefandis
satis est, nec pœnam traxe per omnem
'rojæ cineres atque ossa peremtæ
Causas tanti sciat illa furoris.
.per Libycis tu testis in undis,
ı subito excierit. Maria omnia cœlo
liis nequidquam freta procellis,
: ausa tuis.
:ce etiam Trojanis matribus actis
: puppes ; et classe subegit
s ignotæ linquere terræ.
st, oro, liceat dare tuta per undas
iceat Laurentem attingere Thybrim !
)eto, si dant ea mœnia Parcæ."
rnius hæc domitor maris edidit alti :
:st, Cytherea, meis te fidere regnis.
ducis. Merui quoque ; sæpe furores
; rabiem tantam cœlique marisque.
ı terris (Xanthum Simoëntaque testor)
cura tui. Quum Troïa Achilles
.equens impingeret agmina muris,
, daret leto, gemerentque repleti
reperire viam atque evolvere posset
Xanthus : Pelidæ tunc ego forti
Ænean, nec dis nec viribus æquis,
apui : cuperem quum vertere ab imo
ı manibus perjuræ mœnia Trojæ.
e mens eadem perstat mihi : pelle timorem.
ıptas, portus accedet Averni.
tum, amissum quem gurgite quæret ;
tis dabitur caput."

[redacted]

His ubi læta deæ permulsit pectora dictis,
Jungit equos auro genitor, spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omnes effundit habenas:
Cæruleo per summa levis volat æquora curru.
Subsidunt undæ, tumidumque sub axe tonanti
Sternitur æquor aquis; fugiunt vasto æthere nimbi
Tum variæ comitum facies,—immania cete,
Et senior Glauci chorus, Inousque Palæmon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis:
Læva tenent Thetis, et Melite. Panopeaque virgo,
Nesæe, Spioque, Thaliaque Cymodoceque.
His patris Æneæ suspensam blanda vicissim
Gaudia pertentant mentem; jubet ocius omnes
Attolli malos, intendi brachia velis.
Una omnes fecere pedem; pariterque sinistros,
Nunc dextros solvere sinus; una ardua torquent
Cornua detorquentque: ferunt sua flamina classem.
Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alii cursum contendere jussi.
Jamque fere mediam cœli nox humida metam
Contigerat: placida laxarant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautæ;
Quum levis ætheriis delapsus Somnus ab astris
Aëra dimovit tenebrosum, et dispulit umbras,
Te, Palinure, petens, tibi som[illegible] tristia portans
Insonti: puppique deus conse[illegible] in alta,
Phorbanti similis, funditque has ore loquelas:
"Iaside Palinure, ferunt ipsa æquora classem;
Æquatæ spirant auræ; datur hora quieti:
Pone caput, fessosque oculos furare labori.
Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo."
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
"Mene salis placidi vultum fluctusque quietos
Ignorare jubes? mene huic confidere monstro?
Ænean credam quid enim fallacibus Austris*,
Et cœli toties deceptus fraude sereni?"

* auris

, dabat, clavumque affixus et hærens
ımittebat, oculosque sub astra tenebat.
ramum Lethæo rore madentem,
ıratum Stygia, super utraque quassat
cunctantique natantia lumina solvit.
ı inopina quies laxaverat artus :
ıcumbens, cum puppis parte revulsa,
ıbernaclo, liquidas projecit in undas
ı, ac socios nequidquam sæpe vocantem.
ı tenues se sustulit ales ad auras.
tutum non secius æquore classis,
ue patris Neptuni interrita fertur.
leo scopulos Sirenum advecta subibat,
uondam, multorumque ossibus albos ;
, assiduo longe sale saxa sonabant :
ır amisso fluitantem errare magistro
pse ratem nocturnis rexit in undis,
ens, casuque animum concussus amici.
ı cœlo et pelago confise sereno,
gnota, Palinure, jacebis arena !"

P. VIRGILII MARONIS

Æ N E I D O S

LIBER SEXTUS.

Sic fatur lacrimans, classique immittit habenas,
Et tandem Euboïcis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras; tum dente tenaci
Ancora fundabat naves, et litora curvæ
Prætexunt puppes; juvenum manus emicat ardens
Litus in Hesperium; quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis; pars densa ferarum
Tecta rapit, silvas, inventaque flumina monstrat.
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendæque procul secreta Sibyllæ,
Antrum immane, petit; magnam cui mentem animum
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Jam subeunt Triviæ lucos atque aurea tecta.
  Dædalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem super adstitit arce.
Redditus his primum terris tibi, Phœbe, sacravit
Remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus letum Androgeï: tum pendere pœnas
Cecropidæ jussi, miserum! septena quotannis
Corpora natorum; stat ductis sortibus urna.
Contra elata mari respondet Gnosia tellus:

s amor tauri suppostaque furto
nixtumque genus, prolesque biformis
ı inest, Veneris monumenta nefandæ;
lle domus, et inextricabilis error:
ginæ sed enim miseratus amorem
ose dolos tecti ambagesque resolvit,
ıs filo vestigia. Tu quoque magnam
re in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
ı erat casus effingere in auro;
cecidere manus. Quin protenus omnia
; oculis, ni jam præmissus Achates
ue una Phœbi Triviæque sacerdos,
łlauci, fatur quæ talia regi:
ista sibi tempus spectacula poscit.
de intacto septem mactare juvencos
, totidem lectas de more bidentes."
ıffata Ænean—nec sacra morantur
–Teucros vocat alta in templa sacerdos.
uboïcæ latus ingens rupis in antrum,
ıcunt aditus centum, ostia centum;
t totidem voces, responsa Sibyllæ.
at ad limen, quum virgo, "Poscere fata
ıit: "deus, ecce deus!" Cui talia fanti
subito non vultus, non color unus,
mansere comæ; sed pectus anhelum,
ra corda tument; majorque videri,
.e sonans; afflata est numine quando
ore dei. "Cessas in vota precesque,
"Ænea? cessas? neque enim ante dehiscent
ıagna ora domus." Et talia fata
Gelidus Teucris per dura cucurrit
r, funditque preces rex pectore ab imo:
, graves *Trojæ semper* miserate labores,
i Paridis direxti tela manusque
acidæ; magnas obeuntia terras
ravi, duce te, penitusque repostas

Massylum gentes, prætentaque Syrtibus arva;
Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Trojana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoque Pergameæ jam fas est parcere genti,
Dique deæque omnes, quibus obstitit Ilium et ingens
Gloria Dardaniæ. Tuque, o sanctissima vates,
Præscia venturi, da, non indebita posco
Regna meis fatis, Latio considere Teucros,
Errantesque deos agitataque numina Trojæ.
Tum Phœbo et Triviæ solido de marmore templum
Instituam festosque dies de nomine Phœbi.
Te quoque magna manent regnis penetralia nostris;
Hic ego namque tuas sortes arcanaque fata,
Dicta meæ genti, ponam, lectosque sacrabo,
Alma, viros. Foliis tantum ne carmina manda;
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis:
Ipsa canas, oro." Finem dedit ore loquendi.
At Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse deum: tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
Ostia jamque domus patuere ingentia centum
Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras:
"O tandem magnis pelagi defuncte periclis!
Sed terra graviora manent. In regna Lavinî
Dardanidæ venient; mitte hanc de pectore curam;
Sed non et venisse volent. Bella, horrida bella,
Et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simoïs tibi nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint: alius Latio jam partus Achilles,
Natus et ipse dea: nec Teucris addita Juno
Usquam aberit. Quum tu supplex in rebus egenis
Quas gentes Italum aut quas non oraveris urbes!
Causa mali tanti conjux iterum hospita Teucris,
Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis; sed contra audentior ito,

e fortuna sinet. Via prima salutis,
ime reris, Graia pandetur ab urbe."
ex adyto dictis Cumæa Sibylla
s canit ambages, antroque remugit
rera involvens: ea frena furenti
et stimulos sub pectore vertit Apollo.
m cessit furor, et rabida ora quierunt,
ıneas heros: "Non ulla laborum,
ıova mi facies inopinave surgit:
æcepi, atque animo mecum ante peregi.
—quando hic inferni janua regis
t tenebrosa palus Acheronte refuso—
ıspectum cari genitoris et ora
: doceas iter, et sacra ostia pandas.
per flammas et mille sequentia tela
humeris, medioque ex hoste recepi;
n comitatus iter, maria omnia mecum
nes pelagique minas cœlique ferebat
, vires ultra sortemque senectæ.
e supplex peterem et tua limina adirem,
ıs mandata dabat. Natique patrisque,
cor, miserere; potes namque omnia: nec te
am lucis Hecate præfecit Avernis;
manes arcessere conjugis Orpheus,
retus cithara fidibusque canoris;
ı Pollux alterna morte redemit,
tque viam toties. Quid Thesea, magnum
ıorem Alciden? Et mi genus ab Jove summo."
orabat dictis, arasque tenebat;
orsa loqui vates: "Sate sanguine divum,
ıisiada, facilis descensus Averno;
ıue dies patet atri janua Ditis;
are *gradum superasque* evadere ad auras,
hic labor est. Pauci, quos æquus amavit
ardens evexit ad æthera virtus,
tuere. Tenent media omnia silvæ,

Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, et insano juvat indulgere labori;
Accipe, quæ peragenda prius. Latet arbore opaca
Aureus et foliis et lento vimine ramus,
Junoni infernæ dictus sacer: hunc tegit omnis
Lucus, et obscuris claudunt convallibus umbræ.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam qui decerpserit arbore fetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit. Primo avulso non deficit alter
Aureus; et simili frondescit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis, et rite repertum
Carpe manu: namque ipse volens facilisque sequetu
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
Heu nescis! totamque incestat funere classem;
Dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.
Duc nigras pecudes; ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
Aspicies." Dixit, pressoque obmutuit ore.
  Æneas mæsto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum; cæcosque volutat
Eventus animo secum. Cui fidus Achates
It comes, et paribus curis vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone serebant;
Quem socium exanimem vates, quod corpus humand
Diceret. Atque illi Misenum in litore sicco,
Ut venere, vident indigna morte peremtum,—
Misenum Æoliden: quo non præstantior alter
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes; Hectora circur
Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.

.um vita victor spoliavit Achilles,
neæ sese fortissimus heros
›cium, non inferiora secutus.
te cava dum personat æquora concha
:antu vocat in certamina divos,
eptum Triton, si credere dignum est,
irum spumosa immerserat unda.
magno circum clamore fremebant;
ıs Æneas. Tum jussa Sibyllæ,
festinant flentes, aramque sepulcri
·boribus, cœloque educere certant.
ɩuam silvam, stabula alta ferarum:
piceæ; sonat icta securibus ilex;
ɜ trabes cuneis et fissile robur
ıdvolvunt ingentes montibus ornos.
ıeas opera inter talia primus
:ios, paribusque accingitur armis:
pse suo tristi cum corde volutat,
lvam immensam, et sic voce precatur:
nobis ille aureus arbore ramus
nore in tanto! quando omnia vere
ı de te vates, Misene, locuta est."
erat, geminæ quum forte columbæ
viri cœlo venere volantes,
.ere solo. Tum maximus heros
noscit aves, lætusque precatur:
, o, si qua via est, cursumque per auras
ucos, ubi pinguem dives opacat
um. Tuque o, dubiis ne defice rebus,
" Sic effatus vestigia pressit,
uæ signa ferant, quo tendere pergant.
æ tantum prodire volando,
ie possent oculi servare sequentum.
ere ad fauces graveolentis Averni,
*eres; liquidum*que per aëra lapsæ
geminæ super arbore sidunt,

Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, et insano juvat indulgere labori;
Accipe, quæ peragenda prius. Latet arbore opaca
Aureus et foliis et lento vimine ramus,
Junoni infernæ dictus sacer: hunc tegit omnis
Lucus, et obscuris claudunt convallibus umbræ.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam qui decerpserit arbore fetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit. Primo avulso non deficit alter
Aureus; et simili frondescit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis, et rite repertum
Carpe manu: namque ipse volens facilisque sequetu
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
Heu nescis! totamque incestat funere classem;
Dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.
Duc nigras pecudes; ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
Aspicies." Dixit, pressoque obmutuit ore.
  Æneas mæsto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum; cæcosque volutat
Eventus animo secum. Cui fidus Achates
It comes, et paribus curis vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone serebant;
Quem socium exanimem vates, quod corpus human
Diceret. Atque illi Misenum in litore sicco,
Ut venere, vident indigna morte peremtum,—
Misenum Æoliden: quo non præstantior alter
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes; Hectora circu
Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.

. illum vita victor spoliavit Achilles,
Æneæ sese fortissimus heros
; socium, non inferiora secutus.
forte cava dum personat æquora concha
›t cantu vocat in certamina divos,
›xceptum Triton, si credere dignum est,
ι virum spumosa immerserat unda.
es magno circum clamore fremebant;
pius Æneas. Tum jussa Sibyllæ,
ra, festinant flentes, aramque sepulcri
arboribus, cœloque educere certant.
ıtiquam silvam, stabula alta ferarum:
ınt piceæ; sonat icta securibus ilex;
que trabes cuneis et fissile robur
; advolvunt ingentes montibus ornos.
Æneas opera inter talia primus
socios, paribusque accingitur armis:
c ipse suo tristi cum corde volutat,
silvam immensam, et sic voce precatur:
se nobis ille aureus arbore ramus
nemore in tanto! quando omnia vere
ım de te vates, Misene, locuta est."
ıus erat, geminæ quum forte columbæ
›ra viri cœlo venere volantes,
sedere solo. Tum maximus heros
agnoscit aves, lætusque precatur:
ces, o, si qua via est, cursumque per auras
ı lucos, ubi pinguem dives opacat
ımum. Tuque o, dubiis ne defice rebus,
ns." Sic effatus vestigia pressit,
ı quæ signa ferant, quo tendere pergant.
illæ tantum prodire volando,
acie possent oculi servare sequentum.
venere ad fauces graveolentis Averni,
celeres; liquidumque per aëra lapsæ
atis geminæ super arbore sidunt,

Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet silvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat arbos,
Et croceo fetu teretes circumdare truncos:
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice; sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit Æneas extemplo, avidusque refringit
Cunctantem, et vatis portat sub tecta Sibyllæ.
Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, et cineri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem tædis et robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, et ferales ante cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.
Pars calidos latices et ahena undantia flammis
Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt:
Fit gemitus. Tum membra toro defleta reponunt,
Purpureasque super vestes, velamina nota,
Conjiciunt: pars ingenti subiere feretro,
Triste ministerium; et subjectam more parentum
Aversi tenuere facem. Congesta cremantur
Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo.
Postquam collapsi cineres, et flamma quievit,
Reliquias vino et bibulam lavere favillam;
Ossaque lecta cado texit Corynæus aheno.
Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi et ramo felicis olivæ,
Lustravitque viros, dixitque novissima verba.
At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque tubamque,
Monte sub aërio; qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per sæcula nomen.
His actis propere exsequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
Quam super haud ullæ poterant impune volantes

r pennis : talis sese halitus atris
fundens supera ad convexa ferebat :
m Graii dixerunt nomine Aornon.]
c primum nigrantes terga juvencos
frontique invergit vina sacerdos ;
carpens media inter cornua sætas,
ponit sacris, libamina prima,
s Hecaten, Cœloque Ereboque potentem :
alii cultros, tepidumque cruorem
pateris. Ipse atri velleris agnam
ri Eumenidum magnæque sorori
sterilemque tibi, Proserpina, vaccam :
o regi nocturnas inchoat aras,
nponit taurorum viscera flammis,
er oleum infundens ardentibus extis.
ı, primi sub lumina solis et ortus,
ıs mugire solum, et juga cœpta moveri
visæque canes ululare per umbram,
e dea. " Procul o, procul este, profani,"
vates, " totoque absistite luco ;
ıde viam, vaginaque eripe ferrum :
ıis opus, Ænea, nunc pectore firmo."
fata, furens antro se immisit aperto :
haud timidis vadentem passibus æquat.
us imperium est animarum, Umbræque silentes,
et Phlegethon, loca nocte tacentia late,
s audita loqui ; sit numine vestro
s alta terra et caligine mersas.
uri sola sub nocte per umbram,
mos Ditis vacuas, et inania regna.
incertam lunam sub luce maligna
silvis : ubi cœlum condidit umbra
; rebus nox abstulit atra colorem.
n ante ipsum primisque in faucibus Orci
ltrices posuere cubilia Curæ ;
e habitant Morbi, tristisque Senectus,

Et Metus, et malesuada Fames, ac turpis Egestas,—
Terribiles visu formæ,—Letumque, Labosque;
Tum consanguineus Leti Sopor, et mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annosaque brachia pandit
Ulmus opaca, ingens; quam sedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent.
Multaque præterea variarum monstra ferarum,
Centauri in foribus stabulant, Scyllæque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum stridens, flammisque armata Chimæra,
Gorgones, Harpyiæque, et forma tricorporis umbræ.
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Æneas, strictamque aciem venientibus offert;
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formæ,
Irruat, et frustra ferro diverberet umbras.
Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus hic cœno vastaque voragine gurges
Æstuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas et flumina servat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet; stant lumina flamma;
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit velisque ministrat,
Et ferruginea subvectat corpora cymba
Jam senior; sed cruda deo viridisque senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri innuptæque puellæ,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum:
Quam multa in silvis auctumni frigore primo
Lapsa cadunt folia; aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aves, ubi frigidus ann

m fugat, et terris immittit apricis.
ıtes primi transmittere cursum,
ıe manus ripæ ulterioris amore;
ristis nunc hos, nunc accipit illos:
ıge submotos arcet arena.
tus enim motusque tumultu,
' o virgo, quid vult concursus ad amnem?
nt animæ? vel quo discrimine ripas
t, illæ remis vada livida verrunt?"
iter fata est longæva sacerdos:
nerate, deum certissima proles,
a alta vides, Stygiamque paludem,
are timent et fallere numen.
quam cernis, inops inhumataque turba est;
Charon; hi, quos vehit unda, sepulti.
ıtur horrendas et rauca fluenta
prius, quam sedibus ossa quierunt.
nt annos, volitantque hæc litora circum:
ı admissi stagna exoptata revisunt."
chisa satus, et vestigia pressit,
ıs, sortemque animo miseratus iniquam.
æstos et mortis honore carentes
t Lyciæ ductorem classis Orontem:
a Troja ventosa per æquora vectos
r, aqua involvens navemque virosque.
rnator sese Palinurus agebat:
nuper cursu, dum sidera servat,
ıppi mediis effusus in undis.
x multa mæstum cognovit in umbra,
oquitur: "Quis te, Palinure, deorum
s, medioque sub æquore mersit?
amque mihi, fallax haud ante repertus,
ponso animum delusit Apollo,
onto incolumem, finesque canebat
usonios. *En* hæc promissa fides est?"
Neque te Phœbi cortina fefellit,

Dux Anchisiada, nec me deus æquore mersit.
Namque gubernaclum multa vi forte revulsum,
Cui datus hærebam custos, cursusque regebam,
Præcipitans traxi mecum. Maria aspera juro,
Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
Quam tua ne, spoliata armis, excussa magistro,
Deficeret tantis navis surgentibus undis.
Tres notus hibernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua; vix lumine quarto
Prospexi Italiam summa sublimis ab unda.
Paulatim adnabam terræ: jam tuta tenebam;
Ni gens crudelis madida cum veste gravatum,
Prensantemque uncis manibus capita aspera montis,
Ferro invasisset, prædamque ignara putasset.
Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.
Quod te per cœli jucundum lumen et auras,
Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli:
Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice, namque potes, portusque require Velinos;
Aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
Ostendit,—neque enim, credo, sine numine divum
Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem—
Da dextram misero, et tecum me tolle per undas;
Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam."
Talia fatus erat, cœpit quum talia vates:
"Unde hæc, o Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas amnemque severum
Eumenidum aspicies, ripamve injussus adibis?
Desine fata deum flecti sperare precando.
Sed cape dicta memor, duri solatia casus.
Nam tua finitimi, longe lateque per urbes
Prodigiis acti cœlestibus, ossa piabunt,
Et statuent tumulum, et tumulo solemnia mittent;
Æternumque locus Palinuri nomen habebit."
His dictis curæ emotæ, pulsusque parumper
Corde dolor tristi; gaudet cognomine terra.

iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant:
ɿuos jam inde ut Stygia prospexit ab unda
tum nemus ire, pedemque advertere ripæ,
r aggreditur dictis, atque increpat ultro:
ıis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
e, quid venias; jam istinc, et comprime gressum.
um hic locus est, Somni Noctisque soporæ;
viva nefas Stygia vectare carina.
ɔ Alciden me sum lætatus euntem
ɪe lacu, nec Thesea Pirithoumque;
nquam geniti, atque invicti viribus essent.
ım ille manu custodem in vincla petivit,
solio regis traxitque trementem:
ınam Ditis thalamo deducere adorti."
ıtra breviter fata est Amphrysia vates:
hic insidiæ tales; absiste moveri;
ι tela ferunt: licet ingens janitor antro
m latrans exsangues terreat umbras;
ɔet patrui servet Proserpina limen.
Eneas, pietate insignis et armis,
torem imas Erebi descendit ad umbras.
lla movet tantæ pietatis imago,
ım hunc (aperit rarum, qui veste latebat)
s." Tumida ex ira tum corda residunt.
ra his. Ille admirans venerabile donum
virgæ, longo post tempore visum,
m advertit puppim, ripæque propinquat.
as animas, quæ per juga longa sedebant,
t, laxatque foros: simul accipit alveo
m Ænean. Gemuit sub pondere cymba
ɔt multam accepit rimosa paludem.
trans fluvium incolumis vatemque virumque
limo glaucaque exponit in ulva.
·us hæc ingens latratu regna trifauci
adverso recubans immanis in antro.
horrere videns jam colla colubris,

Melle soporatam et medicatis frugibus offam
Objicit. Ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit objectam, atque immania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ.
Continuo auditæ voces, vagitus et ingens
Infantumque animæ flentes, in limine primo:
Quos dulcis vitæ exsortes, et ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, et funere mersit acerbo.
Hos juxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice, sedes.
Quæsitor Minos urnam movet; ille silentum
Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.
Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
Insontes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas. Quam vellent æthere in alto
Nunc et pauperiem et duros perferre labores!
Fas obstat, tristique palus inamabilis unda
Alligat, et novies Styx interfusa coërcet.
Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
Lugentes campi; sic illos nomine dicunt.
Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, et myrtea circum
Silva tegit; curæ non ipsa in morte relinquunt.
His Phædram Procrinque locis, mæstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit,
Evadnenque, et Pasiphaën; his Laodamia
It comes, et juvenis quondam, nunc femina, Cænis,
Rursus et in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phœnissa recens a vulnere Dido
Errabat silva in magna; quam Troïus heros,
Ut primum juxta stetit agnovitque per umbram
Obscuram, qualem primo qui surgere mense
Aut videt aut vidisse putat per nubila lunam,
Demisit lacrimas, dulcique affatus amore est:

verus mihi nuncius ergo
ıctam ferroque extrema secutam:
bi causa fui? Per sidera juro,
si qua fides tellure sub ima est,
, tuo de litore cessi.
eum, quæ nunc has ire per umbras,
situ cogunt noctemque profundam,
suis; nec credere quivi
tibi me discessu ferre dolorem.
teque aspectu ne subtrahe nostro.
extremum fato, quod te alloquor, hoc est."
ardentem et torva tuentem
animum, lacrimasque ciebat.
oculos aversa tenebat;
epto vultum sermone movetur,
silex aut stet Marpesia cautes.
uit sese, atque inimica refugit
riferum; conjux ubi pristinus illi
s, æquatque Sychæus amorem.
eas, casu percussus iniquo,
rimans longe, et miseratur euntem.
molitur iter. Jamque arva tenebant
ello clari secreta frequentant.
t Tydeus, hic inclytus armis
et Adrasti pallentis imago.
eti ad superos belloque caduci
ıos ille omnes longo ordine cernens
ıcumque, Medontaque, Thersilochumque,
as, Cererique sacrum Polyphœten,
ım currus, etiam arma tenentem.
imæ dextra lævaque frequentes.
ıel satis est; juvat usque morari,
dum, et veniendi discere causas.
ceres Agamemnoniæque phalanges,
fulgentiaque arma per umbras,
metu: pars vertere terga,

[redacted]

Ceu quondam petiere rates; pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor frustratur hiantes.
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deïphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.
Vix adeo agnovit pavitantem, et dira tegentem
Supplicia; et notis compellat vocibus ultro:
"Deïphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucri,
Quis tam crudeles optavit sumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? Mihi fama suprema
Nocte tulit fessum vasta te cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Constitui, et magna manes ter voce vocavi.
Nomen et arma locum servant: te, amice, nequivi
Conspicere, et patria decedens ponere terra."
Ad quæ Priamides: "Nihil o tibi amice relictum;
Omnia Deïphobo solvisti et funeris umbris.
Sed me fata mea et scelus exitiale Lacænæ
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est.
Quum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, et armatum peditem gravis attulit alvo:
Illa, chorum simulans, evantes orgia circum
Ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis somnoque gravatum,
Infelix habuit thalamus, pressitque jacentem
Dulcis et alta quies placidæque simillima morti.
Egregia interea conjux arma omnia tectis
Emovet, et fidum capiti subduxerat ensem;
Intra tecta vocat Menelaum, et limina pandit:
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam exstingui veterum sic posse malorum.

[redacted]

·? irrumpunt thalamo; comes additus una
·elerum Æolides. Di, talia Graiis
pio si pœnas ore reposco.
vivum casus, age fare vicissim,
Pelagine venis erroribus actus,
divum? an quæ te fortuna fatigat,
ine sole domos, loca turbida, adires?"
rmonum roseis Aurora quadrigis
m ætherio cursu trajecerat axem;
.e datum traherent per talia tempus:
ıdmonuit, breviterque affata Sibylla est:
Ænea; nos flendo ducimus horas.
st, partes ubi se via findit in ambas:
.æ Ditis magni sub mœnia tendit,
ysium nobis: at læva malorum
nas, et ad impia Tartara mittit."
contra: "Ne sævi, magna sacerdos;
ıxplebo numerum, reddarque tenebris.
ıostrum; melioribus utere fatis."
.tus, et in verbo vestigia torsit.
Eneas subito, et sub rupe sinistra
videt, triplici circumdata muro:
s flammis ambit torrentibus amnis
hlegethon, torquetque sonantia saxa.
sa, ingens, solidoque adamante columnæ:
, virum, non ipsi exscindere ferro
leant. Stat ferrea turris ad auras;
.e sedens, palla succincta cruenta,
exsomnis servat noctesque diesque.
iri gemitus, et sæva sonare
ım stridor ferri, tractæque catenæ.
neas, strepitumque exterritus hausit.
rum facies? o virgo, effare: quibusve
ənis? qui tantus plangor ad auras?"
ə orsa loqui: "Dux inclyte Teucrum,
ə sceleratum insistere limen;

Ceu quondam petiere rates; pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor frustratur hiantes.
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deïphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.
Vix adeo agnovit pavitantem, et dira tegentem
Supplicia; et notis compellat vocibus ultro:
"Deïphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucri,
Quis tam crudeles optavit sumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? Mihi fama suprema
Nocte tulit fessum vasta te cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Constitui, et magna manes ter voce vocavi.
Nomen et arma locum servant: te, amice, nequivi
Conspicere, et patria decedens ponere terra."
Ad quæ Priamides: "Nihil o tibi amice relictum;
Omnia Deïphobo solvisti et funeris umbris.
Sed me fata mea et scelus exitiale Lacænæ
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est.
Quum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, et armatum peditem gravis attulit alvo:
Illa, chorum simulans, evantes orgia circum
Ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis somnoque gravatum,
Infelix habuit thalamus, pressitque jacentem
Dulcis et alta quies placidæque simillima morti.
Egregia interea conjux arma omnia tectis
Emovet, et fidum capiti subduxerat ensem;
Intra tecta vocat Menelaum, et limina pandit:
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam exstingui veterum sic posse malorum.

[redacted]

or? irrumpunt thalamo; comes additus una
scelerum Æolides. Di, talia Graiis
e; pio si pœnas ore reposco.
i vivum casus, age fare vicissim,
:. Pelagine venis erroribus actus,
u divum? an quæ te fortuna fatigat,
sine sole domos, loca turbida, adires?"
sermonum roseis Aurora quadrigis
um ætherio cursu trajecerat axem;
ıme datum traherent per talia tempus:
admonuit, breviterque affata Sibylla est:
:, Ænea; nos flendo ducimus horas.
est, partes ubi se via findit in ambas:
ıuæ Ditis magni sub mœnia tendit,
Elysium nobis: at læva malorum
œnas, et ad impia Tartara mittit."
s contra: "Ne sævi, magna sacerdos;
explebo numerum, reddarque tenebris.
nostrum; melioribus utere fatis."
fatus, et in verbo vestigia torsit.
Æneas subito, et sub rupe sinistra
a videt, triplici circumdata muro:
lus flammis ambit torrentibus amnis
Phlegethon, torquetque sonantia saxa.
ersa, ingens, solidoque adamante columnæ:
la virum, non ipsi exscindere ferro
raleant. Stat ferrea turris ad auras;
ıue sedens, palla succincta cruenta,
n exsomnis servat noctesque diesque.
diri gemitus, et sæva sonare
tum stridor ferri, tractæque catenæ.
Eneas, strepitumque exterritus hausit.
erum facies? o virgo, effare: quibusve
œnis? qui tantus plangor ad auras?"
sic orsa loqui: "Dux inclyte Teucrum,
sto sceleratum insistere limen;

Sed me quum lucis Hecate præfecit Avernis,
Ipsa deum pœnas docuit, perque omnia duxit.
Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna,
Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
Quæ quis apud superos, furto lætatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes ultrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans, torvosque sinistra
Intentans angues, vocat agmina sæva sororum.
Tum demum horrisono stridentes cardine sacræ
Panduntur portæ. Cernis, custodia qualis
Vestibulo sedeat? facies quæ limina servet?
Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
Sævior intus habet sedem. Tum Tartarus ipse
Bis patet in præceps tantum tenditque sub umbras,
Quantus ad ætherium cœli suspectus Olympum.
Hic genus antiquum Terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo:
Hic et Aloïdas geminos, immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.
Vidi et crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis et sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic invectus equis et lampada quassans,
Per Graium populos mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, divumque sibi poscebat honorem,
Demens! qui nimbos et non imitabile fulmen
Ære et cornipedum pulsu simularat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit; non ille faces, nec fumea tædis
Lumina; præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non et Tityon, Terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat, per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tondens, fecundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto

[redacted]

bris requies datur ulla renatis.
ı Lapithas, Ixiona Pirithoumque?
a silex jam jam lapsura cadentique
ilis. Lucent genialibus altis
›ris, epulæque ante ora paratæ
Furiarum maxima juxta
.nibus prohibet contingere mensas,
cem attollens, atque intonat ore.
risi fratres, dum vita manebat,
ens, et fraus innexa clienti;
s soli incubuere repertis,
suere suis, quæ maxima turba est;
lterium cæsi; quique arma secuti
.ti dominorum fallere dextras,—
exspectant. Ne quære doceri,
, aut quæ forma viros fortunave mersit.
volvunt alii, radiisve rotarum
nt; sedet, æternumque sedebit,
s; Phlegyasque miserrimus omnes
agna testatur voce per umbras:
ım moniti, et non temnere divos.'
ıro patriam, dominumque potentem
; leges pretio atque refixit:
invasit natæ vetitosque hymenæos:
ımane nefas, ausoque potiti.
ıguæ centum sint, oraque centum,
nes scelerum comprendere formas,
n percurrere nomina possim."
:a dedit Phœbi longæva sacerdos:
carpe viam, et susceptum perfice munus;
ıit: "Cyclopum educta caminis
io, atque adverso fornice portas,
'æcepta *jubent* deponere dona."
ter gressi per opaca viarum
ım medium, foribusque propinquant.

Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua, ramumque adverso in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere divæ,
Devenere locos lætos, et amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Largior hic campos æther et lumine vestit
Purpureo, solemque suum, sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris,
Contendunt ludo, et fulva luctantur arena;
Pars pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt:
Nec non Threïcius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum;
Jamque eadem digitis, jam pectine pulsat eburno.
Hic genus antiquum Teucri, pulcherrima proles,
Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
Ilusque, Assaracusque, et Trojæ Dardanus auctor.
Arma procul currusque virum miratur inanes.
Stant terra defixæ hastæ, passimque soluti
Per campos pascuntur equi. Quæ gratia curruum
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
Conspicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Vescentes, lætumque choro Pæana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde superne
Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
Hic manus, ob patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pii vates, et Phœbo digna locuti,
Inventas aut qui vitam excoluere per artes,
Quique sui memores alios fecere merendo:
Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
Quos circumfusos sic est affata Sibylla,—
Musæum ante omnes; medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis:
"*Dicite*, felices animæ, tuque, optime vates,

Anchisen, quis habet locus? illius ergo
t magnos Erebi tranavimus amnes."
responsum paucis ita reddidit heros:
a domus: lucis habitamus opacis,
e toros et prata recentia rivis
Sed vos, si fert ita corde voluntas,
te jugum: et facili jam tramite sistam."
ite tulit gressum, camposque nitentes
entat; dehinc summa cacumina linquunt.
Anchises penitus convalle virenti
imas, superumque ad lumen ituras,
tudio recolens, omnemque suorum
sebat numerum, carosque nepotes,
rtunasque virûm, moresque, manusque.
endentem adversum per gramina vidit
cris palmas utrasque tetendit;
genis lacrimæ; et vox excidit ore:
ndem, tuaque spectata parenti
urum pietas? datur ora tueri,
t notas audire et reddere voces?
ı ducebam animo, rebarque futurum,
numerans; nec me mea cura fefellit.
terras et quanta per æquora vectum
ıantis jactatum, nate, periclis!
ıi, ne quid Libyæ tibi regna nocerent!"
"Tua me, genitor, tua tristis imago,
ırrens, hæc limina tendere adegit.
'yrrheno classes. Da jungere dextram,
; teque amplexu ne subtrahe nostro."
ns largo fletu simul ora rigabat.
ibi collo dare brachia circum:
comprensa manus effugit imago,
ventis, volucrique simillima somno.
'det Æneas in valle reducta
nus, et virgulta sonantia silvis,
domos placidas qui prænatat, amnem.

Hunc circum innumeræ gentes populique volabant:
Ac velut in pratis ubi apes æstate serena
Floribus insidunt variis, et candida circum
Lilia funduntur; strepit omnis murmure campus.
Horrescit visu subito, causasque requirit
Inscius Æneas, quæ sint ea flumina porro,
Quive viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises: " Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices et longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quo magis Italia mecum lætere reperta.
O pater, anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum est
Sublimes animas, iterumque in tarda reverti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem; nec te suspensum, nate, tenebo:"
Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
" Principio cœlum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor et cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque; dolent, gaudentque; neque
auras
Despiciunt clausæ tenebris et carcere cæco.
Quin et supremo quum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes; penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. Aliæ panduntur inanes

ventos ; aliis sub gurgite vasto
itur scelus, aut exuritur igni ;
patimur manes ; exinde per amplum
ꝛsium, et pauci læta arva tenemus :
dies, perfecto temporis orbe,
xemit labem, purumque reliquit
nsum, atque auraï simplicis ignem.
ıbi mille rotam volvere per annos,
fluvium deus evocat agmine magno :
emores, supera ut convexa revisant
.cipiant in corpora velle reverti."
hises ; natumque unaque Sibyllam
ahit in medios, turbamque sonantem :
capit, unde omnes longo ordine possit
ere, et venientum discere vultus.
e, Dardaniam prolem quæ deinde sequatur
ıaneant Itala de gente nepotes,
nas, nostrumque in nomen ituras,
.ctis, et te tua fata docebo.
ura juvenis qui nititur hasta,
e tenet lucis loca, primus ad auras
.lo commixtus sanguine surget
.num nomen, tua postuma proles :
ngævo serum Lavinia conjux
ı regem, regumque parentem :
Longa nostrum dominabitur Alba.
e Procas, Trojanæ gloria gentis,
Numitor, et qui te nomine reddet
as, pariter pietate vel armis
unquam regnandam acceperit Albam.
! quantas ostentant, aspice, vires !
rata gerunt civili tempora quercu,
.entum, et Gabios, urbemque Fidenam,
ꝯ imponent montibus arces,
itiæ celebres, addentque superbos
trumque Inui, Bolamque, Coramque.

Hunc circum innumeræ gentes populique volabant:
Ac velut in pratis ubi apes æstate serena
Floribus insidunt variis, et candida circum
Lilia funduntur; strepit omnis murmure campus.
Horrescit visu subito, causasque requirit
Inscius Æneas, quæ sint ea flumina porro,
Quive viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises: "Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices et longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quo magis Italia mecum lætere reperta.
O pater, anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum est
Sublimes animas, iterumque in tarda reverti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem; nec te suspensum, nate, tenebo:"
Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
"Principio cœlum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor et cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque; dolent, gaudentque; neque auras
Despiciunt clausæ tenebris et carcere cæco.
Quin et supremo quum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes; penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. Aliæ panduntur inanes

. ventos ; aliis sub gurgite vasto
ıitur scelus, aut exuritur igni ;
ı patimur manes ; exinde per amplum
ysium, et pauci læta arva tenemus :
dies, perfecto temporis orbe,
xemit labem, purumque reliquit
ɔnsum, atque auraï simplicis ignem.
ıbi mille rotam volvere per annos,
fluvium deus evocat agmine magno :
emores, supera ut convexa revisant
ıcipiant in corpora velle reverti."
hises ; natumque unaque Sibyllam
rahit in medios, turbamque sonantem :
. capit, unde omnes longo ordine possit
;ere, et venientum discere vultus.
;e, Dardaniam prolem quæ deinde sequatur
naneant Itala de gente nepotes,
mas, nostrumque in nomen ituras,
ictis, et te tua fata docebo.
ura juvenis qui nititur hasta,
te tenet lucis loca, primus ad auras
ılo commixtus sanguine surget
ınum nomen, tua postuma proles :
ɔngævo serum Lavinia conjux
s regem, regumque parentem :
Longa nostrum dominabitur Alba.
le Procas, Trojanæ gloria gentis,
; Numitor, et qui te nomine reddet
as, pariter pietate vel armis
unquam regnandam acceperit Albam.
! quantas ostentant, aspice, vires !
ırata gerunt civili tempora quercu,
ıentum, et Gabios, urbemque Fidenam,
s imponent montibus arces,
:itiæ celebres, addentque superbos
trumque Inui, Bolamque, Coramque.

Hæc tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terræ.
Quin et avo comitem sese Mavortius addet
Romulus; Assaraci quem sanguinis Ilia mater
Educet. Viden' ut geminæ stant vertice cristæ,
Et pater ipse suo superûm jam signat honore?
En hujus, nate, auspiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septemque una sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum: qualis Berecyntia mater
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes,
Læta deum partu, centum complexa nepotes,
Omnes cœlicolas, omnes supera alta tenentes.
Huc geminas nunc flecte acies; hanc aspice gentem,
Romanosque tuos. Hic Cæsar, et omnis Iuli
Progenies, magnum cœli ventura sub axem.
Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
Augustus Cæsar, Divi genus: aurea condet
Sæcula qui rursus Latio, regnata per arva
Saturno quondam; super et Garamantas et Indos
Proferet imperium: jacet extra sidera tellus,
Extra anni Solisque vias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc et Caspia regna
Responsis horrent divûm, et Mæotia tellus,
Et septemgemini turbant trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantum telluris obivit;
Fixerit æripedem cervam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu:
Nec qui pampineis victor juga flectit habenis
Liber, agens celso Nysæ de vertice tigres.
Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?
Quis procul ille autem ramis insignis olivæ
Sacra ferens? Nosco crines incanaque menta
Regis Romani, primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis et paupere terra

perium magnum. Cui deinde subibit,
pet patriæ, residesque movebit
na viros, et jam desueta triumphis
iem juxta sequitur jactantior Ancus,
jam nimium gaudens popularibus auris.
nios reges, animamque superbam
, fascesque videre receptos ?
rium hic primus sævasque secures
tosque pater, nova bella moventes,
ulchra pro libertate vocabit,
umque ferent ea facta minores :
patriæ laudumque immensa cupido.
Drusosque procul, sævumque securi
atum, et referentem signa Camillum.
aribus quas fulgere cernis in armis,
mæ nunc, et dum nocte prementur,
ı inter se bellum, si lumina vitæ
iantas acies stragemque ciebunt !
er Alpinis atque arce Monœci
gener adversis instructus Eoïs.
tanta animis assuescite bella ;
ılidas in viscera vertite vires.
u parce, genus qui ducis Olympo ;
ıanu, sanguis meus.
ta Capitolia ad alta Corintho
ırrum, cæsis insignis Achivis.
os, Agamemnoniasque Mycenas,
ciden, genus armipotentis Achilli ;
ɔjæ, templa et temerata Minervæ.
e Cato, tacitum, aut te, Cosse, relinquat ?
genus, aut geminos, duo fulmina belli,
lem Libyæ, parvoque potentem
el te sulco, Serrane, serentem ?
vitis, Fabii ? tu Maximus ille es,
cunctando restituis rem.
irantia mollius æra,

Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus;
Orabunt causas melius, cœlique meatus
Describent radio, et surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento;
Hæ tibi erunt artes: pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, et debellare superbos."
Sic pater Anchises, atque hæc mirantibus addit;
"Aspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros supereminet omnes!
Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
Sistet, eques sternet Pœnos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
Atque hic Æneas—una namque ire videbat
Egregium forma juvenem et fulgentibus armis,
Sed frons læta parum, et dejecto lumina vultu:—
"Quis, pater, ille virum qui sic comitatur euntem?
Filius, anne aliquis magna de stirpe nepotum?
Qui strepitus circa comitum! quantum instar in ipso
Sed Nox atra caput tristi circumvolat umbra."
Tum pater Anchises, lacrimis ingressus obortis:
"O nate, ingentem luctum ne quære tuorum;
Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse sinent. Nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi, propria hæc si dona fuissent.
Quantos ille virum magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus! vel quæ, Tiberine, videbis
Funera, quum tumulum præterlabere recentem!
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos; nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
Dextera! non illi se quisquam impune tulisset
Obvius armato, seu quum pedes iret in hostem,
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu miserande puer! si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis:

spargam flores, animamque nepotis
ı accumulem donis, et fungar inani
Sic tota passim regione vagantur
ımpis latis, atque omnia lustrant.
uam Anchises natum per singula duxit,
ıe animum famæ venientis amore :
, viro memorat quæ deinde gerenda,
ue docet populos, urbemque Latini ;
emque modo fugiatque feratque laborem.
minæ Somni portæ : quarum altera fertur
ıa veris facilis datur exitus umbris ;
ıdenti perfecta nitens elephanto ;
ıd cœlum mittunt insomnia manes.
ım natum Anchises unaque Sibyllam
ır dictis, portaque emittit eburna :
secat ad naves sociosque revisit.
l Caietæ recto fert limite portum.
ı prora jacitur ; stant litore puppes.

[redacted]

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER SEPTIMUS.

Tu quoque litoribus nostris, Æneïa nutrix,
Æternam moriens famam, Caieta, dedisti;
Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna, si qua est ea gloria, signat.
At pius exsequiis Æneas rite solutis,
Aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
Æquora, tendit iter velis, portumque relinquit.
Aspirant auræ in noctem, nec candida cursus
Luna negat; splendet tremulo sub lumine pontus.
Proxima Circææ raduntur litora terræ,
Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisque superbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus iræque leonum,
Vincla recusantum, et sera sub nocte rudentum;
Sætigerique sues, atque in præsepibus ursi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum;
Quos hominum ex facie dea sæva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
Quæ ne monstra pii paterentur talia Troës,
Delati in portus, neu litora dira subirent:
Neptunus ventis implevit vela secundis,
Atque fugam dedit, et præter vada fervida vexit.
*Jamq*ue rubescebat radiis mare, et æthere ab a

[redacted]

oseis fulgebat lutea bigis ;
i posuere, omnisque repente resedit
ι lento luctantur marmore tonsæ.
Eneas ingentem ex æquore lucum
Hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
rapidis, et multa flavus arena,
›rumpit. Variæ circumque supraque
›is volucres et fluminis alveo
lcebant cantu, lucoque volabant.
r sociis terræque advertere proras
lætus fluvio succedit opaco.
ə, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
antiquo fuerit status, advena classem
ιum Ausoniis exercitus appulit oris,
et primæ revocabo exordia pugnæ.
tu diva, mone. Dicam horrida bella ;
s, actosque animis in funera reges,
que manum, totamque sub arma coactam
Major rerum mihi nascitur ordo ;
moveo. Rex arva Latinus et urbes
longa placidas in pace regebat.
ιo et nympha genitum Laurente Marica
: Fauno Picus pater : isque parentem
ə, refert ; tu sanguinis ultimus auctor.
. fato divum, prolesque virilis
primaque oriens erepta juventa est.
n et tantas servabat filia sedes,
a viro, jam plenis nubilis annis.
ι magno e Latio totaque petebant
›etit ante alios pulcherrimus omnes
.s atavisque potens ; quem regia conjux
nerum miro properabat amore ;
›ortenta deum terroribus obstant.
; *tecti medio in* penetralibus altis,
n, multosque metu servata per annos :
inventam, primas quum conderet arces,

Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus,
Laurentisque ab ea nomen posuisse colonis.
Hujus apes summum densæ, mirabile dictu,
Stridore ingenti liquidum trans æthera vectæ,
Obsedere apicem ; et, pedibus per mutua nexis,
Examen subitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, "Externum cernimus," inquit,
"Adventare virum, et partes petere agmen easdem
Partibus ex isdem, et summa dominarier arce."
Præterea, castis adolet dum altaria tædis,
Ut juxta genitorem adstat Lavinia virgo,
Visa, nefas ! longis comprendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari,
Regalesque accensa comas, accensa coronam,
Insignem gemmis ; tum fumida lumine fulvo
Involvi, ac totis Vulcanum spargere tectis.
Id vero horrendum ac visu mirabile ferri :
Namque fore illustrem fama fatisque canebant
Ipsam ; sed populo magnum portendere bellum.
At rex sollicitus monstris oracula Fauni,
Fatidici genitoris, adit, lucosque sub alta
Consulit Albunea : nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat, sævamque exhalat opaca mephitim.
Hinc Italæ gentes, omnisque Œnotria tellus,
In dubiis responsa petunt. Huc dona sacerdos
Quum tulit, et cæsarum ovium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit :
Multa modis simulacra videt volitantia miris,
Et varias audit voces, fruiturque deorum
Colloquio, atque imis Acheronta affatur Avernis.
Hic et tum pater ipse petens responsa Latinus
Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
Atque harum effultus tergo stratisque jacebat
Velleribus : subita ex alto vox reddita luco est :
"Ne pete connubiis natam sociare Latinis,
O mea progenies, thalamis neu crede paratis ;

[redacted]

niunt generi, qui sanguine nostrum
ıstra ferant, quorumque ab stirpe nepotes
pedibus, qua Sol utrumque recurrens
ɜanum, vertique regique videbunt."
ısa patris Fauni, monitusque silenti
ı, non ipse suo premit ore Latinus:
late volitans jam Fama per urbes
ılerat, quum Laomedontia pubes
ipsæ religavit ab aggere classem.
rimique duces et pulcher Iulus
b ramis deponunt arboris altæ;
ue dapes, et adorea liba per herbam
epulis,—sic Jupiter ille monebat—
solum pomis agrestibus augent.
hic forte aliis, ut vertere morsus
n Cererem penuria adegit edendi,
manu malisque audacibus orbem
sti, patulis nec parcere quadris:
iam mensas consumimus?" inquit Iulus.
ılludens. Ea vox audita laborum
finem, primamque loquentis ab ore
er, ac stupefactus numine pressit.
Salve fatis mihi debita Tellus,
it, "o fidi Trojæ salvete Penates.
hæc patria est. Genitor mihi talia, namque
o, Anchises fatorum arcana reliquit:
ıate, fames ignota ad litora vectum
et dapibus consumere mensas:
e domos defessus, ibique memento
re manu molirique aggere tecta.
la fames; hæc nos suprema manebat,
tura modum.
ɜ, et primo læti cum lumine solis,
uive *habeant* homines, ubi mœnia gentis,
et a portu diversa petamus.
libate Jovi, precibusque vocate

Anchisen genitorem, et vina reponite mensis."
Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
Implicat, et Geniumque loci, primamque deorum
Tellurem, Nymphasque, et adhuc ignota precatur
Flumina; tum Noctem, Noctisque orientia signa,
Idæumque Jovem, Phrygiamque ex ordine Matrem,
Invocat, et duplices Cœloque Ereboque parentes.
Hic Pater omnipotens ter cœlo clarus ab alto
Intonuit, radiisque ardentem lucis et auro
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.
Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,
Advenisse diem, quo debita mœnia condant.
Certatim instaurant epulas, atque omine magno
Crateras læti statuunt, et vina coronant.
  Postera quum prima lustrabat lampade terras
Orta dies, urbem et fines et litora gentis
Diversi explorant; hæc fontis stagna Numici,
Hunc Thybrim fluvium, hic fortes habitare Latinos.
Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes,
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora: festinant jussi, rapidisque feruntur
Passibus. Ipse humili designat mœnia fossa,
Moliturque locum; primasque in litore sedes,
Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes, muroque subibant:
Ante urbem pueri et primævo flore juventus
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus;
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque lacessunt:
Quum prævectus equo longævi regis ad aures
Nuncius ingentes ignota in veste reportat
Advenisse viros. Ille intra tecta vocari
Imperat, et solio medius consedit avito.

tum augustum, ingens, centum sublime columnis,
e fuit summa, Laurentis regia Pici,
rendum silvis et religione parentum.
sceptra accipere, et primos attollere fasces
ibus omen erat; hoc illis curia templum,
sacris sedes epulis; hic ariete cæso
petuis soliti patres considere mensis.
n etiam veterum effigies ex ordine avorum
iqua e cedro, Italusque, paterque Sabinus
sator curvam servans sub imagine falcem,
urnusque senex, Janique bifrontis imago,
tibulo adstabant; aliique ab origine reges,
tia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
ltaque præterea sacris in postibus arma,
tivi pendent currus, curvæque secures,
ristæ capitum, et portarum ingentia claustra,
ulaque, clipeique, ereptaque rostra carinis.
Quirinali lituo parvaque sedebat
cinctus trabea, lævaque ancile gerebat
us, equum domitor: quem capta cupidine conjux
ea percussum virga, versumque venenis,
it avem Circe, sparsitque coloribus alas.
i intus templo divum patriaque Latinus
e sedens Teucros ad sese in tecta vocavit;
ue hæc ingressis placido prior edidit ore:
Dicite, Dardanidæ, neque enim nescimus et urbem
genus, auditique advertitis æquore cursum,
d petitis? quæ causa rates, aut cujus egentes
is ad Ausonium tot per vada cærula vexit?
errore viæ, seu tempestatibus acti,—
lia multa mari nautæ patiuntur in alto—
minis intrastis ripas, portuque sedetis:
fugite hospitium, neve ignorate Latinos
urni *gentem, haud vinclo* nec legibus æquam,
te sua veterisque dei se more tenentem.
e equidem memini—fama est obscurior annis—

Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrarit ad urbes,
Threïciamque Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
Aurea nunc solio stellantis regia cœli
Accipit, et numerum divorum altaribus addit."
Dixerat. Et dicta Ilioneus sic voce secutus:
"Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
Atra subegit hiems vestris succedere terris,
Nec sidus regione viæ litusve fefellit:
Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem
Afferimur, pulsi regnis, quæ maxima quondam
Extremo veniens Sol aspiciebat Olympo.
Ab Jove principium generis; Jove Dardana pubes
Gaudet avo: Rex ipse, Jovis de gente suprema,
Troïus Æneas tua nos ad limina misit.
Quanta per Idæos sævis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos; quibus actus uterque
Europæ atque Asiæ fatis concurrerit orbis:
Audiit, et si quem tellus extrema refuso
Submovet Oceano, et si quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
Diluvio ex illo tot vasta per æquora vecti
Dis sedem exiguam patriis litusque rogamus
Innocuum, et cunctis undamque auramque patentem.
Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
Fama levis, tantive abolescet gratia facti;
Nec Trojam Ausonios gremio excepisse pigebit.
Fata per Æneæ juro, dextramque potentem,
Sive fide, seu quis bello est expertus et armis;
Multi nos populi, multæ—ne temne, quod ultro
Præferimus manibus vittas ac verba precantia—
Et petiere sibi et voluere adjungere gentes.
Sed nos fata deum vestras exquirere terras
Imperiis egere suis. Hinc Dardanus ortus:
Huc repetit, jussisque ingentibus urget Apollo

[redacted]

n ad Thybrim et fontis vada sacra Numici.
ræterea fortunæ parva prioris
eliquias Troja ex ardente receptas.
Anchises auro libabat ad aras:
ıi gestamen erat, quum jura vocatis
t populis, sceptrumque sacerque tiaras,
e labor vestes."
Ilionei dictis defixa Latinus
ıet ora, soloque immobilis hæret,
olvens oculos. Nec purpura regem
et, nec sceptra movent Priameïa tantum,
in connubio natæ thalamoque moratur;
Fauni volvit sub pectore sortem.
n fatis externa ab sede profectum
;enerum, paribusque in regna vocari
huic progeniem virtute futuram
et totum quæ viribus occupet orbem.
etus ait: "Di nostra incepta secundent,
ıue suum! Dabitur, Trojane, quod optas:
:c sperno. Non vobis, rege Latino,
ər agri Trojæve opulentia deerit.
Æneas, nostri si tanta cupido est,
›spitio properat sociusque vocari,
vultus neve exhorrescat amicos.
pacis erit dextram tetigisse tyranni.
regi mea nunc mandata referte.
ata, viro gentis quam jungere nostræ,
ex adyto sortes, non plurima cœlo
nunt: generos externis affore ab oris,
restare canunt, qui sanguine nostrum
astra ferant. Hunc illum poscere fata
, si quid veri mens augurat, opto."
s, equos numero pater eligit omni.
centum nitidi in præsepibus altis:
templo Teucris jubet ordine duci
ro alipedes pictisque tapetis:

Aurea pectoribus demissa monilia pendent;
Tecti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum;
Absenti Æneæ currum geminosque jugales
Semine ab ætherio spirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Supposita de matre nothos furata creavit.
Talibus Æneadæ donis dictisque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
  Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
Sæva Jovis conjux, aurasque invecta tenebat;
Et lætum Æneam classemque ex æthere longo
Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.
Moliri jam tecta videt, jam fidere terræ;
Deseruisse rates. Stetit acri fixa dolore.
Tum quassans caput, hæc effundit pectore dicta:
"Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum! num Sigeïs occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incensa cremavit
Troja viros? medias acies mediosque per ignes
Invenere viam. At, credo, mea numina tandem
Fessa jacent, odiis aut exsaturata quievi—
Quin etiam patria excussos infesta per undas
Ausa sequi, et profugis toto me opponere ponto:
Absumtæ in Teucros vires cœlique marisque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
Profuit? optato conduntur Thybridis alveo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit; concessit in iras
Ipse deûm antiquam genitor Calydona Dianæ;
Quod scelus aut Lapithas tantum, aut Calydona merent
Ast ego, magna Jovis conjux, nil linquere inausum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Ænea. Quod si mea numina non sunt
Magna satis: dubitem haud equidem implorare q
  usquam est.
Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

[redacted]

r regnis, esto, prohibere Latinis,
ota manet fatis Lavinia conjux:
atque moras tantis licet addere rebus;
borum populos exscindere regum.
ıtque socer coëant mercede suorum.
rojano et Rutulo dotabere, virgo:
manet te pronuba. Nec face tantum
ɡnans ignes enixa jugales:
Veneri partus suus, et Paris alter,
: iterum recidiva in Pergama tædæ."
dicta dedit, terras horrenda petivit.
Allecto Dirarum ab sede sororum *
ciet tenebris: cui tristia bella,
diæque, et crimina noxia cordi.
pater Pluton, odere sorores
onstrum: tot sese vertit in ora,
facies, tot pullulat atra colubris.
his acuit verbis, ac talia fatur:
ıi da proprium, virgo sata Nocte, laborem,
m, ne noster honos infractave cedat
neu connubiis ambire Latinum
ssint, Italosve obsidere fines.
animos armare in prœlia fratres,
versare domos; tu verbera tectis
e inferre faces; tibi nomina mille,
di artes. Fecundum concute pectus,
positam pacem, sere crimina belli;
poscatque simul, rapiatque juventus."
goneis Allecto infecta venenis
ıtium et Laurentis tecta tyranni
tacitumque obsedit limen Amatæ,
adventu Teucrum Turnique hymenæis
dentem curæque iræque coquebant.
ruleis unum de crinibus anguem
e sinum præcordia ad intima subdit,
ı *domum* monstro permisceat omnem.

* dearum

Ille inter vestes et levia pectora lapsus
Volvitur attactu nullo, fallitque furentem,
Vipeream inspirans animam ; fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas, et membris lubricus errat.
Ac dum prima lues udo sublapsa veneno
Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem,
Necdum animus toto percepit pectore flammam:
Mollius, et solito matrum de more, locuta est,
Multa super nata lacrimans Phrygiisque hymenæis:
"Exsulibusne datur ducenda Lavinia Teucris,
O genitor ? nec te miseret natæque tuique ?
Nec matris miseret, quam primo aquilone relinquet
Perfidus, alta petens abducta virgine prædo ?
At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
Ledæamque Helenam Trojanas vexit ad urbes.
Quid tua sancta fides ? quid cura antiqua tuorum,
Et consanguineo toties data dextera Turno ?
Si gener externa petitur de gente Latinis,
Idque sedet, Faunique premunt te jussa parentis:
Omnem equidem sceptris terram quæ libera nostris
Dissidet, externam reor, et sic dicere divos.
Et Turno, si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres, mediæque Mycenæ."
His ubi nequidquam dictis experta, Latinum
Contra stare videt, penitusque in viscera lapsum
Serpentis furiale malum, totamque pererrat:
Tum vero infelix, ingentibus excita monstris,
Immensam sine more furit lymphata per urbem:
Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent; ille actus habena
Curvatis fertur spatiis ; stupet inscia supra
Impubesque manus, mirata volubile buxum ;
Dant animos plagæ: Non cursu segnior illo
Per medias urbes agitur populosque feroces.

[redacted]

in silvas, simulato numine Bacchi,
ta nefas, majoremque orsa furorem
ıatam frondosis montibus abdit;
.um eripiat Teucris, tædasque moretur:
e, fremens, solum te virgine dignum,
; etenim molles tibi sumere thyrsos,
choro, sacrum tibi pascere crinem.
; Furiisque accensas pectore matres
s simul ardor agit, nova quærere tecta.
.omos; ventis dant colla comasque.
mulis ululatibus æthera complent,
que gerunt incinctæ pellibus hastas.
nedias flagrantem fervida pinum
natæ Turnique canit hymenæos,
ı torquens aciem; torvumque repente
Io matres, audite, ubi quæque, Latinæ:
animis manet infelicis Amatæ
ıris materni cura remordet;
ales vittas, capite orgia mecum."
ter silvas, inter deserta ferarum,
llecto stimulis agit undique Bacchi.
isa satis primos acuisse furores,
ıe omnemque domum vertisse Latini:
nc fuscis tristis dea tollitur alis
.tuli ad muros: quam dicitur urbem
Danaë fundasse colonis,
elata Noto. Locus Ardea quondam
; et nunc magnum manet Ardea nomen;
fuit. Tectis hic Turnus in altis
n nigra carpebat nocte quietem.
am faciem et furialia membra
rultus sese transformat aniles,
obscenam rugis arat; induit albos
rines; tum ramum innectit olivæ;
*unonis anus te*mplique sacerdos;
e oculos his se cum vocibus offert:

"Turne, tot incassum fusos patiere labores,
Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis?
Rex tibi conjugium et quæsitas sanguine dotes
Abnegat, externusque in regnum quæritur heres.
I nunc, ingratis offer te, irrise, periclis;
Tyrrhenas, i, sterne acies; tege pace Latinos.
Hæc adeo tibi me, placida quum nocte jaceres,
Ipsa palam fari omnipotens Saturnia jussit.
Quare age, et armari pubem portisque moveri
Lætus in arma para, et Phrygios, qui flumine pulchro
Consedere, duces pictasque exure carinas.
Cœlestum vis magna jubet. Rex ipse Latinus,
Ni dare conjugium et dicto parere fatetur,
Sentiat et tandem Turnum experiatur in armis."
Hic juvenis, vatem irridens, sic orsa vicissim
Ore refert: "Classes invectas Thybridis alveo*,
Non, ut rere, meas effugit nuncius aures.
Ne tantos mihi finge metus: nec regia Juno
Immemor est nostri.
Sed te victa situ verique effeta senectus,
O mater, curis nequidquam exercet, et arma
Regum inter falsa vatem formidine ludit.
Cura tibi, divum effigies et templa tueri;
Bella viri pacemque gerent, [queis bella gerenda.]"
Talibus Allecto dictis exarsit in iras.
At juveni oranti subitus tremor occupat artus;
Deriguere oculi: tot Erinys sibilat hydris,
Tantaque se facies aperit. Tum flammea torquens
Lumina cunctantem et quærentem dicere plura
Repulit, et geminos erexit crinibus angues,
Verberaque insonuit, rabidoque hæc addidit ore:
"En ego victa situ, quam veri effeta senectus
Arma inter regum falsa formidine ludit;
Respice ad hæc: adsum dirarum ab sede sororum;
Bella manu letumque gero."
Sic effata facem juveni conjecit, et atro

* undam.—(Forbiger.)

'umantes fixit sub pectore tædas.
ıum ingens rumpit pavor, ossaque et artus
; toto proruptus corpore sudor.
.ens fremit ; arma toro tectisque requirit.
ıor ferri, et scelerata insania belli,
: magno veluti quum flamma sonore
ıggeritur costis undantis aheni,
tque æstu latices ; furit intus aquaï
atque alte spumis exuberat amnis ;
se capit unda ; volat vapor ater ad auras.
ad regem polluta pace Latinum
rimis juvenum, et jubet arma parari,
aliam, detrudere finibus hostem ;
.mbobus Teucrisque venire Latinisque.
dicta dedit, divosque in vota vocavit :
sese Rutuli exhortantur in arma.
:us egregium formæ movet atque juventæ ;
ıvi reges, hunc claris dextera factis.
'urnus Rutulos animis audacibus implet,
ı Teucros Stygiis se concitat alis.
ı speculata locum, quo litore pulcher
ursuque feras agitabat Iulus,
ıam canibus rabiem Cocytia virgo
t noto nares contingit odore,
m ardentes agerent : quæ prima laborum
.t, belloque animos accendit agrestes.
'at forma præstanti et cornibus ingens,
pueri quem matris ab ubere raptum
t, Tyrrheusque pater, cui regia parent
et late custodia credita campi.
ı imperiis soror omni Silvia cura
intexens ornabat cornua sertis,
ıue ferum, puroque in fonte lavabat.
*ım patiens, mensæ*que assuetus herili,
lvis ; rursusque ad limina nota
n sera quamvis se nocte ferebat.

Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commovere canes, fluvio quum forte secundo
Deflueret, ripaque æstus viridante levaret.
Ipse etiam, eximiæ laudis succensus amore,
Ascanius curvo direxit spicula cornu:
Nec dextræ erranti deus afuit: actaque multo
Perque uterum sonitu perque ilia venit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
Successitque gemens stabulis, questuque cruentus
Atque imploranti similis tectum omne replebat.
Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
Auxilium vocat et duros conclamat agrestes.
Olli, pestis enim tacitis latet aspera silvis,
Improvisi adsunt: hic torre armatus obusto,
Stipitis hic gravidi nodis: quod cuique repertum
Rimanti, telum ira facit. Vocat agmina Tyrrheus,
Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
Scindebat, rapta spirans immane securi.
At sæva e speculis tempus dea nacta nocendi
Ardua tecta petit stabuli, et de culmine summo
Pastorale canit signum, cornuque recurvo
Tartaream intendit vocem: qua protenus omne
Contremuit nemus, et silvæ intonuere profundæ,
Audiit et Triviæ longe lacus; audiit amnis
Sulfurea Nar albus aqua fontesque Velini;
Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.
Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricolæ; nec non et Troïa pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies. Non jam certamine agresti,
Stipitibus duris agitur sudibusve præustis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
Horrescit strictis seges ensibus, æraque fulgent
Sole lacessita, et lucem sub nubila jactant:
Fluctus uti primo cœpit quum albescere vento*

* ponto

[redacted]

ese tollit mare, et altius undas
; imo consurgit ad æthera fundo.
s primam ante aciem stridente sagitta,
'yrrhei fuerat qui maximus, Almo
hæsit enim sub gutture vulnus, et udæ
;enuemque inclusit sanguine vitam.
ılta virum circa, seniorque Galæsus,
nedium se offert ; justissimus unus
usoniisque olim ditissimus arvis :
'eges illi balantum, quina redibant
t terram centum vertebat aratris.
, per campos æquo dum Marte geruntur,
:a facta potens, ubi sanguine bellum
)rimæ commisit funera pugnæ,
speriam, et cœli convexa * per auras
ictrix affatur voce superba :
cta tibi bello discordia tristi ;
citiam coëant, et fœdera jungant.
dem Ausonio respersi sanguine Teucros,
his addam, tua si mihi certa voluntas :
n bella feram rumoribus urbes,
ue animos insani Martis amore,
; auxilio veniant ; spargam arma per agros."
ı Juno : "Terrorum et fraudis abunde est.
causæ ; pugnatur cominus armis :
rima dedit, sanguis novus imbuit arma.
ıbia ** et tales celebrent hymenæos
Veneris genus et rex ipse Latinus.
therias errare licentius auras
r ille velit, summi regnator Olympi.
Ego, si qua super fortuna laborum est,
." Tales dederat Saturnia voces.
attollit stridentes anguibus alas,
›etit *sedem, su*pera ardua linquens.
*aliæ medio su*b montibus altis,
na multis memoratus in oris,

* *conversa* ** conjugia

Amsancti valles; densis hunc frondibus atrum
Urget utrimque latus nemoris, medioque fragosus
Dat sonitum saxis et torto vertice torrens.
Hic specus horrendum, sævi spiracula Ditis,
Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces: queis condita Erinys,
Invisum numen, terras cœlumque levabat.
  Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum. Ruit omnis in urbem
Pastorum ex acie numerus, cæsosque reportant
Almonem puerum fœdatique ora Galæsi;
Implorantque deos, obtestanturque Latinum.
Turnus adest, medioque in crimine cædis et ignis
Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari;
Stirpem admisceri Phrygiam; se limine pelli.
Tum, quorum attonitæ Baccho nemora avia matres
Insultant thiasis, neque enim leve nomen Amatæ,
Undique collecti coëunt, Martemque fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
Contra fata deum, perverso numine poscunt:
Certatim regis circumstant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, resistit;
[Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,]
Quæ sese, multis circum latrantibus undis,
Mole tenet; scopuli nequidquam et spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
Verum ubi nulla datur cæcum exsuperare potestas
Consilium, et sævæ nutu Junonis eunt res;
Multa deos aurasque pater testatus inanes,
"Frangimur heu fatis," inquit, "ferimurque procella
Ipsi has sacrilego pendetis sanguine pœnas,
O miseri. Te, Turne, nefas, te triste manebit
Supplicium; votisque deos venerabere seris.
Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus;
Funere felici spolior." Nec plura locutus
Sepsit se tectis, rerumque reliquit habenas.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, quum prima movent in prœlia Martem,
Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
Hyrcanisve Arabisve parant, seu tendere ad Indos,
Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
Sunt geminæ Belli portæ—sic nomine dicunt—
Religione sacræ et sævi formidine Martis:
Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora; nec custos absistit limine Janus.
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali trabea cinctuque Gabino
Insignis reserat stridentia limina Consul:
Ipse vocat pugnas; sequitur tum cetera pubes,
Æreaque assensu conspirant cornua rauco.
Hoc et tum Æneadis indicere bella Latinus
More jubebatur, tristesque recludere portas.
Abstinuit tactu pater, aversusque refugit
Fœda ministeria, et cæcis se condidit umbris.
Tum regina deum cœlo delapsa morantes
Impulit ipsa manu portas, et cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.
Ardet inexcita Ausonia atque immobilis ante;
Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars leves clipeos et spicula lucida tergunt
Arvina pingui, subiguntque in cote secures;
Signaque ferre juvat, sonitusque audire tubarum.
Quinque adeo magnæ positis incudibus urbes
Tela novant, Atina potens, Tiburque superbum,
Ardea, Crustumerique, et turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cavant capitum, flectuntque salignas
Umbonum crates; alii thoracas ahenos,
Aut leves ocreas lento ducunt argento:
Vomeris huc et falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor: recoquunt patrios fornacibus enses.

Classica jamque sonant; it bello tessera signum.
Hic galeam tectis trepidus rapit; ille frementes
Ad juga cogit equos; clipeumque auroque trilicem
Loricam induitur fidoque accingitur ense.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantusque movete,
Qui bello exciti reges, quæ quemque secutæ
Complerint campos acies; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.
Et meministis enim, divæ, et memorare potestis;
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris
Contemtor divum Mezentius, agminaque armat.
Filius huic juxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lausus, equum domitor debellatorque ferarum,
Ducit Agyllina nequidquam ex urbe secutos
Mille viros; dignus, patriis qui lætior esset
Imperiis, et cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum
Victoresque ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus; clipeoque insigne paternum
Centum angues cinctamque gerit serpentibus Hydram
Collis Aventini silva quem Rhea sacerdos
Furtivum partu sub luminis edidit oras,
Mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,
Geryone exstincto, Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.
Pila manu sævosque gerunt in bella dolones;
Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
Ipse pedes, tegumen torquens immane leonis,
Terribili impexum sæta, cum dentibus albis,
Indutus capiti, sic regia tecta subibat
Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque acerque Coras, Argiva juventus;

[redacted]

nte aciem densa inter tela feruntur,
.genæ quum vertice montis ab alto
)entauri, Homolen Othrymque nivalem
ursu rapido ; dat euntibus ingens
et magno cedunt virgulta fragore.
stinæ fundator defuit urbis,
.tum pecora inter agrestia regem,
: focis omnis quem credidit ætas,
unc legio late comitatur agrestis ;
n Præneste viri, quique arva Gabinæ
dumque Anienem, et roscida rivis
, colunt ; quos, dives Anagnia, pascis,
ne pater. Non illis omnibus arma
rrusve sonant : pars maxima glandes
nbi spargit ; pars spicula gestat
'ulvosque lupi de pelle galeros
:nt capiti : vestigia nuda sinistri
dis ; crudus tegit altera pero.
us, equum domitor, Neptunia proles,
fas igni cuiquam nec sternere ferro,
resides populos, desuetaque bello
rma vocat subito, ferrumque retractat.
ıas acies Æquosque Faliscos,
.abent arces Flaviniaque arva,
m monte lacum lucosque Capenos.
numero, regemque canebant ;
ı nivei liquida inter nubila cycni
pastu referunt, et longa canoros
.a modos ; sonat amnis et Asia longe

n æratas acies ex agmine tanto
; : aëriam sed gurgite ab alto
rum raucarum ad litora nubem.
ıorum prisco de sanguine, magnum
Clausus, magnique ipse agminis instar,
ı quo diffunditur et tribus et gens
stquam in partem data Roma Sabinis.

[redacted]

Una ingens Amiterna cohors, priscique Quirites,
Ereti manus omnis, oliviferæque Mutuscæ;
Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini,
Qui Tetricæ horrentis rupes, montemque Severum,
Casperiamque colunt, Forulosque, et flumen Himella
Qui Thybrim Fabarimque bibunt, quos frigida misit
Nursia, et Hortinæ classes, populique Latini,
Quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
Quam multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
Sævus ubi Orion hibernis conditur undis;
Vel quum sole novo densæ torrentur aristæ,
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flaventibus arvis.
Scuta sonant, pulsuque pedum conterrita tellus.
Hinc Agamemnonius, Trojani nominis hostis,
Curru jungit Halæsus equos, Turnoque feroces
Mille rapit populos; vertunt felicia Baccho
Massica qui rastris, et quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaque juxta
Æquora; quique Cales linquunt, amnisque vadosi
Accola Vulturni, pariterque Saticulus asper,
Oscorumque manus. Teretes sunt aclydes illis
Tela: sed hæc lento mos est aptare flagello.
Lævas cætra tegit; falcati cominus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
Œbale, quem generasse Telon Sebethide nympha
Fertur, Teleboum Capreas quum regna teneret
Jam senior; patriis sed non et filius arvis
Contentus, late jam tum ditione premebat
Sarrastes populos, et quæ rigat æquora Sarnus,
Quique Rufras Batulumque tenent atque arva Cele
Et quos maliferæ despectant mœnia Abellæ;
Teutonico ritu soliti torquere cateias;
Tegmina queis capitum raptus de subere cortex,
Æratæque micant peltæ, micat æreus ensis.
Et te montosæ misere in prœlia Nersæ,
Ufens, insignem fama et felicibus armis:
Horrida præcipue cui gens, assuetaque multo

orum, duris Æquicula glebis.
ım exercent, semperque recentes
juvat prædas, et vivere rapto.
Iarrubia venit de gente sacerdos,
ır galeam et felici comtus oliva,
gis missu, fortissimus Umbro :
eri et graviter spirantibus hydris
i somnos cantuque manuque solebat,
e iras, et morsus arte levabat.
rdaniæ medicari cuspidis ictum
que eum juvere in vulnera cantus
t Marsis quæsitæ montibus herbæ.
nguitiæ, vitrea te Fucinus unda,
evere lacus.
ippolyti proles pulcherrima bello
ignem quem mater Aricia misit,
geriæ lucis, humentia circum
uis ubi et placabilis ara Dianæ.
unt fáma Hippolytum, postquam arte novercæ
atriasque explerit sanguine pœnas
ıtractus equis, ad sidera rursus
superas cœli venisse sub auras,
ocatum herbis et amore Dianæ.
ɔmnipotens, aliquem indignatus ab umbris
ıfernis ad lumina surgere vitæ,
ırem medicinæ talis et artis
ıœbigenam Stygias detrusit in undas.
Iippolytum secretis alma recondit
nymphæ Egeriæ nemorique relegat :
ı silvis Italis ignobilis ævum
ərsoque ubi nomine Virbius esset.
. templo Triviæ lucisque sacratis
arcentur equi ; quod litore currum
monstris pavidi effudere marinis.
tes haud secius æquore campi
*'uos, curru*que in bella ruebat.

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est:
Cui triplici crinita juba galea alta Chimæram
Sustinet, Ætnæos efflantem faucibus ignes;
Tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.
At levem clipeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, jam sætis obsita, jam bos,
Argumentum ingens, et custos virginis Argus,
Cælataque amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis
Agmina densentur campis, Argivaque pubes,
Auruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Et Sacranæ acies, et picti scuta Labici:
Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles,
Circæumque jugum; queis Jupiter Anxurus arvis
Præsidet, et viridi gaudens Feronia luco;
Qua Saturæ jacet atra palus, gelidusque per imas
Quærit iter valles atque in mare conditur Ufens.
Hos super advenit Volsca de gente Camilla,
Agmen agens equitum et florentes ære catervas,
Bellatrix: non illa colo calathisve Minervæ
Femineas assueta manus, sed prœlia virgo
Dura pati, cursuque pedum prævertere ventos.
Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas;
Vel mare per medium, fluctu suspensa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.
Illam omnis tectis agrisque effusa juventus
Turbaque miratur matrum, et prospectat euntem,
Attonitis inhians animis: ut regius ostro
Velet honos leves humeros, ut fibula crinem
Auro internectat; Lyciam ut gerat ipsa pharetram,
Et pastoralem præfixa cuspide myrtum.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER OCTAVUS.

lli signum Laurenti Turnus ab arce
it, et rauco strepuerunt cornua cantu;
acres concussit equos, utque impulit arma;
nplo turbati animi, simul omne tumultu
rat trepido Latium, sævitque juventus
. Ductores primi Messapus et Ufens,
mtorque deum Mezentius, undique cogunt
ia, et latos vastant cultoribus agros.
ur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
etat auxilium, et, Latio consistere Teucros,
tum Ænean classi, victosque penates
e, et fatis regem se dicere posci,
at, multasque viro se adjungere gentes
nio, et late Latio increbrescere nomen.
struat his cœptis, quem, si fortuna sequatur,
um pugnæ cupiat, manifestius ipsi,
Turno regi, aut regi apparere Latino.
ia per Latium: quæ Laomedontius heros
a videns magno curarum fluctuat æstu;
animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
tesque rapit varias, perque omnia versat.
quæ tremulum labris ubi lumen ahenis
ercussum, aut radiantis imagine Lunæ,
ervolitat late loca, jamque sub auras

Erigitur, summique ferit laquearia tecti.
Nox erat, et terras animalia fessa per omnes
Alituum pecudumque genus sopor altus habebat:
Quum pater in ripa gelidique sub ætheris axe
Æneas, tristi turbatus pectora bello,
Procubuit, seramque dedit per membra quietem.
Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amœno
Populeas inter senior se attollere frondes
Visus; eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus, et crines umbrosa tegebat arundo;
Tum sic affari, et curas his demere dictis:
"O sate gente deum, Trojanam ex hostibus urbem
Qui revehis nobis, æternaque Pergama servas,
Exspectate solo Laurenti arvisque Latinis,
Hic tibi certa domus, certi, ne absiste, penates;
Neu belli terrere minis. Tumor omnis et iræ
Concessere deûm.
Jamque tibi, ne vana putes hæc fingere somnum,
Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
Triginta capitum fetus enixa, jacebit;
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati.
Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. Nunc qua ratione quod instat
Expedias victor, paucis, adverte, docebo.
Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti,
Delegere locum, et posuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallanteum:
Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina;
Hos castris adhibe socios, et fœdera junge.
Ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
Adversum remis superes subvectus ut amnem.
Surge age, nate dea; primisque cadentibus astris
Junoni fer rite preces, iramque minasque

)licibus supera votis. Mihi victor honorem
olves. Ego sum, pleno quem flumine cernis
ıgentem ripas, et pinguia culta secantem,
ıleus Thybris, cœlo gratissimus amnis.
mihi magna domus, celsis caput urbibus, exit."
ıxit, deinde lacu Fluvius se condidit alto,
petens. Nox Ænean somnusque reliquit:
;it, et ætherii spectans orientia Solis
ina, rite cavis undam de flumine palmis
ulit, ac tales effundit ad æthera voces:
mphæ, Laurentes Nymphæ, genus amnibus unde est,
ıe, o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
pite Ænean, et tandem arcete periclis.
te cumque lacus, miserantem incommoda nostra,
te tenet, quocumque solo pulcherrimus exis;
per honore meo, semper celebrabere donis,
ıiger Hesperidum fluvius regnator aquarum:
is o tantum, et propius tua numina firmes."
memorat, geminasque legit de classe biremes,
ıigioque aptat; socios simul instruit armis.
cce autem subitum atque oculis mirabile monstrum,
dida per silvam cum fetu concolor albo
rubuit, viridique in litore conspicitur sus:
m pius Æneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
:tat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram.
bris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
iit, et tacita refluens ita substitit unda,
is ut in morem stagni placidæque paludis
neret æquor aquis, remo ut luctamen abesset.
o iter inceptum celerant; rumore secundo
itur uncta vadis abies: mirantur et undæ,
atur nemus insuetum fulgentia longe
ta virum fluvio, pictasque innare carinas.
remigio noctemque diemque fatigant,
ongos superant flexus, variisque teguntur
ribus, viridesque secant placido æquore silvas.

Sol medium cœli conscenderat igneus orbem,
Quum muros arcemque procul ac rara domorum
Tecta vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
Æquavit; tum res inopes Evandrus habebat.
Ocius advertunt proras, urbique propinquant.
  Forte die solemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno divisque ferebat
Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
Una omnes juvenum primi, pauperque senatus,
Thura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.
Ut celsas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, et tacitis incumbere remis:
Terrentur visu subito, cunctique relictis
Consurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
Et procul e tumulo: "Juvenes, quæ causa subegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis?" inquit.
"Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arm
Tum pater Æneas puppi sic fatur ab alta,
Paciferæque manu ramum prætendit olivæ:
"Trojugenas ac tela vides inimica Latinis;
Quos illi bello profugos egere superbo.
Evandrum petimus. Ferte hæc et dicite, lectos
Dardaniæ venisse duces, socia arma rogantes."
Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:
"Egredere o quicumque es," ait, "coramque parentem
Alloquere, ac nostris succede penatibus hospes."
Excepitque manu, dextramque amplexus inhæsit.
Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.
  Tum regem Æneas dictis affatur amicis:
"Optime Grajugenum, cui me fortuna precari,
Et vitta comtos voluit prætendere ramos;
Non equidem extimui, Danaum quod ductor, et Arcas
Quodque ab stirpe fores geminis conjunctus Atridis;
Sed mea me virtus, et sancta oracula divum,
Cognatique patres, tua terris didita fama,

[redacted]

ṫibi, et fatis egere volentem.
iacæ primus pater urbis et auctor,
)raii perhibent, Atlantide cretus,
eucros; Electram maximus Atlas
rios humero qui sustinet orbes.
rius pater est, quem candida Maia
do conceptum vertice fudit;
uditis si quidquam credimus, Atlas,
ʒenerat, cœli qui sidera tollit.
ıborum scindit se sanguine ab uno.
on legatos, neque prima per artem
tui pepigi: me, me ipse, meumque
, et supplex ad limina veni.
quæ te, crudeli Daunia bello
nos si pellant, nihil afore credunt,
ı Hesperiam penitus sua sub juga mittant,
›d supra, teneant, quodque alluit infra.
e fidem. Sunt nobis fortia bello
t animi, et rebus spectata juventus."
ʼneas. Ille os, oculosque loquentes
et totum lustrabat lumine corpus.
ca refert: "Ut te, fortissime Teucrum,
ʼscoque libens! ut verba parentis,
ıchisæ magni vultumque recordor!
. Hesionæ visentem regna sororis
den Priamum, Salamina petentem,
:adiæ gelidos invisere fines.
ʼima genas vestibat flore juventa:
luces Teucros, mirabar et ipsum
den; sed cunctis altior ibat
lihi mens juvenali ardebat amore
ʼirum, et dextræ conjungere dextram:
ıpidus Pheneï sub mœnia duxi.
gnem pharetram Lyciasque sagittas
ımydemque auro dedit intertextam,
, *meus* quæ nunc habet, aurea, Pallas.

Ergo et, quam petitis, juncta est mihi fœdere dextra:
Et lux quum primum terris se crastina reddet,
Auxilio lætos dimittam, opibusque juvabo.
Interea sacra hæc, quando huc venistis amici,
Annua, quæ differre nefas, celebrate faventes
Nobiscum, et jam nunc sociorum assuescite mensis."
  Hæc ubi dicta, dapes jubet et sublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili;
Præcipuumque toro et villosi pelle leonis
Accipit Ænean, solioque invitat acerno.
Tum lecti juvenes certatim aræque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Æneas, simul et Trojana juventus,
Perpetui tergo bovis, et lustralibus extis.
  Postquam exemta fames, et amor compressus edendi,
Rex Evandrus ait: "Non hæc solemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio veterumque ignara deorum
Imposuit: sævis, hospes Trojane, periclis
Servati facimus, meritosque novamus honores.
Jam primum saxis suspensam hanc aspice rupem:
Disjectæ procul ut moles, desertaque montis
Stat domus, et scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit, vasto submota recessu,
Semihominis Caci facies quam dira tenebat,
Solis inaccessam radiis; semperque recenti
Cæde tepebat humus; foribusque affixa superbis
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magna se mole ferebat.
Attulit et nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium adventumque dei. Nam maximus ultor,
Tergemini nece Geryonæ spoliisque superbus,
Alcides aderat, taurosque hac victor agebat
Ingentes; vallemque boves amnemque tenebant.

[redacted]

riis Caci mens effera, ne quid inausum
ntractatum scelerisve dolive fuisset,
uor a stabulis præstanti corpore tauros
cit, totidem forma superante juvencas.
e hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
a in speluncam tractos, versisque viarum
iis raptos, saxo occultabat opaco.
enti nulla ad speluncam signa ferebant.
ea, quum jam stabulis saturata moveret
hitryoniades armenta, abitumque pararet,
ssu mugire boves, atque omne querelis
eri nemus, et colles clamore relinqui.
idit una boum vocem, vastoque sub antro
it, et Caci spem custodita fefellit.
vero Alcidæ furiis exarserat atro
dolor: rapit arma manu nodisque gravatum
r; et ætherii cursu petit ardua montis.
primum nostri Cacum videre timentem
atumque oculis. Fugit ilicet ocior Euro,
uncamque petit; pedibus timor addidit alas.
se inclusit, ruptisque immane catenis
it saxum, ferro quod et arte paterna
ebat, fultosque emuniit objice postes:
furens animis aderat Tirynthius; omnemque
ssum lustrans huc ora ferebat et illuc,
ibus infrendens. Ter totum fervidus ira
rat Aventini montem; ter saxea tentat
na nequidquam; ter fessus valle resedit.
it acuta silex, præcisis undique saxis
incæ dorso insurgens, altissima visu;
um nidis domus opportuna volucrum.
, ut prona jugo lævum incumbebat ad amnem,
er in adversum nitens concussit, et imis
sam *solvit radicibus;* inde repente
lit: impulsu quo maximus insonat æther;
*tant ripæ, refluit*que exterritus amnis.

At specus et Caci detecta apparuit ingens
Regia, et umbrosæ penitus patuere cavernæ.
Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes, et regna recludat
Pallida, dis invisa; superque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immisso lumine manes.
Ergo insperata deprensum in luce repente,
Inclusumque cavo saxo, atque insueta rudentem,
Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
Advocat, et ramis vastisque molaribus instat.
Ille autem, neque enim fuga jam super ulla pericli,
Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomit, involvitque domum caligine cæca,
Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
Præcipiti injecit saltu, qua plurimus undam
Fumus agit, nebulaque ingens specus æstuat atra.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus, et angit inhærens
Elisos oculos, et siccum sanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra revulsis,
Abstractæque boves abjuratæque rapinæ
Cœlo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
Protrahitur. Nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosaque sætis
Pectora semiferi, atque exstinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætique minores
Servavere diem, primusque Potitius auctor,
Et domus Herculei custos Pinaria sacri.
[Hanc aram luco statuit, quæ Maxima semper
Dicetur nobis, et erit quæ maxima semper.]
Quare agite, o juvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, et pocula porgite dextris,
Communemque vocate deum, et date vina volentes."
Dixerat: Herculea bicolor quum populus umbra

[redacted]

omas, foliisque innexa pependit,
levit dextram scyphus. Ocius omnes
æti libant, divosque precantur.
terea propior fit Vesper Olympo.
rdotes primusque Potitius ibant
norem cincti, flammasque ferebant.
epulas, et mensæ grata secundæ
, cumulantque oneratis lancibus aras.]
l cantus incensa altaria circum
unt evincti tempora ramis ;
ı chorus, ille senum, qui carmine laudes
facta ferunt : ut prima novercæ
ıu geminosque premens eliserit angues ;
egias idem disjecerit urbes,
Echaliamque ; ut duros mille labores
ırystheo, fatis Junonis iniquæ,
"Tu nubigenas, invicte, bimembres
Pholumque manu tu Cresia mactas
vastum Nemea sub rupe leonem.
ːmuere lacus, te janitor Orci
ecubans antro semesa cruento ;
facies, non terruit ipse Typhœus
a tenens ; non te rationis egentem
ba capitum circumstetit anguis.
Jovis proles, decus addite divis ;
a dexter adi pede sacra secundo."
ıibus celebrant : super omnia Caci
ıdjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
ıne nemus strepitu, collesque resultant.
ıncti divinis rebus ad urbem
'erunt. Ibat rex obsitus ævo,
Ænean juxta natumque tenebat
varioque viam sermone levabat.
ilesque oculos fert omnia circum
urque locis ; et singula lætus
uditque virum monumenta priorum.

Tum rex Evandrus, Romanæ conditor arcis:
" Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant,
Gensque virum truncis et duro robore nata:
Queis neque mos neque cultus erat; nec jungere tauros
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.
Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens et regnis exsul ademtis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aurea quæ perhibent, illo sub rege fuerunt
Sæcula: sic placida populos in pace regebat;
Deterior donec paulatim ac decolor ætas
Et belli rabies et amor successit habendi.
Tum manus Ausonia et gentes venere Sicanæ;
Sæpius et nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperque immani corpore Thybris,
A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
Diximus; amisit verum vetus Albula nomen.
Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem,
Fortuna omnipotens et ineluctabile fatum
His posuere locis; matrisque egere tremenda
Carmentis nymphæ monita, et deus auctor Apollo.
Vix ea dicta; dehinc progressus monstrat et aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam
Quam memorant, nymphæ priscum Carmentis honore
Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros
Æneadas magnos et nobile Pallanteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Retulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.
Nec non et sacri monstrat nemus Argileti,
Testaturque locum, et letum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem et Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

a tum religio pavidos terrebat agrestes
a loci ; jam tum silvam saxumque tremebant.
: nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem—
s deus, incertum est—habitat deus ; Arcades ipsum
dunt se vidisse Jovem, quum sæpe nigrantem
ida concuteret dextra nimbosque cieret.
c duo præterea disjectis oppida muris,
iquias veterumque vides monumenta virorum.
ac Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem :
iculum huic, illi fuerat Saturnia nomen."
ibus inter se dictis ad tecta subibant
iperis Evandri, passimque armenta videbant
nanoque foro et lautis mugire Carinis.
ventum ad sedes, " Hæc," inquit, " limina victor
ides subiit ; hæc illum regia cepit.
le, hospes, contemnere opes, et te quoque dignum
ge deo: rebusque veni non asper egenis."
:it, et angusti subter fastigia tecti
entem Ænean duxit, stratisque locavit
iltum foliis et pelle Libystidis ursæ.
Iox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.
Venus haud animo nequidquam exterrita mater,
rentumque minis et duro mota tumultu,
lcanum alloquitur, thalamoque hæc conjugis aureo
ipit, et dictis divinum aspirat amorem :
um bello Argolici vastabant Pergama reges
ita casurasque inimicis ignibus arces,
ı ullum auxilium miseris, non arma rogavi
is opisque tuæ ; nec te, carissime conjux,
ssumve tuos volui exercere labores :
ımvis et Priami deberem plurima natis,
durum Æneæ flevissem sæpe laborem.
ıc Jovis imperiis Rutulorum constitit oris :
o *eadem supplex venio*, et sanctum mihi numen
s *rogo, genetrix nato.* Te filia Nerei,
tuit lacrimis Tithonia flectere conjux.

Aspice, qui coëant populi, quæ mœnia clausis
Ferrum acuant portis in me excidiumque meorum."
Dixerat; et niveis hinc atque hinc diva lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet. Ille repente
Accepit solitam flammam; notusque medullas
Intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit:
Non secus atque olim, tonitru quum rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit læta dolis et formæ conscia conjux.
Tum pater æterno fatur devinctus amore:
"Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
Quo tibi, diva, mei? Similis si cura fuisset,
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset;
Nec Pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
Stare, decemque alios Priamum superesse per annos.
Et nunc, si bellare paras, atque hæc tibi mens est,
Quidquid in arte mea possum promittere curæ,
Quod fieri ferro liquidove potest electro,
Quantum ignes animæque valent; absiste precando
Viribus indubitare tuis." Ea verba locutus
Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.
  Inde ubi prima quies medio jam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum; quum femina primum,
Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva
Impositum, cinerem et sopitos suscitat ignes
Noctem addens operi; famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum ut servare cubile
Conjugis, et possit parvos educere natos:
Haud secus ignipotens nec tempore segnior illo
Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium juxta latus Æoliamque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus et Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis

turæ Chalybum, et fornacibus ignis anhelat ;
ani domus, et Vulcania nomine tellus.
tunc ignipotens cœlo descendit ab alto.
ım exercebant vasto Cyclopes in antro,
tesque, Steropesque, et nudus membra Pyracmon.
nformatum manibus jam parte polita
ıen erat ; toto genitor quæ plurima cœlo
:it in terras ; pars imperfecta manebat.
imbris torti radios, tres nubis aquosæ
.derant, rutili tres ignis et alitis Austri.
ores nunc horrificos, sonitumque, metumque
ebant operi, flammisque sequacibus iras.
s alia Marti currumque rotasque volucres
ıbant, quibus ille viros, quibus excitat urbes ;
laque horriferam, turbatæ Palladis arma,
ıtim squamis serpentum auroque polibant,
ıexosque angues, ipsamque in pectore divæ
;ona, desecto vertentem lumina collo.
llite cuncta," inquit, " cœptosque auferte labores,
æi Cyclopes, et huc advertite mentem :
a acri facienda viro. Nunc viribus usus,
c manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
:ipitate moras." Nec plura effatus ; et illi
s incubuere omnes, pariterque laborem
iti : fluit æs rivis, aurique metallum ;
ıificusque chalybs vasta fornace liquescit.
ıntem clipeum informant, unum omnia contra
Latinorum ; septenosque orbibus orbes
ədiunt. Alii ventosis follibus auras
piunt redduntque ; alii stridentia tingunt
lacu : gemit impositis incudibus antrum.
nter sese multa vi brachia tollunt
umerum, versantque tenaci forcipe massam.
æc pater Æoliis properat dum Lemnius oris,
drum ex humili tecto lux suscitat alma,
tutini volucrum sub culmine cantus.

Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis:
Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ens
Demissa ab læva pantheræ terga retorquens.
Nec non et gemini custodes limine ab alto
Præcedunt gressumque canes comitantur herilem
Hospitis Æneæ sedem et secreta petebat
Sermonum memor et promissi muneris heros:
Nec minus Æneas se matutinus agebat.
Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
Congressi jungunt dextras, mediisque residunt
Ædibus, et licito tandem sermone fruuntur.
Rex prior hæc:
"Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunqua
Res equidem Trojæ victas aut regna fatebor,
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires. Hinc Tusco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, et murum circumsonat arn
Sed tibi ego ingentes populos opulentaque regnis
Jungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat. Fatis huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agyllinæ sedes: ubi Lydia quondam
Gens, bello præclara, jugis insedit Etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio et sævis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes! quid facta tyram
Effera! Di capiti ipsius generique reservent!
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibusque manus atque oribus ora,
Tormenti genus! et sanie taboque fluentes
Complexu in misero longa sic morte necabat.
At fessi tandem cives infanda furentem
Armati circumsistunt ipsumque domumque;
Obtruncant socios, ignem ad fastigia jactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapsus in agros

[redacted]

Turni defendier hospitis armis.
ıriis surrexit Etruria justis ;
ıplicium præsenti Marte reposcunt.
nea, ductorem millibus addam.
fremunt condensæ litore puppes,
ı jubent ; retinet longævus haruspex
O Mæoniæ delecta juventus,
virtusque virum, quos justus in hostem
merita accendit Mezentius ira,
ı tantam subjungere gentem :
te duces. Tum Etrusca resedit
ıpo, monitis exterrita divum.
ıd me regnique coronam
nisit, mandatque insignia Tarchon,
tris, Tyrrhenaque regna capessam.
a gelu sæclisque effeta senectus
ium, seræque ad fortia vires.
arer, ni mixtus matre Sabella
)atriæ traheret. Tu, cujus et annis
indulgent, quem numina poscunt,
'eucrum atque Italum fortissime ductor.
terea, spes et solatia nostri,
ıgam ; sub te tolerare magistro
'ave Martis opus, tua cernere facta
.nis et te miretur ab annis.
equites bis centum, robora pubis
totidemque suo tibi nomine Pallas."
ı erat ; defixique ora tenebant
.iades et fidus Achates,
ı suo tristi cum corde putabant :
lo Cytherea dedisset aperto.
)viso vibratus ab æthere fulgor
:nit, et ruere omnia visa repente,
tubæ mugire per æthera clangor.
:rum atque iterum fragor increpat ingens.
em cœli in regione serena.

Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.
Obstupuere animis alii; sed Troïus heros
Agnovit sonitum et divæ promissa parentis.
Tum memorat: "Ne vero, hospes, ne quære profecto,
Quem casum portenta ferant; ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram diva creatrix,
Si bellum ingrueret; Vulcaniaque arma per auras
Laturam auxilio.
Heu quantæ miseris cædes Laurentibus instant!
Quas pœnas mihi, Turne, dabis! quam multa sub und
Scuta virum galeasque et fortia corpora volves,
Thybri pater! Poscant acies, et fœdera rumpant."
  Hæc ubi dicta dedit, solio se tollit ab alto;
Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
Excitat, hesternumque Larem parvosque penates
Lætus adit; mactant lectas de more bidentes
Evandrus pariter, pariter Trojana juventus.
Post hinc ad naves graditur, sociosque revisit:
Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
Præstantes virtute legit; pars cetera prona
Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
Nuncia ventura Ascanio rerumque patrisque.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
Ducunt exsortem Æneæ, quem fulva leonis
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.
  Fama volat parvam subito vulgata per urbem,
Ocius ire equites Tyrrheni ad limina* regis.
Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
It timor, et major Martis jam apparet imago.
Tum pater Evandrus, dextram complexus euntis,
Hæret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
"O mihi præteritos referat si Jupiter annos!
Qualis eram, quum primam aciem Præneste sub ipsa
Stravi scutorumque incendi victor acervos,
Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
Nascenti cui tres animas Feronia mater,

* litora

[redacted]

lictu, dederat, terna arma movenda ;
ıendus erat ; cui tunc tamen omnes
: animas dextra, et totidem exuit armis.
.c dulci amplexu divellerer usquam.
ıque finitimus Mezentius usquam
nsultans, tot ferro sæva dedisset
multis viduasset civibus urbem.
ıeri, et divum tu maxime rector
ıdii, quæso, miserescite regis,
ıdite preces : Si numina vestra
Pallanta mihi, si fata reservant,
ım vivo, et venturus in unum,
patiar quemvis durare laborem :
infandum casum, Fortuna, minaris,
c liceat crudelem abrumpere vitam,
mbiguæ, dum spes incerta futuri,
: puer, mea sera et sola voluptas,
neo ; gravior ne nuncius aures
Iæc genitor digressu dicta supremo
'amuli collapsum in tecta ferebant.
leo exierat portis equitatus apertis ;
primos et fidus Achates ;
ıjæ proceres ; ipse agmine Pallas
lamyde et pictis conspectus in armis .
ɔeani perfusus Lucifer unda,
ı ante alios astrorum diligit ignes,
.crum cœlo, tenebrasque resolvit.
ɔ in muris matres, oculisque sequuntur
.ubem et fulgentes ære catervas.
ıos, qua proxima meta viarum,
unt. It clamor, et agmine facto
ıte putrem sonitu quatit ungula campum.
elidum lucus prope Cæritis amnem,
trum late sacer ; undique colles
i et nigra nemus abiete cingunt.
ɔst veteres sacrasse Pelasgos,

Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque,
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant
Castra locis, celsoque omnis de colle videri
Jam poterat legio, et latis tenebat in arvis.
Huc pater Æneas et bello lecta juventus
Succedunt, fessique et equos et corpora curant.
At Venus ætherios inter dea candida nimbos
Dona ferens aderat; natumque in valle reducta
Ut procul egelido secretum flumine vidit,
Talibus affata est dictis, seque obtulit ultro:
"En perfecta mei promissa conjugis arte
Munera; ne mox aut Laurentes, nate, superbos,
Aut acrem dubites in prœlia poscere Turnum."
Dixit, et amplexus nati Cytherea petivit;
Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
Ille deæ donis et tanto lætus honore
Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
Miraturque, interque manus et brachia versat
Terribilem cristis galeam flammasque vomentem,
Fatiferumque ensem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem; qualis quum cærula nubes
Solis inardescit radiis longeque refulget;
Tum leves ocreas electro auroque recocto,
Hastamque, et clipei non enarrabile textum.
Illic res Italas Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus venturique inscius ævi,
Fecerat ignipotens; illic genus omne futuræ
Stirpis ab Ascanio, pugnataque in ordine bella.
Fecerat et viridi fetam Mavortis in antro
Procubuisse lupam: geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros, et lambere matrem
Impavidos; illam tereti cervice reflexam
Mulcere alternos, et corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
Consessu caveæ, magnis Circensibus actis,

[redacted]

, subitoque novum consurgere bellum
, Tatioque seni, Curibusque severis.
, inter se posito certamine, reges
ɪvis ante aram paterasque tenentes
t cæsa jungebant fœdera porca.
ul inde citæ Metum in diversa quadrigæ
ıt, at tu dictis, Albane, maneres!
ue viri mendacis viscera Tullus
ı, et sparsi rorabant sanguine vepres.
'arquinium ejectum Porsena jubebat
ingentique urbem obsidione premebat;
n ferrum pro libertate ruebant.
gnanti similem, similemque minanti
pontem auderet quod vellere Cocles,
ı vinclis innaret Clœlia ruptis.
custos Tarpeiæ Manlius arcis
templo, et Capitolia celsa tenebat,
ue recens horrebat regia culmo.]
auratis volitans argenteus anser
Gallos in limine adesse, canebat;
umos aderant, arcemque tenebant,
ıebris et dono noctis opacæ:
ıries ollis, atque aurea vestis;
cent sagulis; tum lactea colla
tuntur; duo quisque Alpina coruscant
ı, scutis protecti corpora longis.
antes Salios, nudosque Lupercos,
ue apices, et lapsa ancilia cœlo
; castæ ducebant sacra per urbem
ıtres in mollibus. Hinc procul addit
tiam sedes, alta ostia Ditis,
ı pœnas, et te, Catilina, minaci
scopulo, Furiarumque ora trementem,
*pios; his dan*tem jura Catonem.
ımidi late maris ibat imago
ıctu spumabant cærula cano;

Et circum argento clari delphines in orbem
Æquora verrebant caudis, æstumque secabant.
In medio classes æratas, Actia bella,
Cernere erat; totumque instructo Marte videres
Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in prœlia Cæsar
Cum patribus, populoque, penatibus et magnis dis,
Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriumque aperitur vertice sidus.
Parte alia ventis et dis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui, belli insigne superbum,
Tempora navali fulgent rostrata corona.
Hinc ope barbarica variisque Antonius armis
Victor ab Auroræ populis et litore rubro
Ægyptum viresque Orientis et ultima secum
Bactra vehit; sequiturque, nefas! Ægyptia conjux.
Una omnes ruere, ac totum spumare, reductis
Convulsum remis rostrisque tridentibus, æquor.
Alta petunt: pelago credas innare revulsas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos:
Tanta mole viri turritis puppibus instant.
Stuppea flamma manu telisque volatile ferrum
Spargitur; arva nova Neptunia cæde rubescunt.
Regina in mediis patrio vocat agmina sistro;
Necdum etiam geminos a tergo respicit angues.
Omnigenumque deûm monstra et latrator Anubis
Contra Neptunum et Venerem contraque Minervam
Tela tenent. Sævit medio in certamine Mavors
Cælatus ferro, tristesque ex æthere Diræ;
Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper: omnis eo terrore Ægyptus et Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipsa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, et laxos jam jamque immittere funes.

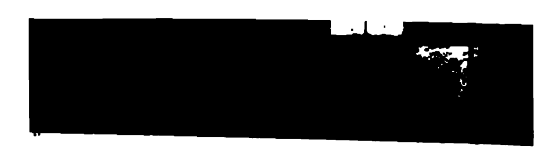
· cædes pallentem morte futura
ıipotens undis et Iapyge ferri ;
em magno mærentem corpore Nilum,
ıque sinus, et tota veste vocantem
in gremium latebrosaque flumina victos.
triplici invectus Romana triumpho
ı Italis votum immortale sacrabat,
ırcentum totam delubra per Urbem.
lisque viæ plausuque fremebant ;
ı templis matrum chorus, omnibus aræ ;
terram cæsi stravere juvenci.
s niveo candentis limine Phœbi
gnoscit populorum, aptatque superbis
incedunt victæ longo ordine gentes,
æ linguis, habitu tam vestis et armis.
ılum genus et discinctos Mulciber Afros,
.s Carasque sagittiferosque Gelonos
Euphrates ibat jam mollior undis,
e hominum Morini, Rhenusque bicornis ;
ıe Dahæ, et pontem indignatus Araxes.
lipeum Vulcani dona parentis
ırumque ignarus imagine gaudet,
ıumero famamque et fata nepotum.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER NONUS.

Atque ea diversa penitus dum parte geruntur,
Irim de cœlo misit Saturnia Juno
Audacem ad Turnum. Luco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est:
"Turne, quod optanti divum promittere nemo
Auderet, volvenda dies en attulit ultro.
Æneas, urbe et sociis et classe relicta,
Sceptra Palatini sedemque petivit Evandri
Nec satis: extremas Corythi penetravit ad urbes,
Lydorumque manum, collectos armat agrestes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere curr
Rumpe moras omnes, et turbata arripe castra."
Dixit, et in cœlum paribus se sustulit alis;
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnovit juvenis, duplicesque ad sidera palmas
Sustulit, et tali fugientem est voce secutus:
"Iri, decus cœli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde hæc tam clara repente
Tempestas? medium video discedere cœlum,
Palantesque polo stellas. Sequor omina tanta,
Quisquis in arma vocas." Et sic effatus ad undam
Processit summoque hausit de gurgite lymphas,
Multa deos orans, oneravitque æthera votis.
Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,

es equum, dives pictaï vestis et auri.
ssapus primas acies, postrema coërcent
rhidæ juvenes, medio dux agmine Turnus
rtitur arma tenens, et toto vertice supra est :]
septem surgens sedatis amnibus altus
tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
m refluit campis et jam se condidit alveo.
subitam nigro glomerari pulvere nubem
piciunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
nus ab adversa conclamat mole Caïcus :
is globus, o cives, caligine volvitur atra !
e citi ferrum, date tela, scandite muros :
is adest, eja." Ingenti clamore per omnes
lunt se Teucri portas, et mœnia complent.
ıque ita discedens præceperat optimus armis
eas : Si qua interea fortuna fuisset,
struere auderent aciem, neu credere campo ;
ra modo et tutos servarent aggere muros.
), etsi conferre manum pudor iraque monstrat,
ciunt portas tamen, et præcepta facessunt,
atique cavis exspectant turribus hostem.
ıus, ut ante volans tardum præcesserat agmen,
nti lectis equitum comitatus et urbi
rovisus adest : maculis quem Thracius albis
at equus, cristaque tegit galea aurea rubra.
quis erit mecum, juvenes ? qui primus in hostem ?
ait, et jaculum attorquens emittit in auras,
cipium pugnæ, et campo sese arduus infert.
ıore excipiunt socii, fremituque sequuntur
isono ; Teucrum mirantur inertia corda :
æquo dare se campo, non obvia ferre
a viros, sed castra fovere. Huc turbidus atque huc
rat equo muros, aditumque per avia quærit.
eluti pleno lupus insidiatus ovili
fremit ad caulas, ventos perpessus et imbres,
super media ; tuti sub matribus agni

[redacted]

Balatum exercent: ille asper et improbus, ira
Sævit in absentes; collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, et siccæ sanguine fauces.
Haud aliter Rutulo, muros et castra tuenti,
Ignescunt iræ; duris dolor ossibus ardet;
Qua tentet ratione aditus, et quæ via clausos
Excutiat Teucros vallo, atque effundat in æquor*.
Classem, quæ lateri castrorum adjuncta latebat,
Aggeribus septam circum et fluvialibus undis,
Invadit; sociosque incendia poscit ovantes;
Atque manum pinu flagranti fervidus implet.
Tum vero incumbunt; urget præsentia Turni;
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos; piceum fert fumida lumen
Tæda, et commixtam Vulcanus ad astra favillam.
Quis deus, o Musæ, tam sæva incendia Teucris
Avertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. Prisca fides facto, sed fama perennis.
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Æneas classem, et pelagi petere alta parabat,
Ipsa deum fertur genetrix Berecyntia magnum
Vocibus his affata Jovem: "Da, nate, petenti,
Quod tua cara parens domito te poscit Olympo.
Pinea silva mihi multos dilecta per annos:
[Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant,
Nigranti picea trabibusque obscurus acernis:]
Has ego Dardanio juveni, quum classis egeret,
Læta dedi; nunc sollicitam timor anxius urget**.
Solve metus, atque hoc precibus sine posse parentem,
Ne cursu quassatæ ullo neu turbine venti
Vincantur: prosit nostris in montibus ortas."
Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
"O genetrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
Mortaline manu factæ immortale carinæ
Fas habeant? certusque incerta pericula lustret
Æneas? cui tanta deo permissa potestas?

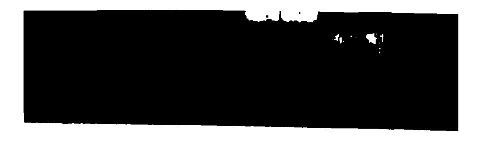
* æquum ** angit

[redacted]

:functæ finem portusque tenebunt
ı, quæcumque evaserit undis
ıe ducem Laurentia vexerit arva,
piam formam, magnique jubebo
deas: qualis Nereïa Doto
ıcant spumantem pectore pontum."
ue ratum Stygii per flumina fratris,
entes atraque voragine ripas
tum nutu tremefecit Olympum.
t promissa dies, et tempora Parcæ
erant; quum Turni injuria Matrem
tibus sacris depellere tædas.
nova lux oculis offulsit, et ingens
ora cœlum transcurrere nimbus,
i: tum vox horrenda per auras
roum Rutulorumque agmina complet:
e meas, Teucri, defendere naves;
manus: maria ante exurere Turno
dabitur pinus. Vos ite solutæ,
gi; genetrix jubet." Et sua quæque
ıpes abrumpunt vincula ripis,
.e modo demersis æquora rostris
Hinc virgineæ, mirabile monstrum,
ratæ steterant ad litora proræ,]
otidem facies, pontoque feruntur.
ı animis Rutuli; conterritus ipse
sapus equis; cunctatur et amnis
, revocatque pedem Tiberinus ab alto.
i cessit fiducia Turno;
tollit dictis, atque increpat ultro:
:c monstra petunt; his Jupiter ipse
.tum eripuit; non tela, nec ignes
.utulos. Ergo maria invia Teucris,
fugæ; rerum pars altera ademta est.
ı nostris manibus: tot millia, gentes
alæ. Nil me fatalia terrent,

Si qua Phryges præ se jactant, responsa deorum.
Sat fatis Venerique datum, tetigere quod arva
Fertilis Ausoniæ Troës. Sunt et mea contra
Fata mihi, ferro sceleratam exscindere gentem,
Conjuge prærepta ; nec solos tangit Atridas
Iste dolor, solisque licet capere arma Mycenis.
Sed periisse semel satis est. Peccare fuisset
Ante satis, penitus modo non genus omne perosos
Femineum. Quibus hæc medii fiducia valli,
Fossarumque moræ, leti discrimina parva,
Dant animos. At non viderunt mœnia Trojæ
Neptuni fabricata manu considere in ignes?
Sed vos, o lecti, ferro qui scindere vallum
Apparat, et mecum invadit trepidantia castra ?
Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
Est opus in Teucros. Addant se protenus omnes
Etrusci socios. Tenebras et inertia furta
[Palladii, cæsis summæ custodibus arcis,]
Ne timeant ; nec equi cæca condemur in alvo ;
Luce palam certum est igni circumdare muros.
Haud sibi cum Danais rem faxo et pube Pelasga
Esse putent, decimum quos distulit Hector in annum
Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate, viri, et pugnam sperate parati."
Interea vigilum excubiis obsidere portas
Cura datur Messapo, et mœnia cingere flammis.
Bis septem, Rutulo muros qui milite servent,
Delecti ; ast illos centeni quemque sequuntur
Purpurei cristis juvenes auroque corusci.
Discurrunt, variantque vices, fusique per herbam
Indulgent vino, et vertunt crateras ahenos.
Collucent ignes : noctem custodia ducit
Insomnem ludo.

Hæc super e vallo prospectant Troës, et armis
Alta tenent ; nec non trepidi formidine portas

pontesque et propugnacula jungunt;
. Instant Mnestheus acerque Serestus:,
Æneas, si quando adversa vocarent,
venum et rerum dedit esse magistros.
nuros legio sortita periclum
ercetque vices, quod cuique tuendum est.
t portæ custos, acerrimus armis,
comitem Æneæ quem miserat Ida
culo celerem levibusque sagittis:
nes Euryalus, quo pulchrior alter
ıeadum, Trojana neque induit arma;
ıma signans intonsa juventa.
ıus erat, pariterque in bella ruebant;
: communi portam statione tenebant.
Dîne hunc ardorem mentibus addunt,
ı sua cuique deus fit dira cupido?
ı, aut aliquid jamdudum invadere magnum
mihi; nec placida contenta quiete est.
Rutulos habeat fiducia rerum.
micant; somno vinoque sepulti *
silent late loca. Percipe porro
n, et quæ nunc animo sententia surgat.
i omnes, populusque patresque,
nittique viros, qui certa reportent.
osco promittunt—nam mihi facti
—tumulo videor reperire sub illo
d muros et mœnia Pallantea."
ıgno laudum percussus amore
mul his ardentem affatur amicum:
: socium summis adjungere rebus,
solum te in tanta pericula mittam?
enitor bellis assuetus Opheltes
rrorem inter Trojæque labores
diit; nec tecum talia gessi,
Ænean et fata extrema secutus.
mus lucis contemtor, et istum

* soluti

Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem."
Nisus ad hæc: "Equidem de te nil tale verebar:
Nec fas—non. Ita me referat tibi magnus ovantem
Jupiter, aut quicumque oculis hæc aspicit æquis.
Sed si quis—quæ multa vides discrimine tali—
Si quis in adversum rapiat casusve deusve,
Te superesse velim; tua vita dignior ætas.
Sit, qui me raptum pugna pretiove redemtum
Mandet humo; solita aut si qua id fortuna vetabit,
Absenti ferat inferias, decoretque sepulcro.
Neu matri miseræ tanti sim causa doloris:
Quæ te sola, puer, multis e matribus ausa
Persequitur, magni nec mœnia curat Acestæ."
Ille autem: "Causas nequidquam nectis inanes,
Nec mea jam mutata loco sententia cedit.
Acceleremus," ait. Vigiles simul excitat. Illi
Succedunt, servantque vices: statione relicta
Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.
Cetera per terras omnes animalia somno
Laxabant curas et corda oblita laborum:
Ductores Teucrum primi, delecta juventus,
Consilium summis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quisve Æneæ jam nuncius esset:
Stant longis adnixi hastis, et scuta tenentes,
Castrorum et campi medio. Tum Nisus et una
Euryalus confestim alacres admittier orant:
Rem magnam, pretiumque moræ fore. Primus Iulu
Accepit trepidos, ac Nisum dicere jussit.
Tum sic Hyrtacides: "Audite o mentibus æquis
Æneadæ, neve hæc nostris spectentur ab annis,
Quæ ferimus. Rutuli somno vinoque soluti
Conticuere; locum insidiis conspeximus ipsi,
Qui patet in bivio portæ, quæ proxima ponto;
Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus
Erigitur; si fortuna permittitis uti,
Quæsitum Ænean ad mœnia Pallantea

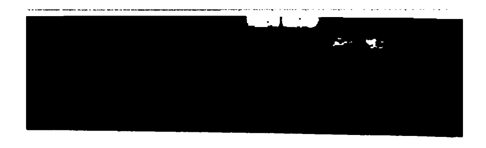

ım spoliis, ingenti cæde peracta,
.etis. Nec nos via fallit euntes:
ɔscuris primam sub vallibus urbem
iduo et totum cognovimus amnem.
gravis atque animi maturus Aletes:
uorum semper sub numine Troja est,
omnino Teucros delere paratis,
ꞩ animos juvenum et tam certa tulistis
Sic memorans, humeros dextrasque tenebat
et vultum lacrimis atque ora rigabat:
.s, quæ digna, viri, pro laudibus istis
sse rear solvi? pulcherrima primum
ıe dabunt vestri; tum cetera reddet
ius Æneas, atque integer ævi
neriti tanti non immemor unquam.
vos, cui sola salus genitore reducto,
canius, per magnos, Nise, Penates,
e Larem, et canæ penetralia Vestæ,
-quæcumque mihi fortuna fidesque est
ɔono gremiis—revocate parentem;
nspectum; nihil illo triste recepto.
argento perfecta atque aspera signis
ricta genitor quæ cepit Arisba;
geminos, auri duo magna talenta;
iquum, quem dat Sidonia Dido.
ere Italiam sceptrisque potiri
victori, et prædæ ducere sortem:
ɔ Turnus equo, quibus ibat in armis
ısum illum, clipeum cristasque rubentes
orti, jam nunc tua præmia, Nise.
ıs sex genitor lectissima matrum
ptivosque dabit, suaque omnibus arma:
ı, campi quod rex habet ipse Latinus.
a quem spatiis propioribus ætas
venerande puer, jam pectore toto
mitem casus complector in omnes.

Nulla meis sine te quæretur gloria rebus;
Seu pacem seu bella geram; tibi maxima rerum
Verborumque fides." Contra quem talia fatur
Euryalus: "Me nulla dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit; tantum—fortuna secunda
Aut * adversa cadat. Sed te super omnia dona
Unum oro: genetrix Priami de gente vetusta
Est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia regis Acestæ.
Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque pericli est
Inque salutatam linquo; Nox et tua testis
Dextera, quod nequeam lacrimas perferre parentis.
At tu, oro, solare inopem, et succurre relictæ.
Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
In casus omnes." Percussa mente dederunt **
Dardanidæ lacrimas; ante omnes pulcher Iulus;
Atque animum patriæ strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur:
"Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
Namque erit ista mihi genetrix, nomenque Creüsæ
Solum defuerit, nec partum gratia talem
Parva manet. Casus factum quicumque sequuntur:
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat:
Quæ tibi polliceor reduci, rebusque secundis,
Hæc eadem matrique tuæ generique manebunt."
Sic ait illacrimans; humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius atque habilem vagina aptarat eburna:
Dat Niso Mnestheus pellem horrentesque leonis
Exuvias; galeam fidus permutat Aletes.
Protenus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas juvenumque senumque
Prosequitur votis. Nec non et pulcher Iulus,
Ante annos animumque gerens curamque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata. Sed auræ
Omnia discerpunt, et nubibus irrita donant.

* haud ** dedere

›erant fossas, noctisque per umbram
a petunt, multis tamen ante futuri
im somno vinoque per herbam
vident, arrectos litore currus,
asque viros, simul arma jacere,
Prior Hyrtacides sic ore locutus:
lendum dextra. Nunc ipsa vocat res.
Tu, ne qua manus se attollere nobis
t, custodi et consule longe.
a dabo, et lato te limite ducam."
vocemque premit; simul ense superbum
ıggreditur, qui forte tapetibus altis
ıto proflabat pectore somnum;
regi Turno gratissimus augur:
ırio potuit depellere pestem.
mulos temere inter tela jacentes,
ıe Remi premit, aurigamque sub ipsis
; ferroque secat pendentia colla.
›si aufert domino truncumque relinquit
gultantem; atro tepefacta cruore
madent. Nec non Lamyrumque Lamumque,
Sarranum, illa qui plurima nocte
;nis facie, multoque jacebat
victus: felix, si protenus illum
:ti ludum in lucemque tulisset.
. plena leo per ovilia turbans;
vesana fames; manditque trahitque
nutumque metu; fremit ore cruento.
uryali cædes: incensus et ipse
multam in medio sine nomine plebem,
'erbesumque subit, Rhœtumque, Abarimque,
œtum vigilantem, et cuncta videntem;
metuens se post cratera tegebat:
!verso totum cui cominus ensem
'genti, et multa morte recepit.
mit ille animam, et cum sanguine mixta

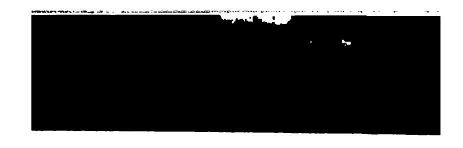

Vina refert moriens; hic furto fervidus instat.
Jamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem
Deficere extremum, et religatos rite videbat
Carpere gramen equos: breviter cum talia Nisus,—
Sensit enim nimia cæde atque cupidine ferri—
"Absistamus," ait: "nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhaustum satis est; via facta per hostes."
Multa virum solido argento perfecta relinquunt
Armaque, craterasque simul, pulchrosque tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis et aurea bullis
Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona, hospitio quum jungeret absens,
Cædicus; ille suo moriens dat habere nepoti;
Post mortem bello Rutuli pugnaque potiti:
Hæc rapit, atque humeris nequidquam fortibus aptat.
Tum galeam Messapi habilem cristisque decoram
Induit. Excedunt castris, et tuta capessunt.
Interea præmissi equites ex urbe Latina,
Cetera dum legio campis instructa moratur,
Ibant, et Turno regis responsa ferebant,
Tercentum, scutati omnes Volscente magistro.
Jamque propinquabant castris, murosque subibant,
Quum procul hos lævo flectentes limite cernunt;
Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
Prodidit immemorem, radiisque adversa refulsit.
Haud temere est visum. Conclamat ab agmine Volscens:
"State, viri; quæ causa viæ? quive estis in armis?
Quove tenetis iter?" Nihil illi tendere contra;
Sed celerare fugam in silvas, et fidere nocti.
Objiciunt equites sese ad divortia nota
Hinc atque hinc, omnemque abitum custode coronant.
Silva fuit, late dumis atque ilice nigra
Horrida, quam densi complerant undique sentes;
Rara per occultos lucebat semita calles.
Euryalum tenebræ ramorum onerosaque præda
Impediunt, fallitque timor regione viarum.

jamque imprudens evaserat hostes,
, qui post Albæ de nomine dicti
n rex stabula alta Latinus habebat.
frustra absentem respexit amicum:
nfelix qua te regione reliqui ?
ır, rursus perplexum iter omne revolvens
æ ?" Simul et vestigia retro
ıgit, dumisque silentibus errat.
, audit strepitus et signa sequentum.
in medio tempus ; quum clamor ad aures
videt Euryalum ; quem jam manus omnis
et noctis, subito turbante tumultu,
rapit, et conantem plurima frustra.
? qua vi juvenem, quibus audeat armis
sese medios moriturus in enses *
ulchram properet per vulnera mortem ?
to torquens hastile lacerto,
ltam Lunam, sic voce precatur:
præsens nostro succurre labori,
cus, et nemorum Latonia custos;
ınquam pro me pater Hyrtacus aris
i qua ipse meis venatibus auxi,
holo, aut sacra ad fastigia fixi:
e turbare globum, et rege tela per auras."
toto connixus corpore ferrum
sta volans noctis diverberat umbras,
rsi in tergum Sulmonis, ibique
: fisso transit præcordia ligno.
vomens calidum de pectore flumen
longis singultibus ilia pulsat.
mspiciunt. Hoc acrior idem
ımma telum librabat ab aure.
nt, iit hasta Tago per tempus utrumque
ectoque hæsit tepefacta cerebro.
olscens, nec teli conspicit usquam
quo se ardens immittere possit.

* hostes

"Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Persolves amborum," inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum. Tum vero exterritus, amens,
Conclamat Nisus; nec se celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem:
"Me, me,—adsum, qui feci,—in me convertite ferrum,
O Rutuli! mea fraus omnis; nihil iste nec ausus,
Nec potuit: cœlum hoc et conscia sidera testor."
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
Transabiit costas, et candida pectora rumpit.
Volvitur Euryalus leto, pulchrosque per artus
It cruor, inque humeros cervix collapsa recumbit:
Purpureus veluti quum flos, succisus aratro,
Languescit moriens: lassove papavera collo
Demisere caput, pluvia quum forte gravantur.
At Nisus ruit in medios, solumque per omnes
Volscentem petit; in solo Volscente moratur.
Quem circum glomerati hostes, hinc cominus atque hinc
Proturbant. Instat non secius, ac rotat ensem
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverso, et moriens animam abstulit hosti.
Tum super exanimem sese projecit amicum
Confossus, placidaque ibi demum morte quievit.
Fortunati ambo! si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo;
Dum domus Æneæ Capitolî immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.
Victores præda Rutuli spoliisque potiti,
Volscentem exanimum flentes in castra ferebant.
Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
Exsangui, et primis una tot cæde peremtis,
Sarranoque Numaque. Ingens concursus ad ipsa
Corpora, seminecesque viros, tepidaque recentem
Cæde locum, et plenos spumanti sanguine rivos.

lia inter se, galeamque nitentem
lto phaleras sudore receptas.
a novo spargebat lumine terras
n linquens Aurora cubile:
), jam rebus luce retectis,
ı viros, armis circumdatus ipse,
asque acies in prœlia cogit
'ariisque acuunt rumoribus iras.
:tis, visu miserabile, in hastis
ta, et multo clamore sequuntur,

nurorum in parte sinistra
m, nam dextera cingitur amni,
nent fossas, et turribus altis
imul ora virum præfixa movebant,
eris, atroque fluentia tabo.
lam volitans pennata per urbem
'uit, matrisque allabitur aures
ıbitus miseræ calor ossa reliquit:
ıs radii, revolutaque pensa.
et femineo ululatu,
muros amens atque agmina cursu
on illa virûm, non illa pericli,
mor: cœlum dehinc questibus implet:
Euryale, aspicio? tune illa senectæ
es, potuisti linquere solam,
:e, sub tanta pericula missum,
n miseræ data copia matri?
ta canibus date præda Latinis
es! nec te tua funera mater
re oculos, aut vulnera lavi,
:ibi quam noctes festina diesque
a curas solabar aniles.
ıt quæ nunc artus, avulsaque membra,
a tellus habet? hoc mihi de te,
: sum terraque marique secuta?
est pietas; in me omnia tela

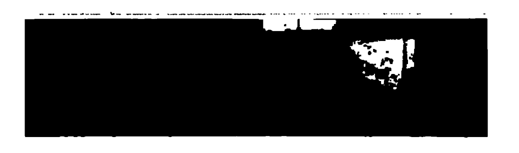
[redacted]

Conjicite, o Rutuli; me primam absumite ferro;
Aut tu, magne pater divum, miserere, tuoque
Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam."
Hoc fletu concussi animi, mæstusque per omnes
It gemitus; torpent infractæ ad prœlia vires.
Illam incendentem luctus Idæus et Actor,
Ilionei monitu et multum lacrimantis Iuli,
Corripiunt, interque manus sub tecta reponunt.
At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit: sequitur clamor, cœlumque remugit.
Accelerant acta pariter testudine Volsci;
Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
Quærunt pars aditum, et scalis ascendere muros,
Qua rara est acies, interlucetque corona
Non tam spissa viris. Telorum effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Assueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infesto volvebant pondere, si qua
Possent tectam aciem perrumpere: quum tamen omn
Ferre juvat subter densa testudine casus.
Nec jam sufficiunt: nam qua globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem volvuntque ruuntque;
Quæ stravit Rutulos late, armorumque resolvit
Tegmina. Nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus visu quassabat Etruscam
Pinum, et fumiferos infert Mezentius ignes;
At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
Rescindit vallum, et scalas in mœnia poscit.
Vos, o Calliope, precor, aspirate canenti,
Quas ibi tunc ferro strages, quæ funera Turnus
Ediderit, quem quisque virum demiserit Orco;
Et mecum ingentes oras evolvite belli.
[*Et* meministis enim, divæ, et memorare potestis.]
Turris erat vasto suspectu et pontibus altis,

oco ; summis quam viribus omnes
[tali, summaque evertere opum vi
Troës contra defendere saxis,
s densi tela intorquere fenestras.
lentem conjecit lampada Turnus,
affixit lateri ; quæ plurima vento
)ulas, et postibus hæsit adesis.
idare intus, frustraque malorum
. Dum se glomerant, retroque residunt
uæ peste caret, tum pondere turris
ıbito, et cœlum tonat omne fragore.
l terram, immani mole secuta,
uis telis et pectora duro
gno veniunt. Vix unus Helenor,
ıpsi ; quorum primævus Helenor,
quem serva Licymnia furtim
'etitisque ad Trojam miserat armis,
ıdo, parmaque inglorius alba.
Turni media inter millia vidit,
ıtque hinc acies adstare Latinas ;
densa venantum septa corona
'urit, seseque haud nescia morti
ltu supra venabula fertur :
juvenis medios moriturus in hostes
ua tela videt densissima, tendit.
onge melior Lycus inter et hostes,
a, fuga muros tenet, altaque certat
ta manu, sociûmque attingere dextras.
.s, pariter cursu teloque secutus,
victor : " Nostrasne evadere, demens,
osse manus ?" simul arripit ipsum
et magna muri cum parte revellit :
ıt leporem, aut candenti corpore cycnum,
petens pedibus Jovis armiger uncis ;
matri multis balatibus agnum
ulis rapuit lupus. Undique clamor

Tollitur. Invadunt, et fossas aggere complent;
Ardentes tædas alii ad fastigia jactant.
Ilioneus saxo atque ingenti fragmine montis
Lucetium, portæ subeuntem ignesque ferentem;
Emathiona Liger, Corynæum sternit Asylas,—
Hic jaculo bonus, hic longe fallente sagitta:
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus;
Turnus Itym Cloniumque, Dioxippum Promolumque,
Et Sagarim, et summis stantem pro turribus Idan;
Privernum Capys. Hunc primo levis hasta Temillæ
Strinxerat: ille manum projecto tegmine demens
Ad vulnus tulit; ergo alis allapsa sagitta,
Et lævo affixa est lateri manus, abditaque intus
Spiramenta animæ letali vulnere rumpit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem et ferrugine clarus Hibera,
Insignis facie; genitor quem miserat Arcens,
Eductum matris luco, Symæthia circum
Flumina, pinguis ubi et placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, positis Mezentius hastis,
Ipse ter adducta circum caput egit habena;
Et media adversi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces,
Ascanius, fortemque manu fudisse Numanum;
Cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
Vociferans, tumidusque novo præcordia regno
Ibat, et ingentem sese clamore ferebat:
"Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, et Marti prætendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt!
Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec fandi fictor Ulixes.

stirpe genus natos ad flumina primum
, sævoque gelu duramus et undis ;
vigilant pueri, silvasque fatigant ;
ıdus equos, et spicula tendere cornu.
ı operum parvoque assueta juventus
s terram domat, aut quatit oppida bello.
ım ferro teritur, versaque juvencum
gamus hasta ; nec tarda senectus
vires animi, mutatque vigorem.
galea premimus ; semperque recentes
re juvat prædas, et vivere rapto.
:a croco et fulgenti murice vestis,
ordi ; juvat indulgere choreis ;
manicas, et habent redimicula mitræ.
ırygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
ubi assuetis biforem dat tibia cantum.
vos buxusque vocant Berecyntia matris
nite arma viris, et cedite ferro."
ıctantem dictis, ac dira canentem
Ascanius ; nervoque obversus equino
:elum, diversaque brachia ducens
ante Jovem supplex per vota precatus :
omnipotens, audacibus annue cœptis.
ıd tua templa feram solemnia dona,
m ante aras aurata fronte juvencum
m, pariterque caput cum matre ferentem,
u petat et pedibus qui spargat arenam."
cœli Genitor de parte serena
læuvum : sonat una fatifer arcus.
orrendum stridens adducta sagitta ;
ıput Remuli venit, et cava tempora ferro
"I, verbis virtutem illude superbis.
Phryges hæc Rutulis responsa remittunt."
ım *Ascanius.* Teucri clamore sequuntur,
e fremunt, animosque ad sidera tollunt.
ım forte plaga crinitus Apollo

Desuper Ausonias acies urbemque videbat,
Nube sedens, atque his victorem affatur Iulum:
"Macte nova virtute, puer; sic itur ad astra,
Dis genite, et geniture deos. Jure omnia bella
Gente sub Assaraci fato ventura resident:
Nec te Troja capit." Simul hæc effatus ab alto
Æthere se mittit, spirantes dimovet auras,
Ascaniumque petit. Formam tum vertitur oris
Antiquum in Buten. Hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos;
Tum comitem Ascanio pater addidit. Ibat Apollo
Omnia longævo similis, vocemque coloremque,
Et crines albos et sæva sonoribus arma;
Atque his ardentem dictis affatur Iulum:
"Sit satis, Æneada, telis impune Numanum
Oppetiisse tuis; primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, et paribus non invidet armis;
Cetera parce, puer, bello." Sic orsus Apollo
Mortales medio aspectus sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Agnovere deum proceres divinaque tela
Dardanidæ, pharetramque fuga sensere sonantem.
Ergo avidum pugnæ, dictis ac numine Phœbi,
Ascanium prohibent; ipsi in certamina rursus
Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acres arcus, amentaque torquent.
Sternitur omne solum telis; tum scuta cavæque
Dant sonitum flictu galeæ; pugna aspera surgit:
Quantus ab occasu veniens pluvialibus Hædis
Verberat imber humum; quam multa grandine nimbi
In vada præcipitant, quum Jupiter horridus Austris
Torquet aquosam hiemem, et cœlo cava nubila rumpit.
Pandarus et Bitias, Idæo Alcanore creti,
Quos Jovis eduxit luco silvestris Iæra,
Abietibus juvenes patriis et montibus æquos,

ıæ ducis imperio commissa, recludunt
s, ultroque invitant mœnibus hostem.
dextra ac læva pro turribus adstant
ro, et cristis capita alta corusci;
iæ liquentia flumina circum,
ripis Athesim seu propter amœnum,
t geminæ quercus, intonsaque cœlo
capita, et sublimi vertice nutant.
, aditus Rutuli ut videre patentes.
Quercens, et pulcher Aquicolus armis,
s animi Tmarus, et Mavortius Hæmon,
ı totis aut versi terga dedere,
ortæ posuere in limine vitam.
s increscunt animis discordibus iræ,
llecti Troes glomerantur eodem,
e manum et procurrere longius audent.
Turno, diversa in parte furenti
ue viros, perfertur nuncius, hostem
ede nova, et portas præbere patentes.
ceptum, atque immani concitus ira .
n ruit ad portam fratresque superbos:
n Antiphaten, is enim se primus agebat,
le matre nothum Sarpedonis alti,
ternit jaculo: volat Itala cornus
tenerum, stomachoque infixa sub altum
it; reddit specus atri vulneris undam
m, et fixo ferrum in pulmone tepescit.
ropem atque Erymanta manu, tum sternit
dnum;
ın ardentem oculis, animisque frementem,
o—neque enim jaculo vitam ille dedisset—
um stridens contorta phalarica venit,
acta modo: quam nec duo taurea terga,
ci *squama lorica* fidelis et auro
collapsa ruunt immania membra.
*gemitum, et cli*peum super intonat ingens:

[redacted]

Qualis * in Euboico Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit, magnis quam molibus ante
Constructam ponto jaciunt; sic illa ruinam
Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit;
Miscent se maria, et nigræ attolluntur arenæ.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime Jovis imperiis imposta Typhœo.
 Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
Addidit, et stimulos acres sub pectore vertit;
Immisitque fugam Teucris atrumque timorem.
Undique conveniunt; quoniam data copia pugnæ,
Bellatorque animos deus incidit.
Pandarus ut fuso germanum corpore cernit,
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res;
Portam vi multa converso cardine torquet,
Obnixus latis humeris, multosque suorum
Mœnibus exclusos duro in certamine linquit;
Ast alios secum includit recipitque ruentes,
Demens! qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultroque incluserit urbi:
Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuo nova lux oculis effulsit, et arma
Horrendum sonuere: tremunt in vertice cristæ
Sanguineæ, clipeoque micantia fulmina mittunt**.
Agnoscunt faciem invisam atque immania membra
Turbati subito Æneadæ. Tum Pandarus ingens
Emicat, et mortis fraternæ fervidus ira
Effatur: "Non hæc dotalis regia Amatæ;
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica vides; nulla hinc exire potestas."
Olli subridens sedato pectore Turnus:
 "Incipe, si qua animo virtus, et consere dextram;
Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem."
Dixerat. Ille rudem nodis et cortice crudo
Intorquet summis adnixus viribus hastam.
Excepere auræ; vulnus Saturnia Juno

** mittit

* Talis

veniens; portæque infigitur hasta.
hoc telum, mea quod vi dextera versat,
neque enim is teli nec vulneris auctor."
t sublatum alte consurgit in ensem,
m ferro gemina inter tempora frontem
mpubesque immani vulnere malas.
; ingenti concussa est pondere tellus.
artus atque arma cruenta cerebro
umi moriens; atque illi partibus æquis
ıt atque illuc humero ex utroque pependit.
ıt versi trepida formidine Troës.
tinuo victorem ea cura subisset,
claustra manu sociosque immittere portis:
ille dies bello gentique fuisset.
: ardentem cædisque insana cupido
dversos.
Phalerim et succiso poplite Gygen
hinc raptas fugientibus ingerit hastas
n: Juno vires animumque ministrat.
ılym comitem, et confixa Phegea parma;
leinde in muris Martemque cientes,
ımque Haliumque Noëmonaque Prytanimque;
endentem contra, sociosque vocantem,
gladio connixus ab aggere dexter
: huic uno dejectum cominus ictu
ea longe jacuit caput. Inde ferarum
em Amycum, quo non felicior alter
ela manu, ferrumque armare veneno;
ım Æoliden, et amicum Crethea Musis;
Musarum comitem, cui carmina semper
æ cordi, numerosque intendere nervis;
quos atque arma virum, pugnasque canebat.
m ductores, audita cæde suorum,
ınt Teucri, Mnestheus acerque Serestus;
ue vident socios, hostemque receptum.
ıeus, "Quo deinde fugam, quo tenditis?" inquit
s muros, quæ jam ultra mœnia habetis?

Unus homo, et vestris, o cives, undique septus
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit? juvenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumque deorum,
Et magni Æneæ segnes miseretque pudetque?"
Talibus accensi firmantur, et agmine denso
Consistunt. Turnus paulatim excedere pugna,
Et fluvium petere, ac partem quæ cingitur amni*.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum: ceu sævum turba leonem
Quum telis premit infensis; at territus ille,
Asper, acerba tuens, retro redit; et neque terga
Ira dare aut virtus patitur, nec tendere contra,
Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela virosque.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, et mens exæstuat ira.
Quin etiam bis tum medios invaserat hostes;
Bis confusa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus e castris propere coit omnis in unum.
Nec contra vires audet Saturnia Juno
Sufficere; aëriam cœlo nam Jupiter Irim
Demisit, germanæ haud mollia jussa ferentem:
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
Ergo nec clipeo juvenis subsistere tantum,
Nec dextra valet: injectis sic undique telis
Obruitur. Strepit assiduo cava tempora circum
Tinnitu galea, et saxis solida æra fatiscunt;
Discussæque jubæ capiti; nec sufficit umbo
Ictibus; ingeminant hastis et Troës et ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore sudor
Liquitur, et piceum—nec respirare potestas—
Flumen agit; fessos quatit acer ** anhelitus artus.
Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit. Ille suo cum gurgite flavo
Accepit venientem, ac mollibus extulit undis;
Et lætum sociis abluta cæde remisit.

* unda ** rever

[redacted]

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER DECIMUS.

ITUR interea domus omnipotentis Olympi,
liumque vocat divum pater atque hominum rex
ɜam in sedem: terras unde arduus omnes,
ıque Dardanidum aspectat, populosque Latinos.
dunt tectis bipatentibus. Incipit ipse:
œlicolæ magni, quianam sententia vobis
, retro, tantumque animis certatis iniquis?
eram bello Italiam concurrere Teucris.
contra vetitum discordia? quis metus aut hos,
ıos arma sequi, ferrumque lacessere suasit?
niet justum pugnæ, ne arcessite, tempus,
ı fera Carthago Romanis arcibus olim
um magnum atque Alpes immittet apertas:
certare odiis, tum res rapuisse licebit.
sinite; et placitum læti componite fœdus."
piter hæc paucis; at non Venus aurea contra
ı refert:
ater, o hominum divumque * æterna potestas,—
ıue aliud quid sit, quod jam implorare queamus?—
s ut insultent Rutuli; Turnusque feratur
ıedios insignis equis, tumidusque secundo
ɜ *ruat? Non clausa* tegunt jam mœnia Teucros.
intra portas atque ipsis prœlia miscent
bus mærorum; et inundant sanguine fossæ.

* rerumque

Æneas ignarus abest. Nunquamne levari
Obsidione sines? Muris iterum imminet hostis
Nascentis Trojæ, nec non exercitus alter;
Atque iterum in Teucros Ætolis surgit ab Arpis
Tydides. Equidem credo, mea vulnera restant,
Et tua progenies mortalia demoror arma!
Si sine pace tua atque invito numine Troës
Italiam petiere,—luant peccata; neque illos
Juveris auxilio: sin tot responsa secuti,
Quæ superi manesque dabant,—cur nunc tua quisquam
Vertere jussa potest? aut cur nova condere fata?
Quid repetam exustas Erycino in litore classes?
Quid tempestatum regem, ventosque furentes
Æolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam manes—hæc intentata manebat
Sors rerum—movet, et superis immissa repente
Allecto, medias Italum bacchata per urbes.
Nil super imperio moveor: speravimus ista,
Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux
Dura: per eversæ, genitor, fumantia Trojæ
Excidia obtestor: liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
Æneas sane ignotis jactetur in undis,
Et, quamcumque viam dederit fortuna, sequatur:
Hunc tegere, et diræ valeam subducere pugnæ.
Est Amathus, est celsa mihi Paphus, atque Cythera,
Idaliæque domus: positis inglorius armis
Exigat hic ævum. Magna ditione jubeto
Carthago premat Ausoniam: nihil urbibus inde
Obstabit Tyriis. Quid pestem evadere belli
Juvit, et Argolicos medium fugisse per ignes,
Totque maris vastæque exhausta pericula terræ,
Dum Latium Teucri recidivaque Pergama quærunt?
Non satius, cineres patriæ insedisse supremos,
Atque solum quo Troja fuit? Xanthum et Simoënta

[redacted]

'o, miseris; iterumque revolvere casus
, Iliacos Teucris." Tum regia Juno
re gravi: "Quid me alta silentia cogis
, et obductum verbis vulgare dolorem ?
ominum quisquam divumque subegit
ui, aut hostem regi se inferre Latino ?
ıtis petiit auctoribus—esto—
e impulsus furiis. Num linquere castra
umus aut vitam committere ventis ?
ro summam belli, num credere muros ?
mve fidem aut gentes agitare quietas ?
s in fraudem, quæ dura potentia nostri
Ibi hic Juno, demissave nubibus Iris ?
ı est, Italos Trojam circumdare flammis
m, et patria Turnum consistere terra,
nnus avus, cui diva Venilia mater.
e Trojanos atra vim ferre Latinis ?
na jugo premere, atque advertere prædas ?
eros legere, et gremiis abducere pactas ?
are manu, præfigere puppibus arma ?
Ænean manibus subducere Graium,
iro nebulam et ventos obtendere inanes ;
in totidem classem convertere nymphas :
id Rutulos contra juvisse, nefandum est ?
narus abest: ignarus et absit.
us, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera :
vidam bellis urbem et corda aspera tentas ?
i fluxas Phrygiæ res vertere fundo
? nos ? an miseros qui Troas Achivis
quæ causa fuit, consurgere in arma
que Asiamque, et fœdera solvere furto ?
Dardanius Spartam expugnavit adulter ?
ela dedi, fovive Cupidine bella ?
iit metuisse tuis ; nunc sera querelis
is assurgis, et irrita jurgia jactas."
orabat Juno : cunctique fremebant

Cœlicolæ assensu vario. Ceu flamina prima
Quum deprensa fremunt silvis, et cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum Pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
Infit. Eo dicente deûm domus alta silescit;
Et tremefacta solo tellus; silet arduus æther;
Tum Zephyri posuere; premit placida æquora pontus.
"Accipite ergo animis atque hæc mea figite dicta.
Quandoquidem Ausonios conjungi fœdere Teucris
Haud licitum; nec vestra capit discordia finem:
Quæ cuique est fortuna hodie, quam quisque secat spem,
Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habebo;
Seu fatis Italum castra obsidione tenentur,
Sive errore malo Trojæ monitisque sinistris.
Nec Rutulos solvo. Sua cuique exorsa laborem
Fortunamque ferent. Rex Jupiter omnibus idem.
Fata viam invenient." Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atraque voragine ripas
Annuit, et totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. Solio tum Jupiter aureo
Surgit, cœlicolæ medium quem ad limina ducunt.
  Interea Rutuli portis circum omnibus instant
Sternere cæde viros, et mœnia cingere flammis.
At legio Æneadum vallis obsessa tenetur;
Nec spes ulla fugæ. Miseri stant turribus altis
Nequidquam, et rara muros cinxere corona:
Asius Imbrasides, Hicetaoniusque Thymœtes,
Assaracique duo, et senior cum Castore Thymbris,
Prima acies. Hos germani Sarpedonis ambo,
Et Clarus et Themon, Lycia comitantur ab alta.
Fert ingens toto connixus corpore saxum,
Haud partem exiguam montis, Lyrnessius Acmon,
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.
Hi jaculis, illi certant defendere saxis,
Molirique ignem, nervoque aptare sagittas.
Ipse inter medios, Veneris justissima cura,

[redacted]

s caput ecce puer detectus honestum,
mma micat, fulvum quæ dividit aurum,
decus aut capiti ; vel quale per artem
buxo, aut Oricia terebintho,
ır ; fusos cervix cui lactea crines
; molli subnectens circulus auro.
e magnanimæ viderunt, Ismare, gentes
lirigere et calamos armare veneno,
;enerose domo : ubi pinguia culta
ıue viri, Pactolusque irrigat auro.
Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
.œrorum sublimem gloria tollit,
: hinc nomen Campanæ ducitur urbi.
:r sese duri certamina belli
nt : media Æneas freta nocte secabat.
ıt ab Evandro castris ingressus Etruscis
it, et regi memorat nomenque genusque,
:tat, quidve ipse ferat ; Mezentius arma
:onciliet, violentaque pectora Turni,
ıumanis quæ sit fiducia rebus
immiscetque preces. Haud fit mora ; Tarchon
es, fœdusque ferit ; tum libera fati
ɔnscendit jussis gens Lydia divum,
ɔmmissa duci. Æneïa puppis
et, rostro Phrygios subjuncta leones :
:da super, profugis gratissima Teucris.
':s sedet Æneas, secumque volutat
elli varios ; Pallasque sinistro
:eri jam quærit sidera, opacæ
·, jam quæ passus terraque marique.
nunc Helicona, deæ, cantusque movete,
ıs interea Tuscis comitetur ab oris
metque rates, pelagoque vehatur.
s *ærata princeps* secat æquora tigri :
'lle manus juvenum, qui mœnia Clusi,
:m liquere Cosas : queis tela, sagittæ

Gorytique leves humeris et letifer arcus.
Una torvus Abas: huic totum insignibus armis
Agmen, et aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli juvenes; ast Ilva trecentos
Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
Tertius, ille hominum divumque interpres Asylas,
Cui pecudum fibræ, cœli cui sidera parent,
Et linguæ volucrum, et præsagi fulminis ignes,
Mille rapit densos acie atque horrentibus hastis.
Hos parere jubent Alpheæ ab origine Pisæ,
Urbs Etrusca solo. Sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens et versicoloribus armis.
Tercentum adjiciunt, mens omnibus una sequendi,
Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in arvis,
Et Pyrgi veteres, intempestæque Graviscæ.
  Non ego te, Ligurum ductor fortissime bello,
Transierim, Cinyra, et paucis comitate Cupavo,
Cujus olorinæ surgunt de vertice pennæ:
Crimen amor vestrum, formæque insigne paternæ.
Namque ferunt, luctu Cycnum Phaëthontis amati,
Populeas inter frondes umbramque sororum
Dum canit, et mæstum Musa solatur amorem,
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linquentem terras, et sidera voce sequentem.
Filius, æquales comitatus classe catervas,
Ingentem remis Centaurum promovet; ille
Instat aquæ, saxumque undis immane minatur
Arduus, et longa sulcat maria alta carina.
  Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantus et Tusci filius amnis,
Qui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen,—
Mantua, dives avis: sed non genus omnibus unum.
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
Ipsa caput populis: Tusco de sanguine vires.
Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,

[redacted]

Benaco velatus arundine glauca
'esta ducebat in æquora pinu.
Aulestes, centenaque arbore fluctus
surgens: spumant vada marmore verso.
immanis Triton et cærula concha
reta: cui laterum tenus hispida nanti
nem præfert, in pristin desinit alvus;
ıifero sub pectore murmurat unda.
oceres ter denis navibus ibant
ojæ, et campos salis ære secabant.
lies cœlo concesserat, almaque curru
'hœbe medium pulsabat Olympum:
ue enim membris dat cura quietem,
clavumque regit velisque ministrat.
ıedio in spatio chorus ecce suarum
nitum: Nymphæ, quas alma Cybebe
ere maris, Nymphasque e navibus esse
nabant pariter, fluctusque secabant,
æratæ steterant ad litora proræ.
longe regem, lustrantque choreis.
æ fandi doctissima, Cymodocea
ıs dextra puppim tenet, ipsaque dorso
læva tacitis subremigat undis.
.arum alloquitur: "Vigilasne, deum gens,
la, et velis immitte rudentes.
[dææ sacro de vertice pinus,
. Nymphæ, classis tua. Perfidus ut nos
'erro Rutulus flammaque premebat,
vitæ tua vincula, teque per æquor
Hanc Genetrix faciem miserata refecit,
e deas, ævumque agitare sub undis.
anius muro fossisque tenetur
ıedia atque horrentes Marte Latinos.
ısa tenent forti permixtus Etrusco
Medias illis opponere turmas,
gant, certa est sententia Turno.

[redacted]

Surge age, et Aurora socios veniente vocari
Primus in arma jube, et clipeum cape, quem dedit ipse
Invictum ignipotens, atque oras ambiit auro.
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulæ spectabit cædis acervos."
Dixerat: et dextra discedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim. Fugit illa per undas
Ocior et jaculo et ventos æquante sagitta.
Inde aliæ celerant cursus. Stupet inscius ipse
Tros Anchisiades; animos tamen omine tollit.
Tum breviter supera aspectans convexa precatur:
"Alma parens Idæa deum, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijugique ad frena leones;
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo."
Tantum effatus: et interea revoluta ruebat
Matura jam luce dies, noctemque fugarat.
Principio sociis edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnæque parent se.
Jamque in conspectu Teucros habet et sua castra,
Stans celsa in puppi: clipeum quum deinde sinistra
Extulit ardentem. Clamorem ad sidera tollunt
Dardanidæ e muris; spes addita suscitat iras;
Tela manu jaciunt. Quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntque Notos clamore secundo.
At Rutulo regi ducibusque ea mira videri
Ausoniis; donec versas ad litora puppes
Respiciunt, totumque allabi classibus æquor.
Ardet apex capiti, cristisque a vertice flamma
Funditur, et vastos umbo vomit aureus ignes:
Non secus ac liquida si quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:
Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, et lævo contristat lumine cœlum.
Haud tamen audaci Turno fiducia cessit

[redacted]

æcipere, et venientes pellere terra.
imos tollit dictis, atque increpat ultro :]
›tis optastis adest, perfringere dextra.
us Mars ipse, viri. Nunc conjugis esto
ɔuæ tectique memor ; nunc magna referto
.trum laudes. Ultro occurramus ad undam,
›idi, egressique labant vestigia prima.
fortuna juvat."
et secum versat, quos ducere contra,
ıs obsessos possit concredere muros.
, Æneas socios de puppibus altis
exponit. Multi servare recursus
is pelagi, et brevibus se credere saltu ;
ı alii. Speculatus litora Tarchon,
non spirant, nec fracta remurmurat unda,
inoffensum crescenti allabitur æstu,
ɔubito proras, sociosque precatur :
lecta manus, validis incumbite remis :
rte rates ; inimicam findite rostris
am, sulcumque sibi premat ipsa carina.
nec tali puppim statione recuso,
ɔllure semel." Quæ talia postquam
ırchon, socii consurgere tonsis,
sque rates arvis inferre Latinis ;
tra tenent siccum, et sedere carinæ
ıocuæ : sed non puppis tua, Tarchon.
ıflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
stentata diu, fluctusque fatigat :
ıtque viros mediis exponit in undis ;
remorum quos et fluitantia transtra
t, retrahitque pedem simul unda relabens.
rnum segnis retinet mora : sed rapit acer
em in Teucros, et contra in litore sistit.
ınt. *Primus turmas invasit agrestes*
*en pugnæ, stravi*tque Latinos,
one, virum qui maximus ultro

[redacted]

Æneam petit; huic gladio perque ærea suta,
Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertum.
Inde Lichan ferit, exsectum jam matre peremta,
Et tibi, Phœbe, sacrum, casus evadere ferri
Quod licuit parvo. Nec longe, Cissea durum
Immanemque Gyan, sternentes agmina clava,
Dejecit leto: nihil illos Herculis arma,
Nec validæ juvere manus, genitorque Melampus,
Alcidæ comes, usque graves quum terra labores
Præbuit. Ecce Pharo, voces dum jactat inertes,
Intorquens jaculum clamanti sistit in ore.
Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
Dum sequeris Clytium infelix, nova gaudia, Cydon,
Dardanea stratus dextra, securus amorum,
Qui juvenum tibi semper erant, miserande jaceres:
Ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci
Progenies, septem numero, septenaque tela
Conjiciunt: partim galea clipeoque resultant
Irrita; deflexit partim stringentia corpus
Alma Venus. Fidum Æneas affatur Achaten:
"Suggere tela mihi—non ullum dextera frustra
Torserit in Rutulos,—steterunt quæ in corpore Graium
Iliacis campis." Tum magnam corripit hastam,
Et jacit: illa volans clipei transverberat æra
Mæonis, et thoraca simul cum pectore rumpit.
Huic frater subit Alcanor, fratremque ruentem
Sustentat dextra: trajecto missa lacerto
Protinus hasta fugit, servatque cruenta tenorem;
Dexteraque ex humero nervis moribunda pependit.
Tum Numitor, jaculo fratris de corpore rapto,
Ænean petiit; sed non et figere contra
Est licitum, magnique femur perstrinxit Achatæ.
Hic Curibus, fidens primævo corpore, Clausus
Advenit, et rigida Dryopem ferit eminus hasta
Sub mentum, graviter pressa, pariterque loquentis
Vocem animamque rapit trajecto gutture; at ille

[redacted]

it terram, et crassum vomit ore cruorem.
ue Threïcios Boreæ de gente suprema,
ıos Idas pater et patria Ismara mittit,
sternit casus. Accurrit Halesus,
ue manus ; subit et Neptunia proles,
Iessapus equis. Expellere tendunt
ıunc illi ; certatur limine in ipso
Magno discordes æthere venti
ı tollunt animis et viribus æquis ;
nter se, non nubila, non mare cedunt * ;
ıgna diu ; stant obnixi ; omnia contra.
ɜr Trojanæ acies aciesque Latinæ
ıt ; hæret pede pes, densusque viro vir.
e ex alia, qua saxa rotantia late
torrens arbustaque diruta ripis,
nsuetos acies inferre pedestres,
'allas Latio dare terga sequaci ;
.eis natura loci dimittere quando
ıos : unum quod rebus restat egenis,
:e, nunc dictis virtutem accendit amaris :
itis, socii ? per vos et fortia facta,
Evandri nomen, devictaque bella,
meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudi,
pedibus. Ferro rumpenda per hostes
Qua globus ille virum densissimus urget,
t Pallanta ducem patria alta reposcit.
.ulla premunt ; mortali urgemur ab hoste
totidem nobis animæque manusque.
is magna claudit nos objice pontus ;
terra fugæ : pelagus Trojamne petemus ?"
:t medius densos prorumpit in hostes.
ıic primum, fatis adductus iniquis,
: hunc, magno vellit dum pondere saxum,
ɀit telo, *discrimina* costis
m qua spina dabat ; hastamque receptat
rentem. Quem non super occubat Hisbo,

* cedit

[redacted]

Ille quidem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte sodalis,
Excipit, atque ensem tumido in pulmone recondit.
Hinc Sthenelum petit, et Rhœti de gente vetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare novercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis,
Daucia, Laride Thymberque, simillima proles,
Indiscreta suis gratusque parentibus error;
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
Nam tibi, Thymbre, caput Evandrius abstulit ensis;
Te decisa suum, Laride, dextera quærit,
Semianimesque micant digiti, ferrumque retractant.
Arcadas accensos monitu, et præclara tuentes
Facta viri, mixtus dolor et pûdor armat in hostes.
Tum Pallas bijugis fugientem Rhœtea præter
Trajicit. Hoc spatium, tantumque moræ fuit Ilo;
Ilo namque procul validam direxerat hastam,
Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra,
Te fugiens, fratremque Tyren; curruque volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arva.
Ac velut, optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit silvis incendia pastor;
Correptis subito mediis, extenditur una
Horrida per latos acies Vulcania campos;
Ille sedens victor flammas despectat ovantes:
Non aliter sociûm virtus coit omnis in unum,
Teque juvat, Palla. Sed bellis acer Halesus
Tendit in adversos, seque in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaque, Demodocumque:
Strymonio dextram fulgenti deripit ense
Elatam in jugulum; saxo ferit ora Thoantis,
Ossaque dispersit cerebro permixta cruento.
Fata canens silvis genitor celarat Halesum,
Ut senior leto canentia lumina solvit:
Injecere manum Parcæ, telisque sacrarunt
Evandri. Quem sic Pallas petit ante precatus:

[redacted]

:, Thybri pater, ferro, quod missile libro,
ı atque viam duri per pectus Halesi.
ı exuviasque viri tua quercus habebit."
a deus: dum texit Imaona Halesus,
ıfelix telo dat pectus inermum.
ede viri tanta perterrita Lausus,
ns belli, sinit agmina: primus Abantem
n interimit, pugnæ nodumque moramque.
·Arcadiæ proles: sternuntur Etrusci;
Graiis imperdita corpora, Teucri.
oncurrunt ducibusque et viribus æquis.
ıddensent acies: nec turba moveri
ısque sinit. Hinc Pallas instat et urget,
ra Lausus, nec multum discrepat ætas,
rmæ; sed queis fortuna negarat
n reditus. Ipsos concurrere passus
ıen inter se magni regnator Olympi:
sua fata manent majore sub hoste.
soror alma monet succurrere * Lauso
ıui volucri curru medium secat agmen.
ocios: "Tempus desistere pugnæ;
in Pallanta feror; soli mihi Pallas
cuperem ipse parens spectator adesset."
et socii cesserunt æquore jusso.
ım abscessu, juvenis tum jussa superba
:upet in Turno, corpusque per ingens
olvit, obitque truci procul omnia visu;
dictis it contra dicta tyranni:
iis ego jam raptis laudabor opimis,
ısigni. Sorti pater æquus utrique est.
ıs." Fatus medium procedit in æquor.
ırcadibus coit in præcordia sanguis.
urnus bijugis; pedes apparat ire
Utque leo, specula quum vidit ab alta
ıl campis meditantem in prœlia taurum,
aud alia est Turni venientis imago.

* succedere

[redacted]

Hunc ubi contiguum missæ fore credidit hastæ,
Ire prior Pallas, si qua fors adjuvet ausum
Viribus imparibus, magnumque ita ad æthera fatur:
"Per patris hospitium, et mensas quas advena adisti,
Te precor, Alcide, cœptis ingentibus adsis.
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremque ferant morientia lumina Turni."
Audiit Alcides juvenem, magnumque sub imo
Corde premit gemitum, lacrimasque effudit inanes.
Tum Genitor natum dictis affatur amicis:
"Stat sua cuique dies; breve et irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Trojæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidere deum; quin occidit una
Sarpedon, mea progenies. Etiam sua Turnum
Fata vocant, metasque dati pervenit ad ævi."
Sic ait, atque oculos Rutulorum rejicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
[Vaginaque cava fulgentem deripit ensem.]
Illa volans, humeris surgunt qua tegmina summa,
Incidit, atque viam clipei molita per oras,
Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta diu librans jacit, atque ita fatur:
"Aspice, num mage sit nostrum penetrabile telum."
Dixerat; at clipeum, tot ferri terga, tot æris
Quum pellis totiens obeat circumdata tauri,
Vibranti medium cuspis transverberat ictu,
Loricæque moras et pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
Una eademque via sanguis animusque sequuntur.
Corruit in vulnus; sonitum super arma dedere;
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super adsistens:
"Arcades, hæc," inquit, "memores mea dicta refer'
Evandro: Qualem meruit, Pallanta remitto.

[redacted]

s honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
Haud illi stabunt Æneïa parvo
ı." Et lævo pressit pede talia fatus
em, rapiens immania pondera baltei,
umque nefas—una sub nocte jugali
ınus juvenum fœde, thalamique cruenti,—
ɔnus Eurytides multo cælaverat auro:
ıc Turnus ovat spolio gaudetque potitus.
nens hominum fati sortisque futuræ,
re modum, rebus sublata secundis!
ɜmpus erit, magno quum optaverit emtum
n Pallanta, et quum spolia ista diemque
At socii multo gemitu lacrimisque
ım scuto referunt Pallanta frequentes.
atque decus magnum rediture parenti!
prima dies bello dedit, hæc eadem aufert,
ımen ingentes Rutulorum linquis acervos!
ım fama mali tanti, sed certior auctor
Æneæ, tenui discrimine leti
ıs: tempus, versis succurrere Teucris.
ı quæque metit gladio, latumque per agmen
limitem agit ferro; te, Turne, superbum
ıva quærens. Pallas, Evander, in ipsis
unt oculis; mensæ, quas advena primas
iit, dextræque datæ. Sulmone creatos
hic juvenes; totidem, quos educat Ufens,
ı rapit, inferias quos immolet umbris,
ıue rogi perfundat sanguine flammas.
ıgo procul infensam contenderat hastam.
. subit; at tremebunda supervolat hasta;
a amplectens effatur talia supplex:
trios manes, per spes surgentis Iuli,
ır, hanc animam serves natoque patrique.
us alta; jacent penitus defossa talenta
genti; sunt auri pondera facti
ı *mihi.* Non hic victoria Teucrum

[redacted]

Vertitur; aut anima una dabit discrimina tanta."
Dixerat. Æneas contra cui talia reddit:
"Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis. Belli commercia Turnus
Sustulit ista prior jam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus."
Sic fatus galeam læva tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus applicat ensem.
Nec procul Hæmonides, Phœbi Triviæque sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veste atque insignibus armis:
Quem congressus agit campo, lapsumque superstans
Immolat, ingentique umbra tegit; arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropæum.
Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Cæculus et veniens Marsorum montibus Umbro.
Dardanides contra furit. Anxuris ense sinistram
Et totum clipei ferro dejecerat orbem;—
Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
Crediderat, cœloque animum fortasse ferebat,
Canitiemque sibi et longos promiserat annos;—
Tarquitus exsultans contra fulgentibus armis,
Silvicolæ Fauno Dryope quem nympha crearat,
Obvius ardenti sese obtulit. Ille reducta
Loricam clipeique ingens onus impedit hasta.
Tum caput orantis nequidquam, et multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumque tepentem
Provolvens, super hæc inimico pectore fatur:
"Istic nunc, metuende, jace. Non te optima mater
Condet humi, patriove onerabit membra sepulcro:
Alitibus linquere feris; aut gurgite mersum
Unda feret, piscesque impasti vulnera lambent."
Protenus Antæum et Lucam, prima agmina Turni,
Persequitur, fortemque Numam, fulvumque Camertem
Magnanimo Volscente satum, ditissimus agri
Qui fuit Ausonidum, et tacitis regnavit Amyclis.

qualis, centum cui brachia dicunt
asque manus, quinquaginta oribus ignem
ibusque arsisse, Jovis quum fulmina contra
ribus streperet clipeis, tot stringeret enses:
o Æneas desævit in æquore victor,
iel intepuit mucro. Quin ecce Niphæi
juges in equos adversaque pectora tendit:
illi longe gradientem et dira frementem
ere, metu versi retroque ruentes
untque ducem, rapiuntque ad litora currus.
bijugis infert se Lucagus albis
lios, fraterque Liger; sed frater habenis
equos, strictum rotat acer Lucagus ensem.
tulit Æneas tanto fervore furentes:
adversaque ingens apparuit hasta.
ger:
Diomedis equos, nec currus cernis Achilli,
arygiæ campos: nunc belli finis et ævi
bitur terris." Vesano talia late
rolant Ligeri: sed non et Troïus heros
parat contra; jaculum nam torquet in hostem.
ıs ut pronus pendens in verbera telo
ıuit bijugos; projecto dum pede lævo
se pugnæ; subit oras hasta per imas
ıtis clipei, tum lævum perforat inguen;
ıus curru moribundus volvitur arvis.
pius Æneas dictis affatur amaris:
ge, nulla tuos currus fuga segnis equorum
it, aut vanæ vertere ex hostibus umbræ:
tis saliens juga deseris." Hæc ita fatus
it bijugos. Frater tendebat inermes
palmas. curru delapsus eodem:
e, per qui te talem genuere parentes,
ojane, *sine hanc animam*, et miserere precantis."
s oranti Æneas: "Haud talia dudum
bas. Morere, et fratrem ne desere frater."

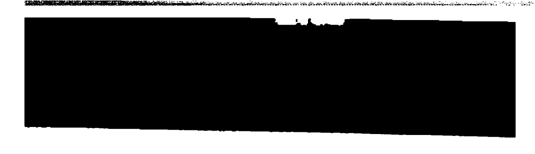
Tum latebras animæ, pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat funera ductor
Dardanius, torrentis aquæ vel turbinis atri
More furens. Tandem erumpunt, et castra relinquunt
Ascanius puer et nequidquam obsessa juventus.
Junonem interea compellat Jupiter ultro:
"O germana mihi atque eadem gratissima conjux,
Ut rebare, Venus—nec te sententia fallit—
Trojanas sustentat opes: non vivida bello
Dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli."
Cui Juno submissa: "Quid, o pulcherrime conjux,
Sollicitas ægram et tua tristia dicta timentem?
Si mihi, quæ quondam fuerat, quamque esse decebat,
Vis in amore foret; non hoc mihi namque negares,
Omnipotens, quin et pugnæ subducere Turnum,
Et Dauno possem incolumem servare parenti.
Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine pœnas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen,
Pilumnusque illi quartus pater; et tua larga
Sæpe manu multisque oneravit limina donis."
Cui rex ætherii breviter sic fatur Olympi:
"Si mora præsentis leti tempusque caduco
Oratur juveni, meque hoc ita ponere sentis:
Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis.
Hactenus indulsisse vacat. Sin altior istis
Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
Mutarive putas bellum: spes pascis inanes."
Et Juno allacrimans: "Quid si, quod voce gravaris,
Mente dares; atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet insontem gravis exitus: aut ego veri
Vana feror. Quod ut o potius formidine falsa
Ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas!"
Hæc ubi dicta dedit, cœlo se protenus alto
Misit, agens hiemem nimbo succincta per auras,
Iliacamque aciem et Laurentia castra petivit.
Tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram

[redacted]

m Æneæ, visu mirabile monstrum,
is ornat telis; clipeumque jubasque
ssimulat capitis; dat inania verba;
› mente sonum, gressusque effingit euntis:
bita quales fama est volitare figuras,
ɜ sopitos deludunt somnia sensus.
as læta ante acies exsultat imago,
ıe virum telis, et voce lacessit.
ui Turnus, stridentemque eminus hastam
; illa dato vertit vestigia tergo.
:o Ænean aversum ut cedere Turnus
, atque animo spem turbidus hausit inanem:
ıgis, Ænea? thalamos ne desere pactos:
ɔitur dextra tellus quæsita per undas."
ciferans sequitur, strictumque coruscat
ɜm; nec ferre videt sua gaudia ventos.
tis celsi conjuncta crepidine saxi
is stabat scalis, et ponte parato;
Clusinis advectus Osinius oris.
e trepida Æneæ fugientis imago
in latebras; nec Turnus segnior instat;
atque moras, et pontes transilit altos.
ram attigerat: rumpit Saturnia funem,
ıque rapit revoluta per æquora navem.
ıtem Æneas absentem in prœlia poscit;
ıulta virum demittit corpora morti.
is haud ultra latebras jam quærit imago,
lime volans nubi se immiscuit atræ:
'urnum medio interea fert æquore turbo.
ignarus rerum, ingratusque salutis,
ices cum voce manus ad sidera tendit:
›otens genitor, tanton' me crimine dignum
et tales voluisti expendere pœnas?
›r? unde abii? quæ me fuga, quemve reducet?
sne iterum muros aut castra videbo?
ıus illa virum, qui me meaque arma secuti?

[redacted]

Quosne, nefas! omnes infanda in morte reliqui?
Et nunc palantes video, gemitumque cadentum
Accipio. Quid ago? aut quæ jam satis ima dehiscat
Terra mihi? vos o potius miserescite, venti,
In rupes, in saxa—volens vos Turnus adoro—
Ferte ratem, sævisque vadis immittite Syrtis,
Quo neque me Rutuli, nec conscia fama sequatur."
Hæc memorans, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc
An sese mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, et crudum per costas exigat ensem;
Fluctibus an jaciat mediis, et litora nando
Curva petat, Teucrumque iterum se reddat in arma.
Ter conatus utramque viam: ter maxima Juno
Continuit; juvenemque animi miserata repressit.
Labitur alta secans fluctuque æstuque secundo;
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
  At Jovis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucrosque invadit ovantes.
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni,
Uni odiisque viro telisque frequentibus instant.
Ille, velut rupes vastum quæ prodit in æquor,
Obvia ventorum furiis, expostaque ponto,
Vim cunctam atque minas perfert cœlique marisque
Ipsa immota manens: prolem Dolichaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque fugace
Sed Latagum saxo atque ingenti fragmine montis
Occupat os faciemque adversam; poplite Palmum
Succiso volvi segnem sinit; armaque Lauso
Donat habere humeris, et vertice figere cristas.
Nec non Evanthen Phrygium, Paridisque Mimanta
Æqualem comitemque: una quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, et face prægnans
Cisseïs regina Parin: Paris urbe paterna
Occubat; ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos

lit, multosve palus Laurentia, silva
arundinea, postquam inter retia ventum est,
tit, infremuitque ferox, et inhorruit armos:
uiquam irasci propiusve accedere virtus,
culis tutisque procul clamoribus instant:
item impavidus partes cunctatur in omnes,
ius infrendens, et tergo decutit hastas:
aliter, justæ quibus est Mezentius iræ,
lli est animus stricto concurrere ferro;
bus longe et vasto clamore lacessunt.
it antiquis Corythi de finibus Acron,
homo, infectos linquens profugus hymenæos:
ubi miscentem longe media agmina vidit,
reum pennis et pactæ conjugis ostro:
ius stabula alta leo ceu sæpe peragrans—
enim vesana fames—si forte fugacem
xit capream, aut surgentem in cornua cervum,
t, hians immane, comasque arrexit, et hæret
ibus super incumbens; lavit improba teter
uor:
t in densos alacer Mezentius hostes.
ur infelix Acron, et calcibus atram
humum exspirans, infractaque tela cruentat.
idem fugientem haud est dignatus Oroden
re, nec jacta cæcum dare cuspide vulnus:
adversoque occurrit, seque viro vir
it, haud furto melior, sed fortibus armis.
iper abjectum posito pede nixus et hasta:
elli haud temnenda, viri, jacet altus Orodes.
nant socii lætum pæana secuti.
tem exspirans: "Non me, quicumque es, inulto,
nec longum lætabere: te quoque fata
ctant paria, atque eadem mox arva tenebis."
m *subridens mixta* Mezentius ira:
morere. Ast de me divum pater atque hominum rex
' *Hoc dicens* eduxit corpore telum.

[redacted]

Olli dura quies oculos et ferreus urget
Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem.
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspen;
Partheniumque Rapo et prædurum viribus Orsen:
Messapus Cloniumque Lycaoniumque Ericeten;
Illum infrenis equi lapsu tellure jacentem,
Hunc peditem pedes. Et Lycius processerat Agis,
Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitæ
Dejicit; at Thronium Salius, Saliumque Nealces,
Insignis jaculo et longe fallente sagitta.
  Jam gravis æquabat luctus et mutua Mavors
Funera; cædebant pariter pariterque ruebant
Victores victique; neque his fuga nota, neque illis.
Di Jovis in tectis iram miserantur inanem
Amborum, et tantos mortalibus esse labores;
Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Juno.
Pallida Tisiphone media inter millia sævit.
At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
Turbidus ingreditur campo. Quam magnus Orion,
Quum pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet undas;
Aut, summis referens annosam montibus ornum,
Ingrediturque solo et caput inter nubila condit:
Talis se vastis infert Mezentius armis.
Huic contra Æneas, speculatus in agmine longo,
Obvius ire parat. Manet imperterritus ille,
Hostem magnanimum opperiens, et mole sua stat;
Atque oculis spatium emensus, quantum satis hastæ:
"Dextra, mihi deus, et telum, quod missile libro,
Nunc adsint; voveo prædonis corpore raptis
Indutum spoliis ipsum te, Lause, tropæum
Æneæ." Dixit; stridentemque eminus hastam
Injicit; illa volans clipeo est excussa, proculque
Egregium Antoren latus inter et ilia figit:
Herculis Antoren comitem, qui missus ab Argis
Hæserat Evandro, atque Itala consederat urbe.

ılieno vulnere, cœlumque
moriens reminiscitur Argos.
hastam jacit : illa per orbem
ci, per linea terga, tribusque
ı tauris opus, imaque sedit
ɜs haud pertulit. Ocius ensem
ıeni sanguine lætus,
t trepidanti fervidus instat.
.viter genitoris amore,
lacrimæque per ora volutæ.
ɔasum tuaque optima facta,
o est operi latura vetustas,
: te, juvenis memorande, silebo.
ıs, et inutilis, inque ligatus
e inimicum hastile trahebat.
seseque immiscuït armis ;
tis dextra plagamque ferentis
ronem, ipsumque morando
ıagno clamore sequuntur,
parma protectus abiret ;
t, proturbantque eminus hostem
; Æneas, tectusque tenet se.
quando grandine nimbi
is campis diffugit arator,
, et tuta latet arce viator
ut alti fornice saxi,
is ; ut possint, sole reducto,
ic obrutus undique telis
li, dum detonet, omnem
ım increpitat, Lausoque minatur :
ıis, majoraque viribus audes ?
ı pietas tua." Nec minus ille
: sævæ jamque altius iræ
ductori, extremaque Lauso
validum namque exigit ensem
s juvenem, totumque recondit :

[redacted]

Transiit et parmam mucro, levia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neverat auro;
Implevitque sinum sanguis; tum vita per auras
Concessit mæsta ad manes, corpusque reliquit.
At vero ut vultum vidit morientis et ora,
Ora modis Anchisiades pallentia miris,
Ingemuit miserans graviter, dextramque tetendit;
Et mentem patriæ strinxit* pietatis imago.
"Quid tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis,
Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habe tua; teque parentum
Manibus et cineri, si qua est ea cura, remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
Æneæ magni dextra cadis." Increpat ultro
Cunctantes socios, et terra sublevat ipsum,
Sanguine turpantem comtos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Vulnera siccabat lymphis, corpusque levabat
Arboris acclinis trunco. Procul ærea ramis
Dependet galea, et prato gravia arma quiescunt.
Stant lecti circum juvenes: ipse æger, anhelans,
Colla fovet, fusus propexam in pectore barbam;
Multa super Lauso rogitat, multumque remittit,
Qui revocent, mæstique ferant mandata parentis.
At Lausum socii exanimem super arma ferebant
Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Agnovit longe gemitum præsaga mali mens.
Canitiem multo deformat pulvere, et ambas
Ad cœlum tendit palmas, et corpore inhæret.
"Tantane me tenuit vivendi, nate, voluptas,
Ut pro me hostili paterer succedere dextræ,
Quem genui? Tuane hæc genitor per vulnera servor,
Morte tua vivens? Heu, nunc misero mihi demum
*Exsilium*** infelix! nunc alte vulnus adactum!
Idem ego, nate, tuum maculavi crimine nomen,
Pulsus ob invidiam solio sceptrisque paternis.

* subiit ** Exitium

n patriæ pœnas odiisque meorum:
ɜr mortes animam sontem ipse dedissem!
'o! neque adhuc homines lucemque relinquo!
ıam." Simul hoc dicens attollit in ægrum
; et, quamquam vis alto vulnere tardat,
jectus equum duci jubet. Hoc decus illi,
nen erat; bellis hoc victor abibat
. Alloquitur mærentem, et talibus infit:
diu—res si qua diu mortalibus ulla est—
Aut hodie victor spolia illa cruenta
Æneæ referes, Lausique dolorum
ȝ mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
s pariter. Neque enim, fortissime, credo
ena pati et dominos dignabere Teucros."
exceptus tergo consueta locavit
manusque ambas jaculis oneravit acutis,
ıt fulgens, cristaque hirsutus equina.
.m in medios rapidus dedit. Æstuat ingens
orde pudor, mixtoque insania luctu,
is agitatus amor, et conscia virtus;]
c Ænean magna ter voce vocavit.
agnovit enim—lætusque precatur:
ɜr ille deum faciat, sic altus Apollo!
conferre manum."
effatus, et infesta subit obvius hasta.
m: "Quid me erepto, sævissime, nato
hæc via sola fuit, qua perdere posses.
;em horremus, nec divum parcimus ulli.
jam venio moriturus, et hæc tibi porto
us." Dixit, telumque intorsit in hostem;
.d super atque aliud figitque, volatque
;yro: sed sustinet aureus umbo.
ım adstantem lævos equitavit in orbes,
ıu *jaciens; ter* secum Troïus heros
ı *ærato circumfert* tegmine silvam.
ot traxisse moras, tot spicula tædet

Vellere, et urgetur pugna congressus iniqua:
Multa movens animo, jam tandem erumpit, et inter
Bellatoris equi cava tempora conjicit hastam.
Tollit se arrectum quadrupes, et calcibus auras
Verberat, effusumque equitem super ipse secutus
Implicat, ejectoque incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt cœlum Troësque Latinique.
Advolat Æneas, vaginaque eripit ensem,
Et super hæc: "Ubi nunc Mezentius acer, et illa
Effera vis animi?" Contra Tyrrhenus, ut auras
Suspiciens hausit cœlum, mentemque recepit:
"Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris
Nullum in cæde nefas; nec sic ad prœlia veni;
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lausus.
Unum hoc, per, si qua est victis venia hostibus, oro
Corpus humo patiare tegi. Scio acerba meorum
Circumstare odia: hunc, oro, defende furorem,
Et me consortem nati concede sepulcro."
Hæc loquitur, juguloque haud inscius accipit ensem
Undantique animam diffundit in arma cruore.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER UNDECIMUS.

IANUM interea surgens Aurora reliquit.
eas, quamquam et sociis dare tempus humandis
ecipitant curæ, turbataque funere mens est,
a deum primo victor solvebat Eoo.
entem quercum decisis undique ramis
stituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
zenti ducis exuvias; tibi, magne, tropæum,
lipotens: aptat rorantes sanguine cristas,
aque trunca viri, et bis sex thoraca petitum
fossumque locis: clipeumque ex ære sinistræ
ligat, atque ensem collo suspendit eburnum.
n socios, namque omnis eum stipata tegebat
rba ducum, sic incipiens hortatur ovantes:
axima res effecta, viri; timor omnis abesto,
od superest; hæc sunt spolia, et de rege superbo
mitiæ; manibusque meis Mezentius hic est.
nc iter ad regem nobis murosque Latinos.
na parate animis, et spe præsumite bellum,
qua mora ignaros, ubi primum vellere signa
uerint superi pubemque educere castris,
pediat, segnisve metu sententia tardet.
erea socios inhumataque corpora terræ
ndemus: qui solus honos Acheronte sub imo est.
" *ait; "egregias animas*, quæ sanguine nobis
c patriam peperere suo, decorate supremis

Muneribus ; mæstamque Evandri primus ad urbem
Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
Abstulit atra dies, et funere mersit acerbo."
  Sic ait illacrimans, recipitque ad limina gressum :
Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acœtes
Servabat senior, qui Parrhasio Evandro
Armiger ante fuit ; sed non felicibus æque
Tum comes auspiciis caro datus ibat alumno.
Circum omnis famulumque manus Trojanaque turba
Et mæstum Iliades crinem de more solutæ.
Ut vero Æneas foribus sese intulit altis,
Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
Pectoribus, mæstoque immugit regia luctu.
Ipse caput nivei fultum Pallantis et ora
Ut vidit, levique patens in pectore vulnus
Cuspidis Ausoniæ, lacrimis ita fatur obortis :
"Tene," inquit, "miserande puer, quum læta veniret,
Invidit fortuna mihi, ne regna videres
Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas ?
Non hæc Evandro de te promissa parenti
Discedens dederam : quum me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium, metuensque moneret
Acres esse viros, cum dura prœlia gente.
Et nunc ille quidem spe multum captus inani
Fors et vota facit, cumulatque altaria donis ;
Nos juvenem exanimum, et nil jam cœlestibus ullis
Debentem, vano mæsti comitamur honore.
Infelix, nati funus crudele videbis !
Hi nostri reditus, exspectatique triumphi ?
Hæc mea magna fides ? At non, Evandre, pudendis
Vulneribus pulsum aspicies : nec sospite dirum
Optabis nato funus pater. Hei mihi, quantum
Præsidium Ausonia, et quantum tu perdis, Iule !"
  Hæc ubi deflevit, tolli miserabile corpus
Imperat, et toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui supremum comitentur honorem,

ɜrsintque patris lacrimis : solatia luctus
gua ingentis, misero sed debita patri.
ɪd segnes alii crates et molle feretrum
ɪuteis texunt virgis et vimine querno,
ɪtructosque toros obtentu frondis inumbrant.
; juvenem agresti sublimem stramine ponunt ;
alem virgineo demessum pollice florem
ı mollis violæ, seu languentis hyacinthi,
i neque fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit ;
n jam mater alit tellus, viresque ministrat.
nc geminas vestes auroque ostroque rigentes
tulit Æneas, quas illi læta laborum
ɪa suis quondam manibus Sidonia Dido
cerat, et tenui telas discreverat auro.
ɪrum unam juveni supremum mæstus honorem
luit, arsurasque comas obnubit amictu ;
ɪltaque præterea Laurentis præmia pugnæ
gerat, et longo prædam jubet ordine duci.
lit equos et tela, quibus spoliaverat hostem.
xerat et post terga manus, quos mitteret umbris
ɪrias, cæso sparsuros sanguine flammam ;
ɪtosque jubet truncos hostilibus armis
s ferre duces, inimicaque nomina figi.
:tur infelix ævo confectus Acœtes,
ɔra nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora ;
ɪitur, et toto projectus corpore terræ.
nt et Rutulo perfusos sanguine currus.
bellator equus, positis insignibus, Æthon
rimans, guttisque humectat grandibus ora.
m alii galeamque ferunt ; nam cetera Turnus
· habet. Tum mæsta phalanx Teucrique sequuntur,
ɪnique duces *, et versis Arcades armis.
am omnis longe comitum processerat ordo,
it *Æneas, gemitu*que hæc addidit alto :
'ias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
ɜnt. Salve æternum mihi, maxime Palla,

* omnes

[redacted]

Æternumque vale." Nec plura effatus ad altos
Tendebat muros, gressumque in castra ferebat.
Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
Velati ramis oleæ, veniamque rogantes:
Corpora, per campos ferro quæ fusa jacebant,
Redderet, ac tumulo sineret succedere terræ;
Nullum cum victis certamen et æthere cassis;
Parceret hospitibus quondam socerisque vocatis.
Quos bonus Æneas, haud aspernanda precantes,
Prosequitur venia, et verbis hæc insuper addit:
"Quænam vos tanto fortuna indigna, Latini,
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis et Martis sorte peremtis
Oratis? equidem et vivis concedere vellem.
Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent;
Nec bellum cum gente gero: rex nostra reliquit
Hospitia, et Turni potius se credidit armis.
Æquius huic Turnum fuerat se opponere morti.
Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his mecum decuit concurrere telis;
Vixet, cui vitam deus aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, et miseris supponite civibus ignem."
Dixerat Æneas. Olli obstupuere silentes;
Conversique oculos inter se atque ora tenebant.
Tum senior semperque odiis et crimine Drances
Infensus juveni Turno sic ore vicissim
Orsa refert: "O fama ingens, ingentior armis,
Vir Trojane, quibus cœlo te laudibus æquem?
Justitiæne prius mirer, belline laborum?
Nos vero hæc patriam grati referemus ad urbem;
Et te, si qua viam dederit fortuna, Latino
Jungemus regi. Quærat sibi fœdera Turnus.
Quin et fatales murorum attollere moles,
Saxaque subvectare humeris Trojana juvabit."
Dixerat hæc, unoque omnes eadem ore fremebant.
Bis senos pepigere dies, et pace sequestra

Teucri, mixtique impune Latini,
ugis. Ferro sonat icta bipenni
evertunt actas ad sidera pinus;
c cuneis et olentem scindere cedrum,
ris cessant vectare gementibus ornos.
Fama volans, tanti prænuncia luctus,
. Evandrique domos et mœnia complet,
› victorem Latio Pallanta ferebat.
l portas ruere, et de more vetusto
rapuere faces. Lucet via longo
mmarum, et late discriminat agros.
'ba Phrygum veniens plangentia jungunt
Quæ postquam matres succedere tectis
mæstam incendunt clamoribus urbem.
'andrum potis est vis ulla tenere;
in medios. Feretro Pallanta reposto
super, atque hæret lacrimansque gemensque,
tandem voci laxata dolore est:
:, o Palla, dederas promissa parenti.
; sævo velles te credere Marti!
ırus eram, quantum nova gloria in armis,
ce decus primo certamine posset.
uvenis miseræ! bellique propinqui
menta! et nulli exaudita deorum
ɜsque meæ! tuque, o sanctissima conjux,
te tua, neque in hunc servata dolorem!
› vivendo vici mea fata, superstes
ut genitor. Troum socia arma secutum
Rutuli telis! animam ipse dedissem,
: pompa domum me, non Pallanta, referret!
:guerim, Teucri, nec fœdera, nec quas
hospitio dextras; sors ista senectæ
.t nostræ. Quod si immatura manebat
m, cæsis Volscorum millibus ante,
in Latium Teucros cecidisse juvabit.
on alio digner te funere, Palla,

[redacted]

Quam pius Æneas, et quam magni Phryges et quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna tropæa ferunt, quos dat tua dextera leto;
Tu quoque nunc stares immanis truncus in armis;
Esset par ætas, et idem si robur ab annis,
Turne. Sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, et hæc memores regi mandata referte:
Quod vitam moror invisam, Pallante peremto,
Dextera causa tua est; Turnum natoque patrique
Quam debere vides. Meritis vacat hic tibi solus
Fortunæque locus. Non vitæ gaudia quæro,
Nec fas: sed nato manes perferre sub imos."
  Aurora interea miseris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Jam pater Æneas, jam curvo in litore Tarchon
Constituere pyras: huc corpora quisque suorum
More tulere patrum; subjectisque ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
Decurrere rogos; ter mæstum funeris ignem
Lustravere in equis; ululatusque ore dedere.
Spargitur et tellus lacrimis, sparguntur et arma.
It cœlo clamorque virum clangorque tubarum.
Hinc alii spolia occisis derepta Latinis
Conjiciunt igni, galeas, ensesque decoros,
Frenaque, ferventesque rotas; pars munera nota,
Ipsorum clipeos, et non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora Morti;
Sætigerosque sues raptasque ex omnibus agris
In flammam jugulant pecudes. Tum litore toto
Ardentes spectant socios, semiustaque servant
Busta; neque avelli possunt, nox humida donec
Invertit cœlum stellis fulgentibus* aptum.
  Nec minus et miseri diversa in parte Latini
Innumeras struxere pyras; et corpora partim
Multa virum terræ infodiunt, avectaque partim

* ardentibus

›ilunt in agros, urbique remittunt:
usæque ingentem cædis acervum,
nec honore cremant; tunc undique vasti
›bris collucent ignibus agri.
;elidam cœlo dimoverat umbram:
ltum cinerem et confusa ruebant
epidoque onerabant aggere terræ.
ι tectis prædivitis urbe Latini
ragor, et longi pars maxima luctus.
miseræque nurus, hic cara sororum
rentum, puerique parentibus orbi,
crantur bellum Turnique hymenæos;
s, ipsumque jubent decernere ferro,
ι Italiæ et primos sibi poscat honores.
ec sævus Drances, solumque vocari
lum posci in certamina Turnum.
l contra variis sententia dictis
; et magnum reginæ nomen obumbrat;
n meritis sustentat fama tropæis.
: motus, medio in flagrante tumultu,
mœsti magna Diomedis ab urbe
onsa ferunt: nihil omnibus actum
mpensis operum; nil dona, neque aurum,
s valuisse preces; alia arma Latinis
aut pacem Trojano ab rege petendam.
›nti luctu rex ipse Latinus.
nean manifesto numine ferri,
›a deûm, tumulique ante ora recentes.
ium magnum, primosque suorum
:itos, alta intra limina cogit.
.ere, fluuntque ad regia plenis
Sedet in mediis et maximus ævo,
sceptris, haud læta fronte, Latinus.
›gatos Ætola ex urbe remissos,
t, fari jubet, et responsa reposcit
a suo. Tum facta silentia linguis.

Et Venulus dicto parens ita farier infit:
"Vidimus, o cives, Diomedem Argivaque castra,
Atque iter emensi casus superavimus omnes;
Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus.
Ille urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis arvis.
Postquam introgressi, et coram data copia fandi:
Munera præferimus, nomen patriamque docemus;
Qui bellum intulerint, quæ causa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore:
'O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Antiqui Ausonii, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, suadetque ignota lacessere bella?
Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,—
Mitto ea, quæ muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simoïs premat ille viros,—infanda per orbem
Supplicia et scelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miseranda manus; scit triste Minervæ
Sidus, et Euboïcæ cautes, ultorque Caphereus.
Militia ex illa diversum ad litus adacti,
Atrides Protei Menelaus adusque columnas
Exsulat; Ætnæos vidit Cyclopas Ulixes.
Regna Neoptolemi referam, versosque penates
Idomenei? Libycone habitantes litore Locros?
Ipse Mycenæus magnorum ductor Achivum
Conjugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetiit; devictam Asiam subsedit adulter.
Invidisse deos, patriis ut redditus aris
Conjugium optatum et pulchram Calydona viderem?
Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur,
Et socii amissi petierunt æthera pennis,
Fluminibusque vagantur aves, heu dira meorum
Supplicia! et scopulos lacrimosis vocibus implent.
Hæc adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt
Tempore, quum ferro cœlestia corpora demens
Appetii, et Veneris violavi vulnere dextram.

Ne vero, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama; nec veterum memini lætorve malorum.
Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Ænean. Stetimus tela aspera contra,
Contulimusque manus: experto credite, quantus
In clipeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros, ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus, et versis lugeret Græcia fatis.
Quidquid apud duræ cessatum est mœnia Trojæ,
Hectoris Æneæque manu victoria Graium
Hæsit, et in decimum vestigia retulit annum.
Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis;
Hic pietate prior. Coëant in fœdera dextræ,
Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.'
Et responsa simul quæ sint, rex optime, regis
Audisti, et quæ sit magno sententia bello."
Vix ea legati; variusque per ora cucurrit
Ausonidum turbata fremor: ceu saxa morantur
Quum rapidos amnes, fit clauso gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus undis.
Ut primum placati animi, et trepida ora quierunt,
Præfatus divos solio rex infit ab alto:
"Ante equidem summa de re statuisse, Latini.
Et vellem, et fuerat melius; non tempore tali
Cogere concilium, quum muros assidet hostis.
Bellum importunum, cives, cum gente deorum,
Invictisque viris gerimus, quos nulla fatigant
Prœlia, nec victi possunt absistere ferro.
Spem si quam adscitis Ætolum habuistis in armis,
Ponite. Spes sibi quisque: sed hæc quam angusta vid
Cetera qua rerum jaceant perculsa ruina,
Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
Nec quemquam incuso. Potuit quæ plurima virtus
Esse, fuit. Toto certatum est corpore regni.

Nunc adeo, quæ sit dubiæ sententia menti,
Expediam, et paucis—animos adhibete—docebo.
Est antiquus ager Tusco mihi proximus amni,
Longus in occasum, fines super usque Sicanos;
Aurunci Rutulique serunt, et vomere duros
Exercent colles, atque horum asperrima pascunt.
Hæc omnis regio, et celsi plaga pinea montis,
Cedat amicitiæ Teucrorum; et fœderis æquas
Dicamus leges, sociosque in regna vocemus;
Considant, si tantus amor, et mœnia condant.
Sin alios fines aliamque capessere gentem
Est animus, poscuntque solo decedere nostro;
Bis denas Italo texamus robore naves,
Seu plures complere valent: jacet omnis ad undam
Materies: ipsi numerumque modumque carinis
Præcipiant; nos æra, manus, navalia demus.
Præterea, qui dicta ferant et fœdera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu prætendere ramos;
Munera portantes aurique eborisque talenta
Et sellam regni trabeamque insignia nostri.
Consulite in medium, et rebus succurrite fessis."
  Tum Drances, idem infensus, quem gloria Turni
Obliqua invidia stimulisque agitabat amaris,
Largus opum et lingua melior, sed frigida bello
Dextera, consiliis habitus non futilis auctor,
Seditione potens—genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat—
Surgit, et his onerat dictis atque aggerat iras:
  "Rem nulli obscuram, nostræ nec vocis egentem,
Consulis, o bone rex. Cuncti se scire fatentur,
Quid fortuna ferat populi; sed dicere mussant.
Det libertatem fandi, flatusque remittat,
Cujus ob auspicium infaustum moresque sinistros—
Dicam equidem, licet arma mihi mortemque minetur—
Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus

[redacted]

ırbem luctu, dum Troïa tentat
e fidens, et cœlum territat armis.
a donis istis, quæ plurima mitti
dicique jubes, unum, optime regum,
.ec te ullius violentia vincat,
ı egregio genero dignisque hymenæis
et pacem hanc æterno fœdere jungas.
.tus habet mentes et pectora terror,
stemur, veniamque oremus ab ipso;
›roprium regi patriæque remittat.
›s toties in aperta pericula cives
ıatio caput horum et causa malorum?
bello: pacem te poscimus omnes,
ıl pacis solum inviolabile pignus.
, invisum quem tu tibi fingis, et esse
en supplex venio. Miserere tuorum,
›s, et pulsus abi. Sat funera fusi
ıgentes et desolavimus agros.
ı movet, si tantum pectore robur
; si adeo dotalis regia cordi est;
e adversum fidens fer pectus in hostem.
Turno contingat regia conjux,
: viles, inhumata infletaque turba,
campis. Et jam * tu, si quæ ** tibi vis,
.id Martis habes, illum aspice contra,

›xarsit dictis violentia Turni;
m, rumpitque has imo pectore voces:
.dem, Drance, semper tibi copia fandi
ı bella manus poscunt; patribusque vocatis
s. Sed non replenda est curia verbis,
ibi magna volant, dum distinet hostem
orum, nec inundant sanguine fossæ.
ıa eloquio,—solitum tibi; meque timori
'rance, quando tot stragis acervos
ua dextra dedit, passimque tropæis

* *Etiam* ** qua

[redacted]

Insignis agros. Possit quid vivida virtus,
Experiare licet: nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis; circumstant undique muros.
Imus in adversos? quid cessas? an tibi Mavors
Ventosa in lingua pedibusque fugacibus istis
Semper erit?
Pulsus ego? aut quisquam merito, fœdissime, pulsum
Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
Sanguine, et Evandri totam cum stirpe videbit
Procubuisse domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias et Pandarus ingens,
Et quos mille die victor sub Tartara misi,
Inclusus muris hostilique aggere septus.
Nulla salus bello. Capiti cane talia demens
Dardanio, rebusque tuis. Proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victæ; contra premere arma Latini.
Nunc et Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiscunt,
Nunc et Tydides, et Larissæus Achilles;
Amnis et Hadriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel quum se pavidum contra mea jurgia fingit
Artificis scelus, et formidine crimen acerbat.
Nunquam animam talem dextra hac—absiste moveri—
Amittes; habitet tecum, et sit pectore in isto.
Nunc ad te, et tua magna, pater, consulta revertor.
Si nullam nostris ultra spem ponis in armis,
Si tam deserti sumus, et semel agmine verso
Funditus occidimus, neque habet fortuna regressum;
Oremus pacem, et dextras tendamus inertes.
Quanquam o, si solitæ quidquam virtutis adesset,
Ille mihi ante alios fortunatusque laborum,
Egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.
Sin et opes nobis, et adhuc intacta juventus,
Auxilioque urbes Italæ populique supersunt;
Sin et Trojanis cum multo gloria venit

[redacted]

sunt illis sua funera, parque per omnes
 cur indecores in limine primo
 cur ante tubam tremor occupat artus ?
variique labor mutabilis ævi
nelius ; multos alterna revisens
solido rursus fortuna locavit.
xilio nobis Ætolus et Arpi :
s erit, felixque Tolumnius, et quos
nisere duces ; nec tarda * sequetur
tos Latio et Laurentibus agris.
:orum egregia de gente Camilla,
is equitum et florentes ære catervas.
 solum Teucri in certamina poscunt,
t, tantumque bonis communibus obsto ;
is exosa manus victoria fugit,
idquam pro spe tentare recusem.
:ontra : vel magnum præstet Achillem,
ulcani manibus paria induat arma
/obis animam hanc soceroque Latino
 haud ulli veterum virtute secundus,
lum Æneas vocat : et, vocet, oro.
s potius, sive est hæc ira deorum,
 sive est virtus et gloria, tollat."
nter se dubiis de rebus agebant
castra Æneas aciemque movebat.
;enti per regia tecta tumultu
iagnisque urbem terroribus implet :
cie Tiberino a flumine Teucros
ue manum totis descendere campis.
irbati animi, concussaque vulgi
arrectæ stimulis haud mollibus iræ.
 trepidi poscunt ; fremit arma juventus ;
 mussantque patres. Hic undique clamor
io magnus se tollit in auras :
itque alto in luco quum forte catervæ
ium, piscosove amne Padusæ

* parva

Dant sonitum rauci per stagna loquacia cycni.
"Immo," ait, "o cives," arrepto tempore Turnus,
"Cogite concilium, et pacem laudate sedentes:
Illi armis in regna ruant." Nec plura locutus
Corripuit sese et tectis citus extulit altis.
"Tu, Voluse, armari Volscorum edice maniplis;
Duc," ait, "et Rutulos. Equitem, Messapus, in armis
Et cum fratre Coras, latis diffundite campis.
Pars aditus urbis firment turresque capessant:
Cetera, qua jusso, mecum manus inferat arma."
Ilicet in muros tota discurritur urbe.
Concilium ipse pater et magna incepta Latinus
Deserit, ac tristi turbatus tempore differt;
Multaque se incusat, qui non acceperit ultro
Dardanium Ænean, generumque adsciverit urbi.
Præfodiunt alii portas, aut saxa sudesque
Subvectant. Bello dat signum rauca cruentum
Buccina. Tum muros varia cinxere corona
Matronæ puerique; vocat labor ultimus omnes.
Nec non ad templum summasque ad Palladis arces
Subvehitur magna matrum regina caterva,
Dona ferens; juxtaque comes Lavinia virgo,
Causa mali tanti, oculos dejecta decoros.
Succedunt matres, et templum thure vaporant,
Et mæstas alto fundunt de limine voces:
"Armipotens, præses belli, Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygii prædonis, et ipsum
Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis."
Cingitur ipse furens certatim in prœlia Turnus.
Jamque adeo Rutulum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis, surasque incluserat auro,
Tempora nudus adhuc; laterique accinxerat ensem;
Fulgebatque alta decurrens aureus arce;
Exsultatque animis, et spe jam præcipit hostem.
Qualis ubi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus, campoque potitus aperto

ı pastus armentaque tendit equarum,
tus aquæ perfundi flumine noto
rrectisque fremit cervicibus alte
ıs ; luduntque jubæ per colla, per armos.
ıi, Volscorum acie comitante, Camilla
, portisque ab equo regina sub ipsis
; quam tota cohors imitata relictis
ım defluxit equis ; tum talia fatur :
, sui merito si qua est fiducia forti,
et Æneadum promitto occurrere turmæ,
e Tyrrhenos equites ire obvia contra.
e prima manu tentare pericula belli :
les ad muros subsiste, et mœnia serva."
ıs ad hæc, oculos horrenda in virgine fixus :
ecus Italiæ virgo, quas dicere grates,
ve referre parem ? sed nunc, est omnia quando
ınimus supra, mecum partire laborem.
as, ut fama fidem missique reportant
loratores, equitum levia improbus arma
misit, quaterent campos ; ipse ardua montis
deserta jugo superans adventat ad urbem.
a paro belli convexo in tramite silvæ,
ivias armato obsidam milite fauces.
Tyrrhenum equitem collatis excipe signis ;
ım acer Messapus erit, turmæque Latinæ,
rnique manus : ducis et tu concipe curam."
ıit, et paribus Messapum in prœlia dictis
tatur sociosque duces, et pergit in hostem.
curvo anfractu valles, accommoda fraudi
orumque dolis, quam densis frondibus atrum
et utrimque latus ; tenuis quo semita ducit,
ustæque ferunt fauces aditusque maligni.
c super in speculis summoque in vertice montis
ıities ignota jacet, tutique receptus ;
*dextra læva*que velis occurrere pugnæ,
instare jugis, et grandia volvere saxa.

[redacted]

Huc juvenis nota fertur regione viarum,
Arripuitque locum, et silvis insedit iniquis.
  Velocem interea superis in sedibus Opim,
Unam ex virginibus sociis sacraque caterva,
Compellabat, et has tristes Latonia voces
Ore dabat: "Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, et nostris nequidquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias." Neque enim novus iste Dianæ
Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
Pulsus ob invidiam regno viresque superbas
Priverno antiqua Metabus quum excederet urbe,
Infantem fugiens media inter prœlia belli
Sustulit exsilio comitem, matrisque vocavit
Nomine Casmillæ, mutata parte, Camillam.
Ipse, sinu præ se portans, juga longa petebat
Solorum nemorum; tela undique sæva premebant,
Et circumfuso volitabant milite Volsci.
Ecce, fugæ medio summis Amasenus abundans
Spumabat ripis; tantus se nubibus imber
Ruperat. Ille, innare parans, infantis amore
Tardatur, caroque oneri timet. Omnia secum
Versanti subito vix hæc sententia sedit:
Telum immane, manu valida quod forte gerebat
Bellator, solidum nodis et robore cocto;
Huic natam, libro et silvestri subere clausam,
Implicat, atque habilem mediæ circumligat hastæ,
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur:
"Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia virgo,
Ipse pater famulam voveo; tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit. Accipe, testor,
Diva tuam, quæ nunc dubiis committitur auris."
Dixit, et adducto contortum hastile lacerto
Immittit: sonuere undæ; rapidum super amnem
Infelix fugit in jaculo stridente Camilla.
At Metabus, magna propius jam urgente caterva,
Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor

neo donum Triviæ de cespite vellit.
lum tectis ullæ, non mœnibus urbes
ere, neque ipse manus feritate dedisset ;
um et solis exegit montibus ævum.
tam in dumis interque horrentia lustra
talis equæ mammis et lacte ferino
at, teneris immulgens ubera labris.
pedum primis infans vestigia plantis
rat, jaculo palmas oneravit * acuto,
aque ex humero parvæ suspendit et arcum.
inali auro, pro longæ tegmine pallæ,
is exuviæ per dorsum a vertice pendent.
nanu jam tum tenera puerilia torsit,
dam tereti circum caput egit habena,
oniamque gruem, aut album dejecit olorem.
illam frustra Tyrrhena per oppida matres
ere nurum : sola contenta Diana,
um telorum et virginitatis amorem
erata colit. “ Vellem haud correpta fuisset
tali, conata lacessere Teucros ;
nihi comitumque foret nunc una mearum.
age, quandoquidem fatis urgetur acerbis,
e, Nympha, polo, finesque invise Latinos,
ubi infausto committitur omine pugna.
ape, et ultricem pharetra deprome sagittam :
uicumque sacrum violarit vulnere corpus,
talusve, mihi pariter det sanguine pœnas,
go nube cava miserandæ corpus et arma
iata feram tumulo, patriæque reponam.”
: at illa leves cœli delapsa per auras
it, nigro circumdata turbine corpus.
manus interea muris Trojana propinquat,
ique duces, equitumque exercitus omnis,
siti *numero in turmas.* Fremit æquore toto
ns sonipes, et pressis pugnat habenis
versus et huc ; tum late ferreus hastis

* armavit

Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Nec non Messapus contra, celeresque Latini,
Et cum fratre Coras, et virginis ala Camillæ,
Adversi campo apparent, hastasque reductis
Protendunt longe dextris, et spicula vibrant;
Adventusque virum fremitusque ardescit equorum.
Jamque intra jactum teli progressus uterque
Substiterat: subito erumpunt clamore, frementesque*
Exhortantur equos; fundunt simul undique tela
Crebra nivis ritu, cœlumque obtexitur umbra.
Continuo adversis Tyrrhenus et acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis, primique ruinam
Dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. Excussus Aconteus
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longe, et vitam dispergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, versique Latini
Rejiciunt parmas, et equos ad mœnia vertunt.
Troës agunt; princeps turmas inducit Asylas.
Jamque propinquabant portis, rursusque Latini
Clamorem tollunt, et mollia colla reflectunt;
Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habenis.
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosque superjacit undam
Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam;
Nunc rapidus retro, atque æstu revoluta resorbens
Saxa fugit, litusque vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia versos:
Bis rejecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in prœlia, totas
Implicuere inter se acies, legitque virum vir:
Tum vero et gemitus morientum, et sanguine in alto
Armaque, corporaque, et permixti cæde virorum
Semanimes volvuntur equi; pugna aspera surgit.
Orsilochus Remuli, quando ipsum horrebat adire,
Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure reliquit.

* furentesque.

ıipes ictu furit arduus, altaque jactat
.s impatiens arrecto pectore crura.
r ille excussus humi. Catillus Iollan,
:mque animis, ingentem corpore et armis
Herminium; nudo cui vertice fulva
s, nudique humeri; nec vulnera terrent;
in arma patet. Latos huic hasta per armos
əmit, duplicatque virum transfixa dolore.
ır ater ubique cruor: dant funera ferro
es pulchramque petunt per vulnera mortem.
edias inter cædes exsultat Amazon,
:xserta latus pugnæ, pharetrata Camilla:
; lenta manu spargens hastilia denset,
ılidam dextra rapit indefessa bipennem.
ex humero sonat arcus et arma Dianæ.
ım, si quando in tergum pulsa recessit,
converso fugientia dirigit arcu.
ım lectæ comites, Larinaque virgo,
e, et æratam quatiens Tarpeia securem,
; quas ipsa decus sibi dia Camilla
pacisque bonas bellique ministras.
Threïciæ quum flumina Thermodontis
, et pictis bellantur Amazones armis:
:um Hippolyten, seu quum se Martia curru
ilea refert, magnoque ululante tumultu
ı exsultant lunatis agmina peltis.
əlo primum, quem postremum, aspera virgo
' aut quot humi morientia corpora fundis?
a Clytio primum patre: cujus apertum
longa transverberat abiete pectus.
is ille vomens rivos cadit, atque cruentam
humum, moriensque suo se in vulnere versat.
im, Pagasumque super: quorum alter habenas
revolutus equo dum colligit, alter
it, ac dextram labenti tendit inermem,
s pariterque ruunt. His addit Amastrum

[redacted]

Hippotaden; sequiturque incumbens eminus hasta
Tereaque, Harpalycumque, et Demophoonta, Chromimq
Quotque emissa manu contorsit spicula virgo,
Tot Phrygii cecidere viri. Procul Ornytus armis
Ignotis et equo venator Iapyge fertur;
Cui pellis latos humeros erepta juvenco
Pugnatori operit; caput ingens oris hiatus
Et malæ texere lupi cum dentibus albis,
Agrestisque manus armat sparus. Ipse catervis
Vertitur in mediis, et toto vertice supra est.
Hunc illa exceptum, neque enim labor agmine verso,
Trajicit, et super hæc inimico pectore fatur:
"Silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti?
Advenit qui vestra dies muliebribus armis
Verba redarguerit. Nomen tamen haud leve patrum
Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ."
Protenus Orsilochum et Buten, duo maxima Teucrum
Corpora: sed Buten aversum cuspide fixit
Loricam galeamque inter, qua colla sedentis
Lucent, et lævo dependet parma lacerto;
Orsilochum, fugiens magnumque agitata per orbem,
Eludit gyro interior, sequiturque sequentem;
Tum validam perque arma viro perque ossa securim,
Altior exsurgens, oranti et multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit huic, subitoque aspectu territus hæsit
Appenninicolæ bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant
Isque, ubi se nullo jam cursu evadere pugnæ
Posse, neque instantem reginam avertere cernit,
Consilio versare dolos ingressus et astu,
Incipit hæc: "Quid tam egregium, si femina forti
Fidis equo? dimitte fugam, et te cominus æquo
Mecum crede solo, pugnæque accinge pedestri:
Jam nosces, ventosa ferat cui gloria laudem."
Dixit: at illa furens, acrique accensa dolore,

[redacted]

quum comiti, paribusque resistit in armis,
ies nudo, puraque interrita parma.
ais, vicisse dolo ratus, avolat ipse,
.ora, conversisque fugax aufertur habenis,
›edemque citum ferrata calce fatigat.
,igus, frustraque animis elate superbis,
uam patrias tentasti lubricus artes;
is te incolumem fallaci perferet Auno."
ur virgo, et pernicibus ignea plantis
equum cursu, frenisque adversâ prehensis
itur pœnasque inimico ex sanguine sumit.
.cile accipiter saxo sacer ales ab alto
itur pennis sublimem in nube columbam,
isamque tenet, pedibusque eviscerat uncis;
.or et vulsæ labuntur ab æthere plumæ.
a hæc nullis hominum sator atque deorum
is oculis summo sedet altus Olympo.
um genitor Tarchonem in prœlia sæva
et stimulis haud mollibus injicit iras.
er cædes cedentiaque agmina Tarchon
quo, variisque instigat vocibus alas,
quemque vocans, reficitque in prœlia pulsos.
ietus, o nunquam dolituri, o semper inertes
., quæ tanta animis ignavia venit?
palantes agit, atque hæc agmina vertit?
um, quidve hæc gerimus tela irrita dextris?
n Venerem segnes, nocturnaque bella,
curva choros indixit tibia Bacchi,
ıre dapes, et plenæ pocula mensæ:
r, hoc studium; dum sacra secundus haruspex
ac lucos vocet hostia pinguis in altos."
.tus, equum in medios moriturus et ipse
, et Venulo adversum se turbidus infert,
nque ab equo dextra complectitur hostem,
um ante suum multa vi concitus aufert.
ı cœlum clamor; cunctique Latini

[redacted]

Convertere oculos. Volat igneus æquore Tarchon,
Arma virumque ferens; tum summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum, et partes rimatur apertas,
Qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
Sustinet a jugulo dextram, et vim viribus exit.
Utque volans alte raptum quum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, et sibilat ore
Arduus insurgens: illa haud minus urget obunco
Luctantem rostro; simul æthera verberat alis:
Haud aliter prædam Tiburtum ex agmine Tarchon
Portat ovans. Ducis exemplum eventumque secuti
Mæonidæ incurrunt. Tum fatis debitus Arruns
Velocem jaculo et multa prior arte Camillam
Circuit, et, quæ sit fortuna facillima, tentat.
Qua se cumque furens medio tulit agmine virgo,
Hac Arruns subit, et tacitus vestigia lustrat:
Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
Hac juvenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat
Undique circuitum; et certam quatit improbus hasta
Forte sacer Cybelæ Chloreus, olimque sacerdos,
Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum: quem pellis ahenis
In plumam squamis auro conserta tegebat.
Ipse, peregrina ferrugine clarus et ostro,
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu;
Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati
Cassida; tum croceam chlamydemque sinusque crepan
Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, et barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, sive ut templis præfigeret arma
Troïa, captivo sive ut se ferret in auro,
Venatrix unum ex omni certamine pugnæ
Cæca sequebatur; totumque incauta per agmen

prædæ et spoliorum ardebat amore:
insidiis quum tandem tempore capto
et superos Arruns sic voce precatur:
deum, sancti custos Soractis Apollo,
mi colimus, cui pineus ardor acervo
et medium freti pietate per ignem
nulta premimus vestigia pruna;
, hoc nostris aboleri dedecus armis,
ns. Non exuvias, pulsæve tropæum
aut spolia ulla peto: mihi cetera laudem
ent: hæc dira meo dum vulnere pestis
at, patrias remeabo inglorius urbes."
voti Phœbus succedere partem
lit; partem volucres dispersit in auras.
ut subita turbatam morte Camillam,
anti: reducem ut patria alta videret,
; inque notos vocem vertere procellæ.
nissa manu sonitum dedit hasta per auras,
e animos acres oculosque tulere
reginam Volsci. Nihil ipsa neque auræ
us memor, aut venientis ab æthere teli:
exsertam donec perlata papillam
gineumque alte bibit acta cruorem.
it trepidæ comites, dominamque ruentem
t. Fugit ante omnes exterritus Arruns,
ixtoque metu; nec jam amplius hastæ
ec telis occurrere virginis audet.
ille, prius quam tela inimica sequantur,
in montes sese avius abdidit altos,
store, lupus, magnove juvenco,
udacis facti, caudamque remulcens
avitantem utero, silvasque petivit:
ıs ex oculis se turbidus abstulit Arruns,
que fuga mediis se immiscuit armis.
moriens telum trahit: ossa sed inter
costas alto stat vulnere mucro.

[redacted]

Labitur exsanguis; labuntur frigida leto
Lumina; purpureus quondam color ora reliquit.
Tum sic exspirans Accam, ex æqualibus unam,
Alloquitur, fida ante alias quæ sola Camillæ,
Quicum partiri curas; atque hæc ita fatur:
"Hactenus, Acca soror, potui; nunc vulnus acerbum
Conficit, et tenebris nigrescunt omnia circum.
Effuge, et hæc Turno mandata novissima perfer:
Succedat pugnæ Trojanosque arceat urbe.
Jamque vale." Simul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non sponte fluens. Tum frigida toto
Paulatim exsolvit se corpore, lentaque colla
Et captum leto posuit caput, arma relinquens;
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
Tum vero immensus surgens ferit aurea clamor
Sidera; dejecta crudescit pugna Camilla;
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum,
Tyrrhenique duces, Evandrique Arcades alæ.
At Triviæ custos jamdudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas.
Utque procul medio juvenum in clamore furentum
Prospexit tristi multatam morte Camillam,
Ingemuitque deditque has imo pectore voces:
"Heu nimium, virgo, nimium crudele luisti
Supplicium, Teucros conata lacessere bello!
Nec tibi desertæ in dumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras *.
Non tamen indecorem tua te regina reliquit
Extrema jam in morte; neque hoc sine nomine letum
Per gentes erit, aut famam patieris inultæ.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet merita." Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaque ilice tectum;
Hic dea se primum rapido pulcherrima nisu
Sistit, et Arruntem tumulo speculatur ab alto.

* sagittas

ulgentem armis *, ac vana tumentem,
quit, “ diversus abis ? huc dirige gressum ;
ure veni : capias ut digna Camillæ
Tune etiam telis moriere Dianæ ?”
ıurata volucrem Threïssa sagittam
; pharetra, cornuque infensa tetendit,
longe, donec curvata coïrent
apita, et manibus jam tangeret æquis,
m ferri, dextra nervoque papillam.
teli stridorem aurasque sonantes
a Arruns, hæsitque in corpore ferrum.
pirantem socii atque extrema gementem
oto camporum in pulvere linquunt ;
therium pennis aufertur Olympum.
ugit, domina amissa, levis ala Camillæ ;
ıgiunt Rutuli ; fugit acer Atinas ;
e duces desolatique manipli
nt, et equis aversi ad mœnia tendunt.
uam instantes Teucros letumque ferentes
valet telis, aut sistere contra :
referunt humeris languentibus arcus ;
dumque putrem cursu quatit ungula campum.
d muros caligine turbidus atra
e speculis percussæ pectora matres
ı clamorem ad cœli sidera tollunt.
portas primi irrupere patentes,
:a super mixto premit agmine turba ;
ım effugiunt mortem, sed limine in ipso,
n patriis, atque inter tuta domorum,
spirant animas. Pars claudere portas ;
aperire viam, nec mœnibus audent
rantes ; oriturque miserrima cædes
um armis aditus, inque arma ruèntum.
ıte oculos lacrimantumque ora parentum,
ecipites fossas, urgente ruina,
mmissis pars cæca et concita frenis

* lætantem animis

Arietat in portas et duros objice postes.
Ipsæ de muris summo certamine matres—
Monstrat amor verus patriæ—ut videre Camillam,
Tela manu trepidæ jaciunt; ac robore duro
Stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis
Præcipites, primæque mori pro mœnibus ardent.
Interea Turnum in silvis sævissimus implet
Nuncius, et juveni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
Ingruere infensos hostes, et Marte secundo
Omnia corripuisse: metum jam ad mœnia ferri.
Ille furens—et sæva Jovis sic numina poscunt—
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumque tenebat,
Quum pater Æneas, saltus ingressus apertos,
Exsuperatque jugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt;
Ac simul Æneas fumantes pulvere campos
Prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit;
Et sævum Ænean agnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum flatusque audivit equorum.
Continuoque ineant pugnas et prœlia tentent:
Ni roseus fessos jam gurgite Phœbus Hibero
Tingat equos, noctemque die labente reducat.
Considunt castris ante urbem, et mœnia vallant.

[redacted]

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER DUODECIMUS.

ʊs ut infractos adverso Marte Latinos
isse videt, sua nunc promissa reposci,
nari oculis ; ultro implacabilis ardet,
itque animos. Pœnorum qualis in arvis,
us ille gravi venantum vulnere pectus,
demum movet arma leo, gaudetque comantes
iens cervice toros, fixumque latronis
vidus frangit telum, et fremit ore cruento:
secus accenso gliscit violentia Turno.
sic affatur regem, atque ita turbidus infit:
la mora in Turno ; nihil est quod dicta retractent
i Æneadæ; nec quæ pepigere, recusent.
edior. Fer sacra, pater, et concipe fœdus.
ac Dardanium dextra sub Tartara mittam,
torem Asiæ,—sedeant spectentque Latini—
lus ferro crimen commune refellam:
abeat victos ; cedat Lavinia conjux."
i sedato respondit corde Latinus:
æstans animi juvenis, quantum ipse feroci
te exsuperas, tanto me impensius æquum est
lere, atque omnes metuentem expendere casus.
tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
a *manu; nec non* aurumque animusque Latino est;
liæ innuptæ Latio et Laurentibus agris,
nus indecores. Sine me hæc haud mollia fatu

Sublatis aperire dolis; simul hoc animo hauri.
Me natam nulli veterum sociare procorum
Fas erat, idque omnes divique hominesque canebant.
Victus amore tui, cognato sanguine victus
Conjugis et mæstæ lacrimis, vincla omnia rupi:
Promissam eripui genero; arma impia sumsi.
Ex illo qui me casus, quæ, Turne, sequantur
Bella, vides; quantos primus patiare labores.
Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
Spes Italas; recalent nostro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus albent.
Quo referor toties? quæ mentem insania mutat?
Si Turno exstincto socios sum adscire paratus:
Cur non incolumi potius certamina tollo?
Quid consanguinei Rutuli, quid cetera dicet
Italia, ad mortem si te—Fors dicta refutet!—
Prodiderim, natam et connubia nostra petentem?
Respice res bello varias; miserere parentis
Longævi, quem nunc mæstum patria Ardea longe
Dividit." Haudquaquam dictis violentia Turni
Flectitur: exsuperat magis, ægrescitque medendo.
Ut primum fari potuit, sic institit ore:
"Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me
Deponas, letumque sinas pro laude pacisci.
Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
Spargimus, et nostro sequitur de vulnere sanguis.
Longe illi dea mater erit, quæ nube fugacem
Feminea tegat, et vanis sese occulat umbris."
At regina, nova pugnæ conterrita sorte,
Flebat, et ardentem generum moritura tenebat:
"Turne, per has ego te lacrimas, per si quis Amatæ
Tangit honos animum—spes tu nunc una, senectæ
Tu requies miseræ; decus imperiumque Latini
Te penes; in te omnis domus inclinata recumbit—
Unum oro: desiste manum committere Teucris.
Qui te cumque manent isto certamine casus,

[redacted]

ırne, manent: simul hæc invisa relinquam
nec generum Ænean captiva videbo."
'ocem lacrimis Lavinia matris
ɔs perfusa genas: cui plurimus ignem
rubor, et calefacta per ora cucurrit.
ınguineo veluti violaverit ostro
ɔur, aut mixta rubent ubi lilia multa
,: talis virgo dabat ore colores.
:bat amor, figitque in virgine vultus:
arma magis, paucisque affatur Amatam:
eso, ne me lacrimis, neve omine tanto
re in duri certamina Martis euntem,
: neque enim Turno mora libera mortis.
hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno
ıcitura refer: Quum primum crastina cœlo
invecta rotis Aurora rubescit,
:ros agat in Rutulos: Teucrum arma quiescant
um: nostro dirimamus sanguine bellum:
'atur conjux Lavinia campo."
bi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
uos, gaudetque tuens ante ora frementes,
quos ipsa decus dedit Orithyia;
ore nives anteirent, cursibus auras.
ant properi aurigæ, manibusque lacessunt
ɔlausa cavis, et colla comantia pectunt.
.nc auro squalentem alboque orichalco
ıt loricam humeris; simul aptat habendo
.e clipeumque et rubræ cornua cristæ,—
ıuem Dauno ignipotens deus ipse parenti
et Stygia candentem tinxerat unda.
æ mediis ingenti adnixa columnæ
ıdstabat, validam vi corripit hastam,
ıurunci spolium; quassatque trementem,
ıs: "Nunc, o nunquam frustrata vocatus
os, nunc tempus adest; te maximus Actor,
ıunc dextra gerit. Da sternere corpus,

Loricamque manu valida lacerare revulsam
Semiviri Phrygis, et fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes."
His agitur furiis: totoque ardentis ab ore
Scintillæ absistunt; oculis micat acribus ignis.
Mugitus veluti quum prima in prœlia taurus
Terrificos ciet, atque irasci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
Ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena.
Nec minus interea maternis sævus in armis
Æneas acuit Martem, et se suscitat ira,
Oblato gaudens componi fœdere bellum,
Tum socios mæstique metum solatur Iuli,
Fata docens; regique jubet responsa Latino
Certa referre viros, et pacis dicere leges.
Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies; quum primum alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucemque elatis naribus efflant:
Campum ad certamen magnæ sub mœnibus urbis
Dimensi Rutulique viri Teucrique parabant;
In medioque focos et dis communibus aras
Gramineas. Alii fontemque ignemque ferebant,
Velati limo, et verbena tempora vincti.
Procedit legio Ausonidum, pilataque plenis
Agmina se fundunt portis. Hinc Troïus omnis
Tyrrhenusque ruit variis exercitus armis;
Haud secus instructi ferro, quam si aspera Martis
Pugna vocet. Nec non mediis in millibus ipsi
Ductores auro volitant ostroque decori *,
Et genus Assaraci Mnestheus, et fortis Asylas,
Et Messapus equum domitor, Neptunia proles.
Utque dato signo spatia in sua quisque recessit,
Defigunt tellure hastas, et scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres, et vulgus inermum,
Invalidique senes, turres et tecta domorum
Obsedere; alii portis sublimibus adstant.

* superbi

e summo, qui nunc Albanus habetur,—
› nomen erat, nec honos, aut gloria monti—
: tumulo campum aspectabat, et ambas
Troumque acies urbemque Latini.
Turni sic est affata sororem,
stagnis quæ fluminibusque sonoris
hunc illi rex ætheris altus honorem
pta pro virginitate sacravit:
decus fluviorum, animo gratissima nostro,
:unctis unam, quæcumque Latinæ
Jovis ingratum ascendere cubile,
, cœlique lubens in parte locarim:
, ne me incuses, Juturna, dolorem.
t fortuna pati, Parcæque sinebant
Latio, Turnum et tua mœnia texi:
ıem imparibus video concurrere fatis,
ıe dies et vis inimica propinquat.
m aspicere hanc oculis, non fœdera possum.
mano si quid præsentius audes,
et. Forsan miseros meliora sequentur."
um lacrimas oculis Juturna profudit,
terque manu pectus percussit honestum.
nis hoc tempus," ait Saturnia Juno:
et fratrem, si quis modus, eripe morti;
ı cie, conceptumque excute fœdus.
audendi." Sic exhortata reliquit
t tristi turbatam vulnere mentis.
eges, ingenti mole Latinus
vehitur curru, cui tempora circum
ex radii fulgentia cingunt,
ecimen: bigis it Turnus in albis,
lato crispans hastilia ferro.
Æneas, Romanæ stirpis origo,
rans *clipeo* et cœlestibus armis,
canius, magnæ spes altera Romæ,
ıstris, puraque in veste sacerdos

Sætigeri fetum suis, intonsamque bidentem
Attulit, ammovitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conversi lumina solem
Dant fruges manibus salsas, et tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
Tum pius Æneas stricto sic ense precatur:
"Esto nunc Sol testis et hæc mihi Terra vocanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et Pater omnipotens, et tu Saturnia Juno *,
Jam melior, jam, diva, precor, tuque inclyte Mavors,
Cuncta tuo qui bella, pater, sub numine torques;
Fontesque, Fluviosque voco, quæque Ætheris alti
Religio, et quæ cæruleo sunt numina ponto.
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Convenit, Evandri victos discedere ad urbem;
Cedet Iulus agris; nec post arma ulla rebelles
Æneadæ referent, ferrove hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit nobis Victoria Martem,—
Ut potius reor, et potius di numine firment—
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra deosque dabo; socer arma Latinus habeto;
Imperium solemne socer: mihi mœnia Teucri
Constituent, urbique dabit Lavinia nomen."
Sic prior Æneas; sequitur sic deinde Latinus
Suspiciens cœlum, tenditque ad sidera dextram:
"Hæc eadem, Ænea, Terram, Mare, Sidera, juro,
Latonæque genus duplex, Janumque bifrontem,
Vimque deum infernam et duri sacraria Ditis;
Audiat hæc Genitor, qui fœdera fulmine sancit;
Tango aras; medios ignes et numina testor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
Quo res cumque cadent; nec me vis ulla volentem
Avertet; non, si tellurem effundat in undas,
Diluvio miscens, cœlumque in Tartara solvat:

* conjux

[redacted]

. hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
onde levi fundet virgulta neque umbras,
in silvis imo de stirpe recisum
posuitque comas et brachia ferro;
-nunc artificis manus ære decoro
ribusque dedit gestare Latinis."
r se firmabant fœdera dictis,
ı medio procerum. Tum rite sacratas
jugulant pecudes, et viscera vivis
mulantque oneratis lancibus aras.
.utulis impar ea pugna videri
et vario misceri pectora motu;
ut propius cernunt non viribus æquis.
essu tacito progressus et aram
venerans demisso lumine Turnus,
› genæ, et juvenali in corpore pallor.
. ac Juturna soror crebrescere vidit
et vulgi variare labantia corda:
cies, formam assimulata Camerti—
proavis ingens, clarumque paternæ
virtutis, et ipse acerrimus armis—
at sese acies, haud nescia rerum,
› serit varios, ac talia fatur:
t, o Rutuli, pro cunctis talibus unam
ıimam? numerone, an viribus æqui
? En, omnes et Troës, et Arcades, hi sunt,
manus, infensa Etruria Turno.]
, alterni si congrediamur, habemus.
ad superos, quorum se devovet aris,
ma, vivusque per ora feretur:
amissa, dominis parere superbis
ui nunc lenti consedimus arvis."
›nsa est juvenum sententia dictis
atque magis; serpitque per agmina murmur.
tes mutati, ipsique Latini:
requiem pugnæ rebusque salutem

Sperabant, nunc arma volunt, fœdusque precantur
Infectum, et Turni sortem miserantur iniquam.
His aliud majus Juturna adjungit, et alto
Dat signum cœlo; quo non præsentius ullum
Turbavit mentes Italas, monstroque fefellit.
Namque volans rubra fulvus Jovis ales in æthra
Litoreas agitabat aves turbamque sonantem
Agminis aligeri; subito quum lapsus ad undas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
Arrexere animos Itali, cunctæque volucres
Convertunt clamore fugam, mirabile visu,
Ætheraque obscurant pennis, hostemque per auras
Facta nube premunt: donec vi victus, et ipso
Pondere defecit, prædamque ex unguibus ales
Projecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
Expediuntque manus; primusque Tolumnius augur,
"Hoc erat, hoc votis," inquit, "quod sæpe petivi:
Accipio, agnoscoque deos: me, me duce ferrum
Corripite, o miseri, quos improbus advena bello
Territat, invalidas ut aves et litora vestra
Vi populat. Petet ille fugam, penitusque profundo
Vela dabit. Vos unanimi densate catervas
Et regem vobis pugna defendite raptum."
Dixit, et adversos telum contorsit in hostes
Procurrens; sonitum dat stridula cornus, et auras
Certa secat. Simul hoc, simul ingens clamor, et omn
Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Hasta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
Corpora constiterant contra, quos fida crearat
Una tot Arcadio conjux Tyrrhena Gylippo,
Horum unum ad medium, teritur qua sutilis alvo
Balteus, et laterum juncturas fibula mordet,
Egregium forma juvenem et fulgentibus armis,
Transadigit costas, fulvaque effundit arena.
At fratres, animosa phalanx accensaque luctu,

[redacted]

ios stringunt manibus, pars missile ferrum
t, cæcique ruunt. Quos agmina contra
nt Laurentum : hinc densi rursus inundant
yllinique et pictis Arcades armis.
s amor unus habet decernere ferro.
aras ; it toto turbida cœlo
s telorum, ac ferreus ingruit imber ;
ue focosque ferunt. Fugit ipse Latinus
referens infecto fœdere divos.
; alii currus, aut corpora saltu
t in equos, et strictis ensibus adsunt.
regem, regisque insigne gerentem,
m Aulesten, avidus confundere fœdus,
proterret equo : ruit ille recedens,
oppositis a tergo involvitur aris
inque humeros. At fervidus advolat hasta
, teloque orantem multa trabali
altus equo graviter ferit, atque ita fatur :
t ; hæc melior magnis data victima divis.
nt Itali, spoliantque calentia membra.
nbustum torrem Corynæus ab ara
et venienti Ebuso plagamque ferenti
os flammis : olli ingens barba reluxit,
que ambusta dedit : super ipse secutus
læva turbati corripit hostis,
que genu nitens terræ applicat ipsum ;
latus ense ferit. Podalirius Alsum
, primaque acie per tela ruentem,
iens nudo superimminet : ille securi
rontem mediam mentumque reducta
it sparso late rigat arma cruore.
quies oculos et ferreus urget
in æternam clauduntur lumina noctem.
Æneas dextram tendebat inermem
pite, atque suos clamore vocabat :
s ? quæve ista repens discordia surgit ?

[redacted]

O cohibete iras! ictum jam fœdus, et omnes
Compositæ leges; mihi jus concurrere soli;
Me sinite, atque auferte metus. Ego fœdera fa
Firma manu; Turnum jam debent hæc mihi sa
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce, viro stridens alis allapsa sagitta est,
Incertum, qua pulsa manu, quo turbine adacta;
Quis tantam Rutulis laudem, casusne deusne,
Attulerit. Pressa est insignis gloria facti;
Nec sese Æneæ jactavit vulnere quisquam.
Turnus, ut Ænean cedentem ex agmine vidit
Turbatosque duces, subita spe fervidus ardet;
Poscit equos atque arma simul, saltuque superb
Emicat in currum, et manibus molitur habenas.
Multa virum volitans dat fortia corpora leto;
Semineces volvit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Qualis apud gelidi quum flumina concitus Hebr
Sanguineus Mavors clipeo increpat*, atque furc
Bella movens immittit equos, illi æquore aperto
Ante Notos Zephyrumque volant; gemit ultim
Thraca pedum; circumque atræ Formidinis ora
Iræque, Insidiæque, dei comitatus, aguntur.
Talis equos alacer media inter prœlia Turnus
Fumantes sudore quatit, miserabile cæsis
Hostibus insultans; spargit rapida ungula rores
Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena.
Jamque neci Sthenelumque dedit, Thamyrim
lumque
Hunc congressus et hunc; illum eminus, emin
Imbrasidas, Glaucum atque Laden, quos Imbras
Nutrierat Lycia, paribusque ornaverat armis,
Vel conferre manum, vel equo prævertere vento
Parte alia media Eumedes in prœlia fertur,
Antiqui proles bello præclara Dolonis,
Nomine avum referens, animo manibusque p

* intonat

Qui quondam, castra ut Danaum speculator adiret,
Ausus Pelidæ pretium sibi poscere currus.
Illum Tydides alio pro talibus ausis
Affecit pretio; nec equis aspirat Achillis.
Hunc procul ut campo Turnus prospexit aperto,
Ante levi jaculo longum per inane secutus,
Sistit equos bijuges, et curru desilit, atque
Semianimi lapsoque supervenit, et pede collo,
Impresso dextræ mucronem extorquet, et alto
Fulgentem tingit jugulo; atque hæc insuper addit:
"En, agros et, quam bello, Trojane, petisti,
Hesperiam metire jacens: hæc præmia, qui me
Ferro ausi tentare, ferunt: sic mœnia condunt."
Huic comitem Asbuten conjecta cuspide mittit,
Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Thersilochumque,
Et sternacis equi lapsum cervice Thymœten.
Ac velut Edoni Boreæ quum spiritus alto
Insonat Ægæo, sequiturque ad litora fluctus,
Qua venti incubuere, fugam dant nubila cœlo:
Sic Turno, quacumque viam secat agmina cedunt,
Conversæque ruunt acies; fert impetus ipsum,
Et cristam adverso curru quatit aura volantem.
Non tulit instantem Phegeus animisque frementem:
Objecit sese ad currum, et spumantia frenis
Ora citatorum dextra detorsit equorum.
Dum trahitur, pendetque jugis, hunc lata retectum
Lancea consequitur, rumpitque infixa bilicem
Loricam, et summum degustat vulnere corpus.
Ille tamen clipeo objecto conversus in hostem
Ibat, et auxilium ducto mucrone petebat:
Quum rota præcipitem et procursu concitus axis
Impulit, effunditque solo; Turnusque secutus
Imam inter galeam summi thoracis et oras
Abstulit ense caput, truncumque reliquit arenæ.
Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,
terea Ænean Mnestheus et fidus Achates

Ascaniusque comes castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Sævit, et infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quæ proxima, poscit:
Ense secent lato vulnus, telique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
Jamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides: acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera, lætus Apollo
Augurium citharamque dabat celeresque sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum usumque medendi
Maluit, et mutas agitare inglorius artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam,
Æneas, magno juvenum et mærentis Iuli
Concursu, lacrimis immobilis. Ille retorto
Pæonium in morem senior succinctus amictu,
Multa manu medica Phœbique potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam fortuna regit; nihil auctor Apollo
Subvenit; et sævus campis magis ac magis horror
Crebrescit, propiusque malum est. Jam pulvere cœlu
Stare vident; subeuntque equites, et spicula castris
Densa cadunt mediis. It tristis ad æthera clamor
Bellantum juvenum, et duro sub Marte cadentum.
Hic Venus, indigno nati concussà dolore,
Dictamnum genetrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis et flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, quum tergo volucres hæsere sagittæ.
Hoc Venus, obscuro faciem circumdata nimbo,
Detulit; hoc fusum labris splendentibus amnem
Inficit, occulte medicans; spargitque salubres
Ambrosiæ sucos, et odoriferam panaceam.
Fovit ea vulnus lympha longævus Iapis

; subitoque omnis de corpore fugit
lolor ; omnis stetit imo vulnere sanguis.
secuta manum, nullo cogente, sagitta
atque novæ rediere in pristina vires.
:iti properate viro ! quid statis ?" Iapis
at, primusque animos accendit in hostem.
ec humanis opibus, non arte magistra
ınt, neque te, Ænea, mea dextera servat ;
;it deus, atque opera ad majora remittit."
us pugnæ suras incluserat auro
ue hinc, oditque moras, hastamque coruscat.
n habilis lateri clipeus loricaque tergo est,
n fusis circum complectitur armis,
ue per galeam delibans oscula fatur:
puer, virtutem ex me verumque laborem ;
m ex aliis. Nunc te mea dextera bello
n dabit, et magna inter præmia ducet.
), mox quum matura adoleverit ætas,
or, et te, animo repetentem exempla tuorum,
Æneas, et avunculus excitet Hector."
ıbi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
nmane manu quatiens : simul agmine denso
que Mnestheusque ruunt ; omnisque relictis
ıit castris. Tum cæco pulvere campus
, pulsuque pedum tremit excita tellus.
adverso venientes aggere Turnus,
usonii, gelidusque per ima cucurrit
nor. Prima ante omnes Juturna Latinos
gnovitque sonum, et tremefacta refugit.
t, campoque atrum rapit agmen aperto :
bi ad terras abrupto sidere nimbus
per medium : miseris, heu, præscia longe
ınt corda agricolis ; dabit ille ruinas
s, stragemque satis ; ruet omnia late ;
nt, sonitumque ferunt ad litora venti :
lversos ductor Rhœteïus hostes

Agmen agit; densi cuneis se quisque coactis
Agglomerant. Ferit ense gravem Thymbræus Osirim,
Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas; cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in adversos telum qui torserat hostes.
Tollitur in cœlum clamor, versique vicissim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neque aversos dignatur sternere morti;
Nec pede congressos æquo, nec tela ferentes
Insequitur: solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Juturna virago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, et longe lapsum temone relinquit:
Ipsa subit, manibusque undantes flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemque et corpus et arma Metisci.
Nigra velut magnas domini quum divitis ædes
Pervolat et pennis alta atria lustrat hirundo,
Pabula parva legens, nidisque loquacibus escas;
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna sonat: similis medios Juturna per hostes
Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru;
Jamque hic germanum, jamque hic ostentat ovantem;
Nec conferre manum patitur; volat avia longe.
Haud minus Æneas tortos legit obvius orbes,
Vestigatque virum, et disjecta per agmina magna
Voce vocat. Quoties oculos conjecit in hostem,
Alipedumque fugam cursu tentavit equorum;
Aversos toties currus Juturna retorsit.
Heu, quid agat? Vario nequidquam fluctuat æstu,
Diversæque vocant animum in contraria curæ.
Huic Messapus, uti læva duo forte gerebat
Lenta, levis cursu, præfixa hastilia ferro,
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Æneas, et se collegit in arma,
Poplite subsidens: apicem tamen incita summum

[redacted]

ta tulit, summasque excussit vertice cristas.
ı vero assurgunt iræ; insidiisque subactus,
ɜrsos ubi sensit equos currumque referri,
ta Jovem et læsi testatur fœderis aras;
ı tandem invadit medios, et Marte secundo
:ibilis sævam nullo discrimine cædem
ɜitat, irarumque omnes effundit habenas.
,uis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine cædes
ersas, obitumque ducum, quos æquore toto
ue vicem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,
›ediat? tanton' placuit concurrere motu,
›iter, æterna gentes in pace futuras!
eas Rutulum Sucronem—ea prima ruentes
;na loco statuit Teucros—haud multa moratus *
:ipit in latus, et, qua fata celerrima, crudum
nsadigit costas et crates pectoris ensem.
nus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem,
gressus pedes, hunc venientem cuspide longa,
ac mucrone ferit; curruque abscisa duorum
pendit capita, et rorantia sanguine portat.
Talon Tanaimque neci fortemque Cethegum,
s uno congressu, et mæstum mittit Onyten,
nen Echionium, matrisque genus Peridiæ;
: fratres Lycia missos et Apollinis agris,
juvenem exosum nequidquam bella Menœten
ada: piscosæ cui circum flumina Lernæ
fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
ıina ** ; conductaque pater tellure serebat.
velut immissi diversis partibus ignes
ntem in silvam et virgulta sonantia lauro;
; ubi decursu rapido de montibus altis
ıt sonitum spumosi amnes, et in æquora currunt,
sque suum populatus iter: non segnius ambo
eas Turnusque ruunt per prœlia; nunc, nunc
:tuat ira intus; rumpuntur nescia vinci
ɔra; nunc totis in vulnera viribus itur.

* morantem ** Munera

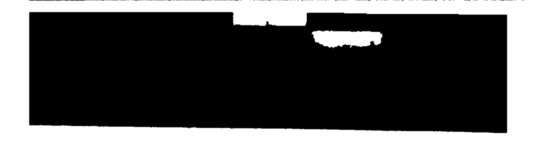
Murranum hic, atavos et avorum antiqua sonantem
Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
Præcipitem scopulo atque ingentis turbine saxi
Excutit, effunditque solo: hunc lora et juga subter
Provolvere rotæ: crebro super ungula pulsu
Incita, nec domini memorum proculcat equorum;
Ille ruenti Hyllo, animisque immane frementi
Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet:
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te, Graium fortissime, Cretheu,
Eripuit Turno; nec di texere Cupencum
Ænea veniente sui; dedit obvia ferro
Pectora, nec misero clipei mora profuit ærei.
Te quoque Laurentes viderunt, Æole, campi
Oppetere, et late terram consternere tergo;
Occidis, Argivæ quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum eversor Achilles:
Hic tibi mortis erant metæ, domus alta sub Ida;
Lyrnessi domus alta, solo Laurente sepulcrum.
Totæ adeo conversæ acies, omnesque Latini,
Omnes Dardanidæ: Mnestheus, acerque Serestus,
Et Messapus equum domitor, et fortis Asylas,
Tuscorumque phalanx, Evandrique Arcades alæ:
Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies; vasto certamine tendunt.
  Hic mentem Æneæ genetrix pulcherrima misit,
Iret ut ad muros, urbique adverteret agmen
Ocius, et subita turbaret clade Latinos.
Ille, ut vestigans diversa per agmina Turnum
Huc atque huc acies circumtulit, aspicit urbem
Immunem tanti belli, atque impune quietam.
Continuo pugnæ accendit majoris imago:
Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Serestum,
Ductores, tumulumque capit, quo cetera Teucrum
Concurrit legio; nec scuta aut spicula densi
Deponunt. Celso medius stans aggere fatur:

ua meis esto dictis mora. Jupiter hac stat.
iis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
hodie, causam belli, regna ipsa Latini,
ıum accipere et victi parere fatentur,
, et æqua solo fumantia culmina ponam.
t exspectem, libeat dum prœlia Turno
pati, rursusque velit concurrere victus ?
ıput, o cives, hæc belli summa nefandi.
'aces propere, fœdusque reposcite flammis."
t, atque animis pariter certantibus omnes
:uneum, densaque ad muros mole feruntur.
improviso, subitusque apparuit ignis.
runt alii ad portas, primosque trucidant ;
n alii torquent, et obumbrant æthera telis.
ıter primos dextram sub mœnia tendit
, magnaque incusat voce Latinum ;
urque deos, iterum se ad prœlia cogi ;
n Italos hostes ; hæc altera fœdera rumpi.
ur trepidos inter discordia cives :
ı alii reserare jubent, et pandere portas
nidis, ipsumque trahunt in mœnia regem ;
ferunt alii, et pergunt defendere muros :
as ut quum latebroso in pumice pastor
;avit apes, fumoque implevit amaro ;
ıtus trepidæ rerum per cerea castra
·runt, magnisque acuunt stridoribus iras :
ur ater odor tectis ; tum murmure cæco
saxa sonant ; vacuas it fumus ad auras.
idit hæc fessis etiam fortuna Latinis,
otam luctu concussit funditus urbem.
a ut tectis venientem prospicit hostem,
i muros, ignes ad tecta volare,
ıam acies contra Rutulas, nulla agmina Turni ;
r *pugnæ juvenem* in certamine credit
ctum ; et, subito mentem turbata dolore,
am clamat, crimenque, caputque malorum,

[redacted]

Multaque per mæstum demens effata furorem,
Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postquam accepere Latinæ,
Filia prima manu flavos Lavinia crines
Et roseas laniata genas, tum cetera circum
Turba, furit: resonant late plangoribus ædes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem.
Demittunt mentes; it scissa veste Latinus,
Conjugis attonitus fatis, urbisque ruina,
Canitiem immundo perfusam pulvere turpans,
[Multaque se incusat, qui non acceperit ante
Dardanium Ænean, generumque adsciverit ultro.]
  Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes sequitur paucos, jam segnior, atque
Jam minus atque minus successu lætus equorum.
Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
Commixtum clamorem, arrectasque impulit aures
Confusæ sonus urbis et illætabile murmur.
"Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quisve ruit tantus diversa clamor ab urbe?"
Sic ait, adductisque amens subsistit habenis.
Atque huic, in faciem soror ut conversa Metisci
Aurigæ currumque et equos et lora regebat,
Talibus occurrit dictis: "Hac, Turne, sequamur
Trojugenas, qua prima viam victoria pandit;
Sunt alii, qui tecta manu defendere possint.
Ingruit Æneas Italis, et prœlia miscet;
Et nos sæva manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugnæ nec honore recedes."
Turnus ad hæc:
"O soror, et dudum agnovi, quum prima per artem
Fœdera turbasti, teque hæc in bella dedisti;
Et nunc nequidquam fallis dea: sed quis Olympo
Demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri letum ut crudele videres?

uid ago ? aut quæ jam spondet fortuna salutem ?
ulos ante ipse meos me voce vocantem
ıum, quo non superat mihi carior alter,
re ingentem atque ingenti vulnere victum.
infelix, ne nostrum dedecus Ufens
'et ; Teucri potiuntur corpore et armis.
line domos, id rebus defuit unum,
ar ? dextra nec Drancis dicta refellam ?
labo ? et Turnum fugientem hæc terra videbit ?
adeone mori miserum est ? vos o mihi Manes
ni : quoniam superis aversa voluntas.
ad vos anima, atque istius inscia culpæ
dam, magnorum haud unquam indignus avorum."
ea fatus erat : medios volat ecce per hostes
equo spumante Saces, adversa sagitta
s ora, ruitque implorans nomine Turnum :
e, in te suprema salus ; miserere tuorum.
ıat Æneas armis, summasque minatur
ırum arces Italum, excidioque daturum ;
e faces ad tecta volant. In te ora Latini,
culos referunt : mussat rex ipse Latinus,
eneros vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.
ea regina, tui fidissima, dextra
ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
) portis Messapus et acer Atinas
;ant aciem. Circum hos utrimque phalanges
lensæ, strictisque seges mucronibus horret
: tu currum deserto in gramine versas."
uit varia confusus imagine rerum
, et obtutu tacito stetit. Æstuat ingens
corde pudor, mixtoque insania luctu,
iis agitatus amor, et conscia virtus.
num discussæ umbræ, et lux reddita menti,
es oculorum orbes ad mœnia torsit
:s, eque rotis magnam respexit ad urbem.
:em, flammis inter tabulata volutus

Ad cœlum undabat vertex, turrimque tenebat;
Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipse,
Subdideratque rotas, pontesque instraverat altos.
"Jam jam fata, soror, superant; absiste morari;
Quo deus et quo dura vocat fortuna, sequamur.
Stat conferre manum Æneæ, stat, quidquid acerbi
Morte pati; nec me indecorem, germana, videbis
Amplius. Hunc, oro, sine me furere ante furorem.
Dixit, et e curru saltum dedit ocius arvis;
Perque hostes, per tela ruit; mæstamque sororem
Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti montis saxum de vertice præceps
Quum ruit, avulsum vento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis solvit sublapsa vetustas;
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exsultatque solo, silvas, armenta, virosque
Involvens secum: disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros, ubi plurima fuso
Sanguine terra madet, striduntque hastilibus auræ
Significatque manu, et magno simul incipit ore:
"Parcite jam, Rutuli; et vos tela inhibete, Latini
Quæcumque est fortuna, mea est; me verius unun
Pro vobis fœdus luere, et decernere ferro."
Discessere omnes medii, spatiumque dedere.
At pater Æneas, audito nomine Turni,
Deserit et muros, et summas deserit arces;
Præcipitatque moras omnes; opera omnia rumpit,
Lætitia exsultans, horrendumque intonat armis:
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse corusc
Quum fremit ilicibus quantus, gaudetque nivali
Vertice, se attollens pater Appenninus ad auras.
Jam vero et Rutuli certatim, et Troës, et omnes
Convertere oculos Itali, quique alta tenebant
Mœnia, quique imos pulsabant ariete muros;
rmaque deposuere humeris. Stupet ipse Latin
gentes, genitos diversis partibus orbis,

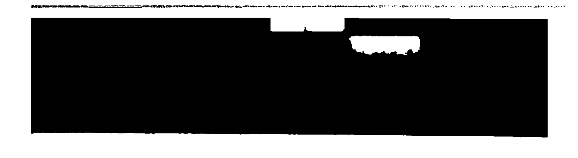
[redacted]

› coiisse viros, et cernere ferro.
lli, ut vacuo patuerunt æquore campi,
ıu rapido, conjectis eminus hastis,
nt Martem clipeis atqueære sonoro.
nitum tellus: tum crebros ensibus ictus
ıinant. Fors et virtus miscentur in unum.
.t ingenti Sila summove Taburno
luo conversis inimica in prœlia tauri
·us incurrunt, pavidi cessere magistri;
cus omne metu mutum, mussantque juvencæ,
ımori imperitet, quem tota armenta sequantur;
ır sese multa vi vulnera miscent,
que obnixi infigunt, et sanguine largo
:mosque lavant; gemitu nemus omne remugit:
aliter Tros Æneas et Daunius heros
runt clipeis; ingens fragor æthera complet.
ipse duas æquato examine lances
t, et fata imponit diversa duorum,
lamnet labor, et quo vergat pondere letum.
hic, impune putans, et corpore toto
blatum consurgit Turnus in ensem,
. Exclamant Troës trepidique Latini,
ɔque amborum acies. At perfidus ensis
:ur, in medioque ardentem deserit ictu:
ı subsidio subeat. Fugit ocior Euro,
ılum ignotum dextramque aspexit inermem.
ıst, præcipitem, quum prima in prœlia junctos
ıdebat equos, patrio mucrone relicto,
·epidat, ferrum aurigæ rapuisse Metisci;
liu, dum terga dabant palantia Teucri,
: postquam arma dei ad Vulcania ventum,
s mucro, glacies ceu futilis, ictu
.t; fulva resplendent fragmina arena.
nens diversa fuga petit æquora Turnus;
› *huc, inde* huc incertos implicat orbes.
enim densa Teucri inclusere corona;

* Non aliter

[redacted]

Atque hinc vasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minus Æneas, quanquam tardata sagitta
Interdum genua impediunt cursumque recusant,
Insequitur, trepidique pedem pede fervidus urget:
Inclusum veluti si quando flumine nactus
Cervum, aut puniceæ septum formidine pennæ,
Venator cursu canis et latratibus instat;
Ille autem, insidiis et ripa territus alta,
Mille fugit refugitque vias: at vividus Umber
Hæret hians, jam jamque tenet, similisque tenenti
Increpuit malis, morsuque elusus inani est.
Tum vero exoritur clamor; ripæque lacusque
Responsant circa, et cœlum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
Nomine quemque vocans, notumque efflagitat ensem.
Æneas mortem contra, præsensque minatur
Exitium, si quisquam adeat; terretque trementes,
Excisurum urbem minitans, et saucius instat.
Quinque orbes explent cursu, totidemque retexunt
Huc illuc. Neque enim levia aut ludicra petuntur
Præmia; sed Turni de vita et sanguine certant.
Forte sacer Fauno foliis oleaster amaris
Hic steterat, nautis olim venerabile lignum;
Servati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti divo, et votas suspendere vestes.
Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
Hic hasta Æneæ stabat: huc impetus illam
Detulerat, fixam et lenta in radice tenebat.
Incubuit voluitque manu convellere ferrum
Dardanides, teloque sequi, quem prendere cursu
Non poterat. Tum vero amens formidine Turnus,
"Faune, precor, miserere," inquit; "tuque optima fern
Terra tene: colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos."
Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.

mque diu luctans, lentoque in stirpe moratus,
:ibus haud ullis valuit discludere morsus
boris Æneas. Dum nititur acer, et instat,
rsus in aurigæ faciem mutata Metisci
›currit, fratrique ensem dea Daunia reddit.
od Venus audaci Nymphæ indignata licere
:essit, telumque alta ab radice revellit.
i sublimes, armis animisque refecti,
: gladio fidens, hic acer et arduus hasta,
sistunt contra certamine Martis anheli.
Junonem interea Rex omnipotentis Olympi
.oquitur, fulva pugnas de nube tuentem :
uæ jam finis erit, conjux ? quid denique restat ?
ligetem Ænean scis ipsa, et scire fateris,
beri cœlo, fatisque ad sidera tolli.
id struis ? aut qua spe gelidis in nubibus hæres ?
ırtalin' decuit violari vulnere divum ?
ıt ensem—quid enim sine te Juturna valeret ?—
:ptum reddi Turno, et vim crescere victis ?
sine jam tandem, precibusque inflectere nostris ;
c te tantus edat tacitam dolor ; et mihi curæ
pe tuo dulci tristes ex ore recursent.
ntum ad supremum est. Terris agitare vel undis
›janos potuisti ; infandum accendere bellum,
formare domum, et luctu miscere hymenæos :
;erius tentare veto." Sic Jupiter orsus ;
: dea submisso contra Saturnia vultu :
sta quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
piter : et Turnum et terras invita reliqui.
c tu me aëria solam nunc sede videres
gna indigna pati ; sed flammis cincta sub ipsam
ırem aciem, traheremque inimica in prœlia Teucros.
turnam misero, fateor, succurrere fratri
ısi, *et pro vita* majora audere probavi ;
ı ut tela tamen, non ut contenderet arcum ;
ıro Stygii caput implacabile fontis,

[redacted]

Una superstitio superis quæ reddita divis.
Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro majestate tuorum :
Quum jam connubiis pacem felicibus, esto,
Component, quum jam leges et fœdera jungent:
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucrosque vocari ;
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
Sit Latium, sint Albani per sæcula reges ;
Sit Romana potens Itala virtute propago ;
Occidit, occideritque sinas cum nomine Troja."
  Olli subridens hominum rerumque repertor :
"Et germana Jovis, Saturnique altera proles,
Irarum tantos volvis sub pectore fluctus ?
Verum age, et inceptum frustra submitte furorem.
Do, quod vis ; et me victusque volensque remitto.
Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt ;
Utque est, nomen erit ; commixti corpore tantum
Subsident Teucri. Morem ritusque sacrorum
Adjiciam, faciamque omnes uno ore Latinos.
Hinc genus Ausonio mixtum quod sanguine surget,
Supra homines, supra ire deos pietate videbis ;
Nec gens ulla tuos æque celebrabit honores."
Annuit his Juno, et mentem lætata retorsit.
Interea excedit cœlo, nubemque reliquit.
  His actis, aliud Genitor secum ipse volutat,
Juturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ,
Quas et Tartaream Nox intempesta Megæram
Uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
Serpentum spiris, ventosasque addidit alas.
Hæ Jovis ad solium, sævique in limine regis,
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris,
Si quando letum horrificum morbosque deum rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.

um unam celerem demisit ab æthere summo
iter, inque omen Juturnæ occurrere jussit.
volat, celerique ad terram turbine fertur:
secus ac nervo per nubem impulsa sagitta,
ıatam sævi Parthus quam felle veneni,
;hus, sive Cydon, telum immedicabile, torsit,
lens et celeres incognita transilit umbras.
s se sata Nocte tulit, terrasque petivit.
;quam acies videt Iliacas atque agmina Turni,
is in parvæ subitam collecta figuram,
ı quondam in bustis aut culminibus desertis
te sedens serum canit importuna per umbras;
c versa in faciem Turni se pestis ob ora
que refertque sonans, clipeumque everberat alis.
nembra novus solvit formidine torpor;
ctæque horrore comæ, et vox faucibus hæsit.
rocul ut Diræ stridorem agnovit et alas,
lix crines scindit Juturna solutos,
uibus ora soror fœdans, et pectora pugnis:
ıid nunc te tua, Turne, potest germana juvare?
quid jam duræ superat mihi? qua tibi lucem
morer? talin' possum me opponere monstro?
jam linquo acies. Ne me terrete timentem,
enæ volucres; alarum verbera nosco,
lemque sonum; nec fallunt jussa superba
nanimi Jovis. Hæc pro virginitate reponit?
vitam dedit æternam? cur mortis ademta est
litio? possem tantos finire dolores
c certe, et misero fratri comes ire per umbras.
ortalis ego? aut quidquam mihi dulce meorum
ne, frater, erit? O quæ satis alta dehiscat
ı mihi, manesque deam demittat ad imos?"
um effata, caput glauco contexit amictu
a gemens, et se fluvio dea condidit alto.
neas instat contra, telumque coruscat
s arboreum, et sævo sic pectore fatur:

"Quæ nunc deinde mora est? aut quid jam, Turne, retr
Non cursu, sævis certandum est cominus armis.
Verte omnes tete in facies; et contrahe, quidquid
Sive animis sive arte vales; opta ardua pennis
Astra sequi, clausumve cava te condere terra."
Ille caput quassans: "Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox; di me terrent, et Jupiter hostis."
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo quod forte jacebat,
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis;
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus:
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem,
Altior insurgens, et cursu concitus heros.
Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemve manu saxumque immane moventem:
Genua labant; gelidus concrevit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis, oculos ubi languida pressit
Nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
Velle videmur, et in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur:
Sic Turno, quacumque viam virtute petivit,
Successum dea dira negat. Tum pectore sensus
Vertuntur varii. Rutulos aspectat et urbem,
Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit;
Nec quo se eripiat, nec qua vi tendat in hostem,
Nec currus usquam videt, aurigamve sororem.
Cunctanti telum Æneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis; et corpore toto
Eminus intorquet. Murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus. Volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orasque recludit

cæ, et clipei extremos septemplicis orbes ;
medium stridens transit femur. Incidit ictus
ms ad terram duplicato poplite Turnus.
urgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
s circum, et vocem late nemora alta remittunt.
ıumilis supplexque oculos dextramque precantem
endens, "Equidem merui, nec deprecor," inquit ;
ere sorte tua. Miseri te si qua parentis
ʒere cura potest, oro—fuit et tibi talis
ıises genitor—Dauni miserere senectæ ;
ıe, seu corpus spoliatum lumine mavis,
le meis. Vicisti ; et victum tendere palmas
mii videre ; tua est Lavinia conjux ;
rius ne tende odiis." Stetit acer in armis
as, volvens oculos, dextramque repressit ;
ım jamque magis cunctantem flectere sermo
erat : infelix humero quum apparuit alto
eus, et notis fulserunt cingula bullis
ıntis pueri ; victum quem vulnere Turnus
verat atque humeris inimicum insigne gerebat.
oculis postquam sævi monumenta doloris
viasque hausit, furiis accensus, et ira
ibilis : "Tune hinc spoliis indute meorum
iare mihi ? Pallas te hoc vulnere, Pallas
olat, et pœnam scelerato ex sanguine sumit."
dicens, ferrum adverso sub pectore condit
idus. Ast illi solvuntur frigore membra,
ɟue cum gemitu fugit indignata sub umbras.

P. VIRGILII MARONIS

UT VULGO FERTUR

CARMINA MINORA.

P. VIRGILII MARONIS

C U L E X

AD OCTAVIUM.

USIMUS, Octavi, gracili modulante Thalia,
tque, ut araneoli, tenuem formavimus orsum.
usimus: hæc propter Culicis sint carmina dicta,
mnis ut historiæ per ludum consonet ordo
otitiæ: ducam voces, licet invidus adsit.
uisquis erit culpare jocos Musamque paratus,
ondere vel Culicis levior famaque feretur.
osterius graviore sono tibi Musa loquetur
ostra, dabunt quum securos mihi tempora fructus,
t tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latonæ magnique decus Jovis, aurea proles,
hœbus erit nostri princeps et carminis auctor,
t recinente lyra fautor, sive educat illum
lma Chimæreo Xanthus perfusa liquore,
eu nemus Asteriæ, seu qua Parnasia rupes
Iinc atque hinc patula præpandit cornua fronte,
astaliæque sonans liquido pede labitur unda.
uare, Pierii laticis decus, ite, sorores
aïdes, et celebrate deum plaudente chorea.
t tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit
grestûm bona cura, sequi sit cura tenentis
ëreos nemorum tractus silvasque virentes.
e cultrice vagus saltus feror inter et astra.
At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
ctavi venerande, meis allabere cœptis,

[redacted]

Sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus,
Nec Centaureos Lapithas compellit in enses;
Urit Erichthonias Oriens non ignibus arces;
Non perfossus Athos nec magno vincula Ponto
Jacta, meo quærent jam sera volumine famam;
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Græcia quum timuit venientes undique Persas:
Mollia sed tenui percurrere carmina versu,
Viribus apta suis, Phœbo duce, ludere gaudet.
Et tu, sancte puer, venerabilis, et tibi certet
Gloria perpetuum lucis mansura per ævum;
Et tibi sede pia maneat locus, et tibi sospes
Debita felices memoretur vita per annos,
Grata bonis lucens. Sed nos ad cœpta feramur.
  Igneus ætherias jam Sol penetrarat in arces,
Candidaque aurato quatiebat lumina curru,
Crinibus et roseis tenebras Aurora fugarat:
Propulit ut stabulis ad pabula læta capellas
Pastor, et excelsi montis juga summa petivit,
Lucida qua patulos velabant gramina colles.
Jam silvis dumisque vagæ jam vallibus abdunt
Corpora; jamque omni celeres e parte vagantes
Scrupea desertæ perrepunt ad cava rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morsu,
Pendula projectis carpuntur et arbuta ramis,
Densaque virgultis avide labrusca petuntur.
Hæc suspensa rapit carpente cacumina morsu
Vel salicis lentæ, vel quæ nova nascitur alnus;
Hæc teneras fruticum sentès rimatur; at illa
Imminet in rivi præstantis imaginis undam.
  O bona pastoris, si quis non pauperis usum
Mente prius docta fastidiat, et probet illis
Omnia luxuriæ pretiis incognita curis,
Quæ lacerant avidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore,

Attalicis opibus data vellera; si nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit avarum;
Picturæque decus, lapidum nec fulgor in ulla
Cognitus utilitate manet; nec pocula gratum
Alconis referent Bœtique toreuma; nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
Sæpe super tenero prosternit gramine corpus;
Florida quum tellus gemmantes picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arva;
Atque illum, calamo lætum recinente palustri,
Otiaque invidia degentem ac fraude remota,
Pollentemque sibi, viridi quum palmite ludens
Tmolia pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratæ rorantes lacte capellæ,
Et nemus, et fecunda Pales, et vallibus imis
Semper opaca novis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior ævo,
Quam qui mente procul pura sensuque probando
Non avidas agnovit opes; non tristia bella,
Nec funesta timet validæ certamina classis;
ᵀon, spoliis dum sancta deum fulgentibus ornet
empla vel evectus finem transcendat habendi,
lversum sævis ultro caput hostibus offert.
i falce deus colitur, non arte politus;
e colit lucos; illi Panchaïa thura,
ıribus agrestes herbæ variantibus adsunt;
dulcis adest requies et pura voluptas,
era simplicibus curis: huc imminet, omnes
igit huc sensus, hæc cura est subdita cordi,
libet ut requie victu contentus abundet,
ındoque liget languentia corpora somno.
cudes, o Panes, et o gratissima Tempe
is Hamadryadum, quarum non divite cultu
dus *Ascræo pastor* sibi quisque poëtæ
um placido traducit pectore vitam.
ı *in studiis* baculo dum nixus apricas

[redacted]

Pastor agit curas, et dum non arte canora
Compacta solitum modulatur arundine carmen:
Tendit inevectus radios Hyperionis ardor,
Lucidaque ætherio ponit discrimina mundo,
Qua jacit Oceanum flammas in utrumque rapaces.
Et jam compellente vagæ pastore capellæ
Ima susurrantis repebant ad vada lymphæ,
Quæ subter viridem residebant cærula muscum.
Jam medias operum partes evectus erat sol,
Quum densas pastor pecudes cogebat in umbras,
Et procul aspexit luco residere virenti,
Delia diva, tuo: quo quondam victa furore
Venit Nyctelium fugiens Cadmeïs Agave
Infandas scelerata manus e cæde cruenta:
Quæ gelidis bacchata jugis requievit in antro.
Posterius pœnam nati se morte futuram.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herba
Et Satyri Dryadesque choros egere puellæ
Naïadum cœtu. Tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis silvasque canendo,
Quantum te, Peneu, remorantem dia chorea,
Multa tibi læto fundentes gaudia vultu,
Ipsa loci natura domum resonante susurro
Queis dabat, et dulci fessas refovebat in umbra.
Nam primum prona surgebant valle patentes
Aëreæ platanus, inter quas impia lotos,
Impia, quæ socios Ithaci mærentis abegit,
Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At, quibus insigni curru projectus equorum
Ambustus Phaëthon luctu mutaverat artus,
Heliades teneris amplexæ brachia truncis
Candida fundebant tentis velamina ramis.
Posterius, cui Demophoon æterna reliquit
Perfidiam lamentandi mala, perfida multis.
Quam comitabantur fatalia carmina quercus,
Quercus ante datæ, Cereris quam semina, vitæ;

[redacted]

Illas Triptolemi mutavit sulcus aristis.
Hic, magnum Argoæ navi decus, edita pinus
Proceras decorat silvas hirsuta per artus;
Appetit aëreis contingere montibus astra
Ilicis et nigræ species, et læta cupressus ;
Umbrosæque manent fagus, hederæque ligantes
Brachia, fraternos plangat ne populus ictus ;
Ipsæque excedunt ad summa cacumina lentæ,
Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos ;
Queis aderat veteris myrtus non nescia fati.
At volucres patulis residentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt resonantia cantus.
His suberat gelidis manans e fontibus unda,
Quæ levibus placidum rivis sonat orta liquorem ;
Et, quanquam geminas avium vox obstrepit aures,
Hanc querulæ referunt voces, queis nantia limo
Corpora lympha fovet. Sonitus alit aëris Echo,
Argutis et cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa passim fessæ cubuere capellæ,
Excelsisque super dumis, quos leniter afflans
Aura susurrantis possit confundere venti.
Pastor, ut ad fontem densa requievit in umbra,
Mitem concepit projectus membra soporem,
Anxius insidiis nullis : sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandaverat artus :
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem :
Ni fors incertos jussisset ducere casus.
Nam solitum volvens ad tempus tractibus isdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,
Mersus ut in limo magno subsideret æstu
Obvia vibranti carpens gravis aëra lingua,
Squamosos late torquebat motibus orbes.
Tollebant auræ venientis ad omnia visus.
Jam *magis atque magis* corpus revolubile volvens
Attollit nitidis pectus fulgoribus, et se
Sublimi cervice rapit; cui crista superne

Edita purpureo lucens maculatur amictu,
Aspectuque micant flammantia lumina torvo.
Metabat late circum loca, quum videt ingens
Adversum recubare ducem gregis. Acrior instat
Lumina diffundens intendere, et obvia torvo
Sæpius arripiens infringere, quod sua quisquam
Ad vada venisset: naturæ comparat arma;
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore;
Flexibus eversis torquetur corporis orbes;
Manant sanguineæ per tractus undique guttæ,
Spiritus et rumpit fauces. Cui cuncta paranti
Parvulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem vitare monet per acumina: namque
Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
Hac senioris erat naturæ pupula, telo
Icta levi. Tum prosiluit furibundus, et illum
Obtritum morti misit: cui dissitus omnis
Spiritus excessit sensus. Tum torva tenentem
Lumina respexit serpentem cominus: inde
Impiger, exanimis, vix compos mente, refugit,
Et validum dextra truncum detraxit ab orno:
Qui casus sociaret opem, numenve Deorum.
Namque illi dederitne viam casusve, deusve,
Prodere sit dubium: voluit sed vincere tales
Horrida squamosi volventia membra draconis:
Atque reluctantis crebris fœdeque petentis
Ictibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristæ;
Et quod erat tardus, somni languore remoto,
Nescius aspiciens, timor obcæcaverat artus:
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit cæsum languescere, sedit.
  Jam quatit et bijuges oriens Erebo cit equos No
Et piger aurato procedit Vesper ab Œta,
Quum grege compulso pastor, duplicantibus umb
Vadit, et in fessos requiem dare comparat artus.
Cujus ut intravit levior per corpora somnus,

ınguidaque effuso requierunt membra sopore,
ffigies ad eum Culicis devenit, et illi
ristis ab eventu cecinit convicia mortis.
ıquit: "Quid meritus, ad quæ delatus acerbas
ɔgor adire vices? Tua dum mihi carior ipsa
ita fuit vita, rapior per inania ventis.
u lentus refoves jucunda membra quiete,
reptus tetris e cladibus: at mea manes
iscera Lethæas cogunt transnare per undas;
ræda Charontis agor. Viden' ut flagrantia tædis
ımina collucent infestis omnia templis;
bvia Tisiphone, serpentibus undique comta,
t flammas et sæva quatit mihi verbera pœnæ,
ɜrberus et diris flagrat latratibus ora,
nguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
ınguineique micant ardorem luminis orbes.
eu! quid ab officio digressa est gratia, quum te
estitui superis leti jam limine ab ipso?
ræmia sunt pietatis ubi, pietatis honores?
ı vanas abiere vices; et rure recessit
ıstitiæ prior illa fides. Instantia vidi
lterius, sine respectu mea fata relinquens;
d pariles agor eventus; fit pœna merenti;
œna fit exitium: modo sit dum grata voluntas!
xsistat par officium! Feror avia carpens,
via Cimmerios inter distantia lucos,
uem circa tristes densentur in omnia pœnæ.
am vinctus sedet immanis serpentibus Otos,
evinctum mæstus procul aspiciens Ephialten,
ɔnati quum sint quondam rescindere mundum;
t Tityos, Latona, tuæ memor anxius iræ,—
nplacabilis ira nimis—jacet alitis esca.
erreor ah tantis insistere, terreor, umbris,
d Stygias revocatus aquas. Vix ultimus amni
ɔstat, nectareas divum qui prodidit escas:
tturis arenti revolutus in omnia sensu.

[redacted]

Quid, saxum procul adverso qui monte revolvit,
Contemsisse dolor quem numina vincit acerbus,
Otia quærentem frustra? Vos ite puellæ,
Ite, quibus tædas accendit tristis Erinys,—
Sicut Hymen præfata dedit connubia mortis,—
Atque alias alio densat super agmine turmas,
Impietate fera vecordem Colchida matrem
Anxia sollicitis meditantem vulnera natis;
Jam Pandionias miseranda prole puellas,
Quarum vox Ityn, et Ityn, quod Bistonius rex
Orbus epops mæret volucres evectus in auras.
At discordantes Cadmeo sanguine fratres
Jam truculenta ferunt infestaque vulnera corpus
Alter in alterius: jamque aversatus uterque,
Impia germani manat quod sanguine dextra.
Eheu, mutandus nunquam labor! Auferor ultra
In diversa magis: distantia limina cerno:
Elysiam tranandus agor delatus ad undam.
Obvia Persephone comites Heroïdas urget
Adversas perferre faces. Alcestis ab omni
Inviolata vacat cura, quod sæva mariti
Ipsa suis fatis Admeti fata morata est.
Ecce Ithaci conjux, semper decus, Icariotis
Femineum incorrupta decus; manet et procul illa
Turba ferox juvenum telis confixa procorum.
Quin misera Eurydice tanto mærore recessit,
Pœnaque respectus et nunc, Orpheu, manet in te.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon unquam
Credidit, aut ulli Ditis placabile numen,
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis,
Nec mæsta obtentu diro et ferrugine regna,
Defossasque domos ac Tartara nocte cruenta
Obsita, nec faciles Ditis sine judice sedes,
Judice, qui vitæ post mortem vindicat acta.
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Jam rapidi steterant amnes, et turba ferarum

CULEX.

3landa voce sequax regionem insederat Orphei ;
'amque imam viridi radicem moverat alte
Quercus humo, steterantque amnes, silvæque sonoı
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes bijuges etiam per sidera Luna
Pressit equos ; et tu currentes, menstrua virgo,
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Hæc eadem potuit Ditis te vincere conjux,
Eurydicenque ultro ducendam reddere. Non fas,
Non erat in vitam divæ exorabile numen.
Illa quidem, nimium manes experta severos,
Præceptum signabat iter ; nec retulit intus
Lumina, nec divæ corrupit munera lingua :
Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oscula cara petens rupisti jussa deorum.
Dignus amor venia, parvum si Tartara nossent
Peccatum ignovisse. Sed et vos sede piorum,
Vos manet Heroum contra manus. Hic et uterque
Eacides : Peleus namque et Telamonia virtus
er secura patris lætantur numina, quorum
onnubiis Venus et Virtus injunxit honorem.
unc rapuit serva : ast illum Nereïs amavit.
sidet hac juvenis, sociat quem gloria, fortis, 30
er, inexcussus, referens a navibus ignes
golicis Phrygios torva feritate repulsos.
quis non referat talis divortia belli,
æ Trojæ videre viri, videreque Graii,
cria quum magno manaret sanguine tellus,
Simoïs, Xanthique liquor ; Sigeaque præter
ra, quum Troas sævi ducis Hectoris ira
re in classes inimica mente Pelasgas
era, tela, neces, ignes inferre paratos.
jugis namque Ida, potens feritatis, et ipsa 31
faces altrix cupidis præbebat alumnis,
ut in cineres Rhœteï litoris ora
us ambustis flamma superante daretur.

[redacted]

Hinc erat oppositus contra Telamonius heros,
Objectoque dabat clipeo certamina; et illinc
Hector erat, Trojæ summum decus,—acer uterque,
Fulminibus cœlo veluti fragor editus alto;—
Ignibus hic telisque super, si classibus Argos
Eripiat reditus: ille ut Vulcania ferro
Vulnera protectus depellere navibus instet.
Hoc erat Æacides alter lætatus honore:
Dardaniæque alter fuso quod sanguine campis
Hectoreo victor lustravit corpore Trojam.
Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat, et hu
Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
Huic gerit aversos proles Laërtia vultus,
Et jam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
Pallade jam lætatur ovans; rursusque tremiscit
Jam Ciconas, jam jamque horret Læstrygonas atrox.
Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis,
Ætnæusque Cyclops; illum metuenda Charybdis,
Pallentesque lacus, et squalida Tartara terrent.
Hic et Tantaleï generis decus, amplus Atrides,
Assidet, Argivum lumen, quo flamma regente
Doris Erichthonias prostravit funditus arces.
Reddidit heu! gravius pœnas tibi, Troja, ruenti,
Hellespontiacis obiturus reddidit undis.
Illa vices hominum testata est copia quondam,
Ne quisquam propriæ fortunæ munere dives
Iret inevectus cœlum super: omne propinquo
Frangitur invidiæ telo decus. Ibat in altum
Vis Argea petens patriam, ditataque præda
Arcis Erichthoniæ: comes huic erat aura secunda
Per placidum cursu pelagus; Nereïs ad undas
Signa dabat, pars inflexis super acta carinis;
Quum seu cœlesti fato, seu sideris ortu
Undique mutatur cœli nitor, omnia ventis,
Omnia turbinibus sunt anxia. Jam maris unda
Sideribus certat consurgere; jamque superne

Corruere et sol iis et sidera cuncta minantur,
Ac venit in terras cœli fragor. Hoc modo læta
Copia nunc miseris circumdatur anxia fatis,
Immoriturque super fluctus, et saxa Capharei,
Euboïcas et per cautes Heræaque late
Litora; quum Phrygiæ passim vaga præda peremtæ
Fluctuat omnis in æquoreo jam naufraga tractu.
Hic alii sidunt pariles virtutis honore
Heroës, mediisque siti sunt sedibus omnes,
Omnes Roma decus magni quos suscipit orbis.
Hic Fabii Deciique, hic est et Horatia virtus,
Hic et fama vetus nunquam moritura Camilli;
Curtius et, mediis quem quondam sedibus urbis
Devotum bellis consumsit gurgitis haustus,
Mucius et prudens ardorem corpore passus,
Legitime cessit cui fracta potentia regis:
Hic Curius claræ socius virtutis, et ille
Flaminius, devota dedit qui corpora flammæ.
Jure igitur tales sedes pietatis honorat.
Illic Scipiadæque duces, devota triumphis
Mœnia quos rapidos Libycæ Carthaginis horrent.
Illi laude sua vigeant: ego Ditis opacos
Cogor adire lacus, viduos a lumine Phœbi,
Et vastum Phlegethonta pati, quo maxima Minos
Conscelerata pia discernit vincula sede.
Ergo jam causam mortis me dicere vinctæ
Verberibus sævo cogunt ab judice Pœnæ,
Quum mihi tu sis causa mali, nec conscius adsis,
Sed tolerabilibus curis hæc immemor audis;
Quæ tamen ut vanis dimittens omnia ventis,
Digredior nunquam rediturus; tu cole fontes
Et virides nemorum silvas et pascua lætus,
Et mea diffusas rapiantur dicta per auras."
Dixit, et extrema tristis cum voce recessit.
Hunc ubi sollicitum dimisit inertia vitæ,
Interius graviter mentem æger nec tulit ultra.

Sensibus infusum Culicis de morte dolorem.
Quantumcumque sibi vires tribuere seniles,
(Queis tamen infestum pugnans devicerat hostem)
Rivum propter aquæ, viridi sub fronde latentem
Conformare locum capit impiger: hunc et in orbem
Destinat, ac ferri capulum repetivit in usum,
Gramineam ut viridi foderet de cespite terram.
Jam memor inceptum peragens sibi cura laborem
Congestum cumulavit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum crevit in orbem:
Quem circum lapidem lævi de marmore formans
Conserit assiduæ curæ memor. Hic et acanthus,
Et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
Et violæ genus omne; hic est et Spartica myrtus
Atque hyacinthus, et hic Cilici crocus editus arvo,
Laurus item Phœbi surgens decus; hic rhododaphne,
Liliaque, et roris non avia cura marini,
Herbaque thuris opes priscis imitata Sabina,
Chrysanthusque, hederæque nitor pallente corymbo
Et Bocchus Libyæ regis memor; hic amarantus,
Bumastusque virens, et semper florida pinus.
Non illinc Narcissus abest, cui gloria formæ
Igne Cupidineo proprios exarsit in artus.
Et quoscumque novant vernantia tempora flores,
His tumulus super inseritur: tum fronte locatur
Elogium, tacita format quod litera voce:
Parve Culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.

P. VIRGILII MARONIS

C I R I S

AD MESSALAM.

me vario jactatum laudis amore,
que expertum fallacis præmia vulgi,
pius suaves exspirans hortulus auras
atis viridi Sophiæ complectitur umbra:
mea quæret eo dignum sibi quærere carmen?
aliud studium atque alios accincta labores,
ad magni suspendit sidera mundi,
citum paucis ausa est ascendere collem:
amen absistam cœptum detexere munus,
o jure meas utinam requiescere Musas,
iter blandum liceat deponere morem.
si mirificum proferre valent genus omnes
cum sæcli, modo sit tibi velle libido;]
jam summa Sapientia pangeret arce,
or antiquis quæ heredibus est data consors,
hominum errores longe lateque per orbem
ere, atque humiles possem contemnere curas:
go te talem venerarer munere tali,
quidem, quamvis interdum ludere nobis,
cilem molli liceat pede claudere versum;
agno intexens, si fas est dicere, peplo,
Erechtheïs olim portatur Athenis,
quum castæ solvuntur vota Minervæ,
ie confecto redeunt Quinquatria lustro,

[redacted]

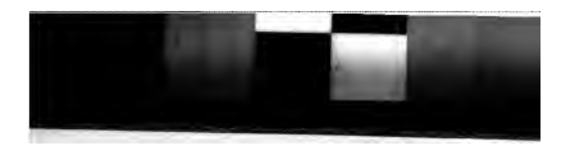
Quum levis alterno zephyrus concrebuit euro,
Et prono gravidum provexit pondere currum.
Felix ille dies, felix et dicitur annus,
Felices, qui talem annum videre, diemque.
Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ:
Magna Giganteis ornantur pepla tropæis;
Horrida sanguineo pinguntur prœlia cocco;
Additur aurata dejectus cuspide Typho,
Qui prius, Ossæis consternens æthera saxis,
Emathio celsum duplicabat vertice Olympum.
Tale deæ velum solemni in tempore portant:
Tali te vellem, juvenum doctissime, ritu
Purpureos inter soles et candida lunæ
Sidera, cæruleis orbem pulsantia bigis,
Naturæ rerum magnis intexere chartis;
Æternum Sophiæ conjunctum carmine nomen
Nostra tuum senibus loqueretur pagina sæclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes,
Nunc primum teneros firmamus robore nervos:
Hæc tamen interea, quæ possumus, in quibus ævi
Prima rudimenta et primos exegimus annos,
Accipe dona, meo multum vigilata labore,
Et præmissa tuis non magna exordia rebus:
Impia prodigiis ut quondam exterruit amplis
Scylla, novosque avium sublimis in aëre cœtus
Viderit, et tenui conscendens sidera penna
Cæruleis sua tecta supervolitaverit alis,
Hanc pro purpureo pœnam scelerata capillo,
Proque patris solvens excisa funditus urbe.
Complures illam et magni, Messala, poëtæ—
Nam verum fateamur: amat Polyhymnia verum—
Longe alia perhibent mutatam membra figura,
Scyllæum monstra in saxum conversa vocari;
Illam esse, ærumnis quam sæpe legamus Ulixi
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto

Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.
Sed neque Mæoniæ hæc patiuntur credere chartæ,
Nec malus istorum dubiis erroribus auctor.
Namque alias alii vulgo finxere puellas,
Quæ Colophoniaco Scyllæ dicantur Homero.
Ipsi seu Lamie mater sit, sive Cratæis,
Sive illam monstro genuit Persea biformi,
Sive est neutra parens: atque hoc in carmine toto
Inguinis est vitium et Veneris descripta libido;
Sive etiam est jactis speciem mutata venenis,
Infelix virgo: quid enim commiserat illa?
Ipse pater nudam sæva complexus arena
Conjugium caræ violaverat Amphitrites:
Attamen exegit longo post tempore pœnas,
Ut, quum cura sui veheretur conjugis alto,
Ipsa trucem multo misceret sanguine pontum.
Seu vero, ut perhibent, forma quum vinceret omnes,
Et cupidos quæstu passim spoliaret amantes,
Piscibus et canibus rabidis vallata repente,
Horribiles circum vidit se sistere formas.
Heu quoties mirata novos expalluit artus!
Ipsa suos quoties heu pertimuit latratus!
Ausa quod est mulier numen fraudare deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere pœnam,
Quam, mala multiplici juvenum quod septa caterva
Dixerat atque animo meretrix jactata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuisse,
Docta Palæphatia testatur voce papyrus.
Quidquid, et ut quisque est tali de clade locutus,
Omnia sint: potius liceat notescere Cirin,
Atque unam ex multis Scyllam non esse puellis.
Quare, quæ, cantus meditanti mittere certos,
Magna mihi cupido tribuistis præmia, divæ
Pierides,—quarum castos altaria postes
Munere sæpe meo inficiunt, foribusque hyacinthi
Deponunt flores, aut suave rubens narcissus,

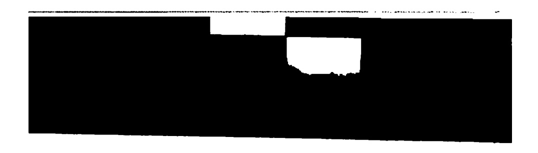
[redacted]

Aut crocus alterna conjungens lilia caltha,
Sparsaque liminibus floret rosa,—nunc age, divæ,
Præcipue nostro nunc aspirate labori,
Atque novum æterno prætexite honore volumen.
  Sunt Pandioniis vicinæ sedibus urbes,
Actæcs inter colles et candida Thesei
Purpureis late ridentia litora conchis,
Quarum non ulli fama concedere digna
Stat Megara, Actæi quondam munita labore
Alcathoi, Phœbique; deus namque affuit illi:
Unde etiam, citharæ voces imitatus acutas,
Sæpe lapis recrepat Cyllenia munera pulsus,
Et veterem sonitu Phœbi testatur honorem.
Hanc urbem, ante alios qui tum florebat in armis,
Fecerat infestam populator remige Minos,
Hospitio quod se Nisi Polyïdos avito,
Carpathium fugiens et flumina Cæratea,
Texerat. Hunc bello repetens Gortynius heros
Attica Cretæa sternebat rura sagitta.
Sed neque tunc cives, neque tunc rex ipse veretur
Infesto ad muros volitantes agmine turmas
Ducere, et indomita virtute retundere mentes,
Responsum quoniam satis est meminisse deorum.
Nam capite a summo regis, mirabile dictu,
Candida cæsaries; florebant tempora lauro;
At roseus medio fulgebat vertice crinis,
Cujus quam servata diu natura fuisset,
Tam patriam incolumem Nisi regnumque futurum,
Concordes stabili firmarunt numine Parcæ.
Ergo omnis caro residebat cura capillo,
Aurea solemni comtum quoque fibula ritu
Mopsopio tereti nectebat dente cicadæ.
  Nec vero hæc vobis custodia vana fuisset,
Nec fuerat, nisi Scylla, novo concepta furore,
Scylla, patris miseri patriæque inventa sepulcrum,
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis!

malus ille puer, quem nec sua flectere mater
ım potuit, quem nec pater atque avus idem
ter, ille etiam Pœnos domitare leones
alidas docuit vires mansuescere tigris,
etiam divos, homines; sed dicere magnum est;
ı tum tristes acuebat parvulus iras
onis magnæ, [cujus perjuria divæ
ı se meminisse diu perjura puellæ
ulli liceat,] violaverat inscia sedem,
ı sacris operata deæ lascivit, et extra
edit longe matrum comitumque catervam,
ensam gaudens in corpore ludere vestem,
umidos agitante sinus Aquilone relaxans.
dum etiam castos agitaverat ignis honores,
dum solemni lympha perfusa sacerdos
entis foliis caput exornarat olivæ:
ım lapsa e manibus fugit pila, quumque relapsa
currit virgo: quo utinam ne prodita ludo
ea tam gracili solvisset corpora palla!
nia, quæ retinere gradum, cursumque morari
sent, o tecum vellem tua semper haberes!
ı unquam violata manu sacraria divæ
ando infelix nequidquam jura piasses.
si quis nocuisse tibi perjuria credat,
ısa pia est: timuit fratri te ostendere Juno.
levis ille deus, cui semper ad ulciscendum
eritur ex omni verborum injuria dicto,
rea fulgenti depromens tela pharetra,
u nimium tereti, nimium Tirynthia visu,
ginis in tenera defixerat omnia mente.
e simul ac venis hausit sitientibus ignem,
validum penitus concepit in ossa furorem;
ra velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,
ıve *barbarico* Cybeles antistita buxo,
lix virgo tota bacchatur in urbe,
styrace Idæo flagrantes picta capillos,

Cognita non teneris pedibus Sicyonia servans,
Non niveo retinens baccata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant vestigia cursu:
Sæpe redit patrios ascendere prodita muros,
Aëriasque facit causam se viscre turres;
Sæpe etiam tristes volvens in nocte querelas
Sedibus ex altis cœli speculatur amorem,
Castraque prospectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum novit: carum nec respicit aurum.
Non arguta sonant tenui psalteria chorda;
Non Libyco molles plauduntur pectine telæ.
Nullus in ore rubor: ubi enim rubor, obstat amori.
Atque ubi nulla malis reperit solatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viscera mortem:
Quo vocat ire dolor, subigunt quo tendere fata,
Fertur et horribili præceps impellitur œstro,
Ut patris, ah demens, crinem de vertice ferret
Furtim, atque arguto detonsum mitteret hosti,—
Namque hæc conditio miseræ proponitur una—
Sive illa ignorans: quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanto scelere damnare puellam?
Heu tamen infelix—quid enim imprudentia prodest?—
Nise pater, cui, direpta crudeliter urbe,
Vix erit una super sedes in turribus altis,
Fessus ubi exstructo possis considere nido.
Tu quoque, avis, moriere: dabit tibi filia pœnas.
Gaudete, o celeres, subnixæ nubibus altis,
Quæ mare, quæ virides silvas lucosque sonantes
Incolitis, gaudete, vagæ blandæque volucres;
Vosque adeo, humani mutatæ corporis artus,
Vos o crudeli fatorum lege, puellæ
Dauliades, gaudete: venit carissima vobis
Cognatos augens reges numerumque suorum
Ciris, et ipse pater. Vos, o pulcherrima quondam
Corpora, cæruleas prævertite in æthera nubes,
Qua novus ad superûm sedes Calcheius, et qua

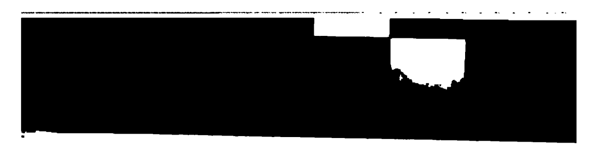
a concessos ascendat Ciris honores.
que adeo dulci devinctus lumina somno
erat, vigilumque procul custodia primis
ias foribus studio jactabat inani:
furtim tacito descendens Scylla cubili
s arrectis nocturna silentia tentat,
ssis tenuem singultibus aëra captat.
ıspensa levans digitis vestigia primis
tur, ferroque manus armata bidenti
: at demtæ subita in formidine vires.
as sua furta prius testatur ad umbras.
ua se ad patrium tendebat semita limen,
ılo in thalami paulum remoratur, et altum
t ad culti nutantia sidera mundi,
cepta piis promittens munera divis.
n simul Ogygii Phœnicis filia Carme
e sensit anus,—sonitum nam fecerat illi
reo æratus stridens in limine cardo—
t extemplo fessam languore puellam,
ul, "O nobis sacrum caput," inquit, "alumna,
i nequidquam viridis per viscera pallor
ıs tenui suffudit sanguine venas;
ris, hoc faceres (neque enim pote), cura subegit:
'allor, quod te potius Rhamnusia fallit.
ua te causa nec dulcis pocula Bacchi,
avidos Cereris dicam contingere fetus?
usa ad patrium solam vigilare cubile,
re quo fessas mortalia pectora curas,
pidos etiam requiescunt flumina cursus?
e nunc miseræ saltem, quod sæpe petenti
s nihil esse mihi, quum mæsta parentis
os circum virgo morerere capillos?
ihi, ne furor ille tuos invaserit artus,
abis Myrrhæ quondam qui cepit ocellos,
re infando, quod nec sinit Adrastia,
ıtrumque uno studeas errore parentem.

[redacted]

Quod si alio quovis animo jactaris amore,—
Nam te jactari, non est Amathusia nostri
Tam rudis, ut nullo possim cognoscere signo ;—
Si concessus amor noto te macerat igne ;
Per tibi Dictynnæ præsentia numina juro,
Prima deûm quæ te mihi dulcem donat alumnam,
Omnia me potius digna atque indigna laborum
Millia visuram, quam te tam tristibus istis
Sordibus et scoria patiar tabescere tali."
Hæc loquitur: mollique ut se velavit amictu,
Frigidulam injecta circumdat veste puellam,
Quæ prius in tenui steterat succincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
Persequitur miseræ causas exquirere tabis ;
Nec tamen ante ullas patitur sibi reddere voces,
Marmoreum tremebunda pedem quam retulit intra.
Illa autem, "Quid nunc me," inquit, "nutricula, torque
Quid tantum properas nostros novisse furores ?
Non ego consueto mortalibus uror amore,
Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus,
Nec genitor cordi est: ultro namque odimus omnes.
Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago:
Sed media ex acie mediis ex hostibus. Heu, heu,
Quid dicam ? quove ipsa malum hoc exordiar ore ?
Dicam equidem, quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
Non sinis ; extremum hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, nostris qui mœnibus assidet hostis,
Quem pater ipse deum sceptri donavit honore,
Cui Parcæ tribuere nec ullo vulnere lædi,—
Dicendum est, frustra circumvehor omnia verbis—
Ille mea, ille idem oppugnat præcordia Minos.
Quod te per divum crebros obtestor amores,
Perque tuum memoris haustum mihi pectus alumnæ,
Ut me, si servare potes, ne perdere malis.
Sin autem optatæ spes est incisa salutis,

ı mihi, quam merui, invideas, nutricula, mortem.
.m nisi te nobis malus, o malus, optima Carme,
ıte hunc conspectum casusve deusve tulisset,
.t ferro hoc (aperit ferrum quod veste latebat)
rpureum patris demsissem vertice crinem,
t mihi præsenti peperissem vulnere letum."
Vix hæc ediderat, quum clade exterrita tristi
onsos multo deturpat pulvere crines,
graviter questu Carme complorat anili:
' mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
terum nostræ Minos inimice senectæ,
nper et aut olim nata, o te propter eundem,
t amor insanæ luctum portavit alumnæ.
ıe ego tam longe capta atque avecta nequivi,
n grave servitium, tam duros passa labores,
ugere, ut sistam exitium crudele meorum?
n jam nec nobis ea, quæ senioribus, ullum
ɔia vivendi vitæ genus. Ut quid ego amens
erepta, o Britomarti, meæ spes una salutis,
Britomarti, diem potui producere vitæ?
ıue utinam celeri ne tantum grata Dianæ
natus esses virgo sectata virorum
osia neu Partho contendens spicula cornu
:tæas ageres ad gramina nota capellas:
nquam, tam obnixe fugiens Minois amores,
æceps aëreis specula de montibus isses,
.de alii fugisse ferunt, et numina Aphææ
rginis assignant: alii, quo notior esses,
ctynnam dixere tuo de nomine Lunam.
ıt hæc vera velim: mihi certe, nata, peristi.
.nquam ego te summo volitantem in vertice montis
rcanos inter comites agmenque ferarum
nspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
rum hæc tum nobis gravia atque indigna fuere,
n, mea alumna, tui quum spes integra maneret,
ox ista meas nondum violaverat aures.

Tene etiam fortuna mihi crudelis ademit,
Tene, o sola meæ vivendi causa senectæ?
Sæpe tuo dulci nequidquam capta sopore,
Quum premeret natura, mori me velle negavi,
Ut tibi Corycio glomerarem flammea luto.
Quo nunc me, infelix, aut quæ me numina servant?
An nescis, qua lege patris de vertice summo
Edita candentes prætexat purpura canos?
Quæ tenui patriæ spes sit suspensa capillo?
Si nescis, aliquam possum sperare salutem,
Inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
Sin est, quod metuo, per te, mea alumna, tuumque
Expertum multis miseræ mihi rebus amorem,
Per te, et sacra precor per flumina Ilithyiæ,
Ne tantum in facinus tam molli mente sequaris.
Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor
Flectere amore, neque est cum dis contendere nostrum;
Sed patris incolumi potius te nubere regno,
Atque aliquos tamen esse velis tibi, alumna, penates.
Hoc unum, exitio docta atque experta, monebo.
Quod si non alia poteris ratione parentem
Flectere,—sed poteris; quid enim non unica possis?—
Tunc potius tamen ipsa, pio quum jure licebit,
Quum facti causam tempusque doloris habebis,
Tunc potius conata tua atque incepta referto.
Meque, deosque tibi comites, mea alumna, futuros
Polliceor: nihil est, quod texas ordine, longum."
His ubi sollicitos animi relevaverat æstus
Vocibus, et blanda pectus spe vicerat ægrum,
Paulatim tremebunda genis obducere vestem
Virginis, et placidam tenebris captare quietem,
Inverso bibulum restinguens lumen olivo.
Incipit, ad crebros insani pectoris ictus
Ferre manum, assiduis mulcens præcordia palmis.
Noctem illam sic mæsta super morientis alumnæ
Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.

CIRIS.

Postera lux ubi læta diem mortalibus almum,
Et gelido veniens mani quatiebat ab Œta,
Quem pavidæ alternis fugitant optantque puellæ,—
Hesperium vitant, optant ardescere solem,—
Præceptis paret virgo nutricis, et omnes
Undique conquirit nubendi sedula causas.
Tentantur patriæ submissis vocibus aures,
Laudanturque bonæ pacis bona : multus ineptæ
Virginis insolito sermo novus errat in ore.
Nunc tremere instantis belli certamina dicit
Communemque timere deum, nunc regis amicos,
(Namque ipso verita est orbari mæsta parente)
Cum Jove communes qui quondam habuere nepotes ;
Nunc etiam conficta dolo mendacia turpi
Invenit, et divûm terret formidine cives ;
Nunc alia ex aliis, nec desunt, omina quærit.
Quin etiam castos ausa est corrumpere vates,
Ut, quum cæsa pio cecidisset victima ferro,
Essent, qui generum Minoa auctoribus extis
Jungere, et ancipites suaderent tollere pugnas.
At nutrix, patula componens sulfura testa,
Narcissum casiamque herbas incendit olentes ;
Terque novena ligat triplici diversa colore
Fila ; "Ter in gremium mecum," inquit, "despue, virg
Despue ter, virgo : numero deus impare gaudet.
Inde Jovi geminat magno Stygialia sacra,
Sacra nec Idæis senibus nec cognita Graiis ;
Pergit, Amyclæo spargens altaria thallo,
Regis Iolciacis animum defigere votis.
Verum, ubi nulla movet stabilem fallacia Nisum,
Nec possunt homines, nec possunt flectere divi,—
Tanta est in parvo fiducia crine cavendi :—"
Rursus ad inceptum sociam se adjungit alumnæ,
Purpureumque parat rursus tondere capillum,
Tam longo quod jam captat succurrere amori :
Non minus illa tamen, revehi quod mœnia crescant

Gaudeat: et cineri patria est jucunda sepulto.
Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens succiditur ostro;
Tum capitur Megara, et divum responsa probantur;
Tum suspensa novo ritu de navibus altis,
Per mare cæruleum trahitur Niseïa virgo.
Complures illam nymphæ mirantur in undis;
Miratur pater Oceanus, et candida Tethys,
Et cupidas secum rapiens Galatea sorores;
Illa etiam, junctis magnum quæ piscibus æquor
Et glauco bipedum curru metitur equorum,
Leucothee, parvusque dea cum matre Palæmon.
Illi etiam, alternas sortiti vivere luces,
Cara Jovis suboles, magnum Jovis incrementum,
Tyndaridæ niveos mirantur virginis artus.
Has adeo voces atque hæc lamenta per auras
Fluctibus in mediis questu volvebat inani,
Ad cœlum infelix ardentia lumina tollens,
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
"Supprimite o paulum turbati flamina venti,
Dum queror; et divos, quanquam nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Vos ego, vos adeo, venti, testabor, et auræ,
Vos, matutina si qui de gente venitis,
Cernitis: illa ego sum cognato sanguine vobis
Scylla; quod, ah! salva liceat te dicere Procne;
Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam,
Certatim ex omni petiit quam Græcia regno,
Qua curvus terras amplectitur Hellespontus;
Illa ego sum, Minos, sacrato fœdere conjux
Dicta tibi: tamen hæc, et si non accipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis undas?
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
Supplicio, quod sic patriam carosque penates
Hostibus immitique addixi ignara tyranno.

CIRIS.

Verum esto. Hæc, Minos, illos scelerata putavi,
Si nostra ante aliquis nudasset fœdera casus,
Facturos, quorum direptis mœnibus urbis,
O ego crudelis, flamma delubra petivi:
Te vero victore prius vel sidera cursus
Mutatura suos, quam te mihi talia captæ
Facturum metui. Jam jam scelus omnia vincit.
Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
Ten' ego, nec mirum, vultu decepta puella?
Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!
Non equidem ex isto speravi corpore posse
Tale malum nasci: forma vel sidere fallor.
Non me deliciis commovit regia dives,
Coralio fragili, ac electro lacrimoso,
Me non florentes æquali corpore nymphæ;
Non metus incensam potuit retinere deorum.
Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille?
Non mihi jam pingui sudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec castos accendet pinus odores,
Nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror: nec et illa quidem communis alumna
Omnibus injecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites ancillarumque catervas
Mene alias inter, famularum munere fungi,
Conjugis atque tuæ, quæcumque erit illa, beatæ
Non licuit gravidos penso devolvere fusos?
At belli saltem captivam lege necasses!
Jam fessæ tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexa lentum cervice recumbit,
Marmorea adductisque labascunt brachia nodis.
Æquoreæ pestes, immania corpora ponti,
Undique conveniunt, et glauco in gurgite circum
Verbere caudarum atque oris minitantur hiatu.
Jam tandem casus hominum, jam respice, Minos.
Sit satis hoc, tantum solam vidisse malorum:
Vel fato fuerit nobis hæc debita pestis,

Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
Omnia nam potius, quam te læsisse, putabo.
  Labitur interea revoluta ab litore classis,
Magna repentino sinuantur lintea Coro,
Flectitur in viridi remus sale, languida fessæ
Virginis in cursu moritur querimonia longo.
Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon.
Cypselidæ magni florentia regna Corinthi;
Præterit abruptas Scironis protinus arces,
Infestumque suis diræ testudinis exit
Spelæum, multoque cruentas hospite cautes.
Jamque adeo tutum longe Piræea cernit,
Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas.
Jam procul e fluctu Minoïa respicit arva,
Florentesque videt jam Cycladas, hinc Strophadasque;
Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionea.
Linquitur ante alias longe gratissima Delos
Nereïdum matri et Neptuno Ægæo.
Prospicit incinctam spumanti litore Cythnon
Marmoreamque Paron, viridemque allapsa Donusam
Æginamque simul sementiferamque Seriphum.
Fertur et incertis jactatur ad omnia ventis,
Cymba velut magnas sequitur quum parvula classes,
Afer et hiberno bacchatur in æquore turbo:
Donec tale decus formæ vexavit, et ægros
Non tulit, et miseros mutavit virginis artus,
Cæruleo pollens conjux Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam,
Infidosque inter teneram committere pisces
Non statuit—nimium est avidum pecus Amphitrites;—
Aëreis potius sublimem sustulit alis,
Esset ut in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclæo formosior ansere Ledæ.
Ac velut in niveo teneræ quum primitus ovo
Effigies animantis et internodia membris
Imperfecta novo fluitant concreta calore:

CIRIS.

Sic liquido Scyllæ circumfusum æquore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Undique mutabant, atque undique mutabantur.
Oris honos primum, et multis optata labella,
Et patulæ frontis species, concrescere in unum
Cœpere, et gracili mentum producere rostro.
Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
Ecce repente, velut patrios imitatus honores,
Purpuream concussit apex in vertice cristam:
At mollis varios intexens pluma colores
Marmoreum volucri vestivit tegmine corpus,
Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
Inde alias partes, minioque infecta rubenti
Crura, nova macies obduxit squalida pelli,
Et pedibus teneris ungues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miseræ succurrere pacto
Vix fuerat placida Neptuni conjuge dignum.
Nunquam illam posthac oculi videre suorum
Purpureas flavo retinentem vertice vittas;
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo,
Nullæ illam sedes. Quid jam cum sedibus illi?
Quæ simul ut sese cano de gurgite velox
Cum sonitu ad cœlum stridentibus extulit alis,
Et multum late dispersit in æquore rorem;
Infelix virgo nequidquam a morte recepta
Incultum solis in rupibus exigit ævum,
Rupibus et scopulis, et litoribus desertis.
Nec tamen hoc iterum pœna sine: namque deûm rex,
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Commotus talem ad superos volitare puellam,
Quum pater exstinctus cæca sub nocte lateret,
Illi pro pietate sua—nam sæpe tepenti
Sanguine taurorum supplex resperserat aras;
Sæpe deûm largo decorarat munere sedes—
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit et in terris Haliæetus ales ut esset:

[redacted]

Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscus.
Huic vero miseræ, quoniam damnata deorum
Judicio natique et conjugis ante fuisset,
Infesti apposuitque odium crudele parentis.
Namque, ut in ætherio signorum munere præstans,
Unum quem duplici stellarum sidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugat Oriona:
Sic inter sese tristes Haliæetus iras
Et Ciris memori servant ad sæcula fato.
Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat æthera pennis.

COPA.

Copa Syrisca, caput Graia redimita mitella,
  Crispum sub crotalo docta movere latus,
Ebria fumosa saltat lasciva taberna,
  Ad cubitum raucos excutiens calamos.
Quid juvat æstivo defessum pulvere abesse,
  Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt cupæ, calices, cyathi, rosa, tibia, chordæ,
  Et trichila umbriferis frigida arundinibus;
Est et, Mænalio quæ garrit dulce sub antro,
  Rustica pastoris fistula more sonans;
Est et vappa, cado nuper diffusa picato;
  Est strepitans rauco murmure rivus aquæ.
Sunt etiam croceo violæ de flore corollæ,
  Sertaque purpurea lutea mixta rosa;
Et quæ virgineo libata Achelois ab amne
  Lilia vimineis attulit in calathis.

caseoli, quos juncea fiscina siccat;
auctumnali cerea pruna die,
ıæque nuces, et suave rubentia mala.
ıic munda Ceres, est Amor, est Bromius.
; mora cruenta, et lentis uva racemis,
ıendens junco cæruleus cucumis.
ŗurî custos armatus falce saligna;
ıon et vasto est inguine terribilis.
ılybita veni: fessus jam sudat asellus:
e illi; vestrum delicium est asinus.
antu crebro rumpunt arbusta cicadæ:
ː etiam in gelida sede lacerta latet.
ı, æstivo recubans te prolue vitro;
vis crystallo ferre novos calices.
ə pampinea fessus requiesce sub umbra,
ravidum roseo necte caput strophio;
a formosæ decerpes ora puellæ.
pereat, cui sunt prisca supercilia!
ineri ingrato servas bene olentia serta?
e coronato vis lapide ista legi?
ıerum et talos. Pereant, qui crastina curant!
ı aurem vellens, "Vivite," ait, "venio."

M O R E T U M.

hibernas bis quinque peregerat horas,
rque diem cantu prædixerat ales:
exigui cultor quum rusticus agri,
ənturæ metuens jejunia lucis,
levat sensim vili demissa grabato,
ıe manu tenebras explorat inertes,
ıe focum, læsus quem denique sensit.

[redacted]

Parvulus exusto remanebat stipite fumus,
Et cinis obductæ celabat lumina prunæ.
Admovet his pronam, submissa fronte, lucernam,
Et producit acu stupas humore carentes,
Excitat et crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebræ fulgore recedunt,
Oppositaque manu lumen defendit ab aura,
Et reserat clausa, quæ prævidet, ostia clavi.
Fusus erat terra frumenti pauper acervus;
Hinc sibi depromit, quantum mensura patebat
Quæ bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, adsistitque molæ, parvaque tabella,
Quam fixam paries illos servabat in usus,
Lumina fida locat; geminos tunc veste lacertos
Liberat, et, cinctus villosæ tergore capræ,
Præverrit cauda silices gremiumque molarum.
Advocat inde manus operi, partitus utrimque:
Læva ministerio, dextra est intenta labori;
Hæc rotat assiduis gyris et concitat orbem.
Tunsa Ceres rapido silicum decurrit ab ictu.
Interdum fessæ succedit læva sorori,
Alternatque vices. Modo rustica carmina cantat,
Agrestique suum solatur voce laborem.
Interdum clamat Cybalen: erat unica custos,
Afra genus, tota patriam testante figura,
Torta comam, labroque tumens et fusca colorem,
Pectore lata, jacens mammis, compressior alvo,
Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta;
Continuis rimis calcanea scissa rigebant.
Hanc vocat atque arsura focis imponere ligna
Imperat, et flamma gelidos adolere liquores.
Postquam implevit opus justum versatile finem,
Transfert inde manu fusas in cribra farinas
Et quatit. At remanent summo purgamina dorso;
Subsidit sincera foraminibusque liquatur.
Emundata Ceres. Lævi tum protinus illam

omponit tabula, et tepidas super ingerit undas:
ontrahit admixtos nunc fontes atque farinas;
ransversat durata manu, liquidoque coacto
iterdum grumos spargit sale. Jamque subactum
ævat opus, palmisque suum dilatat in orbem,
t notat, impressis æquo discrimine quadris.
nfert inde foco—Cybale mundaverat aptum
nte locum—testisque tegit; super aggerat ignes.
umque suas peragit Vulcanus testaque partes,
imulus interea vacua non cessat in hora;
erum aliam sibi quærit opem; neu sola palato
it non grata Ceres, quas jungat, comparat escas.
Ion illi suspensa focum carnaria juxta,
urati sale terga suis truncique vacabant:
rajectus medium sparto sed caseus orbem,
Et vetus adstricti fascis pendebat anethi.
Ergo aliam molitur opem sibi providus heros.
Hortus erat junctus casulæ, quem vimina pauca
Et calamo recidiva levi munibat arundo,
Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
on illi deerat, quod pauperis exigit usus.
Interdum locuples a paupere plura petebat:
on sumtus erat illud opus, sed regula curæ.]
i quando vacuum casula pluviæve tenebant
estave lux, si forte labor cessabat aratro:
orti opus illud erat. Varias deponere plantas
orat, et occultæ committere semina terræ,
icinosque apte cura submittere rivos.
Hic olus, hic late fundentes brachia betæ,
ecundusque rumex malvæque inulæque virebant:
ic siser, et capiti nomen debentia porra;
ic etiam nocuum capiti gelidumque papaver,
rataque nobilium requies lactuca ciborum,
t *gravis in latum* demissa cucurbita ventrem.
rum hic non domini—quis enim contractior illo?—
l populi proventus erat; Nonisque diebus

Venales olerum fasces portabat in urbem;
Inde domum cervice levis, gravis ære, redibat,
Vix unquam urbani comitatus merce macelli.
Cepa rubens sectique famem domat area porri,
Quæque trahunt acri vultus nasturtia morsu,
Intubaque, et Venerem revocans eruca morantem.
Tum quoque tale aliquid meditans intraverat hortu
Ac primum, leviter digitis tellure refossa,
Quatuor educit cum spissis allia fibris;
Inde comas apii graciles rutamque rigentem
Vellit, et exiguo coriandra trementia filo.
Hæc ubi collegit, lætum consedit ad ignem,
Et clara famulam poscit mortaria voce.
Singula tum capitum numeroso cortice nudat,
Et summis spoliat coriis, contemtaque passim
Spargit humi atque abicit. Servatum gramine bulbu
Tingit aqua, lapidisque cavum demittit in orbem.
Hinc salis inspergit micas; sale durus adeso
Caseus adjicitur; dictas super ingerit herbas;
Et læva vestem sætosa sub inguina fulcit.
Dextera pistillo primum fragrantia mollit
Allia; tum pariter mixto terit omnia suco.
It manus in gyrum; paulatim singula vires
Deperdunt proprias; color est e pluribus unus,
Nec totus viridis, quia lactea frusta repugnant,
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Sæpe viri nares acer jaculatur apertas
Spiritus, et simo damnat sua prandia vultu.
Sæpe manu summa lacrimantia lumina tergit,
Immeritoque furens dicit convicia fumo.
Procedebat opus: non jam salebrosus, ut ante,
Sed gravior lentos ibat pistillus in orbes.
Ergo Palladii guttas instillat olivi,
Exiguique super vires infundit aceti,
Atque iterum commiscet opus, mixtumque retract
Tum demum digitis mortaria tota duobus

Circuit, inque globum distantia contrahit unum,
Constet ut effecti species nomenque moreti.
  Eruit interea Cybale quoque sedula panem,
Quem lætus recipit manibus, pulsoque timore
Jam famis inque diem securus Simulus illam
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub juga parentes cogit lorata juvencos,
Atque agit in segetes, et terræ condit aratrum.

P. VIRGILII MARONIS

C A T A L E C T A.

I. AD TUCCAM.

Delia, Tucca, tibi venit; sed sæpe videre
  Non licet: occulitur limine clausa viri.
Delia sæpe tibi, non venit adhuc mihi: namque
  Si occulitur, longe est, tangere quod nequeas.
Venerit aut tibi; sed jam jam mihi nuncius iste
  Quid prodest? illi dicito, quæ rediit.

II. IN C. ANNIUM CIMBRUM RHETOREM.

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste iste rhetor! Namque quatenus totus
Thucydides tyrannus Atticæ febris,
Tau Gallicum spinæ ipsemet male illisit,
Ista omnia, ista verba miscuit fratri.

[redacted]

III. IN NOCTUINUM.

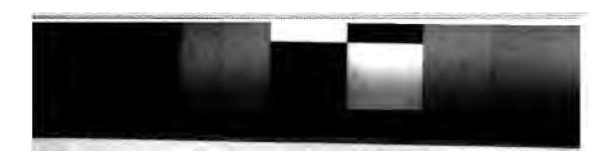
Socer, beate nec tibi nec alteri,
Generque Noctuine, putidum caput,
Tuone nunc puella talis, heu tuo
Stupore pressa rus abibit? Hei mihi!
Ut ille versus usquequaque pertinet:
Gener socerque, perdidistis omnia.

IV. IN EUNDEM.

Superbe Noctuine, putidum caput,
Datur tibi puella, quam petis, datur;
Datur, superbe Noctuine, quam petis.
Sed, o superbe Noctuine, non vides
Duas habere filias Atilium,
Duas, et hanc, et alteram, tibi dari.
Adeste nunc, adeste, ducit, ut decet,
Superbus, ecce, Noctuinus herniam.
Thalassio! Thalassio! Thalassio!

V. IN LUCIUM.

Jacere me, quod alta non possim, putas,
  Ut ante, vectari freta;
Nec ferre durum frigus, aut æstum pati,
  Neque arma victoris sequi.
Valent, valent mihi ira et antiquus furor
  Et lingua, qua adsim tibi.
Et prostitutæ turpe contubernium
  Sororis. O quid me incitas?
Quid, impudice, et improbande Cæsari?
  Sed furta dicantur tua,
Et heluato sera patrimonio
  In fratre parsimonia;
Vel acta puero cum viris convivia,
  Udæque per somnum nates:

Et inscio repente clamatum super,
  Thalassio, Thalassio.
Quid palluisti, femina? an joci dolent?
  An facta cognoscis tua?
Non me vocabis pulchra per Cotyttia
  Ad feriatos fascinos:
Nec dein movere lumbos in crocotulam
  Prensis videbo altaribus;
Flavum prope Thybrim et olentes nauticum
  Vocare, ubi appulsæ rates
Stant in vadis cœno retentæ sordido,
  Macraque luctantes aqua.
Neque in culinam, et uncta compitalia,
  Dapesque duces sordidas:
Quibus repletus ut salivosis aquis,
  Obesam ad uxorem redis,
Et æstuantes docte solvis pantices,
  Os usque lambis saviis.
Nunc læde, nunc lacesse, si quidquam vales!
  Et nomen ascribo tuum.
Cinæde Luci, an te reliquerunt opes?
  Fameque genuini crepant?
Videbo habentem præter ignavos nihil
  Fratres et iratum Jovem,
Scissumque ventrem, et herniosi patrui
  Pedes inedia turgidos.

VI. AD VENEREM.

Si mihi susceptum fuerit decurrere munus,
  O Paphon, o sedes quæ colis Idalias,
Troïus Æneas Romana per oppida digno
  Jam tandem ut tecum carmine vectus eat:
Non ego thure modo, aut picta tua templa tabella
  Ornabo, et puris serta feram manibus:

[redacted]

Corniger hos aries humilis, et maxima taurus
 Victima sacratos tinget honore focos:
Marmoreusque tibi, dea, versicoloribus alis
 In morem picta stabit Amor pharetra.
Adsis, o Cytherea! tuus te Cæsar Olympo
 Et Surrentini litoris ora vocat.

VII. RELICTIS ALIIS STUDIIS PHILOSOPHI EPICUREAM AMPLECTITUR.

Ite hinc, inanes rhetorum manipli,
Inflata rore non Achaico turba,
Et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
Scholasticorum natio madens pingui,
Ite hinc inanis cymbalon juventutis.
Tuque, o mearum cura, Sexte, curarum,
Vale, Sabine; jam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Syronis,
Vitamque ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc, Camenæ; vos quoque limite sævæ,*
Dulces Camenæ; nam fatebimur verum,
Dulces fuistis. Et tamen meas chartas
Revisitote; sed pudenter, et raro.

VIII. DE SABINO PARODIA CATULLIANA.

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus,
Neque ullius volantis impetum cisi
Nequisse præterire, sive Mantuam
Opus foret volare, sive Brixiam.
Neque hoc negat Tryphonis æmuli domus
Negare nobilem, insulamve cæruli:
Ubi iste, post Sabinus, ante Quinctio
Bidente dicit attondisse forfice

* Corruptus versus.

Comata colla, nequa sordidum, jugo
Premente, dura vulnus ederet juba.
Cremona frigida, et lutosa Gallia,
Tibi hæc fuisse, et esse, cognitissima
Ait Sabinus: ultima ex origine
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposuisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Jugum tulisse; læva, sive dextera,
Strigare mulas, sive utrimque cœperat.
Neque ulla vota semitalibus deis
Sibi esse facta, propter hoc novissimum,
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed hæc prius fuere: nunc eburnea
Sedetque sede, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, et Gemelle Castoris.

IX. AD VARIUM.

Scilicet hoc sine fraude, Vari dulcissime, dicam:
  Dispeream, nisi me perdidit iste putus.
Sin autem præcepta vetant me dicere; sane,
  Non dicam. Sed me perdidit iste puer.

X. AD VILLAM SYRONIS.

Villula, quæ Syronis eras, et pauper agelle,
  Verum illi domino tu quoque divitiæ:
Me tibi, et hos una mecum, et quos semper amavi,
  Si quid de patria tristius audiero,
Commendo, in primisque patrem. Tu nunc eris illi,
  Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius.

XI. AD M. VALERIUM MESSALAM.

Pauca mihi, niveo sed non incognita Phœbo,
  Pauca mihi, doctæ, dicite, Pegasides.

[redacted]

Victor adest, magni magnum decus ecce triumphi,
Victor, qua terræ, quaque patent maria;
Horrida barbaricæ portans insignia pugnæ,
Magnus ut Œnides, utque superbus Eryx;
Nec minus idcirco nostros expromere cantus
Maximus, et sanctos dignus inire choros.
Hoc itaque insuetis jactor magis, optime, curis;—
Quid de te possim scribere, quidve tibi.
Namque, fatebor enim, quæ maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima causa fuit.
Pauca tua in nostras venerunt carmina chartas,
Carmina cum lingua, tum sale Cecropio;
Carmina, quæ Pylium, sæclis accepta futuris,
Carmina, quæ Pylium vincere digna senem.
Molliter hic viridi patulæ sub tegmine quercus
Mœris pastores et Melibœus erant;
Dulcia jactantes alterno carmina versu,
Qualia Trinacriæ doctus amat juvenis.
Certatim ornabant omnes Heroïda divi;
Certatim divæ munere quæque suo.
Felicem ante alias tanto scriptore puellam!
Altera non fama dixerit esse prior:
Non illa, Hesperidum ni munere capta fuisset,
Quæ volucrem cursu vicerat Hippomenem;
Candida cycneo non edita Tyndaris ovo;
Non supero fulgens Cassiopea polo;
Non defensa diu volucrum certamine equorum,
Optabant Graiæ quam sibi quæque manus;
Sæpe animam generi pro qua pater impius hausit,
Sæpe rubro Eleïs sanguine fluxit humus;
Regia non Semele, non Inachis Acrisione,
Immitti exspectant fulmine et imbre Jovem:
Cujus et ob raptum pulsi liquere penates
Tarquinii patrios, filius atque pater;
Illo, quo primum dominatus Roma superbos
Mutavit placidis tempore consulibus.

Multa, neque immeritis, donavit præmia alumnis,
  Præmia Messalis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immensi memorem studia ista laboris?
  Horrida quid duræ tempora militiæ?
Castra foro solitos, urbi præponere castra,
  Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
Immoderata pati jam frigora, jamque calores?
  Stertere vel dura posse super silice?
Sæpe trucem adverso perlabi sidere Pontum?
  Sæpe mare audendo vincere, sæpe hiemem?
Sæpe etiam densos immittere corpus in hostes,
  Communem belli nec timuisse deum?
Nunc celeres Afros periturαque millia gentis,
  Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quærere gentem?
  Vincere et Oceani finibus ulterius?
Non nostrum est, inquam, tantas attingere laudes;
  Quin ausim hoc etiam dicere, vix hominum est.
Ipsa, hæc ipsa ferent rerum monumenta per orbem;—
  Ipsa sibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quæ tecum finxerunt carmina divi,
  Cynthius, et Musæ, Bacchus, et Aglaïe.
[Si laudes aspirem, humili sed adire Camena;]
  Si patrio Graios carmine adire sales
Possumus: optatis plus jam procedimus ipsis.
  Hoc satis est, pingui nil mihi cum populo.

XII. IN POMPEIUM MAGNUM, VEL IN MITHRIDATEM.

Aspice, quem valido subnixum gloria regno
  Altius et cœli sedibus extulerat!
Terrarum hic bello magnum concusserat orbem;
  Hic reges Asiæ fregerat et populos.
Hic grave servitium tibi, jam tibi, Roma, ferebat:
  Cetera namque viri cuspide conciderant;

[redacted]

Quum subito in medio rerum certamine præceps
Corruit, e patria pulsus in exsilium.
Tale deæ numen; tali mortalia nutu
Fallax momento temporis hora dedit.

XIII. AD ANTONIUM MUSAM.

Quocumque ire ferunt variæ nos tempora vitæ,
Tangere quas terras, quosque videre homines:
Dispeream, si te fuerit mihi carior alter.
Alter enim quis te dulcior esse potest?
Cui Venus ante alios, divi, divûmque sorores,
Cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona;
Cuncta, quibus gaudet Phœbus, chorus ipseque Phœ
Doctior o quis te, Musa, fuisse potest?
O quis te in terris loquitur jucundior uno?
Clio nam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari;
Non, contra ut sit amor mutuus inde mihi.

XIV. IN OCTAVII MORTEM.

Quis deus, Octavi, te nobis abstulit? an, quæ
Dicunt, an, nimio pocula dura mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur
Fata: quod immeriti crimen habent cyathi?
Scripta quidem tua nos multum mirabimur, et te
Raptum et Romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris. Perversi, dicite, manes,
Hunc superesse patri quæ fuit invidia?

XV. *Fragmenta ex Epistola, quam ad Augustum Cæsa super Æneide sua scripsit.*

Ego vero frequentes a te literas accipio. *Et infra:* Ænea quidem meo, si, me Hercules, jam dignum auri haberem tuis, libenter mitterem. Sed tantum incho res est; ut pæne vitio mentis tantum opus ingressus videar; quum præsertim, ut scis, alia quoque studii opus, multoque potiora, impertiar.

FASTI VIRGILIANI.

A.C.	A.U.C.	
70.	684.	Cn. Pompeio Magno et M. Licinio Crasso Coss. (mens. Oct.) P. Virgilius Maro natus.
55.	699.	Cn. Pompeio Magno II. et M. Licinio Crasso II Coss., (mens. Oct.) virilem togam sumit.
41.	713.	P. Servilio Vatia Isaurico II. et L. Antoni Pietate Coss., in agraria largitione agros pater nos amittit, sed postea recuperat.
41 ?	713 ?	*Ecloga I, IX.*
40 ?	714 ?	*Ecloga IV.*
39 ?	715 ?	*Ecloga VIII.*
37 ?	717 ?	*Ecloga X.*
35.	719.	*Georg. I.* ante hunc annum.
26.	728.	*Georg. IV.* post hunc annum.
24.	730.	Jam *Æneidem* scribit Virgilius.
23.	731.	C. Cæsare Augusto XI. et A. Terentio Varron Murena Coss., M. Marcellus moritur, de qu vid. *Æn.* vi. 861—87.
19.	735.	C. Sentio Saturnino et Q. Lucretio Coss., moritur Virgilius, annos natus 50.

OXONII: EXCUDEBANT J. H. ET J. PARKER.

[illegible] - add [illegible] -
Diminutives - add _illo_ to
Intensives - add _so_, _ess_
root of prin

